

KISS ZOLTÁN – SZIVI GABRIELLA

A KÖZSZOLGÁLATI
MÉDIASZOLGÁLTATÁS
ÉS A SZELLEMI
TULAJDONJOGOK
KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI
ÉS SZABÁLYOZÁSI
KÖRNYEZETE

NEMZETI MÉDIA- ÉS
HÍRKÖZLÉSI HATÓSÁG

MÉDIATUDOMÁNYI
INTÉZET

A közszolgálati médiaszolgáltatás és a szellemi tulajdonjogok
kapcsolódási pontjai és szabályozási környezete

15.

Sorozatszerkesztő:

Koltay András – Nyakas Levente

Kiss Zoltán – Szivi Gabriella

**A közszolgálati médiaszolgáltatás és a
szellemi tulajdonjogok kapcsolódási pontjai
és szabályozási környezete**

Médiatudományi Intézet

2015

A kutatást támogatta:
Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság

Minden jog fenntartva.

Szerzők: Kiss Zoltán írta az 1, 3, 5, 6, 8, 9, 10 fejezetet,
Szivi Gabriella írta az 1, 2, 4, 6 fejezetet.

© Kiss Zoltán, Szivi Gabriella 2015

© Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete 2015

Tartalom

Előszó	9
--------------	---

1. fejezet

A két jogterület fogalomhasználata, azok értelmezése, kapcsolódási pontjai, egymásnak való megfeleltetése.....	11
---	-----------

1.1. Bevezető gondolatok, a médiajog és a szerzői jog kapcsolata	11
--	----

1.2. A médiaszabályozás és a szerzői jogi szabályozás forrásai, fogalomhasználata, egymáshoz való viszonya	12
--	----

1.3. A tanulmány tárgya, célja.....	14
-------------------------------------	----

1.4. Összefoglalás	15
--------------------------	----

2. fejezet

Az audio- és audiovizuális mű mint a szerzői jogi védelem tárgya; a védelmi idő....	17
--	-----------

2.1. Szerzői jogi védelmet élvező alkotások a közszolgálati médiaszolgáltatásban.....	18
---	----

2.2. Szomszédos jogi védelmet élvező teljesítmények a közszolgálati médiaszolgáltatásban.....	32
---	----

2.3. Szerzői és szomszédos jogi védelemben nem részesülő média-tartalmak	36
--	----

2.4. Védelmi idő.....	38
-----------------------	----

3. fejezet

A szabad felhasználási esetkörök lehetőségei és előfordulásuk a médiaszolgáltatásban	47
---	-----------

3.1. A szabad felhasználás, mint a szerzői jog egyik korlátja.....	47
--	----

3.2. A szabad felhasználás törvényi feltételei.....	50
---	----

3.3. A szabad felhasználás speciális esetkörei, különös tekintettel a médiaszolgáltatásra ..	52
--	----

4. fejezet

Személyhez fűződő jogok és vagyoni jogok szerepe, megjelenési formái a médiaszolgáltatásban.....	69
---	-----------

4.1. A személyhez fűződő jogok.....	70
-------------------------------------	----

4.2. Vagyoni jogok	85
--------------------------	----

4.3. A közszolgálati médiaszolgáltatók és az MTVA mint szerzői és szomszédos jogi jogosult.....	98
---	----

4.4. A közszolgálati médiaszolgáltatók és az MTVA mint felhasználó	99
--	----

5. fejezet

A médiaszolgáltatás és a közös jogkezelés; a közös jogkezelés keretében történő jogdíjfizetés módja és formái.....	103
---	------------

5.1. A közös jogkezelés lényege és szerepe a médiaszolgáltatást érintő jogviszonyokban; a közös jogkezeléssel kapcsolatos definíciók, alapfogalmak	104
--	-----

5.2. A közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásba vétele és felügyelete	107
--	-----

5.3. A nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek	109
---	-----

5.4. A díjszabások megállapításának és jóváhagyásának rendje	110
--	-----

5.5. Vitarendezési eszközök a felhasználók és a közös jogkezelők közötti jogvitákban....	113
5.6. A közös jogkezelés médiaszolgáltatást érintő esetei	114
5.7. A médiaszolgáltatókat érintő díjszabások	117
5.8. A közmédia és a közös jogkezelő szervezetek szerződéses együttműködése	130
5.9. Az M3 csatorna jogosítása	137
5.10. A médiaszolgáltatók közös jogkezelés körében történő jogdíjfizetésével összefüggő SZJSZT szakvélemények	138

6. fejezet

Felhasználási szerződések a médiaszolgáltatás gyakorlatában..... 143

6.1. Felhasználási módok – a médiaszolgáltatás szemszögéből.....	144
6.2. A médiatartalom előállításához szükséges felhasználási szerződések	158
6.3. A médiatartalom közönséghez eljuttatásához szükséges felhasználási szerződések...	162

7. fejezet

A közszolgálati médiaarchívum speciális szerzői jogi szabályai 165

7.1. Szabályozási háttér	166
7.2. Az Archívum mint az MTVA tulajdonosi joggyakorlása alatt lévő állami vagyonelem	167
7.3. Az Archívum hasznosítása (jogátzállás, jogszerzés és jogkezelés).....	168
7.4. Az Archívumra vonatkozó Mtv.-beli szabályok elemzése	170
7.5. Az Archívum szerepe és működése a gyakorlatban néhány konkrét példa alapján ...	180
7.6. A Vagyongkezelési és Szolgáltatási szerződés	183
7.7. Az MTVA Archiválási Szabályzata	184

8. fejezet

Védjegyek, védjegyzetetés és más védelmi eszközök a médiaszolgáltatásban..... 189

8.1. A védjegyjog és a szerzői jog elhatárolása	189
8.2. A védjegy fogalma, fajtái és funkciója	190
8.3. A védjegyként oltalmazható jelzések; abszolút és relatív gátló okok	191
8.4. A védjegy-jogviszony tartalma; a védjegyoltalom hatálya és keletkezése.....	192
8.5. A védjegybitorlás és jogkövetkezményei	193
8.6. A védjegylicencia szerződés	193
8.7. A védjegykutatás a gyakorlatban; a védjegy-adatbázishoz való hozzáférés.....	194
8.8. A domain nevek regisztrációja	194
8.9. Átfedések a védjegy és a domain név között.....	195
8.10. A „CIMBORA” szó, illetve műsor védjegyjogi, szerzői jogi és szomszédos jogi oltalma	195
8.11. Az önkéntes műnyilvántartás	197
8.12. Összegzés	200

9. fejezet

Árva művek felhasználása és engedélyeztetése a közszolgálati médiaszolgáltatásban 201

9.1. Az árva művek felhasználásának nemzetközi és hazai jogforrási háttere	201
--	-----

9.2. Az Árva mű irányelv	203
9.3. A hatályos törvényi és rendeleti szabályozás	204
9.4. Az árva műves szabályozás gyakorlata és perspektívája a médiaszolgáltatásban	210

10. fejezet

A Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) helye a közszolgálati médiaszolgáltatásban; a NAVA speciális szerzői jogi szabályai	213
10.1. A NAVA fogalma és jogforrási háttere.....	214
10.2. A NAVA-törvény	215
10.3. A NAVA szerzői jogi szabályrendszere	217
10.4. A NAVA viszonya az MTVA Archívumához	225

Előszó

Az elmúlt években a szakirodalom több szempontból, több megközelítésből vizsgálta már a médiaszabályozás és a szerzői jog kapcsolatát, metszéspontjait, egymásra gyakorolt hatását. A médiaszolgáltatás sokszínűsége, a jogosultak, a közös jogkezelő szervezetek és a médiaszolgáltatók sok esetben nehezen összeegyeztethető érdekei és egymásnak ellentmondó jogértelmezései – az eddigi elméleti, jogtudományos nézőpontok mellett – hozták felszínre a téma gyakorlati kérdéseire is reflektáló elemzések és tanulmányok megalkotásának szükségességét. Ezért is tekinthető hiányt pótlónak és értékesnek a médiaszolgáltatás mindennapjaiban is otthonosan mozgó szerzők vállalkozása, azon túl, hogy az ismertetett problémákat megoldást kínáló szemlélettel közelítik meg.

Jelen kötet szerzői szakítani kívánnak azzal a szemlélettel, amely a véleményszabadságban és a művészeti önkifejeződés szabadságában láttatja a szerzői jog és a médiaszabályozás közös kapcsolódási pontját. Jóllehet, vitathatatlan a két jogterület kulturális alapjogokhoz való kötődése, kapcsolatuk mégsem szűkíthető le csupán alapjogi, alkotmányossági rokonságukra. A szerzői jog és a médiaszabályozás számtalan egyéb területen is érintkezik, amelyek leginkább a joggyakorlat, a jogalkalmazás oldaláról láthatók és jeleníthetők meg. Ebből következően a szerzők egyfelől a szerzői jog, másfelől a médiaszabályozás egymással kompatibilis jogintézményeire fűzik fel a másik jogterület válaszát az előbbi releváns tárgyköreire. Vizsgálódásuk aspektusából a szerzői jog releváns jogintézményei a védelem alanya, tárgya, időtartama, a szabad felhasználási esetkörök, a személyhez fűződő jogok és vagyoni jogok szerepe, megjelenési formái, a közös jogkezelés és az ennek keretében történő jogdíjfizetés, a felhasználási szerződések, valamint az árva művek felhasználása és engedélyezése.

Külön fejezetben foglalkoznak a szerzők a médiaszolgáltatásban szóba jöhető védelmi eszközökkel, amelyek a szerzői jogot (önkéntes műnyilvántartás), az iparjogvédelmet (védjegyzetetés) és az internet társadalmi önszabályozási környezetét (domain regisztráció) is érintik. Ugyancsak külön fejezetek tárgyalják a közszolgálati médiaszolgáltatáshoz köthető speciális tárgykörök – leginkább a közszolgálati médiavagyon (és ezen belül a közszolgálati médiaarchívum) és a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) – szellemi tulajdonvédelmi vonatkozásait.

A kötet helyenként száraznak tűnő jogi nyelvezetét az olvasó örömeire jó néhány érdekes esettanulmánnyal fűszerezték a szerzők, így a szakjogászok és „médiamunkások” mellett a jogi paragrafusok világában kevésbé jártas olvasók számára is érthető magyarázattal szolgál a különféle szerzői jogi esetekre.

*Kálomista Zsuzsanna
az MTVA kereskedelmi és vagyongazdálkodási igazgatója*

1. fejezet

A két jogterület fogalomhasználata, azok értelmezése, kapcsolódási pontjai, egymásnak való megfeleltetése

1.1. Bevezető gondolatok, a médiajog és a szerzői jog kapcsolata

A médiaszabályozás és a szellemi tulajdonjogok, ezen belül vizsgálódásunk szempontjából elsődlegesen a szerzői jog kapcsolatának, kapcsolódási pontjainak elemzése előtt e két sajátos jogterület fogalmát és tárgykörét kell behatárolni. Ezt követően azt szükséges tisztázni, hogy az analízist mely jogterület szemszögéből indokolt elvégezni. Jelen tanulmány szerzői arra jutottak, hogy a szerzői jogi alapú, vagyis a szerzői jog interdiszciplináris fogalmain, jogintézményein alapuló megközelítést választják azzal, hogy külön fejezetekben foglalkoznak a közszolgálati médiaszolgáltatáshoz köthető speciális tárgykörök – leginkább a közszolgálati médiavagyon (és ezen belül az Archívum) és a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) – szellemi tulajdonvédelmi vonatkozásaival. Mindezeket túlmenően a vizsgálódást helyenként indokolt kiterjeszteni a tágabb jogszabályi környezetre, így leginkább az elektronikus hírközlést érintő törvényekre is.

Az elemzést nem könnyíti meg, hogy mind a médiajog, mind a szerzői jog „hibrid”, összetett jogág, amely több szabályozási területet ölel fel. A szerzők nem kívánják túlzott részletezettséggel tárgyalni ezt a komplexitást, de ebben a fejezetben legalább vázlatosan be kell mutatni a két jogág jogrendszeren belüli helyét és „merítési” környezetét. Ehelyütt kell utalni arra is, hogy bár mindkét jogterület beágyazott az uniós jogba, tehát vannak Magyarországra nézve is kötelezően harmonizált nemzetközi normák (a médiajogban kevésbé, a szerzői jogban szinte teljes egészében), ugyanakkor ezekre a fragmentumokra ebben a tanulmányban nem szükséges bővebben kitérni.

A médiaszabályozás lényege legáltalánosabban a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mttv.) hatályának törvényi megfogalmazását beidézve ragadható meg, mely szerint az Mttv. a Magyarországon letelepedett médiatartalom-szolgáltató által nyújtott médiaszolgáltatásra és kiadott sajtótermékre terjed ki.¹ Kicsit tágabban, a médiaszabályozás olyan összetett szabályozási terület, amely európai közösségi jogi, alkotmányjogi, médiajogi, távközlési jogi, versenyjogi kérdésekkel foglalkozik, illetve számos műszaki, gazdasági, kulturális és társadalomtudományi összefüggése is van. A médiatartalom szabályozásában meghatározó szerepük van az általános polgári jogi, büntetőjogi, szerzői jogi, adatvédelmi előírásoknak. Ebből következően a hagyományos jogágakon átnyúló „médiajog” a média működése szempontjából releváns jogszabályok sajátos szempont szerinti csoportosításaként határozható meg.²

1 Mttv. 1. § (1) bek.

2 POLYÁK Gábor: *Médiaszabályozás, kommunikációpolitika alprogram*. PTE ÁJK, 2014.
<http://ikjk.hu/phd/media>

Egy másik megközelítés szerint a médiajog a közjog (alkotmányjog, közigazgatási jog, büntetőjog, pénzügyi jog, nemzetközi jog) és a magánjog (polgári jog, munkajog, családjog, társasági jog) ún. „keresztülfekvő jogágaként” ragadható meg.³

A szerzői jog – talán évszázados történetiségénél és beágyazottságánál fogva – sokkal inkább kötődik az általános polgári jogi alapokhoz, melynek gyökereként az 1959-es Ptk. személyek polgári jogi védelméről szóló fejezetének szellemi alkotásokra vonatkozó része ragadható meg.⁴ A 2014. március 15-étől hatályos új Ptk.⁵ szakít a szellemi alkotások kifejezéssel, és a szerzői jogi és az iparjogvédelmi jogviszonyokra vonatkozóan beéri egy kisegítő szabállyal, amely szerint a Ptk.-t kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak.⁶ Mindezekből is következően a szerzői jog – amelynek alapvető jogforrása a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) – a szellemi tulajdon külön ága, amely védi a szerzői műveket és a kapcsolódó jogi teljesítményeket. A szerzői jogi szabályozás elsődleges célja az irodalmi, tudományos és művészeti alkotások védelme, megnevezésüktől és bármiféle mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőtől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől függetlenül. A szerzői jog alapvetően a szerzők és egyéb jogosultak személyhez fűződő és vagyoni jogait, valamint a szerzői művek és a szerzői jog által védett egyéb teljesítmények felhasználásának formáit, feltételeit szabályozza.⁷

1.2. A médiaszabályozás és a szerzői jogi szabályozás forrásai, fogalomhasználata, egymáshoz való viszonya

Az alábbiakban összefoglaljuk a tanulmányban tárgyalt vagy érintett alapvető fontosságú, hatályos jogforrásokat. A felsorolás nem jogterületi bontásban készült (a „kereszteződések” okán ez szinte lehetetlen vállalkozás lenne), hanem időrendben haladva, külön blokkban szerepeltetve a hatályos hazai és nemzetközi jogforrásokat (az előbbieket törvények és rendeletek szerint megbontva, míg az utóbbiakat Uniós normák és nemzetközi szerződések szerint elkülönítve). A szerzői jogi törvény tucatnyi végrehajtási rendelete közül kizárólag azokat emeljük ki, amelyekkel a tanulmányban érdemben foglalkozunk. A már nem hatályos korábbi szabályozásra a tanulmány releváns pontjainál történik utalás vagy említés.

Törvények

- 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról (Vt.),
- 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (Szjt.),
- 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről (Ekertv.),
- 2003. évi C. törvény az elektronikus hírközlésről (Eht.),

3 Vass Orsolya: *Sajtójog és médiajog. A kommunikációs jogok*. PTE ÁJK, 2009.

http://old.eek.pte.hu/feek/feek/download/doks/segedanyagok/2009-10_1/mediajog_090921.pdf

4 Az 1959-es Ptk. 86. §-a – miközben kimondta a szellemi alkotások e törvény általi védelmét – az ezen alkotások védelmére vonatkozó speciális szabályok megalkotását külön jogszabályokra bízta.

5 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.).

6 Ptk. 2:47. §.

7 Kiss Zoltán: *A kultúra és a tömegkommunikáció jogi szabályai*. Budapest, L'Harmattan, 2006. 216.

- 2004. évi II. törvény a mozgóképről (Filmtörvény),
- 2004. évi CXXXVII. törvény a Nemzeti Audiovizuális Archívumról (NAVA-törvény),
- 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól (Ket.),
- 2007. évi LXXIV. törvény a műsorterjesztés és a digitális átállás szabályairól (Dtv.),
- 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (Smtv.),
- 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (Mttv.).

Rendeletek

- 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 38. §-ának (5) bekezdésében szabályozott szabad felhasználás esetében a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módjának és feltételeinek meghatározásáról,
- 307/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartására, felügyeletére, felügyeleti díjára, valamint e szervezetek nyilvántartásával, felügyeletével és díjszabásának jóváhagyásával kapcsolatos eljárásokban az elektronikus úton történő kapcsolattartásra vonatkozó részletes szabályokról,
- 138/2014. (IV. 30.) Korm. rendelet az árva mű felhasználásának részletes szabályairól,
- 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által vezetett önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól,
- 37/2011. (XII. 23.) KIM rendelet a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos eljárásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjra vonatkozó szabályokról.

Unió normák

- a Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról („Műhold-irányelv”),
- az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”),
- az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban érvényesülő szerzői és kapcsolódó jogok egyes kérdésekben történő összehangolásáról („INFOSOC irányelv”),
- Európai Tanács Audiovizuális örökség védelméről szóló, 2001. szeptember 19-én elfogadott Egyezménye (Egyezmény),
- az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről,
- az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről és az azt módosító 2011/77/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (Védelmi idő irányelv),
- a Bizottság 2006/585/EK ajánlása (2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé tételéről, valamint a digitális megőrzésről (Ajánlás),
- az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv),
- az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra

vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről (Kjk irányelv).

Nemzetközi szerződések

- Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény; kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet (BUE),
- az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló Római Egyezmény; kihirdette az 1998. évi XLIV. törvény (Római Egyezmény),
- WIPO Szerzői Jogi Szerződés; kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény (WCT),
- WIPO Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződés; kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény (WPPT).

1.3. A tanulmány tárgya, célja

A tanulmány tárgya a rádiós- és audiovizuális médiaszolgáltatások közül kiemelten a magyar közszolgálati médiaszolgáltatás és a szellemi alkotások joga kapcsolatának, valamint a közszolgálat tág értelemben vett feladatai szerzői jogi aspektusának bemutatása. A vizsgálat a magyar (közszolgálati) médiaszolgáltatásra vonatkozó, hatályos – magyar, uniós és nemzetközi – normák keretein belül marad: a téma által igényelt utalásokon kívül részletes történeti, valamint nemzetközi összehasonlító elemzést – a tanulmány céljára tekintettel és terjedelmi korlátok miatt – nem tartalmaz.

Magyarországon a közszolgálati médiaszolgáltatás feladatait a közszolgálati médiaszolgáltatók (2015. június 30-áig a Duna Televízió Zrt., Magyar Rádió Zrt., Magyar Televízió Zrt. és – az Mttv. alapján⁸ szintén közszolgálati médiaszolgáltatónak minősülő – Magyar Távirati Iroda Zrt., 2015. július 1-jétől pedig az összeolvadással létrejövő Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt.⁹) látják el, mellettük azonban – különösen a közszolgálati célú műsorszámok gyártása és támogatása, a kortárs zeneművek támogatása, az Archívum kezelése és gyarapítása révén – a Médiaszolgáltatás Támogató- és Vagyonkezelő Alap (a továbbiakban úgy is, mint MTVA) is részt vesz a közszolgálati célok megvalósításában. E szervezetek tevékenységének jelentős részében kiemelt szerepe van a szerzői jognak: a tartalom előállítását, szerkesztését, a fogyasztókhoz (nézőkhöz / hallgatókhoz) történő továbbítását, az Archívumban gondozott és kezelt

8 Mttv. 84. § (1) bek.: „A közszolgálati média- és hírszolgáltatás biztosítására, függetlenségének védelmére az Országgyűlés létrehozta a Közszolgálati Közalapítványt (a továbbiakban: Közalapítvány). A Közalapítvány a Magyar Televízió Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság, a Duna Televízió Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság, a Magyar Rádió Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság, valamint a Magyar Távirati Iroda Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság (a továbbiakban együtt: közszolgálati médiaszolgáltatók) tulajdonosa.”

Mttv. 203. § 32. pont: „Közszolgálati médiaszolgáltató: kizárólag – a közszolgálati médiaszolgáltatás céljainak megvalósítására – e törvény 84. § (1) bekezdésében nevesített médiaszolgáltató, valamint a 84. § (1) bekezdésben nevesített közszolgálati médiaszolgáltató által létrehozott médiaszolgáltató, illetve a 84. § (1) bekezdésben nevesített közszolgálati médiaszolgáltató befolyásoló részesedése alatt álló gazdasági társaság által létrehozott médiaszolgáltató.”

9 Ld. az Mttv. 2014. évi CVII. törvény 6. §-ával módosított 84. § (1) bekezdését. Jelen tanulmány készítésének és megjelenésének időpontjára tekintettel a továbbiakban a 2014. február – 2015. februári időállapotnak megfelelő többes számot („közszolgálati médiaszolgáltatók”) használjuk a Zrt.-k említésénél.

közszolgálati médiavagyon felhasználását napi szinten átszövik a szerzői és szomszédos jogi kérdések, meghatározva e tevékenységek kereteit.

A közszolgálati médiaszolgáltatás fentebb felsorolt szereplői lehetnek szomszédos jogi jogosultak (filmelőállítók, hangfelvétel-előállítók vagy rádió- és televízió-szervezetek),¹⁰ védjegyjogosultak,¹¹ továbbá származékos módon rendelkezhetnek a legkülönbözőbb szerzői részjogosultságokkal (pl. munkáltatóként).¹²

1.4. Összefoglalás

Jelen tanulmányban a közszolgálati médiaszolgáltatóknak és az MTVA-nak az Mttv.-ben deklarált számtalan célja és feladatai¹³ közül a szerzői jogi szempontból relevánsakat kívánjuk elemezni. Ezek a tevékenységek (a teljesség igénye nélkül):

- a műsorszámok előállítása, „vásárlása”, gyártásának megrendelése, az Archívumból történő ismétlése,
- a kereskedelmi közlemények befogadása és nyilvánossághoz közvetítése,
- a műsor gyártása, szerkesztése,
- az Archívum gondozása, hasznosítása, együttműködés más archívumokkal.

Mindezekből fakadóan ez a munka elsősorban nem elméleti megközelítésre vállalkozik, sokkal inkább „kézikönyvként” kíván szolgálni mind a médiakutatás, mind e területek gyakorlói és alkalmazói számára. Közelebbről és konkrétan: részletesen körbejárjuk a médiaszolgáltató szerzői jogilag védett alkotást előállító és felhasználó (beleértve a szabad felhasználói) pozíciójából fakadó rendelkezéseket éppúgy, mint a közszolgálati médiaszolgáltatásban releváns felhasználási szerződéseket és a közös jogkezelés szerepét a médiában.

10 Szjt. XI. Fejezete.

11 Vt. 9. §.

12 Szjt. 30. §.

13 Mttv. 83. § (1) bek., 98. § (1) bek., 100. § (1) bek., 101. § (1) bek. és 136. § (1) bek.

2. fejezet

Az audio- és audiovizuális mű mint a szerzői jogi védelem tárgya; a védelmi idő

A közszolgálati médiaszolgáltatás mindennapjaiban – a műsorkészítés, műsorszerkesztés és a tartalom (médiajogi értelemben vett) terjesztésének természetéből adódóan – folyamatosan jelen vannak a szellemi alkotások: az MTVA munkatársai szerzői és szomszédos jogi védelem alatt álló műveket, teljesítményeket hoznak létre belső gyártásban, illetve koprodukcióban, vagy a közszolgálati médiaszolgáltatókkal együtt meghatározott műsorterv¹⁴ alapján külső gyártását rendelik meg, esetleg készen vásárolják a védelem alá eső alkotásokat. A közszolgálati médiavagyon¹⁵ részét képező műveket a közszolgálati médiaszolgáltatások műsoraiban ismétlik, adott esetben idézik, átdolgozzák, ám az Archívum hasznosítása keretében harmadik személyek számára is értékesítik, fesztiválokon mutatják be vagy az EBU¹⁶ – illetve nem európai médiumokkal fennálló együttműködés keretein belül más országok – médiaszolgáltatói számára adnak (rendszerint korlátozott jogbirtoklási időn belüli, meghatározott számú) nyilvánossághoz közvetítésükre engedélyt.

A gyakorlatban többször nem egyszerű az irodalom, tudomány és művészet egyéni-eredeti jelleggel bíró alkotásainak elhatárolása az ilyen alapon szerzői jogi vagy – a teljesítmény egyedisége okán – szomszédos jogi védelemben nem részesülő tartalmaktól. A védett alkotások csoportosításának egyik szempontja az lehet, hogy

- melyek kötődnek a szűk értelemben vett közszolgálati médiaszolgáltatáshoz (a különféle rádiós- és televíziós műfajba sorolható filmalkotások, zeneművek, fotóművészek alkotások, változatos formában feldolgozott irodalmi művek, valamint ezek gyűjteményei, részletei), illetve
- melyek kapcsolódnak az MTVA-hoz és a közszolgálati médiaszolgáltatókhoz mint szolgáltató és gazdálkodó tevékenységet is folytató szervezetek működéséhez [arculathoz, logóhoz készült grafika és mozgókép, a tevékenységet és a szervezeteket, illetve a közszolgálati csatornákat népszerűsítő – akár a nyomtatott, akár az elektronikus sajtóban megjelenő – reklámok, a televízió- és rádió médiaszolgáltatások (csatornák) szignáljai, a műsorkészítés adminisztrációjához, valamint a kötelező – hatósági, illetve közös jogkezelő szervezetek felé történő – adatszolgáltatáshoz elengedhetetlenül szükséges, speciális szoftverek, adatbázisok; magához a műsorgyártáshoz kapcsolódó – hírszerkesztő, vágó, feliratozó – szoftverek stb.].

Ez utóbbiak bár nem közvetlenül kapcsolódnak a (közszolgálati) médiaszolgáltatás lényegéhez – a nyilvánossághoz közvetített tartalomhoz – ám a médiumok mindennapjaiban

¹⁴ Általában az éves (televízióknál negyedéves) műsorstruktúra elfogadását követően heti tervezés történik. A következőket tartalomszerkesztést egyedi, tematikus szerkesztésű napok, hetek (évfordulók, ünnepek, illetve egy adott esemény, pl. olimpia) törik meg.

¹⁵ Bővebben, illetve a fogalmát illetően lásd a 7. fejezet 7.4.1. pontjában.

¹⁶ European Broadcasting Union (Európai Műsorszolgáltatók Közössége).

éppoly jelentősek, így az alábbiakban nem e megkülönböztetés szerint, hanem a szerzői és/vagy szomszédos jogi védelem, illetve egyéb jogterületek általi meghatározottság szempontjából tárgyaljuk a fenti tartalmi elemeket.

Itt kell kiemelni, mennyire jelentős a közszolgálati média gyakorlatában a védelem alatt álló és abban nem részesülő alkotások elhatárolása, a mű, illetve a védelem típusának megállapítása, valamint annak az – operatív munkát végző, a műsorkészítés bármely pontján az alkotásokkal kapcsolatba kerülő, különböző munkakört betöltő – munkatársakban történő tudatosítása, hogy jogtulajdonosként vagy felhasználóként milyen jogai és kötelezettségei vannak az MTVA-nak és a közszolgálati médiaszolgáltatóknak. Emiatt – bár a műsor összeállításakor a szerkesztők természetesen nem szerzői jogi kategóriákban gondolkodnak, hanem az egyes műfajoknak és témáknak megfelelően alakítják ki a műsorstruktúrát – nélkülözhetetlen, hogy a munkatársak belső képzése, továbbképzése eredményeként a szerzői jog által védett alkotások felhasználásának alábbi logika szerinti vizsgálata általánosan ismeretté, ennek eredményeként a műsorkészítési gyakorlat részévé váljon:

- a) egyéni-eredeti jelleggel bíró művek, teljesítmények elhatárolása a szerzői vagy szomszédos jogi védelem alá nem eső tartalmaktól,
- b) szerzői mű vagy szomszédos jogi teljesítmény esetén a védelmi idő vizsgálata,
- c) védett alkotás vagy teljesítmény esetén a felhasználási mód beazonosítása és annak megállapítása, hogy az adott cselekmény a szabad felhasználás körébe tartozik-e,
- d) védett tartalmi elem – engedély- és díjköteles – felhasználása esetén annak meghatározása, hogy
 - d.1) egyedi engedélyt kell kérni (ehhez kivel – eredeti vagy származékos jogosult, meghatalmazott, ügynökség stb. –, milyen típusú felhasználási szerződést kell kötni),
 - d.2) vagy közös jogkezelés alá tartozik a felhasználás (mely közös jogkezelő szervezet számára, milyen adatokat, hogyan kell rögzíteni).

Jelen fejezetben a művek elhatárolása és a védelmi idő vizsgálata kerül kifejtésre, a szabad felhasználás, közös jogkezelés, felhasználási szerződés kérdéseit a további fejezetek elemzik.

2.1. Szerzői jogi védelmet élvező alkotások a közszolgálati médiaszolgáltatásban

Szerzői jogi védelem az alkotásokat ex lege a keletkezésüknél fogva (külön regisztráció, nyilvántartásba vétel nélkül) illeti meg, amennyiben megfelelnek az Szjt. 1. § (1) és (3) bekezdésében meghatározott konjunktív feltételeknek:¹⁷

a) Irodalmi, tudományos, művészeti alkotás

Egy adott médiatartalomról annak eldöntése, hogy az irodalom, tudomány vagy művészet területére tartozik-e, az egyszerűbb kérdés: e feltétel tág értelmezéséhez az Szjt. 1. § (2) bekezdésének példálózó felsorolása is támpontot nyújt.

¹⁷ Szjt. 1. § (1) bek.: „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.”; Szjt. 1. § (3) bek.: „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

b) Egyéni-eredeti jelleg

A szerző tevékenységéből fakadó – azaz szubjektíve eredeti, nem mástól származó – egyéni-eredeti jelleg megléte vagy hiánya korántsem mindig egyértelmű, különös tekintettel arra, hogy az alkotások tartalmának, műfaji sajátosságainak függvényében esetenként máshol húzódik meg a határ egy (akár funkcionális vagy megrendelésre készülő) alkotás adott szakma, illetve művészeti ág számára nyilvánvaló, közhelyszerű megformálása, esetleg meglévő mű lemásolása – vagy ellenkezőleg: egyéni (a szerző személyiségét a szabad döntésén alapuló, kreatív megoldásban hordozó) és eredeti (újszerű, más műtől megkülönböztethető) kivitelezése között.

c) Formába öntöttség, megjelenítés

Az Sztj.-ben használt „alkotás” fogalom magában hordozza, hogy bár (az irodalmi, tudományos, művészeti területre tartozás mellett) a szerzői jogi védelem egyetlen jogszabályi feltétele az egyéni-eredeti jelleg, ez nem jelenti, hogy ne lenne szükség az egyéni gondolat minimális megformálására (ennek hiányában a szerző tevékenysége nem élvez szerzői jogi védelmet). Az Sztj. ezzel kapcsolatban nem támaszt több feltételt: az alkotás bármilyen formában megjelenhet; ezt tükrözi a leggyakoribb műtípusok deklaráltan nem taxatív felsorolása.¹⁸

Az egyéni gondolat valamilyen formában történő kifejeződése azonban nem feltétlenül kell, hogy befejezett vagy önállóan hasznosítható legyen ahhoz, hogy szerzői jogi védelemben részesüljön.¹⁹ A „rész-művek”-nek különös jelentőségük van a filmgyártás egyes szakaszaiban, így önálló szerzői jogi védelmet élvezhet a filmvázlat²⁰, filmnovella²¹, forgatókönyv²² stb.²³ A hatályos Sztj. sőt a FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete (a továbbiakban úgy is, mint: FilmJus) jogdíjközleménye, illetve Felosztási szabályzata ugyan egyedül a forgatókönyvíró nevesíti a felsoroltak közül, de amennyiben a fenti rész-alkotások szerzője a forgatókönyvírótól különböző személy, az egyéni, eredeti jelleget mutató filmvázlat vagy filmnovella önálló alkotásnak – alkotója pedig önálló engedélyezési joggal, illetve díjigénnyel rendelkező filmszerzőnek – minősül.

A nem befejezett alkotással („rész-mű”) nem tévesztendő össze a kész (és önmagában felhasználható) mű részlete: a médiaszolgáltatás során gyakori, hogy önálló műveket (filmalkotás, színházi vagy táncelőadás, kabaréjelenet, musical, szimfonikus mű stb.) nem teljes terjedelmükben közvetítenek, ismételnék. E felhasználások egy része szabad felhasználásnak

18 Sztj. 1. § (2) bek.: „A műtípusok taxatív rögzítésével a jogalkotó indokolatlanul zárta volna ki az új technológiával, illetve azok eredményeként létrejött alkotásfajtákat.”

19 A BH1993. 545. számú döntés a számítógépi programalkotásokkal kapcsolatban (amely szerzői jogi védelmet 1983 óta rögzíti szerzői jogunk) állapította meg először általános elvi éllel, hogy az alkotó folyamat egyes szakaszaiban is létrejöhetnek olyan szerzői művek, melyek önálló oltalomban részesülhetnek.

20 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet 10. § (1) bek.: „[...] filmvázlat az az írói mű, amely filmtörténet cselekményének rövid, vázlatos leírását tartalmazza, és filmnovella, vagy filmforgatókönyv megalkotásához szolgálhat.”

21 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet 11. § (1) bek.: „[...] filmnovella az az írói mű, amely a dialógusok és részletek aprólékos kidolgozása nélkül a filmtörténet cselekményének olyan leírását tartalmazza, amely forgatókönyv megalkotásához szolgálhat.”

22 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet 12. § (1) bek.: „[...] filmforgatókönyv az az írói mű, amely a filmtörténetnek részletes, a film elkészítésére alkalmas módon való leírását tartalmazza.”

23 A 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet a már jellegénél fogva is több lépcsőben létrejövő filmalkotások esetén közvetve rögzítette, hogy a filmkészítés során létrejövő egyes művek önálló védelemben, szerzői pedig meghatározott összegű jogdíjban (ún. „alkotói” díjban, majd a megfilmesítéskor „megfilmesítési díjban”) részesülnek.

minősül (például ha az ismételt műsorrészlet hossza nem haladja meg az idézés terjedelmét, és az idézés egyéb feltételeinek is megfelel), szabad felhasználás hiányában azonban kizárólag a mű egységének védelmére figyelemmel, a felhasználási engedély (átruházás esetén a megszerzett vagyoni jog) keretein belül használhatók fel jogszerűen (ld. részletesen a tanulmány vagyoni jogokat, illetve a felhasználási szerződést elemző fejezeteiben).

A filmhez készült bármely egyéni-eredeti rész-alkotás szerzői jogi védelmét nem megkérdőjelezve²⁴, sokkal inkább a filmipar üzleti, gazdasági hátterét figyelembe véve rögzítette a jogalkotó az „utolsó vágás” („final cut”) jogát. Ennek értelmében a „filmalkotás akkor befejezett, ha végleges változatát a szerzők és az előállító ilyenként elfogadják. Ezt követően a végleges változatot egyik fél sem változtathatja meg egyoldalúan.”²⁵

d) Esztétikai érték

A korábbi bírói gyakorlatot²⁶ és egyöntetű szakmai álláspontot megerősítve a hatályos Sztj. már szövegszerűen is tartalmazza, hogy „a (szerzői jogi) védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”²⁷ A technológia fejlődésével e rendelkezés jelentősége egyre nő, hiszen egyértelművé teszi, hogy bárki által, bármely eszközzel (akár kézi kamerával, sőt telefonnal) készített alkotások az azt létrehozó személy és a mű viszonyának minőségéből – egyéni, eredeti jellegéből – adódóan szerzői jogi védelmet élvezhetnek: a közszolgálati médiaszolgáltatásban esetleg megjelenő ilyen tartalmakat (például internetről letöltött vagy nézők által beküldött felvételek) a már leírt vizsgálati szempontok szerint kell beazonosítani, védelem alá eső szerzői mű (nem szabad) felhasználása esetén pedig a megfelelő úton gondoskodni az engedélykérésről és a díjfizetésről.

A közszolgálati médiaszolgáltatásra leginkább jellemző, a fenti feltételeknek megfelelő – a közszolgálati médiaszolgáltatók által létrehozott akár lineáris, akár lekérhető tartalomban megjelenő – szerzői művek:

- filmalkotás [a klasszikusan ide sorolt műfajokon kívül – filmszínházi bemutatásra szánt filmalkotás, televíziójáték, televízió sorozat, animációs film, reklámfilm stb. – ide értve a színmű, zenés színmű, táncjáték, némajáték többféle beállításban és megvilágításban rögzített kép- és/vagy hanganyagát (muster²⁸), az abból szerkesztéssel, vágással létrejövő filmalkotásokat, valamint a mindezekből létrejött gyűjteményes műveket is],

24 A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) 39/00 számú szakvéleményében kifejtette, hogy az utolsó vágás jogának szabályából nem következik, hogy a film az ennek eredményeként elkészült változattal nyerné csak el a szerzői jogi védelmet. A rendelkezés inkább az integritás jogát terjesztette ki a jelentős befektetéseket eszközölő filmelőállítóra is és határozta meg az utolsó vágás jogával e jog pontos kezdetét.

25 Ld. az Sztj. 65. § (1) bekezdését. Az 1969. évi Sztj. (a továbbiakban úgy is, mint: „régi Sztj.”) végrehajtási rendelete szűkszavúan – és nem éppen szerzői jogi szempontból – csak úgy rendezte a filmalkotás befejezettségének kérdését, hogy: „A film gyártását a forgalmazást engedélyező okirat kiadásának napjával, – ha pedig ilyen nem kerül kiadásra – a standard kópiának a felhasználó által történt átvételével kell befejezettnek tekinteni.”

26 BH1980. 332.: „szerzői jogi védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki.”

27 Sztj. 1. § (3) bek. 2. mondat.

28 Több órányi vágtatlan felvételtől néha 15–20 perc kerül adásba. Ugyanakkor a musterek mind szerzői jogi, mind tartalmi szempontból igen értékesek: példának okáért egy nemzetiségi színházi előadást, különböző konferenciákon elhangzott beszédek több esetben csak a közszolgálati média rögzít megfelelő minőségben és időtartamban. Az Archívumban a sehol máshol nem rögzített tartalmat hordozó muster-anyagok kutatására több esetben merült fel igény.

- szöveges és szöveg nélküli, színpadra vagy nem színpadra szánt zeneművek (és az ezekből rögzítéssel, szerkesztéssel, vágással létrejövő hangfelvételek, filmalkotások, illetve gyűjteményes művek),
- különböző formában feldolgozott irodalmi művek (az eredeti műből – pl. regény, novella, forgatókönyv stb. – általában átdolgozással létrejött filmalkotás, hangjáték, kabaré stb.),
- az egyes műsorszámokon belül különböző hangsúllyal és időtartamban megjelenő képző-, ipar-²⁹, fotóművészeti, építészeti alkotások.

A fenti, nem taxatív felsorolás az Szjt. 1. § (2) bekezdésének szintén példálózó logikáját követi. Utóbbi nagyban segíti a jogértelmezést, főszabályként határozva meg egyes műtípusok szerzői jogi védettségét; a gyakorlatban azonban az egyéni-eredeti jelleg korántsem állapítható meg mindig egyértelműen. A védelem határát bírósági ítéletek, illetve a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) állásfoglalásai konkrét esetek kapcsán számtalanszor elemezték, így kristályosítva ki az egyéniség-eredetiség fogalmának egyre objektívebb (bár a művek színes műfaji sajátosságaira, tartalmának sokféleségére tekintettel e tanulmány szerzőinek álláspontja szerint valamilyen szinten mindig is szubjektív) mércéjét.

Az Európai Bíróság ugyancsak több alkalommal – nem mindig következetesen – döntött a szerzői minőséget meghatározó feltételekkel összefüggésben. Az ún. Infopaq I. ítéletben³⁰ tág körben húzta meg a védelem határát egy újságcikkből készült szövegkivonattal kapcsolatban, ezzel közvetve azt állapítva meg, hogy a mű(részlet)nek elegendő abban az értelemben eredetinek lennie, hogy az a szerző saját szellemi alkotása – azaz a szerző tevékenysége alapján jött létre. E tág értelmhez egyéb döntéseiben a Bíróság maga is szűkítette, kimondva, hogy „egy szellemi alkotás akkor tekinthető a szerző sajátjának, ha tükrözi az ő személyiségét”. Megállapította, hogy az a portréfotó részesülhet szerzői jogi védelemben, „amely a szerzőnek a fénykép létrehozása során hozott szabad és kreatív döntéseiben jut kifejeződésre”.³¹

Az alábbiakban néhány olyan műtípust vagy kategóriát emelünk ki, amely egyéni-eredeti jellegének megítélése, szerzői jogi, szomszédos jogi vagy egyéb jogterülethez kapcsolódó védelme a közszolgálati médiaszolgáltatást végző szervezetek tevékenysége során kérdésként merülhet fel.

2.1.1. Filmalkotás és más audiovizuális mű

A közszolgálati televíziók lineáris és nem lineáris audiovizuális médiaszolgáltatásán³² belül (szak)embert próbáló feladat annak eldöntése, hogy mi minősül szerzői jogi védelem alatt álló audiovizuális műnek, mi tartozik a szomszédos jogi védelem alatt álló film kategóriája alá, továbbá hogy e műveknek, illetve teljesítményeknek ki a jogosultja és milyen terjedelmű felhasználási joggal (jogokkal) rendelkezik.

29 Az Szjt. 1. § (2) bekezdésének példálózó felsorolását meg nem ismételve ide tartozik értelemszerűen a grafika, festészet, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás, valamint az – egyéni, eredeti jelleget, kreatív megoldást mutató – díszlet és jelmez.

30 C-5/08 Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening.

31 C-145/10, E-M Painer v Standard Verlags GmbH and others.

32 Mtv. 203. § (1) bek. definíciója szerint az audiovizuális médiaszolgáltatás: „hangos vagy néma mozgóképeket, állóképeket tartalmazó műsorszámokat bemutató médiaszolgáltatás.”

Az Szjt. e fogalmakat több helyen használja, megkülönböztetve a szerzői műnek minősülő filmalkotást az e védelem határát el nem érő, de a filmelőállító teljesítménye okán szomszédos jogi védelemben részesülő filmtől:

a) szerzői jogi védelmet élvez az 1. § (2) bekezdésének nem taxatív felsorolásában is nevesített „filmalkotás”, amely kifejezést a jogalkotó a technológia-semleges szabályozásra törekedve a hatályos Szjt.-ben felváltotta³³: a „filmalkotás és más audiovizuális mű” fogalom párral, ezzel utat nyitva a köznap értelemben „filmalkotásnak” már nemigen nevezhető, de egyéni-eredeti jelleggel rendelkező audiovizuális alkotások³⁴ védelmének.³⁵

Az Szjt. filmalkotásokra vonatkozó speciális szabályokat tartalmazó IX. fejezete definiálja az alapfogalmat: Filmalkotás (és más audiovizuális mű) „az olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették.” Az értelmezést segítő, szintén példálózó felsorolást itt is megtaláljuk: „Filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.”³⁶

b) szomszédos jogi védelemben részesülnek a filmek, amely kategóriába mind az előző pontban meghatározott, szerzői védelmet elérő filmművek, mind az egyéni-eredeti jelleggel nem rendelkező mozgóképek beletartoznak.

A műsorkészítés és annak adminisztrációja során annak eldöntése, mely film minősül a szerzői jog által védett alkotásnak, különös jelentőséggel bír a filmelőállítók és filmszerzők jogdíja szempontjából. Tekintettel arra, hogy e jogosultakat közös jogkezelő szervezetként a FilmJus képviseli, a besorolásnál és a műsorkészítés adminisztrációja során az egyes műsorszámok kódolásánál a közmédia a FilmJus Felosztási Szabályzatának 1. számú Mellékletében szereplő műfaj-meghatározást is alapul veszi.³⁷ Ez a – jogosultakat képviselő szervezettel közösen kialakított – gyakorlat egységessé teszi a jogkezelő és a felhasználó jogértelmezését és jelentősen redukálja a speciális műtípusok minősítéséből eredő jogvitákat. A műsorszámok adatainak rögzítésével kapcsolatos adminisztrációt szintén egyszerűsíti a részletes műfaji meghatározás, hiszen a több mint száz féle műtípusra bontás egyértelművé teszi egészen speciális műsorszámok besorolását is,³⁸ csökkentve az önálló elemzést igénylő tartalmak számát.

A jelzett Mellékletben bármely – akár 0,1 – súlyszámmal jelzett film-műfaj szerzői jogi védelem alatt álló filmalkotásnak minősül. A súlyozás nem a felhasználó, hanem a filmszerzők szempontjából bír jelentőséggel a jogdíj felosztása során. A felhasználó (témánk esetén a közszolgálati médiaszolgáltatásban felhasznált alkotásokról az adat-szolgáltatást teljesítő MTVA) szempontjából az egyes műtípusok megegyező minősítése

33 Az 1969. évi „rég” Szjt. még csak a „filmalkotás” megfogalmazást használta.

34 A digitális technika eredményeként létrejövő új típusú, többször interaktív *audiovizuális alkotásoknak* a köznyelvben sokszor nem is lehet ezen általános fogalomnál pontosabb (magyar) elnevezést találni.

35 Az Szjt. további szövegében ahol „filmalkotást” említ a jogalkotó, az alatt az egyéb audiovizuális művet is érteni kell.

36 Szjt. 64. § (1) bek.

37 A közszolgálati médiaszolgáltatásokban megjelenő tartalmakat nem csak e szempont szerint sorolják be: a „FilmJus-kód” mellett a nézettség mérésére szolgáló „AGB-kód” is rögzítésre kerül minden egyes műsorszámánál – ennek részletes bemutatását azonban a tanulmány témája nem igényli.

38 A FilmJus Felosztási Szabályzatának 1. számú mellékletéből néhány példa az egészen speciális tartalmakra: homokszórás, zenei stúdióműsor, kvíz show, műszaki hiba jelzése, agrárhíradó, vallási szertartás közvetítése stb.

a lényeges: értelemszerűen filmalkotásnak minősülnek az animációk, a mozifilmek, játékfilmek, televízió filmek és sorozatok, zenés- és táncfilmek, színházi közvetítések, koncertfilmek, míg nem szerzői művek a vetélkedők, a stúdióműsorok többsége (de például a zenei stúdióműsor a szerkesztés okán már igen), a választási műsorok stb. Gyakorlati példák elemzése alapján került meghatározásra és a felhasználó által elfogadásra, hogy míg a „beszélgetős” magazinok, bűnügyi, gazdasági, információs magazinok nem minősülnek a FilmJus-szal fennálló jogviszonyban filmalkotásnak, a szolgáltató, művészeti vagy vallási magazinok igen, ahogyan a nyelvlecke vagy oktató műsor is filmmű, ellenében az ismeretterjesztő stúdióműsorral.

A fentiek alapján történő besorolás megjelenik az ún. kisjogos (az „üres-hordozó” díj és az ún. kábeltelevíziós jogdíj felosztásának alapjául szolgáló) adatszolgáltatásban, emellett támpontot ad ahhoz, mely (szerzői alkotásnak minősülő) műsorszámoknál kell vizsgálni a kérdést, hogy mely filmszerzőktől kell magához a nyilvánossághoz közvetítéshez is engedélyt kérni (szintén a FilmJus-on, mint közös jogkezelést végző szervezetten keresztül).

Nem segít azonban a filmalkotások e részletes tipizálása a filmszerzők és filmelőállító(k) személyének felelős meghatározásában: az egyes műsorszámok adatait rögzítő szerkesztőnek el kell döntenie, hogy a közreműködők közül ki minősül filmszerzőnek (pl. vezető operatőr, akinek egyénisége kétségtől tükröződik majd a filmalkotásban) és ki nem (pl. a kameraman, aki kizárólag a vezető operatőr instrukciói alapján dolgozik, ami teljesen meghatározza a feladat megoldásának kereteit és kizárja, hogy annak során több alkotó megoldás között kreatívan döntsön).³⁹ Többször egyedi mérlegelés az alapja annak is, hogy egy szerkesztő egy adott műsorszám filmszerzőjének minősül-e.

A filmalkotás fogalmát nem csak az Sztj. határozza meg: az Mttv. médiajogi szempontból a szerzői jogi meghatározásnál szűkebben definiálja⁴⁰, a Filmtörvény⁴¹ pedig a jogalkotói szándék szerint az állam által támogatandó filmalkotásokhoz igazítja a filmalkotás fogalmát⁴². Mindez kihatással van ugyan a műsor szerkesztésére (például a többségében szerzői műnek minősülő reklámok, közérdekű közlemények elkülönítetten történő elhelyezésére, a korhatár-besorolásra tekintettel meghatározott műsorsávban történő közvetítésre vagy annak tilalmára), de ezek megkülönböztetése nem a tartalom szerzői jogi minőségéből ered. E jogszabályok speciális definícióira és különösen az általuk kiemelt film-műfajokra a tanulmány más fejezeteiben utalunk (például a művek integritás-védelme kapcsán a szponzor szpotok beszerkesztésére és a termék-elhelyezésre).

39 Ld. a fent hivatkozott C-145/10, E-M Painer v Standard Verlags GmbH and others ítélethez írtakat.

40 Mttv. 203. § 11. pont: „*Filmalkotás*: a szerzői jogról szóló törvény szerinti filmalkotás, ide nem értve többek között a hír- és politikai tájékoztató műsorszámot, az aktuális- és szolgáltató magazin műsorszámot, a sportműsorszámot vagy egyéb esemény közvetítését tartalmazó műsorszámot, a játék- és vetélkedő műsorszámot és a kereskedelmi közleményeket. Filmalkotás különösen a játékfilm, a televíziós film, a televíziós filmsorozat, az animációs film és a dokumentumfilm.”

41 A mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény (a továbbiakban: Filmtörvény).

42 Filmtörvény 2. § 2. pont: „Filmalkotás: a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) szerinti filmalkotás, ideértve a számítógépes vagy bármilyen platformon hozzáférhető játékprogram előzetesként készülő filmalkotást, ide nem értve a hírműsort, az aktuális és szolgáltató magazinműsort, a sportközvetítést, a beszélgetőműsort (talk-show), a játék- és vetélkedőműsort, és a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló törvény hatálya alá tartozó reklámfilmet.”

2.1.2. A művek önálló szerzői jogi védelmet élvező elemei

A művek érzékelhetővé tételével kapcsolatban már említettük, hogy a jogalkotó a valamilyen minimális szinten formába öntött alkotást honorálja szerzői jogi védelemmel. Ezzel ugyan főszabályként nem védi az alkotás folyamatának minden egyes lépését, azonban ha annak egyes fázisaiban létrejövő „rész-mű” önmagában is egyéni-eredeti jellegű irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás, maga is szerzői jogi oltalom alatt áll. Erre példa lehet akár a forгатókönyv, akár képzőművészeti, iparművészeti alkotás, illetve díszlet vagy jelmez terve.

Az ezen kategóriába tartozó művek, „mű-részek” jellemzője, hogy akár önálló hasznosításra alkalmatlan részek is szerzői jogi védelmet élvezhetnek.

A szerzői művek más elemei azonban ettől eltérően kifejezetten az önálló hasznosíthatóságukra és arra tekintettel részesülnek védelemben, hogy e sajátos oltalom hiányában felhasználásuk a szerző személyéhez fűződő és vagyoni jogait is sértené. A befejezett művek részeinek ilyen, külön nevesített védelem alatt álló két típusa: a mű sajátos címe és az abban szereplő jellegzetes, eredeti alak.⁴³

a) A mű sajátos címe⁴⁴

Az 1969. évi Sztj. (a továbbiakban úgy is, mint: „rég” Sztj.) is tartalmazta a hatályba léptető rendelkezés alapján az előtte létrejött művekre is alkalmazandó azon szabályt, hogy nem csupán magának a szerzői alkotásnak, de a mű sajátos címének felhasználása, illetve annak engedélyezése is a szerző kizárólagos joga. (Sőt, ehhez hasonló rendelkezést már az 1921. évi szerzői jogi törvény is tartalmazott.⁴⁵)

Ennek kifejezett rögzítésére azért volt szükség, mert „a cím – bár esetenként a mű gondolati üzenetének sűrítménye... – ritkán felel meg a gondolat kifejtés, azaz a mű ismérveinek”. A sajátos – adott esetben ismert, „jól eladható” – cím felhasználása azonban üzleti előnyt jelenthet, ami tulajdonképpen a szerző szellemi termékének hasznosításából ered, így indokolt a szerzői jog tárgyának ilyen módon való kiterjesztése.

A közszolgálati médiaszolgáltatásban bőségesen akadnak olyan alkotások, melyek címe egészen egyedi, és minden kétséget kizáróan e sajátos védelemben részesül. Vannak azonban kevésbé egyértelmű esetek: ilyenkor szerencsés a közismertség okán önálló üzleti értékkel bíró cím védjegyként történő levédetése.

b) Jellegzetes és eredeti alak

Bár az 1999. előtti szerzői jogi szabályok nem rendezték kifejezetten a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosítására vonatkozó jogokat, a bírói gyakorlat már az 1969. évi Sztj. hatályba lépése előtt levezette, hogy egy műből ismert figura más műben való hasznosítása jelentős vagyoni előnyökkel járhat, és hogy ebből a haszonból a jellegzetes ala-

43 Sztj. 16. § (2) bek.: „A szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is.”; Sztj. 16. § (3) bek.: „A szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga is.”

44 1969. évi Sztj. 13. § (1) bek.; 1999. évi Sztj. 16. § (3) bek.

45 1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jogról 6. § 8. pont: „[a szerzői jog bitorlásának minősül különösen...] a szerző beleegyezése nélkül a mű közzétett címének lényegében változatlan átvétele más mű címéül, ha a körülményekből nyilvánvaló, hogy az átvétel, amely nem volt elkerülhetetlen, a közönség megtévesztését célozta és a szerzőnek vagyoni vagy nem vagyoni kárt okozhatott”.

kot kiötlő eredeti szerző – abszolút jellegű szerzői joga alapján – jogosan igényel részesedést (továbbá nem csupán a díjra, de az ilyen típusú, kereskedelmi hasznosítás engedélyezésére is joga van).⁴⁶ E kérdés elméleti oldalát a gyakorlat tovább csiszolta⁴⁷, míg a hatályos Szjt. egyértelműen rögzítette⁴⁸, hogy a műben szereplő eredeti figura kereskedelmi hasznosítása és annak engedélyezése is a szerző kizárólagos joga.

Ezzel az Szjt. szintén a szerzői alkotás (pl. egy rajzfilm) olyan elemét részesíti egy kifejezett felhasználás erejéig szerzői jogi védelemben, amely önmagában nem feltétlenül élvezne szerzői jogi védelmet. Az abszolút jogokkal rendelkező alkotónak a műve gazdasági hasznosításából eredő részesedés iránti jogos igénye azonban kellő alapot szolgáltat a szerzői jog (közvetett) tárgyi hatálya határának egy kissé tágabban való meghatározásához.

A közszolgálati médiavagyonba tartozó alkotások jellegzetes, eredeti alakjainak viszonylag gyakori az ilyen, másodlagos hasznosítása; a (jellemzően báb- és animációs) filmek figuráival kapcsolatos, a kereskedelem, különösen a reklámpiac területén jelentős merchandising-szerződések a felhasználási szerződésekre vonatkozó 6. fejezetben kerülnek még említésre.

2.1.3. Reklám céljára megrendelt mű

A reklámozás céljára megrendelt alkotásoknak (függetlenül attól, hogy milyen műfajba, műtípusba sorolhatók) az Szjt. – leginkább a felhasználás céljára, jellemzőire, gazdasági jelentőségére tekintettel – külön fejezetet szentel, az általánostól eltérő, e művek jellegének és a piaci szokásoknak megfelelő, alábbi speciális rendelkezésekkel.⁴⁹

- a) A reklám-művek esetén megengedett a vagyoni jogok átruházása, amely azonban lényegesen különbözik az Szjt. által engedett más jogátruházási esetektől (film, szoftver, adatbázis, szolgálati mű), mivel ez olyan „célhoz kötött jogátruházás, amely csak a reklámcélú felhasználás körében valósul meg, egyéb felhasználásokra nem vonatkozik”.⁵⁰ (Ez az oka annak, hogy az Szjt. az átruházási szerződés létrejöttéhez előírja e felhasználási cél általánosanál sokkal pontosabb körülhatárolását – például a reklámhordozó rögzítésével.) Mindebből következik az is, hogy az eredetileg reklám céljára megrendelt alkotásoknak a jogátruházó szerződésben meghatározott reklámcéltól eltérő felhasználásához a szerzővel külön megállapodást kell kötni.

46 Főv. Bír. 16.P.24696/1957. számú döntése a Dörmögő Dömötör költői alak más mű című való felhasználásának jogellenességéről.

47 BH1986. 363.: az ún. Vuk-ügyben hozott döntés kimondta, hogy a filmelőállító csak a film nyilvános előadásával közvetlenül összefüggő terjedelmű jogot szerzett, míg a kereskedelmi hasznosítás olyan felhasználás, ami önálló nyereségforrást jelent. (GYERTYÁNFY Péter: *A szerzői jogi törvény magyarázata*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2000. 104.)

48 Szjt. 16. § (3) bek.

49 „63. § (1) A reklámozás céljára megrendelt műre vonatkozó vagyoni jogok a felhasználóra átruházhatók.

(2) E vagyoni jogok átruházására irányuló szerződés létrejötte szempontjából lényeges kérdésnek minősül különösen a felhasználás módja, mértéke, földrajzi területe, időtartama, a reklám hordozójának meghatározása, valamint a szerzőnek járó díjazás.

(3) E művekre a közös jogkezelés nem terjed ki.”

50 FALUDI Gábor: Szerzői jog, iparvédelem és a Ptk. koncepciója II. rész. In *Polgári Jogi Kodifikáció*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., ISSN 15851168, V/3. 4.

<http://ptk2012.hu/wp-content/uploads/2012/11/2003-3kodi.pdf>

Alapvető és a szakirodalomban kevésbé tárgyalt kérdés, mi minősül reklámnak az Szjt. e rendelkezése szempontjából. Az Szjt. kommentárja szerint a reklámtörvényben (Gvrt.)⁵¹ definiált gazdasági reklám⁵², a politikai hirdetés, illetve plakát testesítheti meg a reklámcélt.⁵³ Jelen tanulmány szerzőinek álláspontja szerint célszerű lenne az Szjt.-ben a reklám fogalmát önállóan definiálni, mivel a Gvrt. hivatkozott meghatározása nem egyértelmű a tekintetben, hogy e speciális szabályozás vonatkozik-e például a – nyilvánvalóan reklámozás céljára készülő – szponzor-szponzorokra [a reklám-szabályozás konzekvensen reklámot és szponzorációt (támogatást) említ, amely kettéválasztásból a Gvrt. reklám-fogalmának szponzoráció nélküli értelmezése következik].

A leírtak miatt sem a Gvrt. definíciója, sem az Mttv. még annál is szűkebb meghatározása⁵⁴ nem felel meg az üzleti élet igényeinek, amely az Szjt. speciális reklámmű-szabályozásának – a törvény indokolásában is deklarált – alapja. A tág értelemben vett reklám meghatározásánál figyelemmel lehetne lenni a Magyar Reklámetikai Kódex tárgyi hatályának megfogalmazására azzal, hogy bár minden típusú vásárlásösztönzést magában foglal, de a politikai hirdetésre nem terjed ki – amely azonban az Szjt. szempontjából kétségtelenül reklám-mű.⁵⁵

- b) A közszolgálati médiaszolgáltatásban a (reklám-)mű pontos meghatározásának, kategorizálásának igazán a közös jogkezelés terén van jelentősége, hiszen a reklámozás céljára megrendelt műre a közös jogkezelés nem terjed ki⁵⁶, míg a filmalkotások, illetve egyes képzőművészeti alkotások szerzőinek többsége ilyen úton jut hozzá jogdíjai egy részéhez.

51 A gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény (Gvrt.).

52 Gvrt. 2. § d.) pont: „*gazdasági reklám*: olyan közlés, tájékoztatás, illetve megjelenítési mód, amely valamely birtokba vehető forgalomképes ingó dolog – ideértve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket – (a továbbiakban együtt: termék), szolgáltatás, ingatlan, vagyoni értékű jog (a továbbiakban mindezek együtt: áru) értékesítésének vagy más módon történő igénybevételének előmozdítására, vagy e céllal összefüggésben a vállalkozás neve, megjelölése, tevékenysége népszerűsítésére vagy áru, árujelző ismertségének növelésére irányul (a továbbiakban: reklám).”

53 GYERTYÁNFY I. M. (49. l.) 303.

54 Mttv. 203. § 59. pont. „*Reklám*: olyan – műsorszámnak minősülő – közlés, tájékoztatás, illetve megjelenítési mód, amely valamely birtokba vehető forgalomképes ingó dolog – ideértve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket –, szolgáltatás, ingatlan, vagyoni értékű jog értékesítésének vagy más módon történő igénybevételének előmozdítására, vagy e céllal összefüggésben a vállalkozás neve, megjelölése, tevékenysége népszerűsítésére vagy áru, árujelző ismertségének növelésére irányul.” A „kereskedelmi közlemény” kategóriája szintén nem azonosítható az Szjt. reklám-fogalmával, mivel a reklám, támogatás, televíziós vásárlás mellett a termék megjelenítés is ide tartozik, amely azonban tipikusan nem reklám céljára létrehozott művek műsorszámban elhelyezésére irányul.

55 Magyar Reklámetikai Kódex 1. § (3) bek.: „A Kódex tárgyi hatálya kiterjed – a politikai hirdetések kivételével – a Magyarországon közzétett valamennyi reklámra (ideértve a társadalmi célú hirdetést, a támogatást és a vásárlásösztönzés egyéb eszközeit is, továbbá általában az üzleti vállalkozásoknak a fogyasztókkal szemben folytatott kereskedelmi kommunikációs gyakorlatait) azok megjelenési formájától, közzétételi helyétől függetlenül.”

56 Szjt. 63. § (3) bekezdése. Ennek egyik életszerű gazdasági indoka, hogy a reklám céljára megrendelt mű szerzője [vagy tovább-hasznosítási jogokat megszerző felhasználója (pl. reklámszolgáltató)] a reklám megrendelőjével szemben a közös jogkezelésben megállapított átalánydíjnál rendszerint magasabb, az adott reklámtól, annak felhasználási területétől, időtartamától stb. függően változó mértékű díjban tud megállapodni.

Üzleti szempontból különös hangsúlyt kaphat az eredetileg nem reklámozás céljára létrejött művek vonatkozásában a fenti szabályok alternatív kikötése, különösen a közös jogkezelés – a reklámozási cél deklarálásával történő, csak a reklám céljára felhasználás körében érvényesülő – kizárhatósága.⁵⁷ Amennyiben egy eredetileg meglévő alkotás reklámban történő felhasználása esetén a közös jogkezelést mégsem zárják ki a felek, a közszolgálati médiaszolgáltatásban különös figyelemmel kellene eljárni az adatrögzítés és adatszolgáltatás kapcsán.⁵⁸

Kiemelendő, hogy a teljes vagyónátruházás eredetileg nem reklám céljára megrendelt mű esetén is kizárólag a mű reklám céljára való felhasználásához kötődik, azaz az egyéb célú felhasználásokra ilyen jogcímen nem, csak külön felhasználási szerződéssel – kisjogos művek közös jogkezelés alá eső felhasználása esetén a közös jogkezelőn keresztül – lehet engedélyt szerezni.

A közszolgálati médiaszolgáltatásban megjelenő reklámok nagy része audiovizuális vagy vizuális alkotás (álló vagy mozgókép), a rádiós médiaszolgáltatásban értelemszerűen hangfelvétel. Bármilyen műtípusba, műfajba tartozik is az itt megjelenő, reklám céljára megrendelt alkotás, arra a szerzői művekre vonatkozó általános rendelkezések (amennyiben filmalkotásról vagy képző-, ipar-, illetve fotóművészeti alkotásról van szó, a rájuk vonatkozó különös normák) általános, míg a reklámozás céljára megrendelt műre vonatkozóak speciális szabályként irányadóak.

A közszolgálati médiaszolgáltatásban megjelenő reklámok nagyobb részét az erre szakosodott cégek (ún. kreatív ügynökségek) által gyártott, legtöbbször reklámügynökségek által megrendelt reklámok alkotják. Ezek közvetítésekor a médiaszolgáltatónak (a megrendelőtől kért jogszavatosságon túl) nem kell szerzői jogi szempontokat mérlegelnie, mivel nem felhasználója e műveknek, hanem a terjesztésre szolgáló felületet biztosítja (kötelmi alapon) a megrendelő számára, a megállapodás szerinti műsorsávban és díj ellenében.⁵⁹ Rendkívüli körülményekkel kell azonban eljárni a tekintetben, megfelel-e a reklám a Gvrt.-nek,⁶⁰ illetve az Smtv. és az Mttv. közérdekű közleményekre vonatkozó rendelkezéseinek.

A reklámok másik része (a rádiós médiaszolgáltatásban közvetítésre kerülő reklámok többsége) belső gyártásban készül és az Mttv. definíciója alapján⁶¹ a közszolgálati médiavagyon

57 Az előzetesen meglévő művek reklámozás céljára történő felhasználásáról a felek megállapodhatnak: ez a közös jogkezelő szervezetekkel szemben csak a szerzőtől származó írásbeli értesítést követően lesz hatályos.

58 Felmerülhet például, hogy ilyen esetben a reklámblokkban szereplő, a FilmJus szempontjából filmalkotásnak nem minősülő reklámfilm egyes adatait a főszabálytól eltérően a jogkezelőnek küldendő adatként kellene nyilvántartani.

59 Az Sztj. kommentárja szerint, ha a *reklám* közzevetője rádió- vagy televízió-szervezet, a közzevetél egyben felhasználás is [ld: GYERTYÁNFY i. m. (49. l.)]. Ugyanitt a *plakát* kihelyezését a terjesztésben való – szerzői jogi szempontból felhasználásnak nem minősülő – közreműködésnek tekintik. A műsorszerkesztés és ezen belül a reklámblokkok szerkesztésének gyakorlati sajátosságai miatt az előbbi állásponttal nem tudunk egyetérteni (a reklám közvetítése nem a médiaszolgáltató kezdeményezésére és kívánságára történik, nem célja a felhasználás; a reklámblokkok tartalmát a szerkesztő nem befolyásolja, a megrendelő határozza meg a reklámnak nem csak egy adott időszámban, hanem egy adott blokkon belüli – első, közbelső vagy utolsó – elhelyezkedését is stb.) A reklámügynökség egy adott felületen – általa meghatározott időben, terjedelemben stb. – történő közvetítést rendel meg a médiaszolgáltatótól mint vállalkozótól. Ezzel együtt az MTVA Üzletszabályzata alapján a kereskedelmi közleményeket megrendelőnek a közzevetni kívánt tartalom szerzői jogi megfelelőségét is szavatolniuk kell.

60 Gvrt. 23. § (1) bek.: „Az e törvényben foglalt rendelkezések megsértéséért – a (2)–(7) bekezdésben foglalt kivételekkel – a reklámozó, a reklámszolgáltató és a reklám közzevetője is felelős. Az e rendelkezések megszegésével okozott kárért a reklámozó, a reklámszolgáltató és a reklám közzevetője egyetemlegesen felel.”

61 Mttv. 203. § 33. pont.

részét képezi. A reklámozás céljára megrendelt művek azon jogi természete, hogy a rájuk vonatkozó vagyoni jogok a főszabálytól eltérően átruházhatók, jelentősen egyszerűsíti a reklámok forgalmát. Amennyiben az előállítást az MTVA munkavállalói végzik, a belső gyártásban készült reklámok egyben szolgálati művek, amelyekhez fűződő vagyoni jogok – eltérő rendelkezés hiányában, a munkakör által meghatározott kereteken belül – átszállnak a munkáltatóra; illetve televízió esetén reklámfilmekről van szó, ahol a megfilmesítési szerződéssel főszabályként szintén átruházzák a jogaikat a filmszerzők⁶²; emiatt a reklámokra vonatkozó speciális rendelkezéseknek e két körben (szolgálati művek, filmalkotások) kisebb a gyakorlati jelentősége.

A reklám céljára megrendelt művek tipikusan szerzői alkotások, ezért kerültek itt tárgyalásra – meg kell azonban említeni annak az elméleti lehetőségét, hogy maga a reklámfilm vagy rádiós reklám nem egyéni-eredeti, így nem részesül szerzői jogi védelemben. Filmként, hangfelvételenként, illetve televíziós vagy rádiós műsorszámként azonban ebben az esetben is megilleti őket a filmelőállítók, a hangfelvétel-előállítók és a rádió-, televízió-szervezetek teljesítményéhez kapcsolódó szomszédos jogi védelem.

2.1.4. *Gyűjteményes művek a közszolgálati médiaszolgáltatásban*

A közszolgálati médiaszolgáltatásban minden műsorszámnak van szerkesztője, amely munkakör betöltése önmagában természetesen nem teszi az Szjt. 7. §-ában meghatározott gyűjteményes mű szerzőjévé a műsorszám szerkesztői feladatait ellátó személyeket.

Az elnevezés azonosságából adódóan az egyes műsorszámok adatainak – a filmszerzőknek járó jogdíj megfizetése alapjául is szolgáló – rögzítésekor az egyik legnehezebb feladat annak elhatárolása, hogy a szerkesztő egyéni-eredeti tevékenységének eredményeként szerzői jogi védelem alatt álló gyűjteményes mű jött-e létre, illetve fordítva, a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás szerkesztője szerzőnek⁶³ minősül-e?⁶⁴

Az előbbire gyakori példa a film- vagy hangfelvételekből, illetve azok részleteiből szerkesztett műsorszám (kívánságműsorok, tudományos magazinműsorok stb.). Ezek szerkesztője a tartalom válogatása, vágása, szerkesztése, a műsorszám elemeinek egy témára vagy logikai láncra való felfűzése során tág alkotói mozgástérben, szabadon, egyéni döntések eredményeként hozza létre az adott műsorszámot. (Többször a gyűjteményes mű elemeit összekötő szöveget is a szerkesztő írja, így esetlegesen ennek okán is a műsorszám szerzőjének minősül.)

Egyes műsorszámokkal összefüggésben felmerülhet, hogy bár nem „klasszikus”, több, önállóan is felhasználható részből álló gyűjteményes művek, de a szerkesztés egysége okán

62 A megfilmesítési szerződéssel – az üreshordozó-, a bérbeadási- és a kábeltelevíziós díjra vonatkozó igény kivételével – a vagyoni jogok szintén átruházhatók (Szjt. 66. §).

63 A szerkesztő tevékenységének szerzői jogi szempontú minősítése rádiós és televíziós műsorszámok esetén is kérdés: az esetleges jogdíjfizetés módja a két esetben lényegesen eltér egymástól. Emellett meghatározó a mű esetleges szolgálati jellege, nem munkaviszonyban alkotott mű esetén pedig a felhasználási szerződés tartalma (milyen jogbirtoklási időre, hány felhasználásra adott engedélyt a szerző).

64 Az Szjt. 7. § (2) bekezdése alapján a szerkesztőt a gyűjteményes mű egészére illeti a szerzői jog, amely azonban nem befolyásolja a gyűjteményben szereplő egyes művek (műrészletek) szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait. Ennek következtében az ilyen gyűjteményes műsorszámokról a közszolgálati médiaszolgáltató a teljes műre vonatkozóan, valamint „alábontásban”, annak elemeiről is szolgáltat adatot.

szerzői jogi védelemben (a szerkesztő pedig jogdíjban) részesülhet. Az Szjt. 7. § (1) bekezdésének második mondata erre bár lehetőséget ad – kimondva, hogy „a védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben” –, de ennek határát a jogalkalmazás (megalapozottan) igyekszik szűken tartani.

Az SZJSZT egy autós magazinműsorral kapcsolatban megállapította, hogy „az erős arcuati elemek, a műsorvezető sajátos stílusa, az ismétlődő rovatok, a témák feldolgozási módja, az ismeretterjesztő és reklámjellegű sajátos vetélkedő önmagában nem minősíti az egész műsorszámot gyűjteményes művé”, amelyre „azért sem terjed ki a szerzői jogi védelem, mert különösen tartalmi, de formai értelemben is korlátozott az alkotói mozgástér”; a szerkesztő utóbbi hiányában nem minősülhet szerzőnek.⁶⁵

2.1.5. Díszlet és jelmez a közszolgálati médiaszolgáltatásban megjelenő műsorszámokban

A hatályos Szjt. 1. § (2) bekezdésének példálózó felsorolása 2013. március 31-éig a „jelmez- és díszletterv”-et nevesítette a szerzői művek legtipikusabb fajtái között. Ez számtalan jogvitára adott okot. Egyrészt az Szjt. e szakaszának megfogalmazása és szerkesztése egyes műfajoknál differenciálta és önálló szerzői műként rögzítette az alkotást és annak tervét (képzőművészet, építészet, iparművészet), míg a díszletnek, jelmeznek kifejezetten csak a tervét nevesítette a tipikus szerzői alkotások között. Emellett az a tény, hogy a díszlet- és jelmeztervező alkotása először közvetlenül a tervekben testesül meg, amelyet követően magának a díszletnek és a jelmeznek a kivitelezése a terveket szolgálva követő szakmunka, az következett, hogy szerzői jogi védelmet kizárólag a díszlet- és jelmeztervek élveznek, az azok alapján elkészült tárgyak azonban nem.

A bírói gyakorlat már korábban sem értett egyet e szűkebb értelmezéssel, és az Szjt. hivatkozott szakaszának példálózó jellégéből kiindulva, egy színpadi mű kapcsán a jelmezek előállításának folyamatát és ebben a jelmeztervező szerepét vizsgálva megállapította, hogy „a jelmezek ... egyéni, eredeti sajátosságokkal rendelkeznek és [...] kiemelkedő művészeti kvalitást testesítenek meg. Ezért [...] nemcsak a felperes által elkészített jelmeztervek, hanem az azok alapján megvalósult jelmezek is szerzői műként szerzői jogi védelem alatt állnak.”⁶⁶

Az Szjt. 1. § (2) bekezdésének *n*) pontja 2013-ban úgy módosult, hogy jelenleg „a jelmez, a díszlet, és azok terve” is tipikusan szerzői műnek tekintendő – természetesen csak abban az esetben, ha olyan eredeti, művészeti alkotás, amelyet szerzője saját, kreatív döntései alapján hozott létre.

Az SZJSZT-17/13. számú szakvéleménye filmalkotásokhoz készült jelmezeket elemezve azt állapította meg általánosságban, hogy „a tervező alkotó szellemi tevékenysége a megvaló-

65 Az SZJSZT-24/2008. számú szakvéleményében általános jelleggel is megállapította, hogy „A szerzői jogi védelem határait elmosná, ha kizárólagos jog védhetné egy tematikus műsor felépítését, sémáját, elvét, részletes elgondolását.”

66 Gf.IV.20.228/2005. számú eljárás érdekessége, hogy az ügyben kirendelt SZJSZT-02/2006. számú állásfoglalásában akkor még azt állapította meg, hogy „a jelmezek használata nem minősül a jelmezterv többszöri felhasználásának. [...] Szerzői jogi díjigény csak az elkészített és elfogadott jelmeztervek után jár; nem merülhet fel [...] a jelmezek használatával kapcsolatban.” A Győri Ítélőtábla ezen szakvéleményt felülbírálvá hozta idézett döntését.

suló jelmezekben manifesztálódik”, amely eredményeként „nem a jelmezterv, hanem a jelmez felhasználása a meghatározó, elsődleges forma”.

Ez általánosságban ugyan elfogadható, az azonban, hogy „a jelmeztervezői alkotói folyamat egyik, de nem szükségképpen részeleme a jelmeztervek készítése”, nyilvánvalóan téves megállapítás, hiszen ha az alkotói (?) tevékenység eredménye már elkészült, más által tervezett ruhák kiválogatása és beszerzése egy film karaktereihez, ez nyilvánvalóan nem tartalmazza a tervezést, és az e feladatot ellátó személy tervezőnek nem nevezhető. Amennyiben e feladatvégzés lényege a filmalkotások szerző személyiségét tükröző „látványvilága, karaktereinek és jelmezeinek együttese”⁶⁷ kialakítása, még mindig kérdés, hogy ez egyéni-eredeti alkotó tevékenységnek minősül-e (mindenesetre ha igen, az alkotót esetleg „látványtervező”-nek vagy „stylist”-nak lenne helyesebb nevezni).

A díszlet és jelmez felhasználásával kapcsolatban minden esetben vizsgálandó, hogy

- a művészet körébe tartozó, egyéni-eredeti alkotásról van-e szó, valamint hogy
- mi minősül ezek felhasználásának és ez után milyen jogok illetik meg az alkotót?

Az SZJSZT utóbb hivatkozott szakvéleményében a „jelmeztervezőt” filmszerzőnek minősítette, megtörve azt a korábbi álláspontot, hogy a jelmez és díszlet (funkcionális) képzőművészeti alkotás.

E kérdés kiemelkedően fontos a közszolgálati médiaszolgáltatás számára, hiszen a közvetítésre kerülő filmalkotásokban, valamint az – akár szerzői jogi védelmet nem is élvező – egyéb tartalmakban (pl. magazinműsorok, vetélkedők) díszlet és jelmez igen gyakran megjelenik. Kétségtelen, hogy ezek döntő többsége a megrendelő egészen konkrét utasításai alapján, tehát nem szabad alkotói döntések eredményeként jött létre, így nem minősül szerzői műnek.⁶⁸

A díszletek, jelmezek nagy volumene miatt a közszolgálati médiaszolgáltatás számára az egyik legnagyobb kihívás annak megoldása, hogy a műsorkészítés folyamatában pontosan (és a lehető legobjektívebben) meghatározható legyen, hogy egy adott műsorszámban megjelenő díszlet, illetve jelmez szerzői mű-e, ki a szerzője, az adott felhasználás (tipikusan nyilvánossághoz közvetítés után) jár-e jogdíj számára, és ha igen, ezt közvetlenül vagy valamely közös jogkezelő útján kell-e megfizetni.

A gyakorlatban a készen vásárolt vagy megrendelésre készült alkotások esetén a filmelőállító, illetve a gyártó szavatolja, hogy a felhasználáshoz (pl. nyilvánossághoz közvetítéshez) szükséges terjedelmű jogokat a filmszerzőktől megszerezte. A belső gyártásban készült díszlet- és jelmez vagyoni jogai pedig az átadással szállnak át a munkavállaló szerzőről, így számukra a díszletet, jelmezt tartalmazó műsorszámokat nyilvánossághoz közvetítő felhasználónak nem kell külön jogdíjat fizetni.⁶⁹

Itt kell utalni a szabad felhasználás közszolgálati médiaszolgáltatásban gyakori (később részletezésre kerülő) eseteire, melyek közül szorosan kapcsolódik a fentiekhez, hogy „az audi-

67 SZJSZT-17/13.

68 A FilmJus Felosztási Szabályzatának 2.1. g) pontja szerint a díszlet- és jelmeztervezők alkotó módon történő hozzájárulását a FilmJus akkor tekinti igazoltnak, ha azt a jogosult adatszolgáltató (jelenleg a közszolgálati médiaszolgáltatásban az MTVA) ekként jelöli meg: azaz az egyéni-eredeti jelleget – és ez alapján azt, hogy filmszerzőnek minősül-e egy díszlet- vagy jelmeztervező – maga a felhasználó vizsgálja. Megállapításához a jogkezelő szervezet mindaddig kötvé van, amíg az érintett (kifogás útján) az ellenkezőjét nem bizonyítja.

69 Azzal együtt, hogy a nyilvánossághoz közvetítés után ezen esetekben nem jár jogdíj a filmszerzőknek, a közvetítések adatai alapján az ún. „üres-hordozó”, illetve kábeltelevíziós jogdíjból – közös jogkezelő szervezetükön keresztül – részesülnek [a filmszerzők ezekre vonatkozó vagyoni joga ugyanis nem ruházható át, ld. Szjt. 66. § (2) bek.]

ovizuális médiaszolgáltatásban bármely képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás díszletként szabadon felhasználható”. (Ezen – a nem díszlet vagy jelmez céljára készült művekre vonatkozó – szabály mellett került rögzítésre, hogy a kifejezetten „díszlet és jelmez céljára készült műveknek az audiovizuális médiaszolgáltatásban való felhasználásához a szerző engedélye és nevének feltüntetése szükséges”).⁷⁰

2.1.6. Képző-, ipar és fotóművészeti alkotások

A közszolgálati televízióban rendszeresen bemutatásra kerülnek képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások. Amennyiben erre nem a szabad felhasználás keretei között (pl. egy kiállítás megnyitójáról közvetített híradásban)⁷¹ kerül sor, a megfelelő módon (egyedi szerződés alapján vagy közös jogkezelő útján) történik a közvetítésre vonatkozó engedély kérése és a díjfizetés.⁷²

A képző-, ipar- és fotóművészeti alkotás akár egy műsorszámon belül jelenik meg, akár önállóan (pl. szünetjel, monoszóp), a már hivatkozott logika szerint vizsgálendő, hogy védett szerzői alkotás-e (és ha igen, engedély- és díjköteles-e az adott felhasználása).

A közszolgálati médiaszolgáltatásban az alkotások ezen körének száma jelentősen megnőtt, amikor az Mttv. hatályba lépésével a (közszolgálati médiaszolgáltatónak minősülő) MTI Zrt. munkatársai által készített vagy a cég által bizományba vett fényképfelvételek (illetve az azokon fennálló felhasználási jogok) a közszolgálati médiavagyonba kerültek. A fényképek esetén a bírói gyakorlat meglehetősen tágan húzza meg a szerzői jogi védelem határát: amennyiben a fotós egyéni beállításokat alkalmaz, tehát kreatív képalkotói döntést hoz, már fotóművészeti alkotás jön létre – függetlenül attól, ha pl. megrendelésre készült munkák esetén a témaválasztás vagy a vállalkozási szerződés egyéb rendelkezései jelentősen kötik, keretek közé szorítják az alkotót.⁷³ Az SZJSZT több esetben megerősítette, hogy a szerzői jogi védelemhez elegendő, ha az egyéni jelleg minimuma megnyilvánul az alkotásban.⁷⁴

A fotóművészeti alkotásokra vonatkozó jogalkalmazói gyakorlatra figyelemmel alappal feltételezhető (természetesen ettől függetlenül egyedileg mindig mérlegelendő), hogy a közszolgálati médiavagyonba az MTI-n keresztül került fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelmet élveznek.

2.1.7. Egyéb irodalmi és művészeti alkotások

Az audiovizuális, illetve a rádiós médiaszolgáltatásban irodalmi, zenei- és más művészeti alkotások megjelenhetnek a szerzői jogi védelmet élvező filmalkotás vagy más audiovizuális mű, illetve hangfelvétel – mint tipikusan származékos, többszerzős, rendszerint több lépcsőben lét-

70 Szjt. 36. § (3) és (4) bek.

71 „Szjt. 37. § Egyes művek az időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.”

72 Ennek részleteiről lásd a szabad felhasználásra, a kis- és nagyjogokra, a közös jogkezelésre, valamint a felhasználási szerződésekre vonatkozó fejezeteket.

73 FIT-H-PH-2008-398. számú ítélet.

74 SZJSZT-19/2005., SZJSZT-08/2011.

rejtött művek – alapjául szolgáló eredeti alkotásként, vagy a szomszédos jogi védelmet élvező film, hangfelvétel, műsor részeként. Akár műsorszám alapjául szolgáló műről (pl. forgatókönyv, megfilmesített regény, filmzene, vers, hangfelvétellel átdolgozott – „rádióra alkalmazott” – novella, kabaréjelenet), akár annak részeként változatlanul elhangzó alkotásról (hosszabb versrészlet, magazinműsorban előadott dal szövege, nyilvános beszéd stb.) van szó, a fejezet elején említett „tesztel” meg kell határozni, hogy szerzői jogi védelmet élvező alkotásokról van-e szó: amennyiben igen, a szabad felhasználás esetei kivételével vagy egyedi megállapodás, vagy közös jogkezelő szervezet útján kell engedélyt kérni és díjat fizetni nyilvánossághoz közvetítésükért.

Ezen alkotások minősítése általában nem okoz olyan nehézséget, ami e fejezeten belül külön alpontban elemzésüket indokolná, így csupán néhány példát emelünk ki a kapcsolódó jogalkalmazói gyakorlatból:

- Egyedileg vizsgálendő, hogy egy interjú mennyiben minősül irodalmi műnek, és hogy ekként mennyiben általános szakmai rutin vagy ellenkezőleg, egyedi megoldás a folyamat, amelynek eredményeként létrejön.⁷⁵
- Nemrég került bemutatásra az Attraction Látványszínház előadásának részlete: az előadók szomszédos jogi teljesítményén túl itt vélhetően a koreográfia, a zene, illetve a fényjáték is szerzői jogi oltalom alatt áll.⁷⁶
- A termék összességében egyéni-eredeti logója, illetve az az alapjául szolgáló grafika szerzői jogi védelem alatt áll⁷⁷ (amelyet a jogviták megelőzése érdekében, a mű sajátos címéhez hasonlóan szintén célszerű védjegyként is levédetni).
- A közszolgálati médiaszolgáltatók, illetve az MTVA weboldalai több szempontból egyéni-eredeti jelleget mutató alkotások (különös tekintettel az abban megjelenő arculati elemekre, színvilágra stb.).⁷⁸

2.2. Szomszédos jogi védelmet élvező teljesítmények a közszolgálati médiaszolgáltatásban

A közszolgálati médiaszolgáltatók, illetve az MTVA által előállított, szerkesztett és közzétett tartalom több, egymáshoz kapcsolódó vagy egymásra épülő alkotó folyamat (és/vagy teljesítmény) okán is részesülhet szerzői (és/vagy szomszédos) jogi védelemben (pl. egy színpadi előadás több sávon és többféle beállításban rögzített kép- és hanganyagának vágásával, szerkesztésével létrehozott filmalkotás szerzői jogi védelemben, az előadók, a filmelőállító, valamint a közvetítő televízió-szervezet teljesítménye szomszédos jogi védelemben részesül).

A médiaszolgáltatásban megjelenő tartalmak egy része nem minősül szerzői műnek, de majdnem minden esetben párhuzamosan kapcsolódnak hozzá szomszédos jogi oltalmak: a televízió-szervezetek műsoraikban természetesen audiovizuális jeleket közvetítenek, így az őket megillető védelem mellett valamely filmelőállító jogai is megjelennek;⁷⁹ a rádió-szer-

⁷⁵ FIT-H-PH-2011-1143. számú ítélet.

⁷⁶ A lézer fényjáték szerzői jogi védelmének lehetőségét elemezte az SZJSZT-31/2005. számú véleményében is.

⁷⁷ FIT-H-PJ-2010-401. számú ítélet.

⁷⁸ Ld. a kérdést elemző SZJSZT-03/2005. számú véleményét is.

⁷⁹ Az audiovizuális médiaszolgáltatásban talán csak az adásszünetet, illetve műszaki hibát stb. jelölő táblák kettős szomszédos jogi védelme lehet kérdéses – bár a filmelőállító definíciója alapján még e tartalmak védettség mellett is lehetne érvelni.

vezetek műsora pedig értelemszerűen hangfelvételek sorozatából áll, következésképpen az audiotartalmak e vonatkozásban is szomszédos jogi oltalomban részesülnek.

2.2.1. Televízió- és rádióműsor

A rádió- és televízió-szervezetek (így a közszolgálati médiaszolgáltatók) saját műsora az Szjt. 80. és 81. §-a alapján szomszédos jogi oltalomban részesül.

A „rádió és televízió-szervezet”, illetve a „műsor” meghatározását sem a hatályos, sem a régi Szjt. nem tartalmazta, így mindkét esetben a médiajog fogalomhasználatára támaszkodhatunk e rendelkezés értelmezésekor.

a) A rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (a továbbiakban úgy is, mint: Rttv.) a (rádió- és televízió) műsort nyilvánossághoz közvetítő szervezetekre a „műsorszolgáltató” kifejezést használta, a nemzetközi és európai uniós jogforrások pedig többnyire a „műsorsugárzó szervezet” fogalommal élnek. A gyakorlatban az Szjt.-ben nevesített rádió- és televízió-szervezeteket a leginkább az Mttv. rádiós-, illetve audiovizuális médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltatóival⁸⁰ azonosíthatjuk.

b) Az Szjt. nem definiálja a „műsor” fogalmát sem, hiszen e kifejezés illeszkedett a korábban hatályos Rttv.⁸¹ fogalom-meghatározásaihoz, majd a 2011. január 1-jén hatályba lépett Mttv. definícióihoz is. Utóbbi szerint „műsor”: rádiós, illetve audiovizuális műsorszámok megszerkesztett és nyilvánosan, folyamatosan közzétett sorozata; illetve „műsor-szám”: hangok, illetőleg hangos vagy néma mozgóképek, állóképek sorozata, mely egy médiaszolgáltató által kialakított műsorrendben vagy műsorkínálatban önálló egységet alkot, és amelynek formája és tartalma a rádiós vagy televíziós médiaszolgáltatáshoz hasonlítható.⁸²

Az Szjt. megfogalmazása alapján nem egyértelmű, hogy a műsor egésze, annak valamely terjedelmű része vagy minden eleme védelem alatt áll-e.

Korábbi értelmezés szerint ez a szomszédos jogi védelem a műsor(folyam)hoz, és ennek révén

80 Mttv. 203. §:

„40. *Médiaszolgáltatás*: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott, önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.

41. *Médiaszolgáltató*: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely szerkesztői felelősséggel rendelkezik a médiaszolgáltatás tartalmának megválasztásáért, és meghatározza annak összeállítását. A szerkesztői felelősség a médiatartalom kiválasztása és összeállítása során megvalósuló tényleges ellenőrzésért való felelősséget jelent, és nem eredményez szükségszerűen jogi felelősséget a médiaszolgáltatás tekintetében.”

„1. *Audiovizuális médiaszolgáltatás*: hangos vagy néma mozgóképeket, állóképeket tartalmazó műsorszámokat bemutató médiaszolgáltatás.”

„58. *Rádiós médiaszolgáltatás*: olyan médiaszolgáltatás, amely hangok sorozatából álló műsorszámokat mutat be.”

81 Az Rttv. definíciói szerint: „*műsor*: műsorszámok megszerkesztett és nyilvánosan közzétett sorozata, míg a *műsorszám* 'hang vagy kép', illetve ezek összekapcsolódó [...] *együttese*, amelyet az együttes egészét egyedileg megjelölő főcím, szükség szerint további megkülönböztető jelzés, illetőleg a befejeződést jelző közlés határol.”

82 Mttv. 203. § 44. és 47. pontjai.

(mint többen a kevesebbhez)⁸³ a műsorba foglalt műsorszámokhoz vagy azok részleteihez is kapcsolódik.⁸⁴

A rádió- és televízió-szervezetek szomszédos jogi teljesítménye azonban alapvetően „a műsorba felvett hangfelvételek, filmek és más műsorelemek jellegének (műfajának stb.) és sorrendiségének eldöntésében, vagyis az »adásszerkesztésben« áll”⁸⁵, amely alapján felmerül a kérdés, hogy egy bizonyos terjedelem alatti műsor-részletet (például egy műsorszám néhány perces részletét) megillet-e ez az oltalom. Az kétségtelen, hogy „a művek, szomszédos jogi teljesítmények és egyéb információk (például hírek) rendszerezett, kiválogatott, összeszerkesztett” folyama (műsor) vagy a műsorfolyam részlete védelmének alapja, hogy ez a tartalmi elemekből összeálló egység „összetartozóként (egy bizonyos szervezethez, műsoradóhoz tartozóként) azonosítható”.⁸⁶

Az e tárggyal kapcsolatban formálódó nemzetközi szerződés jelenlegi szövegtervezetei alapján a kérdés nyitott: itt a védelem tárgyának meghatározására több javaslat is született, ezek egyike az oltalmat legszélesebbre nyitó „műsorjel”.⁸⁷

Ide kapcsolódó (elméleti) kérdés, hogy a műsor (mint műsorszámok valamely rendszer vagy módszer szerint, egyéni, eredeti megoldással összeválogatott, elrendezett gyűjteménye) kapcsán hogyan viszonyul az Szjt. 80. §-ában rögzített védelem az adatbázisok Szjt. 60/A. §-ában rögzített sui generis oltalmához.

A médiaszolgáltatókat műsoraik, illetve azok részei nyilvánossághoz közvetítése, rögzítése, hozzájárulás nélkül történt rögzítés esetén a műsor rögzítés után történő többszörözése, engedélyhez nem kötött rögzítés engedélyhez kötött felhasználás céljából történő többszörözése, a közönség számára belépési díj ellenében hozzáférhető helyiségben történő közvetítés esetén illeti meg kizárólagos engedélyezési jog. A felsoroltak mellett a jogosult szervezeteket megilleti nevük feltüntetésének joga, amelyet – a szomszédos jogi szabályozás jellegéből adódóan – kifejezetten deklarál az Szjt.⁸⁸

A közszolgálati médiaszolgáltatás tevékenységével összefüggésben az e szomszédos jogi jogcímen történő engedélyezés nem gyakori. Korábban a belépti díjas helyiségekben, meghatározott képernyőméret feletti vevőkészüléken közvetített sporteseményekkel kapcsolatban próbált díjat szedni a köztelevízió, de ezt a sporteseménnyel kapcsolatos kizárólagos jogára hivatkozva tette. Igen kétséges, mennyire állna összhangban a közszolgáltatással az Szjt. e

83 Az „a maiore ad minus” elv alapján.

84 A BH2005. 56. számú döntés megerősítette azt az értelmezést, hogy bár az Szjt. 80. és 81.§-ában a védelem tárgya a műsor, ez e „jogszabályhely alkalmazásakor nem érthető csupán a műsor teljes terjedelmében történő felhasználására. [...] a (televízió-szervezetet) [...] nemcsak a teljes műsor átvétele esetén, hanem a műsorból bizonyos részeknek, elemeknek az átvétele tekintetében is megilleti az Szjt. 80. §-ának (1) bekezdésében biztosított szomszédos jogi védelem”. (Az SZJSZT-32/2005. számú véleménye és az Szjt. Kommentárja ezt az értelmezést szintén evidenciának tekintette.)

85 GYERTYÁNFY Péter – BOYTHA György – FALUDI Gábor – GRAD-GYENGE Anikó – GYÖRI Erzsébet – KABAI Eszter – KRISZTÓF ANITA – SZINGER András – TARR Péter – TOMORI Pál – TÓTH Péter Benjamin: *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 281.

86 Ld. dr. GYERTYÁNFY Péter: Magyar válaszok az internet szerzői jogi kérdéseire. (http://mait.freeweb.hu/jog/tanulmányok_01.html)

87 A jelenlegi, Római Egyezmény szövegén alapuló szabályozás az egyeztetés alatt álló „Broadcasting Treaty” elfogadásával a védelem közvetett tárgya (műsor, műsorszám, jel) és a kizárólagos engedélyezés köre tekintetében is módosulhat.

88 Miután ezt a jogalkotó a többi személyhez fűződő jog említése nélkül teszi, ebből következően a rádió- és televízió-szervezeteket pl. a műsor(részlet) integritásához kapcsolódóan nem illeti jogvédelem.

felhatalmazása okán, díjazás ellenében történő engedélyezés: az ezzel kapcsolatos aggályok miatt valószínű, hogy ilyen gyakorlat a jövőben sem fog kialakulni.

2.2.2. Film

A film jelentését az Sztj. nem határozza meg – a törvény szóhasználatából, pontosabban a filmalkotásokra és ezzel párhuzamosan a filmelőállítók⁸⁹ szomszédos jogára vonatkozó rendelkezésekből és a törvényben elfoglalt helyükből állapítható meg, hogy a film a filmműveket magában foglaló fogalom: a filmalkotások mellett beletartoznak az egyéni-eredeti jelleggel nem bíró (tehát szerzői jogi védelmet nem élvező) mozgókép-sorozatok is.

Az egyéni-eredeti jelleggel nem rendelkező filmek alkotói szerzői jogokkal bár nem rendelkeznek, de az ilyen művekre vonatkozóan is megilletik a filmelőállítót az Sztj. 82. §-ában meghatározott szomszédos jogok. (Néhány példa: általában nem filmmű „a házi videó, a televízió hírműsorai, vetélkedőműsorai, a webkamerák felvételei...”⁹⁰ azzal, hogy elméletileg minden nem automatikus felvétel esetén létrejöhet szerzői jogi védelemben részesülő egyéni-eredeti alkotás is.) Konkrét esetben a fent már leírt feltételek részletes vizsgálatával lehet megállapítani, hogy valamely film szerzői jog által védett, valamennyi filmszerzőnek személyhez fűződő és vagyoni jogot biztosító mű, vagy „csak” a filmelőállítónak egyes jogokat engedő, szomszédos jogi ortalom alatt álló film.⁹¹

A közszolgálati médiaszolgáltatásban belső gyártásban vagy koprodukcióban készülő műsorszámoknak (a szerzői jogi védelemtől vagy annak hiányától függetlenül) az MTVA a filmelőállítója. E státuszánál fogva az előállításában készült – és így a közszolgálati média-vagyonba tartozó – film többszörözésének, terjesztésének, nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adásának engedélyezésére kizárólagos joga van. (A közszolgálati műsorokban megjelenő, más filmelőállító által készített filmek felhasználására az MTVA a műsortervnek megfelelő jogbirtoklási időre és ismétlésszámmra vásárolja meg az engedélyt.)

2.2.3. Hangfelvétel

Az Sztj. 76. § (1) bekezdése alapján a hangfelvétel kizárólag előállítójának hozzájárulásával és díj fizetése ellenében többszörözhető, terjeszthető, illetve tehető lehívásra hozzáférhetővé.

A jogszabály nem definiálja, kit tekintünk hangfelvétel-előállítónak: a Római Egyezmény azt a természetes vagy jogi személyt tekinti annak, aki elsőként rögzíti valamely előadás

89 Sztj. 64. § (3) bek.: „A film előállítója (a továbbiakban: előállító) az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.”

90 SZINGER András – TÓTH Péter Benjamin: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz - Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal*. Budapest, Novissima, 2004. 261.

91 Az SZJSZT-08/02. számú szakvéleményében a Seuso-kincsekről készített videofelvételről állapította meg, hogy bár szerzői műnek nem minősíthető (nem ismerhető fel a film egyéni, eredeti jellege, illetve nem fedezhető fel benne a szerkesztés nyoma sem), ugyanakkor a videofelvétel előállítóját mint filmelőállítót, a szomszédos jogi ortalom okán megilletik az Sztj. 82. §-ában biztosított jogok.

hangjait vagy más hangokat.⁹² A MAHASZ weboldalán olvasható értelmezés ezt kiegészíti azzal, hogy „itt természetesen nem a rögzítés technikai értelemben történő megvalósításán van a hangsúly, hanem azon, hogy ki vagy mely jogi személy kezdeményezte a rögzítést, tette meg a szükséges intézkedéseket és állt helyt úgy pénzügyi, mint jogi értelemben a rögzítés megvalósulása érdekében.”⁹³

A közszolgálati rádióban közvetített műsorszámok többségükben a korábban a közszolgálati rádió által, vagy később az MTVA által készített vagy megrendelt, kisebb részben készen vásárolt (tipikusan kereskedelmi forgalomban terjesztett) hangfelvételek.

Szerzői jogi szempontú elhatárolásuk nem okoz problémát: amennyiben a szomszédos jogi védelem mellett szerzői oltalom alatt is állnak, az MTVA kisjogos alkotások esetén közös jogkezelő útján, egyébként egyedi szerződéssel kér engedélyt és fizeti ez alapján a jogdíjat.⁹⁴

2.2.4. Előadás

Az Szjt. az előadói teljesítményt is szomszédos jogi oltalomban részesíti. Az előadások a közszolgálati médiaszolgáltatásban vagy hangfelvételben, vagy filmben kerülnek rögzítésre és a médiaszolgáltatók műsorában közvetítésre, így e fejezetben történő elemzés helyett a jogosultakkal és az engedélyezés, díjfizetés gyakorlati problémáival kapcsolatos kérdések a 4. és 5. fejezetben kerülnek kifejtésre.

A szomszédos jogi védelem alatt álló tartalmakkal összefüggésben fontos hangsúlyozni, hogy ezen oltalom nem befolyásolja a védett teljesítményen fennálló vagy annak részét képező irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokhoz kapcsolódó szerzői jogok védelmét.⁹⁵

2.3. Szerzői és szomszédos jogi védelemben nem részesülő média-tartalmak

A hatályos Szjt. 1. §-ának (4)–(7) bekezdéseiben [jelentősen támogatva a jogértelmezést, az 1996-os WCT (WIPO Szerzői Jogi Szerződése) 2. cikkében írtakkal⁹⁶ összhangban] a régi Szjt.-hez képest bővítve sorolja fel a szerzői jogi védelem negatív feltételeit, konkrétan meghatározva olyan teljesítményeket, amelyek tipikusan nem részesülnek szerzői jogi oltalomban. Így nem tartoznak a törvény védelme alá:

- a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések;

92 Római Egyezmény 3. cikk c) pont.

93 http://www.mahasz.hu/?menu=jogok_jogdijak&menu2=a_hangfelvetel_eloallitok_jogairol

94 A hangfelvételek Mttv.-nek megfelelő besorolása azonban nem mindig ilyen egyszerű: a magyar- és európai művek összetett (a jogszabály módosításai során néha változó) definíciójával kapcsolatos kérdésekben az adatszolgáltatást nyújtók megkeresésére ugyan az NMHH ad iránymutatást, de ezzel kapcsolatban az igazi kihívás a cégek számára a nagyszámú adatrögzítő munkatárs egységes, pontos jogértelmezésen alapuló minősítési gyakorlatának kialakítása.

95 Szjt. 83. § (1) bek.

96 „A szerzői jogi védelem kifejezésekre (expressions) terjed ki, nem ötletekre, eljárásokra stb...”

- a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények vagy napi hírek;
- valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet;
- a folklór kifejeződései (ami nem érinti a népművészeti ihletésű, egyéni, eredeti jellegű mű szerzői jogi oltalmát).

A műsorkészítés gyakorlatából érdemes kiemelni néhány olyan elemet, amely a leírtak alapján tipikusan sem szerzői, sem szomszédos jogi védelemben nem részesülnek – megemlítve azt is, hogy ennek ellenére milyen egyéb jogszabályi korlátok között használhatóak fel:

2.3.1. Tények, hírek

A hír- és hírháttér-műsorok alapjául szolgáló tények vagy napi hírek szerzői vagy szomszédos jogi oltalmat ugyan nem élveznek, de az MTI ezek „előállítójaként”, az MTVA pedig a különböző nemzetközi hírügynökségekkel kötött megállapodásokban „felhasználóként” szerepel. Utóbbi megállapodások tartalma nem szerzői jogi, hanem kötelmi alapon határozza meg a kapott – szöveges vagy képi – anyagok felhasználásának, műsorba szerkesztésének kereteit.

Lényeges megkülönböztetni a szerzői jogi védelem alatt nem álló pusztá tényeket vagy napi híreket azoktól a szerkesztett híryanagoktól, amelyek adott esetben (elméletileg, ha a szerkesztéssel az irodalom, a művészet vagy a tudomány területéhez tartozó mű jön létre) az egyéni-eredeti alkotó folyamat következtében szerzői jogi védelem alatt állnak, vagy ennek hiányában filmként vagy műsorszámként szomszédos jogi oltalmat élveznek.⁹⁷

2.3.2. Sportesemények

A sportesemények – tekintettel arra, hogy a játékszabályok „nem engednek teret a szerzői jogi értelemben vett alkotói szabadságnak”⁹⁸, nem minősülnek műnek. Ez egyes sportágak esetén egyértelmű, mint ahogy a fenti megállapítás alapjául szolgáló labdarúgó-mérkőzés esetében is – bizonyos sportágaknál (pl. ritmikus gimnasztika, jégtánc) azonban az ellenkezője mellett is lehetne érvelni.

A médiaszolgáltatás gyakorlatában az utóbbi – egyelőre elméleti – kérdés nem merül fel, mivel a sporteseményekre vonatkozó közvetítési jogokat – a szerzői jogi védelem fennállásától vagy hiányától függetlenül – egy másik jogterület, a sportjog rendezi. Az ennek keretében születő, több esetben egyes országokra vonatkozóan exkluzív jogokat biztosító szerződések egészen részletesen – a szerzői jogéhoz hasonló terminus technicus-okat használva – határozzák meg a közvetítés időbeli, területi, módbeli korlátait. Szintén kiemelendő, hogy a sporteseményeket magukba foglaló műsorszámok a filmekre, hangfelvételekre, illetve a rádió- és televízió-szervezetek műsorára vonatkozó Szjt.-beli rendelkezés alapján szomszédos jogi, egyéni-eredeti alkotás (pl. szerkesztés) okán esetlegesen szerzői jogi védelemben részesülhetnek.

97 Ld. a cikkek szerzői jogi védelméről szóló SZJSZT-11/2007. számú szakvéleményt.

98 Football Association Premier League and others v QC Leisure and others C-403/2008.

2.3.3. Ötlet, műsorformátum

Az arculat, a reklámok vagy egyes műsorok (pl. vetélkedők) alapjául szolgáló ötletekkel kapcsolatban több esetben merült fel valamilyen szintű védelem igénye, pontosabban annak kérdése, hogy egy adott szellemi tevékenység eredménye meghaladja-e az Szjt. szerint szerzői jogi védelemben nem részesülő ötlet szintjét.⁹⁹

A Legfelsőbb Bíróság egy filmötletéről állapította meg, hogy nem részesülhet szerzői jogi védelemben, mivel az „hiába jutott meghatározó szerephez az alperes filmnovellájában, [...] hiányzik a minimális formába öntöttség”.¹⁰⁰ Egy reklám kreatív koncepciójával kapcsolatban az SZJSZT állapította meg, hogy annak egyes elemei „önmagukban nem hordoznak egyéni-eredeti jelleget, legfeljebb [...] szerkesztés után bírhatnának egyéni-eredeti benyomással, ez azonban itt nem valósul meg: a reklám egyes elemei a kidolgozottságnak ezen a szintjén megállnak, nem szerveződnek szerves egésszé, egységes reklámmá”.¹⁰¹

Az SZJSZT televíziós és rádiós műsorformátumok egyéni-eredeti jellegét is részletesen vizsgálta, következetesen arra a megállapításra jutva, hogy az adott műsorszámok szokásos elemei az ötletek szintjén állnak külön-külön és egymáshoz viszonyítva is, így nem részesülnek szerzői jogi oltalomban.¹⁰² Mindez nem befolyásolja azt a tényt, hogy a gyakorlatban a (máshol esetleg már népszerűvé vált) formátum felhasználásáról kötelmi alapon szerződnek a felek.¹⁰³

A promóciós- (reklám, arculat), illetve műsorötletek azonban kétségtelenül nagy üzleti értékkel bírnak, így jogos igény az ezeket létrehozó szellemi tevékenység honorálása és védelme: az alkotók kötelmi alapon (üzleti titokként, know-how-ként, illetve a megrendelővel, felhasználóval kötött megállapodásokban rögzített garanciákkal) próbálják mindezt biztosítani.

2.4. Védelmi idő

A szerzői jog létjogosultságát a társadalomnak a szellemi alkotókészség és -tevékenység fenntartásához, anyagi és erkölcsi ösztönzéséhez fűződő érdeke alapozza meg. A 2011/77/EU irányelvvel módosított 2006/116/EK irányelv (a továbbiakban: Védelmi idő irányelv) indokolása szerint a szerzői jogi védelem „biztosítja a kreativitás fenntartását és fejlődését a szerzők, a kulturális ipar, a fogyasztók és az egész társadalom javára”.¹⁰⁴

Ezzel párhuzamos, azonban ellenkező irányú érdek a szellemi alkotások szabad felhasználására, közkincként kezelésére vonatkozó társadalmi igény.

A fenti ellenirányú érdekek között teremt egyensúlyt a szerzői jog azzal, hogy az egyéni-eredeti irodalmi, tudományos és művészeti alkotást létrehozókat megillető speciális védelemnek időbeli és egyéb jogszabályi korlátokat szab. A határ a szerző, illetve szomszédos jogi

99 Az 5/1970. sz. MM rendelet melléklete még tartalmazta, hogy a kifejtett ötletért, illetve annak formába öntéséért milyen összegű díjat kell fizetni.

100 Ld. Pf. III. 20.107/1970. számú döntésében.

101 SZJSZT-03/09.

102 SZJSZT-09/00. és SZJSZT-26/00.

103 A formátumvevő sokszor igen borsos árat fizet a műsorszámok (pl. játékok, valóságshow-k) részletes leírása, menete átadásáért. A formátum-szerződésekben a felek az általános polgári jogi biztosítékokat kötik ki.

104 2006/116/EK irányelv indokolás (11).

jogosult jogai és a társadalomnak a műre vonatkozó igénye között attól függően mozog, hogy konkrétan milyen jogról, illetve milyen társadalmi érdeket érintő felhasználásról van szó:

- A szerző-mű kapcsolat olyan szoros, hogy egyes személyhez fűződő jogok a szerzőket időben korlátlanul megilletik (pl. a szerzői minőség elismeréséhez, a név feltüntetéséhez való jog a szerző halála után is korlátlan ideig fennmarad – ami egyben a már közkinccsé vált alkotásnak ez utóbbi jellegét is védi, megakadályozva a mű más általi „kisajátítását” és ezzel új védelem jogosulatlan generálását).

- A védelmi idő a szerzői (és a szomszédos) jogok általános korlátja, amelynek időtartama és kezdő időpontja bár országonként eltérő lehet, de a vonatkozó nemzetközi egyezmények, illetve az EU-n belüli jogharmonizáció következtében mára közel egységessé vált.

- A szerzői művek (szomszédos jogi teljesítmények) védelmi időn belüli korlátja a szabad felhasználás, amelyet azért tett lehetővé a jogalkotó, mert a törvényben taxatív meghatározott esetekben az engedély és díjigény nélküli felhasználás sokkal nagyobb társadalmi előnyt jelent, mint amekkora hátrány a szerzőket érheti emiatt (ld. részletesen a szabad felhasználásokat elemző 3. fejezetben).

A szerzői művek felhasználásakor követett logika szerinti gondolatmenet első lépését (konkrétan annak eldöntését, hogy az adott alkotás védett szerzői műnek, illetve szomszédos jogi teljesítménynek minősül-e) követően az alábbiakban (a védettség megállapításához vizsgálandó) védelmi időre vonatkozó szabályokat tekintjük át.

A szerzői művek a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben, amelyet főszabály szerint a szerző halálát követő év első napjától, közös művek esetén az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.¹⁰⁵ A hetven éves védelmi idő kezdetét az Szt. tovább differenciálja aszerint ismerjük-e az alkotót, nyilvánosságra hozták-e az alkotást, illetve speciális rendelkezést tartalmaz a filmalkotások védelmi idejének számítására.¹⁰⁶

Dogmatikailag a kapcsolódó jogok közé tartozik, de a védelmi időre vonatkozó rendelkezések között került elhelyezésre, ezért itt említjük a korábban még nyilvánosságra nem hozott alkotásokra vonatkozó szabályt: az ún. hátrahagyott művek nyilvánosságra hozatalát a jogalkotó azzal igyekszik motiválni, hogy az ilyen alkotásokat első ízben nyilvánosságra hozó személy számára a szerző vagyoni jogaival azonos jogokat biztosít a nyilvánosságra hozataltól számított 25 éves időtartamra.¹⁰⁷

105 Szt. 31. § (1) és (2) bek.

106 „31. § (3) Ha a szerző személye nem állapítható meg, a védelmi idő a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év. Ha azonban ez alatt az idő alatt a szerző jelentkezik, a védelmi időt a (2) bekezdés szerint kell számítani.

(4) Több részben nyilvánosságra hozott mű esetében az első nyilvánosságra hozatal évét részenként kell számítani.

(5) Az együttesen létrehozott mű védelmi ideje a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.

(6) A filmalkotás védelmi idejét a következő személyek közül utoljára elhunyt személy halálát követő év első napjától kell számítani, függetlenül attól, hogy azok szerzőtársként fel vannak-e tüntetve: a film rendezője, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás céljára készült zene szerzője.

(7) Ha a védelmi időt nem a szerző, illetve az utoljára elhunyt szerző vagy szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani, és a művet a létrehozását követő év első napjától számított hetven éven belül nem hozzák nyilvánosságra, a mű a továbbiakban nem részesülhet szerzői jogi védelemben.”

107 „32. § A szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű jogi védelem illeti meg azt, aki a védelmi idő vagy a 31. § (7) bekezdésében meghatározott időtartam lejártát követően jogszerűen nyilvánosságra hoz valamely korábban még nyilvánosságra nem hozott művet. E védelem időtartama az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított huszonöt év.”

Az Szjt. a szomszédos jogi teljesítmények védelmi idejét korábban 50 évben határozta meg, a védelmi időre vonatkozó 2006/116/EK irányelvet módosító 2011/77/EU irányelv azonban 2013. november 1-jei hatállyal a forgalomba hozott hangfelvételek és a forgalomba hozott, hangfelvételben rögzített előadások védelmi idejét 70 évre emelte fel.

A védelmi idő kezdetét a forgalomba hozataltól, utóbbi (illetve azt megelőzően történt nyilvánossághoz közvetítés) hiányában *rögzített* előadás, film, valamint hangfelvétel esetén a nyilvánossághoz közvetítéstől, *rögzítetlen előadás esetén* az első előadástól kell számítani.¹⁰⁸

2.4.1. A filmalkotások védelmi idejének változása

A közszolgálati médiavagyon részét képezik a Magyar Rádió Zrt., az Magyar Televízió Zrt., a Magyar Távirati Iroda Zrt. és a Duna Televízió Zrt. Archívumai (ld. részletesen a 7. fejezetben), amelyek elemeinek felhasználásakor különös figyelemmel kell lenni a védelmi idő esetleges lejártára. A közszolgálati médiaszolgáltatásban előforduló, jelen fejezet első pontjában bemutatott művekre és szomszédos jogi teljesítményekre vonatkozóan a védelmi idő számítása rendszerint nem okoz problémát: gyakorlati kérdéseket a régebben készült filmalkotások felhasználása szokott felvetni.

A. A mozgófényképeseti művek védelmi ideje az 1921. évi szerzői jogi törvényben

A magyar televíziózás hivatalosan 1957. május 1-jén indult,¹⁰⁹ de filmszínházi előadásra szánt (később a televízióban időnként közvetített) némafilmekkel a XIX. század végétől, hangosfilm-gyártással az 1920-as évek végétől találkozunk.

108 „84. § (1) Az e fejezetben szabályozott teljesítmények – a (2) bekezdésben foglalt eltérésekkel – a következő időtartamokban részesülnek védelemben:

a) a nem rögzített előadások az előadás megtartását követő év első napjától számított ötven évig;
 b) a nem hangfelvételben rögzített előadások a felvétel első forgalomba hozatalát követő év első napjától számított ötven évig vagy a felvétel elkészítését követő év első napjától számított ötven évig, ha ezalatt nem hozták forgalomba a felvételt;
 c) a hangfelvételben rögzített előadások a hangfelvétel első forgalomba hozatalát követő év első napjától számított hetven évig vagy a hangfelvétel elkészítését követő év első napjától számított ötven évig, ha ezalatt nem hozták forgalomba a hangfelvételt;
 d) a hangfelvételek a hangfelvétel első forgalomba hozatalát követő év első napjától számított hetven évig vagy a hangfelvétel elkészítését követő év első napjától számított ötven évig, ha ezalatt nem hozták forgalomba a hangfelvételt;
 e) a sugárzott műsorok vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz átvitt saját műsorok az első sugárzást vagy átvitelt követő év első napjától számított ötven évig;
 f) a filmek az első forgalomba hozatalt követő év első napjától számított ötven évig, vagy a film elkészítését követő év első napjától számított ötven évig, ha ezalatt nem hozták forgalomba a filmet.
 (2) Az (1) bekezdés b) és f) pontjában szabályozott ötvenéves időtartamot, valamint c) pontjában szabályozott hetvenéves időtartamot az első ízben a nyilvánossághoz történő közvetítést követő év első napjától kell számítani, ha a teljesítményt az elkészítésétől számított ötven év alatt nem hozták forgalomba, de a nyilvánossághoz közvetítésére sor került, vagy a nyilvánossághoz közvetítés megelőzi a forgalomba hozatalt. Hangfelvételek esetében [(1) bekezdés d) pont] a hetvenéves időtartamot az első ízben a nyilvánossághoz történő közvetítést követő év első napjától kell számítani, ha a hangfelvételt az elkészítésétől számított ötven év alatt nem hozták forgalomba, de ezalatt a nyilvánossághoz közvetítették.”

109 Kísérleti adások 1953-tól, „éles próbák” 1957 februárjától folytak.

A magyar jog már az 1884. évi Szt.-ben 50 évben határozta meg a „klasszikus” szerzői művek védelmi idejét – már az ezt kimondó BUE aláírását (1886) megelőzően –, de ekkor még (a BUE által egyébként megengedett) kivételekkel.

Az 1921. évi szerzői jogi törvény az egyéni-eredeti jelleggel bíró mozgófényképészeti műveket a szerint részesítette különböző védelemben, hogy az adott alkotást tartalma alapján az *írói művekhez, a képzőművészeti alkotásokhoz vagy a fényképészeti művekhez látta közelebb állónak*.¹¹⁰

Ez a szerzői jogi rendelkezések mindegyikére igaz megkülönböztetés a védelmi időre vonatkozóan azt jelentette, hogy a mozgókép

- vagy a szerző életében és (több szerző esetén a legutoljára elhunyt szerző) halálától számítva az irodalmi alkotásokra és képzőművészeti alkotásokra irányadó 50 évig¹¹¹;
- vagy a fényképészeti művekre érvényes szabály szerint a megjelenését, ennek hiányában a szerző halálát követő év január elsejétől számított 15 évig¹¹²

részesült szerzői jogi védelemben.

Ez a típusú szabályozás a gyakorlatban természetesen jelentősen megnehezítette a védelmi idő meghatározását, hiszen a fenti „hagyományos” műfajokat ötvöző filmalkotásoknál egyedileg sem lehetett egyszerűen megállapítani, melyikből „tartalmaz” több elemet.

B. Védelmi idő az 1969. évi Szt. hatálya alatt – 1969–1994 között

A BUE stockholmi szövege már kötelező, általános minimumként írta elő az 50 éves védelmet. Az – 1970. január 1-jén hatályba lépett – régi Szt. megalkotásakor erre figyelemmel kellett lenni: a jogszabály a szerzői művek védelmi idejét immár kivételek nélkül, egységesen 50 évben határozta meg, amit filmek esetén a bemutatást követő év első napjától kellett számítani¹¹³ (függetlenül attól, hogy az belföldön vagy külföldön történt-e).

A filmalkotások védelmi idejének egységessé válása a már lejárt védelmi idejű alkotásokat nem érintette,¹¹⁴ így attól függően, hogy irodalmi vagy képzőművészeti, illetve fényképészeti alkotásokhoz közelebb álló mozgóképről volt szó, az 1999. évi Szt. alább hivatkozott, a védelmi időt „fellesztő” bekezdése hiányában meglehetősen sok ilyen alkotás végleg közkinccsé vált volna.¹¹⁵

110 A mozgóképek tartalom szerinti védelme ellentétben állt a Berni Unió Egyezmény főszabályával, amelynek már eredeti szövege is egységesen a szerző életében és a halálától számított ötven évig védte a mozgófényképészeti termékeket. A tagállamok azonban a BUE első változata szerint ettől eltérő védelmi időt is megállapíthattak, tehát az 1921. évi Szt. egyedileg eldöntendő 15 és 50 éves védelmi idő meghatározása végső soron megfelelt az Egyezményben vállalt kötelezettségeknek.

111 1921. évi Szt. 11. és 65. §-ok. A további részletszabályokat (pl. hogy álnéven megjelent mű, valamint a szerző halála után 45 éven túl, de 50 éven belül megjelent mű védelmi ideje a megjelenéstől számítandó stb.) a 12-17. §-ok tartalmazzák.

112 1921. évi LIV. törvénycikk 69. §-a.

113 1969. évi Szt. 15. § (4) bek. (1994. július 1-ig hatályos szöveg).

114 1969. évi Szt. 56. § (1) bek.

115 Az 1999-es Szt. védelmet „fellesztő”, hivatkozott rendelkezése hiányában visszavonhatatlanul közkinccsé váltak volna:

- azok az irodalmi vagy képzőművészeti alkotásokhoz „közelebb álló” mozgóképek, amelyek valamennyi szerzője az 1969-es Szt. hatályba lépését megelőző 50 évnél régebben (még 1920. január 1. előtt) halt meg, illetve
 - azok a fényképészeti művekhez közelebb álló filmalkotások, amelyek az 1969. évi Szt. hatályba lépésétől 15 évnél régebben (1955. január 1. előtt) jelentek meg, vagy megjelenés hiányában valamennyi szerzőjük e dátum előtt hunyt el.

C. Védelmi idő a régi Szjt. hatálya alatt – 1994. július 1-jétől 1999. szeptember 1-jéig

A szerzői jog fejlődése alatt a védelmi idő fokozatosan nőtt. A Tanács 93/98/EGK irányelve a szerzői jog és egyes kapcsolódó jogok védelmi idejének összehangolásáról már egységesen 70 évben határozta meg a szerzői művek, 50 évben a szomszédos jogi teljesítmények védelmi idejét.

Szerzői jogi törvényünk ezt követő 1994-es módosítása a jogharmonizációra (is) tekintettel átvette ezt a szabályt.

Az 1994. évi VII. törvény a védelmi idő felemelésével kapcsolatos átmeneti rendelkezésben rögzítette, hogy a szerzői művekre irányadó hosszabb védelmi időt „nem lehet alkalmazni olyan művekre, amelyek védelmi ideje e törvény hatálybalépésekor már eltelt”. (Tehát lejárt – majd az 1999. évi Szjt.-vel „feléledt” – a védelmi ideje minden 1944. június 30-ig bemutatott filmalkotásnak.)

A – szintén e módosítással részletesen szabályozott – szomszédos jogok tekintetében egységesen 50 évben meghatározott védelmi időről kimondta, hogy nem vonatkozik a korábbi szabályozás révén közkinccsé vált teljesítményekre (tehát ezek védelmi ideje sem hosszabbodott meg).

A módosítás hatálybalépésekor még védelem alatt álló szerzői művek és szomszédos jogi teljesítmények, vagy azt követően szomszédos jogi oltalomra jogosult teljesítmények védelmi ideje 50, illetve 70 év lett.¹¹⁶

A filmek védelmi idejének kezdő időpontját (a bemutatást követő év első napja) az 1994-es Szjt.-módosítás (az 1993-as védelmi idő irányelv vonatkozó rendelkezése ellenére) nem érintette.

D. Védelmi idő az 1999. évi Szjt.-ben

A hatályos Szjt. a védelmi idő mértékén (70, illetve 50 év) a hatályba lépésekor nem változtatott, a kezdetére vonatkozó szabályokat azonban módosította.

A filmalkotások védelmi idejének számítása – a védelmi idő kezdete

A korábbi, 93/98/EGK számú Védelmi idő irányelv szerint a filmművészeti vagy audiovizuális alkotások védelmi idejét a főrendező, a forgatókönyvíró, valamint a film számára készült párbeszédek és zene alkotói közül az utoljára elhunyt halálától kell számítani.¹¹⁷ A védelmi idő számításánál attól függetlenül mindig e személyeket kell figyelembe venni, hogy az adott tagállam joga szerint filmszerzőknek minősülnek-e. A védelmi idők kezdete a BUE-hez hasonlóan az arra okot adó esemény bekövetkezte utáni év első napja. (Az új, 2011-ben módosított 2006/116/EK számú Védelmi idő irányelv filmalkotásokra vonatkozó rendelkezései változatlanok.)

Jogharmonizációs kötelezettségünknek és a hivatkozott irányelvnek megfelelően az 1999. évi Szjt. a filmalkotások szerzői jogi védelmét az utoljára elhunyt szerzőjének halálát követő év első napjától rendelte számítani.¹¹⁸ Itt megjegyzendő, hogy a védelmi idő kezdetének a szerző személyéhez kötése független attól, ki gyakorolja a vagyoni jogokat. (És fordítva: a vagyoni jogokat tipikusan megszerző filmelőállítótól, illetve egyéb másodlagos jogosultaktól

116 1994. évi VII. törvény 29. §.

117 1993. évi védelmi idő Irányelv 2. cikk (2) bek.

118 Szjt. 31. § (6) bek.

a szerző halálát követő év első napjától számított 70 évig kell engedélyt kérni a felhasználásra – függetlenül a nyilvánosságra, illetve forgalomba hozatal dátumától).

A védelmi idő megállapítására vonatkozó általános rendelkezések (pl. hogy ismeretlen szerző esetén a védelmi idő a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számítandó) a filmalkotásokra is irányadók, bár gyakorlati jelentőséggel e műveknél általában nem bírnak.

Az Sztj. 108. § (1) bekezdése szerint a törvénynek a védelmi időre vonatkozó „*rendelkezéseit alkalmazni kell olyan művekre is, amelyeknek a korábban hatályos rendelkezések szerint számított védelmi ideje az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi jogszabályok módosításáról szóló 1994. évi VII. törvény hatálybalépéséig már lejárt*”. Ezzel a jogalkotó ismét szerzői jogi oltalom alá helyezett már közkinccsé vált műveket, amellyel kapcsolatos elvi problémákat is rendezte. E szabály azonban – a szerzők és szomszédos jogi jogosultak érdekei védelme mellett – elengedhetetlen volt a védelmi idő egységes, egyszerűbb számításához, mely végső soron a jogbiztonságot szolgálta.

Az Sztj. 31. § (6) bekezdésének 2013. november 1-jével történt módosítása¹¹⁹ meghatározta a védelmi idő számítása szempontjából kiemelt filmszerzők körét.¹²⁰ E szerint a filmalkotás védelmi idejét a következő személyek közül utoljára elhunyt személy halálát követő év első napjától kell számítani, függetlenül attól, hogy azok szerzőtársként fel vannak-e tüntetve: a film rendezője, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás céljára készült zene szerzője. E rendelkezés – amely a 2013. november 1. előtt készült filmművekre is irányadó – egyértelműbbé teszi a védelmi idő számításának gyakorlatát azzal, hogy miután e szabály egyes filmalkotásoknál a védelmi idő lerövidülését is eredményezhette volna, így erre vonatkozóan az Sztj. 109. §-ában egy kiegészítő szabályt rögzített a jogalkotó.¹²¹

2.4.2. A hátrahagyott műveken fennálló jogok védelmi ideje

Az Sztj. a régi Sztj.-hez képest új – a még nyilvánosságra nem került szellemi alkotások közkinccsé tételét ösztönözni próbáló, már említett – rendelkezése, hogy az ún. „hátrahagyott”¹²² művet jogszerűen nyilvánosságra hozó személy a szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű jogi védelmet élvez, melynek időtartama az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított huszonöt év.

E rendelkezésnek a filmalkotásoknál nem várható gyakorlati jelentősége, hiszen az ilyen jelentős anyagi ráfordítást igénylő műtípusnál igen csekély az esélye, hogy a szerző ne hozná

119 2013. évi XVI. törvény 36. § (2) bek.

120 A 2006/116/EK irányelv 2. cikkének (2) bekezdésével összhangban.

121 „109. § E törvénynek a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi XVI. törvénnyel megállapított 31. § (6) bekezdését akkor kell alkalmazni, ha az nem eredményezi az e törvény hatálybalépését megelőzően hatályos rendelkezések szerint számított védelmi idő megrövidülését. E törvénynek a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi XVI. törvénnyel megállapított 31. § (6) bekezdését alkalmazni kell az olyan filmalkotásra is, amelynek védelmi ideje e törvény hatálybalépésekor már eltelt. A 108. § (3)–(9) bekezdését ilyen esetben is alkalmazni kell azzal, hogy az 1994. évi VII. törvény hatálybalépése helyett e törvény hatálybalépését kell érteni.”

122 Hátrahagyott műveknek azon szerzői alkotásokat nevezzük, amelyeknek ugyan ismert a szerzője, de műve a védelmi idő alatt, illetve amelyek szerzője ismeretlen és létrejöttétől számított 70 év alatt nem kerültek nyilvánosságra. (Sztj. 32.§).

nyilvánosságra és befektetései megtérülése érdekében ne hasznosítaná az alkotást. A médiaszolgáltatásban felhasznált egyéb művek esetén – különösen az irodalom- és zenekutatók által fellelt alkotások kapcsán – azonban előfordulhat, hogy hátrahagyott művet szerkesztenek a műsorba, így jelentősége lehet az eltérő mértékű védelmi időnek is.

2.4.3. *A filmelőállítókat megillető szomszédos jogok védelmi ideje*

A védelmi idő irányelvek szerint „a film első rögzítése előállítójának jogai az első rögzítéstől számított 50 évig részesülnek védelemben. Ha azonban a filmet ez idő alatt jogszerűen nyilvánosságra hozzák vagy nyilvánossághoz közvetítik, a védelmi idő az első nyilvánosságra hozataltól vagy – ha ez korábbi – az első nyilvánossághoz közvetítéstől számított ötven év”.¹²³

Az Szt. 1999-ben elfogadott, később pontosított szövege (ugyanazt másként fogalmazva) az ötvenéves védelmi időt a film első forgalomba hozatalát követő év első napjától rendeli számítani, kivéve, ha ez alatt nem hozták forgalomba a művet, mivel ez esetben a védelmi idő a film elkészítését követő év első napján kezdődik. Amennyiben pedig nyilvánossághoz közvetítették a filmet, és ez korábban történt, mint a forgalomba hozatala, vagy a filmet egyáltalán nem hozták forgalomba, a védelmi idő a nyilvánossághoz közvetítést követő év első napjától számítható.¹²⁴ Megemlítendő, hogy az Szt. hatálya az 1999. szeptember 1. előtt nyilvánosságra hozott hátrahagyott művekre, illetve előállított filmelőállítói teljesítményekre nem terjed ki.

2.4.4. *A védelmi idő és kezdő időpontjának változásával kapcsolatos problémák*

A filmalkotások védelmi ideje kezdő időpontjának változása elvileg két szempontból is nehézséget jelenthetett volna:

- Amennyiben egy 1999. szeptember 1. előtt bemutatott filmalkotás védelmi ideje már lejárt (azaz 1999. szeptember 1-jét megelőző 70 évnél régebben, tehát még 1929. szeptember 1. előtt mutatták be először), de valamely szerzője 70 évnél nem régebben hunyt el. Ezek a már lejárt idejű alkotások 1999. szeptember 1. után ismét védelemben részesültek, ami sérthette a lejárat és ezen időpont között megkezdett, már engedély nélküli felhasználások jogosultjait.

A jogalkotó az átmeneti rendelkezések között¹²⁵ úgy oldotta fel ezt a problémát, hogy a lejárat és 1999. szeptember 1-je között megkezdett felhasználásokat szabad felhasználásnak minősítette azzal, hogy egy évig még szabadon folytathatók maradtak.

- A másik (inkább elvi) probléma az lehetett volna, ha egy filmalkotás védelmi ideje – mivel bemutatása 70 éven belül történt – még nem járt le, de utolsó szerzője 70 évnél régebben meghalt. Az Szt. azonban úgy rendelkezett, hogy az új kezdő időpontot meghatározó 31. § (6) bekezdését nem kell alkalmazni, ha az a korábban hatályos rendelkezés szerint számított védelmi idő megrövidülését eredményezné.¹²⁶

123 A 93/98/EKG irányelvben, valamint a hatályos 2006/116/EK irányelvben megegyező szöveggel, mindket-tőnél a 3. cikk (3) bekezdésében található e rendelkezés (a 2011-es módosítás e részt nem érintette).

124 1999. évi Szt. 84. § (1) bek. f) pont és (2) bek.

125 Szt. 109. §-ában a 108. §-ra visszautalva.

126 Szt. 109. § első mondat.

2.4.5. A jelenleg (2015-ben) védett filmalkotások meghatározása

A közszolgálat műsorszerkesztés (filmalkotásokat rendszeresen ismétlő) gyakorlata szempontjából lényeges áttekinteni, hogy ma mely időpontokban készült filmalkotások védettek. Ezek a leírtak – és különösen az 1999. évi Sztj. hivatkozott, a védelmi idő számítására a korábban hatályos rendelkezéseket „felülíró” szabálya alapján –, valamint a szerzői jogok öröklésére vonatkozó normák szerint a következők:

- Védett bármely filmalkotás, melynek valamely szerzője még él.
- Védett minden olyan filmalkotás, melynek utoljára meghalt szerzője
 - a) 1970. január 1. után hunyt el, vagy
 - b) 1945. január 1. és 1969. december 31. között hunyt el, és szerzői hagyatékának (illetve az ezen időtartamon belül esetleg szintén elhunyt / megszűnt további szerzői jogosultak hagyatékának) volt *örököse*¹²⁷, illetve más jogutódja.
- Igencsak elméleti (bár a XX. század történelmében nem teljesen képtelen) lehetőségként: ha egy 1999. szeptember 1. előtt bemutatott filmalkotás valamennyi szerzője még a bemutató előtt elhalálozott volna, az Sztj. hivatkozott 109. §-a¹²⁸ alapján a rá vonatkozó hosszabb (tehát a bemutatásától számított 70 éves) védelmi idő érvényesül. Tehát elvileg az 1945. január 1. és 1999. szeptember 1. között bemutatott azon filmalkotások is védettek, amelyek szerzőnek minősülő alkotói még a bemutatás előtt (akár 70 évnél régebben) haltak meg.

Ezen filmalkotások tehát csak engedély és díjfizetés ellenében használhatók fel, ellentétben azokkal a közkinccsé vált mozgóképekkel, amelyek bemutatására még 1945. január 1. előtt került sor és valamennyi szerzője is ezen időpont előtt elhalálozott.

- 1999. szeptember 1. óta általában számolni kell az ezen időpont után nyilvánosságra hozott hátrahagyott művek speciális – szomszédos jogi jellegű, de a vagyoni jogok teljességét biztosító (bármely felhasználás engedélyezésére és díjigényre kiterjedő) –, 25 éves védelmével (*editio princeps*). Ez az új védelem a filmalkotásokkal kapcsolatban – tekintettel előállításuk már többször hivatkozott nagy költségigényére – nem valószínű, hogy gyakorlati jelentőséggel bírna.
- A filmelőállítókat megillető – szintén az 1999. szeptember 1-jei hatályba lépéstől érvényesülő – szomszédos jogi védelem 50 éves időtartamánál érdekes helyzetet teremthet a jogutód (és a vagyoni jogokat megfelelően átruházó szerződés) nélkül megszűnő előállítót illető jogok sorsa. A leglogikusabb válasz, hogy e jogok alanytalanná válásával a – szerzői jogi védelem szintjét el nem érő – filmek így akár a védelmi idő letelte előtt is szabadon felhasználhatóvá válnak.

A védelmi idő ilyen összetett vizsgálatára a gyakorlatban ritkán van szükség: a szerzői jogi védelem alatt álló médiatartalmak többségénél jóval egyszerűbb számítás alapján megállapítható, védett vagy már közkinccsé vált alkotást kíván-e a médiaszolgáltató a műsorba szerkeszteni.

A védelem alatt álló művek esetén a következő lépés annak megállapítása: szabad felhasználásnak minősül-e a mód, ahogyan a médiaszolgáltatás az érintett alkotást felhasználja? Erre ad választ a következő fejezet.

127 Az 1921. évi Sztj. (3. §) az államot nem ismerte el szükségképpen örökösként, így az 1970. január 1. előtt örökös vagy más jogutód nélkül elhunyt szerző szerzői joga megszűnt.

128 „A 31. § (6) bekezdésében foglalt rendelkezést akkor kell alkalmazni, ha az nem eredményezi a korábban hatályos rendelkezés szerint számított védelmi idő megrövidülését.”

3. fejezet

A szabad felhasználási esetkörök lehetőségei és előfordulásuk a médiaszolgáltatásban

A szabad felhasználás, pontosabban a szabad felhasználási esetkörök a médiaszolgáltatásban is szerepet kapnak, következésképpen a közszolgálati médiaszolgáltatásban is jelen vannak, ennek jellegéből, természetéből fakadóan. A médiaszolgáltatás – törvényi definíciójából¹²⁹ is következően – műsorszámoknak a nyilvánossághoz való eljuttatását jelenti tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából. Ez a tevékenység pedig – éppen a nyilvánossághoz közvetítés okán – szerzői jogi értelemben véve bár főszabályként olyan felhasználási cselekmény, amely feltételezi a művek engedélyhez kötött, felhasználási szerződésekre épülő felhasználását a gyártástól (megfilmesítéstől) a nyilvánossághoz közvetítésen át az egyéb „másodlagos” felhasználási formákig (pl. DVD hordozón történő értékesítés vagy fesztiválokon való bemutatás), az Szjt. mégis több olyan szabad felhasználási esetet rögzít, amely éppen a médiaszolgáltatás tájékoztató jellegéhez kapcsolódóan helyezi az ehhez fűződő közérdeket a szerző vagyoni jogai elé.

Másfelől a közszolgálati médiavagyon olyan műveket és egyéb szerzői jogi szempontból releváns elemeket tartalmaz, amelyek felhasználása az MTVA (vagy jogelődei) jogszerzésén alapulnak. A jogtulajdonosi pozíció, illetve a megszerzett felhasználási jogok pedig eleve kizárják a szabad felhasználást, ami alatt olyan felhasználási módokat kell érteni, amelyeknél nincs szükség a szerző hozzájárulására.

Kétségtelen tény az is, hogy mindmáig sem a jogirodalom, sem a bírói gyakorlat nem szentelt kiemelt figyelmet ennek a témakörnek, vagyis nem születtek kifejezetten a médiaszolgáltatás és a szabad felhasználás esetleges konfliktusát rendező ítéletek, SZJSZT-szakvélemények.

Jelen fejezetben tehát a szabad felhasználást elemezzük, de nem a hagyományos szerzői jogi megközelítés mentén haladva, hanem a közszolgálati médiaszolgáltatás sajátos optikáján keresztül.

3.1. A szabad felhasználás, mint a szerzői jog egyik korlátja

A szabad felhasználások értelmezése és a jogterületen belüli „rendszerterületi” elhelyezése kapcsán a szerzői jog alapvető társadalmi rendeltetéséhez kell visszanyúlnunk. A szerzői jog legfontosabb célja ugyanis a szerzők, az egyéb jogosultak és műveik (teljesítményeik)

¹²⁹ Mtv. 203. § 40. pont: „*Médiaszolgáltatás*: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott, önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.”

védelve mellett bizonyos társadalmi érdekek figyelembevétele is, amire már az Szjt. Preambulumban is határozott utalás történik.¹³⁰ Ez konkrétan azt jelenti, hogy a szerzőt alanyi jogon megillető kizárólagos jog nem jelent korlátlan jogot, vagyis a szerzői jog csak a jogszabályban rögzített – közérdekű és jogos magánérdeket szolgáló – korlátok között gyakorolható. A korlátok alapvetően a vagyoni természetű jogosultságokra vonatkoznak, ami ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a személyhez fűződő jogok is korlátlanok lennének.¹³¹ Ez utóbbiakra is érvényes a rendeltetésszerű joggyakorlás kötelezettsége és a joggal való visszaélés tilalma.¹³²

A szerző vagyoni jogai kizárólagos gyakorolhatóságának két legfontosabb korlátja a védelmi idő¹³³ lejárta és az Szjt.-ben foglalt ún. szabad felhasználási esetek.¹³⁴ Ezeknek a nemzetközi egyezményekben is jól beágyazott¹³⁵ esetköröknek a célja az alkotók és a felhasználó közönség érdekeinek összehangolása. Ez olyan kivételek bevezetése révén történik, melyek esetében a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak általános esetben fennálló jogait adott felhasználó személyére tekintettel (pl. fogyatékos személy, könyvtár, iskolai intézmény) vagy adott közösségi cél érdekében (pl. oktatás, közérdekű információkhoz való hozzáférés, tudományos kutatás) az Szjt. korlátozza.

Fontos megjegyezni, hogy szabad felhasználásra csak akkor kerülhet sor, ha a műpéldány, amellyel összefüggésben a szabad felhasználásra sor kerül, jogszerűen áll a szabad felhasználást végezni kívánó rendelkezésére. Illegális forrásból tehát nem lehet szabadon felhasználni. A jogellenes forrásból történő magáncélú többszörözés kérdésköre ugyanakkor sokáig kevés figyelmet kapott nemzeti és a nemzetközi szerzői jogalkotásban és jogirodalomban. Talán éppen Magyarország volt úttörő ebben több, nagy nemzetközi figyelmet is kiváltó szakértői véleménnyel:

130 A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvásában; egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, tekintettel az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is; gondoskodik továbbá a szerzői jog és a vele szomszédos jogok széles körű, hatékony érvényesüléséről.

131 A vagyoni jogosultságok vonatkozásában főszabályszerűen bármilyen felhasználáshoz a szerzői hozzájárulás szükséges, illetve a díjazás vétele érvényesül. Az ez alóli kivételek kerülnek taxatív szabályozásra. Általánosan érvényesülő elv, hogy a vagyoni jogok korlátozása nem sértheti a szerző személyhez fűződő jogait.

132 A személyhez fűződő jogosultságok korlátozásával találkozunk pl. a szolgálati művek esetén, a felhasználáshoz adott hozzájárulás visszavonásához kapcsolt felmondási jog korlátozásánál, vagy a szomszédos jogi jogosultak esetében a szerzőkhöz képest szűkebb körű személyhez fűződő jogoknál.

133 Erről bővebben lásd a 2. fejezet 2.4. pontjában.

134 Szélesebb értelemben a korlátok közé tartozik a jogkimerülés [Szjt. 23. § (5) bek.] és a kötelező közös jogkezelés (Szjt. 85. §) is, konkrétan a szerző engedélyezési jogának díjigényre szorítása.

135 A legfontosabb a Berni Egyezmény (BUE), amelynek még 1886-ban írták alá első verzióját, és azóta több mint 150 ország részese (ez vezette be az ún. „háromlépcsős” tesztet). Az Egyezmény szövegét meghatározott időközönként (kb. 20 évente, de ez függ a technikai vívmányok fejlődésének gyorsaságától is) felülbírálják, és ahol kell, aktualizálják, így biztosítva annak időszerűségét (napjainkig hét lényeges módosításon esett át). A modern felhasználási módoknál jelentős szerződés a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) Szerzői Jogi Szerződése, amely elsősorban az internetes felhasználások tekintetében irányadó. Az EU szintjén pedig kiemelendő a 2001/29/EK irányelv (az ún. INFOSOC irányelv), amely a nyilvánossághoz közvetítés és terjesztés jogai tekintetében határozza meg a megengedhető kivételeket és korlátozásokat, illetve az egyetlen kötelező esetét e kivételeknek. Megjegyzendő, hogy a BUE is bizonyos korlátozásokat (kivételeket) kötelezően ír elő, az esetek többségében viszont feltételeket határoz meg, amelyek bevezetéséről az egyes tagállamok szabadon dönthetnek.

Az SZJSZT-17/06. számú szakvéleményben¹³⁶ foglaltak szerint az következik a nemzetközi, közösségi és hazai szerzői jogi szabályozásból, hogy a jogellenes magáncélú másolás nem megengedett, sem szabad felhasználásként, sem pedig a jogdíjigényre való korlátozás alapján. A SZJSZT-07/08/1. számú szakvéleményben¹³⁷ a Testület megállapította, hogy az Szt. rendelkezésekből¹³⁸ is levezethető az, amit több EU tagország szerzői joga is kifejezetten kimond, nevezetesen az, hogy a magáncélú másolásra vonatkozó szabad felhasználásról nem lehet szó akkor, ha a másolást végző tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a másolás illegális forrásból történik.¹³⁹

Itt kell elhatárolást tennünk a szabad felhasználás és a szerzői jogi védelemből kizárt szellemi teljesítmények felhasználása között. Ez utóbbiak körébe azok a művek (bár a „művek” elnevezés helyett indokoltabb lenne az „írásművek” kifejezés használata) vagy egyéb, valamilyen szintű gondolatiságot tükröző megnyilvánulások tartoznak, amelyek eleve nem állnak szerzői jogi védelem alatt.¹⁴⁰ Az ide tartozó elemek felhasználása esetén tehát nem irányadók a szabad felhasználásra vonatkozó általános és eseti szabályok; ezek felhasználása (pl. egy közszolgálati műsorszámba való beemelése) minden további nélkül megengedett.

Összefoglalva, a szabad felhasználás:

- olyan sajátos felhasználási módokat jelent, amelyek
- csak a vagyoni jogokat érintik,
- kizárólag a nyilvánosságra hozott művekre vonatkoznak, továbbá ahol
- nincs szükség a szerző hozzájárulására és
- a szerzőt főszabály szerint díjazás sem illeti meg.

A szabad felhasználás egyes eseteiben díjigény illeti meg a szerzőt, azonban a díjat a felhasználók nem közvetlenül fizetik meg, hanem kötelező közös jogkezelés¹⁴¹ útján jut el a jogosulthoz. Ilyen például a művek magáncélú másolására tekintettel fennálló díjigény¹⁴² (az ún. „üres-hordozó” díj), amit a (szabad) felhasználók az üres hordozók árába beépítve fizetnek meg, és az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (a továbbiakban: ARTISJUS) osztja tovább az egyéb jogosulti csoportokat képviselő közös jogkezelő szerve-

136 http://www.sztnh.gov.hu/szerzoi jog/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2006/ELLENORZOTT_PDF/szjszt_szakv_2006_017_REC.pdf

137 http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2008/2008PDF/szjszt_szakv_2008_007.pdf

138 Szt. 33. § (2) és (3) bek., 35. § (1) bek. és a 20. § (1) és (2) bek.

139 2014. április 10-én előzetes döntést hozott az Európai Unió Bírósága az ACI Adam kontra Stichting de Thuiskopie ügyben. A kérdés egyebek mellett az volt, hogy a tagállamok engedhetik-e a magáncélú többszörözés keretében a jogellenes forrásból történő másolást, vagy ez nem illik bele a szabad felhasználási esetkörbe. A válasz nemleges lett.

140 Szt. 1. § (4) bek.: „Nem tartoznak a törvény védelme alá a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések. (5) A szerzői jogi védelem nem terjed ki a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényekre vagy napi hírekre. (6) Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.”

141 Erről bővebben lásd az 5. fejezet 5.6. pontjában.

142 Szt. 20. § (1) bek.: „A rádió- és a televízió-szervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezetékek útján a nyilvánossághoz közvetítők műsorába befoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott művek szerzőit, előadó-művészi teljesítmények előadó-művészeit, továbbá filmek és hangfelvételek előállítóit műveik, előadó-művészi teljesítményeik, illetve filmjeik és hangfelvételeik magáncélú másolására tekintettel megfelelő díjazás illeti meg.”

zeteknek.¹⁴³ A médiaszolgáltatásban keletkező filmalkotások után a filmelőállítót megillető „üres-hordozó” díjakat a FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete (a továbbiakban: FilmJus) utalja át a filmelőállítóknak, a belső vagy külső gyártásban előállított („saját”) hangfelvételek után a MAHASZ továbbítja a hangfelvétel-előállítóknak (a közszolgálati médiaszolgáltatásban készült „saját előállítású” filmalkotások és hangfelvételek esetében az MTVA-nak).

3.2. A szabad felhasználás törvényi feltételei

A szabad felhasználásnak vannak általános – minden esetben kötelező – feltételei (ez az ún. „háromlépcsős teszt”) és vannak egyedi esetfajtái, amelyeknél további speciális feltételeket is be kell tartani. A minden esetben kötelező feltételek a következők:¹⁴⁴

- a) csak már nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon;
- b) a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit;
- c) a szabad felhasználásnak meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

Természetesen a b) és a c) pontban foglalt követelményeket mindig csak a konkrét eset ismeretében, annak elemzésével lehet értelmezni és alkalmazni. Ezeket majd példákkal is igyekszünk megvilágítani a szabad felhasználási esetkörök ismertetésénél. Az általános szabályoknak való meg nem felelés legszemléletesebb példája ugyanakkor a magáncélú másolás családiasság, „háziasság” körét meghaladó mennyiségben történő folytatása, melynek során még a szabad felhasználás speciális esetkörébe tartozó felhasználás is jogszerűtlen lehet, hiszen az vitathatatlan tény, hogy az már indokolatlanul károsítja a szerző érdekeit. Ettől függetlenül, annak megállapítása, hogy mikor válik a szabad felhasználás a mű rendes felhasználására sérelmessé, vagy az mikor károsítja indokolatlanul a szerző jogos érdekeit, a bíróság mérlegelésétől függ.

A digitális felhasználások és az online szolgáltatások nagymértékű elterjedése ugyanakkor új helyzet elé állította a jogalkotókat nem csak a felhasználások engedélyezése, hanem a felmerülő szabad felhasználások kapcsán is. Az érdekek ütközését nem volt könnyű feloldani, mivel a szerzői jogok erőteljesebb védelmét és ellenőrzését kellett összeegyeztetni az információkhoz való hozzáférés digitális környezetben történő fenntartásával és bizonyos új típusú szabad felhasználások bevezetésével. A nemzetközi és a hazai jogalkotás sikerrel oldotta meg ezt a nem könnyű feladatot, bár azt sem szabad elhallgatni, hogy a művek indokolatlan és ellenőrizhetetlen másolását megakadályozni hivatott műszaki intézkedések törvényi bevezetése sok esetben gátját jelentik a szabad felhasználás érvényesülésének, alkalmazásának.

143 Szt. 20. § (5) bek.: „Képhordozók esetében a befolyt díjaknak a költségek levonása után fennmaradt összegéből – ha az érintett közös jogkezelő szervezetek évente március 31-ig másként nem állapodnak meg – tizenhárom százalék a filmelőállítókat, huszonkét százalék a filmalkotások mozgóképi alkotóit, négy százalék a képzőművészeket, az iparművészeket és a fotóművészeti alkotások szerzőit, tizenhat százalék a filmírókat, húsz százalék a zeneszerzőket és a zeneszöveg-írókat, valamint huszonöt százalék az előadóművészeket illeti meg.”

144 Szt. 33. § (2) bek.

A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.¹⁴⁵ Ez a garanciális szabály is hivatott biztosítani a szerzők jogai és a felhasználói (társadalmi) érdek védelmének egyensúlyát. A szerzők „jogfosztásának” ára tehát a szabad felhasználás terjedelmének szigorú keretek közé szorítása.

A digitális kihívásoknak való megfelelés és az ezt fokozottan védő egyensúly biztosításának uniós szintű jogforrása az INFOSOC irányelv volt, amelynek az implementálását (Szjt.-be történő átültetését) rekord gyorsasággal végezte el a jogalkotó.¹⁴⁶ A kivételek számának növekedése és azok bevezetésének tagállamok számára nem kötelezővé tétele – egy kötelező esetet leszámítva – kétségkívül a szerzői jogi jogharmonizáció európai szintjének csökkenését vetítette előre. Az irányelv átültetése és alkalmazása óta eltelt tíz év ugyanakkor nem igazolta ezeket a félelmeket, és nem váltak valósággá a technikai vívmányok kiaknázása, valamint a szerzői és a felhasználói érdekek között fennálló egyensúly megbomlását előrejelző jóslatok.

A jogosulti oldalon megfogalmazott félelmeket Magyarországon elsősorban éppen a művek médiaszolgáltatók általi nyilvánosságához közvetítését, illetve e felhasználási folyamat biztonságosabbá tételét elősegítő kivételek szították. Az INFOSOC irányelv 5. Cikkének (1) bekezdése (az egyetlen kötelező kivétel) szerint szabad felhasználásnak minősülnek az olyan felhasználások, amelyek átmenetiek és időlegesek, kizárólagos céljuk, hogy lehetővé tegyék a művek egyébként megtörténő felhasználását, így elválaszthatatlan részét képezik azon műszaki folyamatnak, amellyel mindez lehetővé válhat, illetőleg semmilyen önálló gazdasági jelentőségük sincs, feltéve, hogy az harmadik személyek között a hálózati átvitel közvetítését, illetve a jogos felhasználást valósítja meg. (E kivételről bővebben lásd a következő pontban). Az INFOSOC irányelv nem kötelező, a többszörözési jog alól kivételt engedő szabályai között kell kiemelni azt a két esetet, amikor a jogosultak engedélye és díjfizetés sem szükséges. Ezek a művek médiaszolgáltatók saját eszközeivel saját sugárzási és archiválási célra rögzítése, valamint a nonprofit keretek között működő nyilvános közönyvtárak, oktatási intézmények, múzeumok, archívumok által végzett többszörözés. Ez utóbbi a közszolgálati médiaarchívumok számára jelent könnyebbséget.

Felhasználói oldalon pedig a hatásos műszaki intézkedések alkalmazása váltott ki aggodalmat, hiszen ezek nem csak a művek illegális hozzáférést akadályozhatják meg, hanem a szerzői jogi értelemben vett szabad műértékelést, műélvezetet is meggátolhatják. Az irányelv ennek feloldására írta elő azt, hogy a tagállamoknak ösztönözniük kell a jogosultakat önkéntes intézkedések meghozatalára annak érdekében, hogy a műszaki intézkedésekbe már a tervezéskor beépüljenek bizonyos szerzői jogok alóli kivételek, vagy másképpen biztosítsák azok megvalósulását. Ilyen ösztönző mechanizmusként került beépítésre az Szjt.-be a 95/A. § és a 105/A. §.¹⁴⁷

145 Szjt. 33. § (3) bek.

146 2003. évi CII. törvény az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról (hatályos: 2014. április 1-jétől).

147 Szjt. 95/A. § (1) bek.: „A reprográfiával [21. § (1) bek.] történő magáncélú másolás [35. § (1) bek.], továbbá a 34. § (2) bekezdésében, a 35. § (4) és (7) bekezdésében és a 41. §-ban szabályozott szabad felhasználási esetek tekintetében a szabad felhasználás kedvezményezettje követelheti, hogy a jogosult a műszaki intézkedések megkerülésével szemben a 95. § alapján biztosított védelem ellenére tegye lehetővé számára a szabad felhasználást, feltéve, hogy a szabad felhasználás kedvezményezettje a műhöz jogszerűen férhet hozzá. Ha a felek között nem jön létre megállapodás a szabad felhasználás lehetővé tételének feltételeiről, a felek bármelyike kezdeményezheti a 105/A. § alapján történő eljárást.”

105/A. § (1) bek.: „Ha a szabad felhasználás kedvezményezettje és a jogosult között nem jön létre megállapodás arról, hogy a szabad felhasználást a műszaki intézkedések megkerülésével szemben biztosított védelem (95. §) ellenére milyen feltételekkel teszik lehetővé (95/A. §), a felek bármelyike az egyeztető testülethez fordulhat.”

Az INFOSOC irányelv 5. Cikkének 3. pontja *a)–o)* alpontjai a többszörözés és a nyilvánossághoz közvetítés joga alóli alternatív, vagyis a tagállamok számára nem kötelező kivételeket sorolják fel, amikor engedély és díjfizetési kötelezettség sem hárul a felhasználókra, feltételezve a felhasználások non-profit jellegét. Lényeges megjegyezni, hogy az INFOSOC irányelv tervezete ismert volt az Szjt. előkészítése idején is, és azt – bizonyos mértékig – már akkor figyelembe vette a jogalkotó. Mindezekre tekintettel az INFOSOC irányelv átültetése nem igényelte szerzői jogunk átfogó reformját, csupán kisebb terjedelmű olyan módosításokat tett szükségessé, amelyek egyfelől nem bővítették a megengedett kivételek körét, másfelől pedig megfeleltek a digitális felhasználások környezetében.

A következőkben az egyes, konkrét szabad felhasználási eseteket ismertetjük a jelen tanulmány tárgykörét képező közszolgálati médiaszolgáltatás szemszögéből.

3.3. A szabad felhasználás speciális esetkörei, különös tekintettel a médiaszolgáltatásra

A szabad felhasználási esetek csoportosítására, elhatárolására több megközelítés is létezik a hazai jogirodalomban és a szerzői joggyakorlatban. Ebben a tanulmányban viszont nem a hagyományos felosztási elvek mentén haladva tárgyaljuk ezeket az eseteket, hanem a média-szolgáltatás sajátos igényei és szerepe szerint csoportosítva. Ezek:

- a szellemi alkotótevékenység előmozdítása;
- magáncélú másolatkészítés;
- intézményi célú másolatkészítés;
- az információs jog érvényesülése és a művek közönséghez történő eljuttatásának elősegítése;
- társadalmi esélyegyenlőség, igazságszolgáltatáshoz és a közbiztonsághoz fűződő érdek érvényesülése.

3.3.1. A szellemi alkotótevékenységet előmozdító esetkörök (idézés, átvétel, iskolai átdolgozás)

A. Az idézés

Az idézés mű részletének szabad átemelése – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével.¹⁴⁸ Az idézésnek – jellegeből fakadóan – az irodalmi műfajban van a legnagyobb szerepe, de az utóbbi évtizedekben a filmalkotások és audiovizuális művek részleteinek felhasználása került előtérbe és kapott egyre nagyobb figyelmet.

Főszabály szerint idézni bármely műből lehet, kivéve a képző-, fotó- és iparművészeti alkotásokat. Ezeknél a műveknél ugyanis nem értelmezhető a műrészlet fogalma, azaz bármely részlet kiemelése csonkítaná, torzítaná az eredeti művet. Bár az Szjt. nem mondja ki, de nem igazán kivitelezhető az idézés a számítógépi programalkotások (szoftverek) esetében sem. A jogirodalom szerint nem megengedett olyan elektronikus adatbázis ösz-

¹⁴⁸ Szjt. 35. § (1) bek.

szeállítása sem, amely csak idézett műrészletekből áll, mivel ebben az esetben hiányzik az egyéni, eredeti új (átvevő) mű. Jelen felfogás szerint az adatbázisba szerkesztés eredetisége sem pótolja az engedélykérést az idézetek szerzőitől. Ezzel az állásponttal viszont szembe lehet állítani azt az egészestés filmalkotást, amely korábbi western-filmekből átemelt 1-2 perces idézetekből épített fel egy új filmalkotást teljesen új cselekménnyel. Tudomásunk szerint az eredeti filmek előállítóitól nem kértek engedélyt az átdolgozásra, és ennek ellenére sem kerekedett jogvita a szabad felhasználásként értelmezett idézetgyűjteményből. Értelemszerűen nem tud „működni” ez a módszer pl. egy rádióműsor vagy egy tudományos értekezés (tanulmány) esetében, ahogyan azt a közelmúltban nagy médianyilvánosságot kapott plágium-ügyek is mutatják.

Lényeges elem, hogy az a mű, amely felhasználja az eredeti műből idézett, átvett részletet maga is a szerzői jog értelmében védett műnek minősüljön. Az Sztj. 1. § (3) bekezdése alapján a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől. Kifejezetten nem minősül eredeti és egyéni műnek az alkotás, ha annak egyetlen önálló gondolata sincsen.¹⁴⁹

Az idézés tehát a mű kis részletének beemelése egy másik műbe. Az idézés akkor jogszerű, amennyiben már nyilvánosságra hozott és önálló alkotásnak minősülő műből, a forrás és a szerző megjelölésével, változtatás nélkül és indokolt terjedelemben történik:

- a forrást és a szerzőt úgy kell megjelölni, hogy a mű és az idézet egyértelműen megállapítható legyen (a forrásmegjelölésnek kialakultak a pontos és szabatos szokványai az audiovizuális művek esetében is);
- a változtatás tilalma nemcsak a beemelt részlet tényleges megváltoztatására vonatkozik, hanem arra is, hogy a részlet nem helyezhető olyan környezetbe, amellyel annak mondanivalója, üzenete módosulna;
- az idézés terjedelmének meghatározása során nem a mű és az idézés terjedelmét, hanem a mű és az idézés „tartalmi arányát” kell értékelni.

Az idézés kizárólag „alárendelt szerepet” játszhat a teljes műben. Ebből következik, hogy az átvevő műnek – az idézett műhöz képest – egyfajta önállósággal kell rendelkeznie azáltal, hogy domináns módon járul hozzá a teljes mű egyéni, eredeti jellegéhez. Az idézés tehát kizárólag kiegészítő szerepet tölthet be és nem szolgálhat a teljes mű egyéni, eredeti jellegének alapjául, csupán annak jellegét „erősítheti”. Ez a kiegészítő (alárendelt) szerep egy zeneműben vagy egy filmalkotásban fokozottabban érzékelhető, ezáltal mérhető is.

Filmalkotások készítése során gyakran visszatérő kérdés, hogy más filmből hány perc részletet lehet szabadon felhasználni, beemelni az új műbe. Erre a kérdésre nem lehet általános zsinórmértékkel szolgálni. Leginkább a forrásmű és az idézet, illetve az új mű és az idézet hosszát, egymáshoz viszonyított arányát kell vizsgálni. Filmek esetében a gyakorlat általában az, hogy egy 90-100 perces filmalkotásból, műsorból maximum 1,5-2 percet lehet szabadon felhasználni, vagyis idézni a fenti rendelkezések lehetőség szerinti betartásával.

Filmből történő idézés esetén különösen fontos, hogy a néző képes legyen megállapítani, hogy mely részletek származnak az eredeti műből, vagyis hogy a bevágott anyag elkülöníthető legyen az átvevő műtől.¹⁵⁰

149 Bővebben lásd: BH1992. 631.

150 Bővebben lásd az SZJSZT-07/96. számú szakvéleményben.

A gyakorlat kiemeli még, hogy idézésről csak akkor beszélhetünk, ha a műnek csak kisebb részlete kerül átvételre, a saját anyagtól világosan elkülöníthetően, azaz csak önálló, saját alkotói munka hozzáadásával létrejött műben lehet idézni.

Idézni csak saját műben lehet, az átvett részletnek valamilyen saját alkotást kell szolgálnia. E feltételt azért érdemes határozottan kiemelni, mert talán ez a legkevésbé közismert eleme az idézés fogalmának. Nem feltétel viszont, hogy csak azonos műfajú műben lehet szabadon idézetet alkalmazni, így pl. irodalmi mű rövid részlete részét képezheti egy filmalkotásnak, zeneműnek vagy grafikai alkotásnak is.

B. Az átvétel

Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás szemléltetés érdekében iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvethető, feltéve, hogy az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.¹⁵¹

Az átvétel tehát az idézésnél több szempontból szűkebb kategória: nem bármely műre vonatkozik, csak meghatározott célokra lehet átvenni, továbbá az átvevő művek felhasználási módjait is meghatározza a törvény (többszörözés, terjesztés).¹⁵²

Az Szjt. 1999-es hatálybalépésekor csak az irodalmi és zeneművek szabad átvételét tette lehetővé. Ez bővült 2009. február 2-ai hatállyal a film, továbbá a vizuális művészetek alkotásaival. Lényeges szabály ehelyütt, hogy vizuális alkotások esetében a teljes mű felhasználható (átvethető), szemben az idézéssel. Ennek korlátja azonban a szűkebb felhasználási célkör és a jövedelemszerzés (profitorientáció) kizárása. Ebből a szabályból is következően, a szabad felhasználás nem terjed ki az átvevő művek kereskedelmi forgalomban történő értékesítésére.

A gyakorlatban mindig érzékeny kérdésként merül fel az idézés és az átvétel elhatárolása. Az idézés is és az átvétel is az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben történik. Az „indokolt terjedelem” szerzői jogi megítélésénél nem a művészi vagy gazdasági szempontokat kell figyelembe venni. Az indokoltság terjedelmét az Szjt. 33. § (2) és (3) bekezdésében megfogalmazott feltételek határozzák meg. Ezek fényében kell megvizsgálni az idézetnek vagy az átvételnek az eredeti műhöz, illetve az átvevő műhöz viszonyított arányát. Az átvétel fogalmával kapcsolatban az Szjt. az idézésre utal vissza. Átvétel egy mű olyan mértékű felhasználása másik műben, amely az idézést meghaladja. Az átvétel két formában valósulhat meg:

- egy mű részletének beemelése egy másik műbe,
- vagy egy kisebb önálló mű teljes beemelése.

Az átvétel a fenti feltételek teljesülése esetén is csak akkor engedély- és díjmentes, ha az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. Az üzletszerűség fogalmát az Szjt. nem határozza meg. Annak megállapításakor, hogy mi minősül üzletszerű felhasználásnak, az INFOSOC irányelv 42. preambulumbekkezdése adhat támpontot, mely szerint a felhasználás üzletszerű-

151 Szjt. 35. § (2) bek.

152 Szjt. 35. § (3) bek.: „Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógépen, illetve elektronikus adathordozóra.”

ségét a tevékenység jellege határozza meg. Az érintett intézmény (a felhasználó intézmény) szervezeti formája és a fenntartásának módja ebből a szempontból nem döntő tényező.

Végül, itt kell megemlíteni azt az esetkört, amely szerint a mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében átdolgozható. Az átdolgozott mű felhasználásához az eredeti mű szerzőjének engedélye is szükséges.¹⁵³ Ennek a 2009 óta hatályos szabálynak az egyik célja éppen a filmes oktatás zavartalanságának a biztosítása volt. A filmes vizsgafeladatok ugyanis szinte minden esetben művek (elsősorban irodalmi és zeneművek) átdolgozásával járnak, amelyek egyedi engedélyezése ebben a körben gyakorlatilag lehetetlen lenne. E szabad felhasználás természetesen csak az iskolai felhasználások keretei között megengedett. Minden további felhasználáshoz már elengedhetetlen a szerző(i) jogosult) engedélye, így például egy adott vizsgafilm fesztiválon történő bemutatására vagy DVD-n történő terjesztése (akár az alkotó, akár az oktatási intézmény részéről) kizárólag a megfelelő engedélyek birtokában kerülhet sor.

3.3.2. Magáncélú másolatkészítés

A magáncélú másolás a többszörözési jog alóli kivételek legelterjedtebb és legellentmondásosabb esetének minősül. Ennek oka az, hogy ezt a szabad felhasználást a legnehezebb ellenőrizni, ennek során kerül ki leginkább a mű (és a műpéldány) a jogosult ellenőrzése alól. A magáncélú másolást szintén a digitális környezetben megvalósuló nagyszámú és ellenőrizetlen másolati példányok megjelenése és terjedése teszi fokozottan veszélyessé a szerzői oldal számára.

A közszolgálati médiaszolgáltatók értelemszerűen nem elkövetőként válnak részesévé ennek a szabad felhasználási formának, esetükben ugyanis az intézményi célú másolatkészítés lehetősége megengedett (lásd a következő pontban), hanem passzív elszenvedőként, vagyis akként, hogy műveik, műsoraik is részévé válhatnak és válnak a megengedett magáncélú letöltéseknek, másolásoknak. Éppen ezért válik szükségessé a magáncélú másolások jogi kereteinek pontos körülírása ebben a fejezetben.

A magáncélú másolásnak létezik egy alapesete¹⁵⁴ és léteznek sajátos esetei is az Szjt.-ben.¹⁵⁵ Ez utóbbiakkal ehelyütt nem foglalkozunk bővebben, mert ezek már távol esnek a média-szolgáltatás világától.¹⁵⁶

153 Szjt. 35. § (4) bek.

154 Szjt. 35. § (1) bek.: „Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. Kotta reprográfiával [21. § (1) bek.] magáncélra és a (4) bekezdés b)–d) pontjában szabályozott esetekben sem többszörözhető.”

155 Szjt. 35. § (2) bek., (3) bek., (5) bek.

156 A sajátos esetek egyike a magáncélú másolás korlátozása papíralapú kiadványnál. Az Szjt. a nyomtatott saját és egyéb művek egészének digitális formában történő magáncélú másolását (pl. scanner, fénymásoló) kiveszi a szabad felhasználás köréből. Továbbra is szabad felhasználásnak minősül egy könyv részeinek fénymásolása vagy egész könyv, napilap vagy folyóirat írógéppel, kézírással történő másolása. A másik a magáncélú másolás korlátozása digitális másolatánál. Eszerint a műről számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra történő magáncélú másolatkészítés csak abban az esetben minősül szabad felhasználásnak, ha azt a felhasználó saját maga készíti el. Ha tehát pl. egy CD lemezt valaki mással másoltat, hiába történik ez magáncélból, szabad felhasználásnak nem minősül. Ha azonban valaki saját maga rendelkezik egy erre alkalmas másoló berendezéssel, saját maga szabad felhasználás keretében megteheti a CD átirását.

Az alapeseti főszabály szerint természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. E műtípusok kizárását a szabad felhasználás köréből az alkotáshoz (pl. szoftver) vagy az adott teljesítményhez (előadóművészek előadásai) fűződő speciális érdekek védelme indokolja.

A médiaszolgáltatás keretében készített vagy készített művek, műsorok tehát nincsenek kizárva a magáncélú másolatkészítés köréből, így azok szabadon többszörözhetők. Többszörözésen ebben az esetben a műsor(szám)okról készített dologi műpéldányok értendők, akár analóg, akár digitális formában vagy hordozóra történik a többszörözés. E másolatkészítés legfontosabb előfeltétele, hogy jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálhatja, ahogyan ezt már a régi Szjt.¹⁵⁷ is tartalmazta. A magáncél szűken értelmezése ténylegesen a személyes felhasználást és a baráti-ismerősi kör műélvezetét szolgálja, tehát nem képzelhető el a rögzített műpéldányok értékesítése.¹⁵⁸

Amíg tehát a rádiós és televíziós műsorokról készített magánmásolatok üzletszerű terjesztése ma már nem tekinthető tipikusnak, addig egy médiaszolgáltatónak a kurrensebbnek ítélt műsorairól saját gondozásában kiadott CD- vagy DVD-értékesítés bevett gyakorlat és üzletileg is sikeres lehet. Ezekről az eredeti műpéldányokról ugyancsak jogszerűen lehet magáncélra másolatot készíteni (a fentebb ismertetett szabályok betartásával), és ugyancsak jogszerűtlen az ezekről készült magánmásolatok gazdasági célú terjesztése.

Végül ki kell térni arra, hogy a nemzetközi gyakorlattal összhangban, az Szjt. az üres hang és képhordozók után jogdíjfizetési kötelezettséget állapít meg a szerzők és szomszédos jogi jogosultak javára a magáncélú másolás miatt elmaradt haszon kompenzálására. Ezeket a díjakat – a termékek árába beépülve – közvetlenül a fogyasztók fizetik meg, és a termékek forgalmazóin keresztül jut el az ARTISJUS-hoz. Ez a közös jogkezelő szervezet gondoskodik a jogdíjak továbbosztásáról az érintett jogosulti csoportok közös jogkezelő szervezeteihez, akik a tényleges kifizetéseket bonyolítják.

A hang- és képhordozó magáncélú másolására tekintettel az ARTISJUS évenként, a Magyar Közlöny mellékleteként megjelenő Hivatalos Értesítőben közzétett jogdíjközleménye¹⁵⁹ tartalmazza a jogdíjak mértékét, amely audiokazetták és videokazetták esetében a hordozó időtartamától függően darabonkénti összeg. A magáncélú másolásra tekintettel fizetendő jogdíjakat az említett hordozók gyártója, import esetén a vám fizetésére kötelezettnek kell befizetnie az ARTISJUS-hoz. A jogdíjközleményben külön rendelkezések biztosítják a jogdíjmentességek (stúdió berendezésekhez használt kép- és hanghordozók, valamint export céljából történő forgalomba hozatal) alkalmazhatóságát. Eszerint tehát, ha egy egyébként a jogdíjfizetés hatálya alá tartozó üres hordozót „professzionális” sokszorosítás céljára hasz-

157 1969. évi III. törvény 18. § (1) bek.

158 A digitális korszakban és az internet világában már nem tekinthető tipikusnak a művek hordozókon történő rögzítése és terjesztése. Manapság a kedvenc műsorok közösségi oldalakra történő feltöltése és megosztása ölt mind nagyobb méreteket, amely nem tartozik a szabad felhasználások körébe. Ez a médiaszervezetek egyedi engedélyéhez kötött művelet, melynek elmaradása esetén a szervezetek követelhetik a jogsértés megszüntetését és egyéb jogérvényesítési eszközökkel is élhetnek. (Ennek határfoka és eredményessége külön tanulmány tárgya lehetne.)

159 2015. évre vonatkozóan lásd a Hivatalos Értesítő 2014/63. számában, illetve az 5. fejezet 5.7. pontjában.

nálnak (típusosan egy rádió- vagy televízió-szervezet alaptevékenysége keretében), akkor – a hangfelvétel-engedélyezés hatálya alá eső hangfelvételek és audiovizuális műhöz történő zenerőgztések esetén – szükségszerű, hogy a sokszorosítást az ARTISJUS „jogosítsa”. Az előírt igazolás és (zenemű többszörözés esetén) a hangfelvétel-jogosítási szerződés biztosítja a rendszer zártságát, valamint azt, hogy a professzionális célú felhasználók mentességet élvezzenek és csak a magáncélú másolatkészítésre tipikusan használt hordozók után fizessenek e jogdíjak kötelezettjei jogdíjat.

Összefoglalóan elmondható, hogy a magáncélú másolásra tekintettel megállapított „üres-hordozó” jogdíj megfizetése nem terheli a közszolgálati médiaszolgáltatást, tekintettel a médiaszolgáltatás körében megvalósuló, a magáncélú másolástól eltérő célú professzionális felhasználásra (sokszorosításra). Ezzel szemben az MTVA kedvezményezettje (jogosultja) a közmédiában keletkező művek után a filmelőállítót, illetve a hangfelvétel-előállítót megillető „üres-hordozó” díjnak.

3.3.3. Intézményi célú másolatkészítés

E szabály már létezett a régi Szjt.-ben is, de az INFOSOC irányelvnek való megfeleltetés¹⁶⁰ részeként jelentős módosuláson esett át, amely egyfelől bővítette, másfelől viszont szűkítette ezt a szabad felhasználási lehetőséget.¹⁶¹ A bővítés a szabad felhasználási célokat érintette oly módon, hogy a tudományos kutatás mellé további felhasználási formákat, lehetőségeket emelt be a normaszövegbe [35. § (4) bek. b)–d) pontjai]. A korlátozást pedig a kedvezményezett intézményi kör tételes felsorolása jelentette. Az uniós csatlakozásunk időpontjától (2004. április 1.) hatályos Szjt.-módosítás alapján csak a következő intézménytípusok számára adott ez a lehetőség: nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum. A korábbi szabályozás nem szűkítette le a lehetőséget erre a nonprofit, közfeladatokat ellátó intézményi körre. Kétségtelen viszont, hogy a „közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum” beemelésével ez a szabad felhasználási lehetőség megnyílt az MTVA előtt is, mivel a közszolgálati médiaarchívum országos gyűjtőkörű közgyűjteménynek minősül.¹⁶²

2008-tól a jogalkotó tovább lazította – ergo a felhasználók számára könnyítette – ezt a törvényi szabályt. Kikerült a szabályozásból a vállalkozási tevékenységen kívüli cél, mint feltétel, bár kétségtelen tény, hogy a jövedelemszerzést vagy jövedelemfokozást kizáró szabály fenntartása lényegében ugyanezt jelenti. További könnyítést hozott az a módosító szabály, amely a belső intézményi célt csupán a megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikk-

160 Az INFOSOC irányelv 5. cikke (2) bekezdésének c) pontja csak meghatározott intézmények javára teszi lehetővé – szabad felhasználásként – az intézményi célra történő másolatkészítést.

161 Szjt. 35. § (4) bek.: „Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,

b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás céljára készül,

c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkéről belső intézményi célra készül, vagy

d) külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.”

162 Mttv. 100. § (3) bek.

ről készült másolatok esetében tartja fenn [35. § (4) bek. c) pont]. Ezt a szabályt az MTVA szempontjából úgy lehet értelmezni, hogy adott a lehetőség a közszolgálati médiaarchívum anyagaiból engedélymentesen másolatot készíteni kutatási és archiválási célból. Azért fontos ennek a törvényi lehetőségnek a hangsúlyozása, mert ez adott esetben „felülírja” az archív példány megőrzését esetleg kizáró licence-szerződéses rendelkezést is.

A legfontosabb lazító szabály mindazonáltal annak a korábbi előírásnak a törlése volt, amely szerint csak saját példányról történhetett az archiválási célú másolatkészítés. A módosítás eredményeként egy kép- és hangarchívumnak 2008-tól nem kell vizsgálnia a másolatkészítést megelőzően a forrás eredetiségét, vagyis bárhonnan beszerezett és birtokolt műpéldányról történhet a többszörözés.

Külön kell szólni az Sztj. 35. § (4) bekezdésének d) pontjáról, amely döntően a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) sajátos igényeit, egyedinek ígérkező rögzítési, másolatkészítési és archiválási módszereit hivatott tükrözni. Bár a kommentárok szerint ilyen, az intézményi célú másolatkészítés alapesetét megengedő külön törvény a mai napig nem született, álláspontunk szerint ilyen külön törvénynek tekinthető a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény (NAVA-törvény), még akkor is, ha ennek a speciális szabad felhasználási formának a bázisát az Sztj. 38. § (5) bekezdése tartalmazza (erről bővebben a 3.4.4. pont végén és a 10. fejezetben írunk).

3.3.4. Az információs jog érvényesülése és a művek közönséghez történő eljuttatásának elősegítése

Ez a kategória is – hasonlóan a magáncélú másoláshoz – több szabad felhasználási esetkört foglal magába. Ezeknek az információs társadalomban és az internetes felhasználásoknál különös jelentőséggel bíró rendelkezéseknek közös jellemzője, hogy mind aktív, mind passzív oldalon érintik a médiaszolgáltatást, illetve a médiaszolgáltatókat, ezért ezeket érdemes külön bemutatni.

A. Az időleges többszörözés

Az időleges többszörözés az INFOSOC-irányelv egyetlen kötelezően átültetendő szabad felhasználási esetköre, amelyet már 1999-ben bevezetett az Sztj., így az uniós csatlakozás kapcsán csupán e szabály korrekciójára volt szükség.¹⁶³ Az időleges többszörözésnél az alábbi négy feltételnek együtt kell megvalósulni, hogy szabad felhasználásnak minősüljön:

- a többszörözésnek a szerző által engedélyezett, illetve az Sztj. rendelkezései alapján megengedett felhasználás körében kell maradnia, vagy azt kell szolgálnia, vagy – alternatív lehetőségként – lehetővé kell tennie az átvitt harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által,
- a többszörözés a szerző által engedélyezett műfelhasználás megvalósulásához szükséges műszaki folyamat része kell legyen,¹⁶⁴

¹⁶³ Sztj. 35. § (6) bek.: „Szabad felhasználás a mű járulékos vagy közbenső – a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képező, önálló gazdasági jelentőség nélküli – időleges többszörözése, ha kizárólag az a célja, hogy lehetővé tegye

a) az átvitt harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által, vagy

b) a műnek a szerző által engedélyezett, illetve e törvény rendelkezései alapján megengedett felhasználását.”

¹⁶⁴ Különös jelentősége van e kivétel engedő szabálynak a caching és browsing néven ismert folyamatoknál. Ezekben az esetekben az ideiglenes műtárolás (többszörözés) keretében az internetes felhasználás gyorsabbá, hatékonyabbá válik. Mivel ezek már kívül esnek a szűkebben vett tárgykörünkön, ezért bővebb elemzésüktől eltekintünk.

- az időleges többszörözés a műszaki folyamat nélkülözhetetlen eleme kell legyen,
- az időleges többszörözésnek nem lehet önálló gazdasági jelentősége (nem lehet ebből külön bevétele a többszörözést végző felhasználónak).¹⁶⁵

Bár ezek a szabályok leginkább a számítógépi programok futtatása során kapnak jelentőséget, valójában a földi és a műholdas sugárzás, valamint az interaktív lehívásos nyilvánosságához közvetítés eseteiben is alkalmazhatók és alkalmazandók.¹⁶⁶ A szabályozás elsődleges „címzettjei” ennek tükrében tehát azok a közvetítő szolgáltatók, akik pl. mobil vagy internetes hálózaton keresztül történő mű(sor)közvetítésben működnek közre, és ennek során szükségképpen másolato(ka)t készítenek a műről.¹⁶⁷

B. A mű ideiglenes („efemer”) rögzítése

Az ideiglenes rögzítést lehetővé tevő törvényi szabály¹⁶⁸ is az INFOSOC-irányelv átültetése folyamánként került be az Sztj.-be. Annak ellenére, hogy a korábbi szabályozás nem tartalmazta ezt a lehetőséget, ez nem okozott problémát a médiaszolgáltatás gyakorlatában, mivel a jogosult és a médiaszolgáltató (a sugárzó szervezet) között a sugárzási szerződések rendezték a sugárzáshoz elengedhetetlen ideiglenes rögzítéseket.

A szabályozás az alábbi feltételek fennállása esetén tekinti a médiaszolgáltató által készített ideiglenes rögzítéseket szabad felhasználásnak:

- kizárólag a médiaszolgáltató saját műsorának sugárzásához jogszerűen felhasználható műveiről készülhet a másolat,
- kizárólag a médiaszolgáltató (rádió- vagy televízió-szervezet) saját eszközeivel készülhet az ideiglenes rögzítés (ilyennek tekinthető a szervezet nevében vagy felelőssége alatt eljáró személy eszköze is),¹⁶⁹
- az ideiglenes rögzítést a rögzítés elkészítésének időpontjától számított három hónapon belül meg kell semmisíteni, illetve törölni kell (kivéve, ha a jogosult és a médiaszolgáltató szervezet között a sugárzás engedélyezéséről szóló szerződés másképp rendelkezik).¹⁷⁰

165 Az Európai Bíróság Infopaq II. ügyben hozott C-302/10. számú döntése szerint az időleges többszörözés akkor elfogadható, ha az „a mű jogszerű felhasználásából származó előnyökön túlmenően nem keletkezett további előnyök”, azaz nem tesz lehetővé olyan további felhasználást, amelyért a jogosult már nem kapott megfelelő díjazást. [Az Infopaq döntéseknek (C-5/08. számú Infopaq I.) a jelentősége abban van, hogy e szabad felhasználási lehetőséget a teljesen automatikusan megvalósuló időleges többszörözéseken túlra is megnyitja.]

166 Ezt erősíti és támasztja alá az Sztj. 26. §-ának (6) és (8) bekezdése.

167 Ehelyütt figyelemmel kell lenni a 2001. évi CVIII. törvény (Ekertv.) közvetítői felelősséget korlátozó rendelkezéseire is.

168 Sztj. 35. § (7) bek.: „Szabad felhasználás a saját műsorának sugárzásához jogszerűen felhasználható műről a rádió- vagy televízió-szervezet által saját eszközeivel készített ideiglenes rögzítés. Ha a sugárzás engedélyezésére kötött szerződés másként nem rendelkezik, e rögzítést a rögzítés elkészítésének időpontjától számított három hónapon belül meg kell semmisíteni, illetve törölni kell. E rögzítések közül azonban azok a – külön törvényben meghatározott – rögzítések, amelyeknek rendkívüli dokumentációs értéke van, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők.”

169 Ehhez kapcsolódik az Európai Bíróság C-510/10. számú (DR és TV2 Danmark ügy) ítélete, amely szerint a „saját eszközeikkel” kifejezést az uniós jog keretében, önállóan és egységesen kell értelmezni. Eszerint bármely, a műsorsugárzó szervezet nevében vagy annak felelőssége alatt eljáró személy eszköze is a műsorsugárzó szervezet saját eszközének minősül. Ennek keretében a tagállami bíróságoknak azt kell megítélnie, hogy az adott jogvitában ez a személy a műsorsugárzó szervezet nevében, vagy legalább annak felelőssége alatt eljáró személynek tekinthető-e. Ez utóbbi kapcsán ugyanis egyértelmű, hogy a műveik jogosulatlan rögzítése által veszélyeztetett szerzőkkel szemben a műsorsugárzó szervezet ugyanolyan kártérítési felelősséggel tartozik a harmadik személynek (pl. egy jogilag független külső televíziós műsorgyártó cégnek) a konkrét rögzítéssel összefüggő cselekményeivel vagy mulasztásával okozott károkért, mintha maga a műsorsugárzó szervezet járt volna el és mulasztott volna.

170 Ez a szabály csupán szerződéspótló (diszpozitív jellegű), vagyis csak eltérő szerződési kikötés hiányában érvényesül.

A törvényi rendelkezés harmadik feltétele csupán a megengedett leghosszabb időtartamot jelöli meg, vagyis a megsemmisítésre és a törlésre természetesen sor kerülhet három hónapnál rövidebb időn belül is. E rögzítések közül azonban azok a – külön törvényben meghatározott – rögzítések, amelyeknek rendkívüli dokumentációs értéke van, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők. Ilyen külön törvény a már említett NAVA-törvény, amelynek a 7. § (4) bekezdése szerint: „A NAVA által archiválási céljal rögzített műsorszámok az Szjt. 35. § (7) bekezdése szempontjából rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítésnek minősülnek.” Az a fő probléma ezzel a rendelkezéssel, hogy nem határozza meg a rendkívüli dokumentációs értékű rögzítések fogalmát, hanem általános jelleggel minősíti ennek a NAVA által rögzített műsorszámokat.

Az előzőekben ismertetett szabad felhasználási esetkörök zárásaként, az Szjt. egyértelművé teszi, hogy a magáncélú másolással kapcsolatos rendelkezések nem befolyásolhatják az ún. „üres-hordozó” jogdíjra és a reprográfiai jogdíjra vonatkozó rendelkezések érvényesülését, vagyis e díjigények – az említett szabad felhasználási esetköröktől függetlenül – megilletik a jogosultakat.¹⁷¹

C. A tájékoztatás és a közélet nyilvánosságának biztosítása

E szabad felhasználási esetkörök előzményei BUE-ban találhatók meg.¹⁷² Az Szjt. korábban a nyilvánosan tartott beszédek és a nem oktatási, tudományos, ismeretterjesztő, illetve szórakoztatás céljából tartott nyilvános előadások (tárgyalások) felhasználását bármely célra engedélyezte. Beszédek esetén ez nem vonatkozott a gyűjteményes kiadásra, melyhez a szerző engedélyét kellett kérni. Az Szjt. EU-csatlakozást követő módosítása¹⁷³ biztosította az összhangot az INFOSOC-irányelvben¹⁷⁴ foglaltakkal. A módosítás leszűkítette a nyilvánosan tartott beszédeket a politikai beszédek szabad felhasználására, valamint mellőzte az előadások osztályozását a célhoz kötöttség szempontjából, azaz általában véve nem engedélyköteles a nyilvánosan tartott előadás felhasználása, függetlenül attól, hogy az előadást milyen célból tartották.

Az előadások és beszédek szabad felhasználásának alapfeltétele, hogy már nyilvánosságra hozott műre vonatkozzon. Zártkörű rendezvényeken elhangzott beszédek, felszólalások csak a szerző engedélyével használhatók fel. A nyilvánosságot ki nem záró előadások és politikai beszédek tartalma viszont szinte korlátok nélkül felhasználható. Itt lehetőség van az átvételnél meg nem engedett átszerkesztésre, részletekben való közlésre is, a személyhez fűződő jogok tiszteletben tartása mellett. A nyilvános előadások és a politikai beszédek szabad felhasználásának további feltétele, hogy a felhasználás csak tájékoztatás céljára, a cél által indokolt

171 Szjt. 35. § (8) bek.

172 Az 1975. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett Berni Egyezmény 2bis cikk (1) bekezdése lehetőséget biztosít a tagállamok törvényhozóinak arra, hogy a védelemből kizárják a bírósági tárgyalások során elhangzott beszédeket, valamint a politikai beszédeket. Az előadások, szónoki beszédek és más nyilvánosan elhangzott azonos jellegű művek tekintetében a 2bis cikk (2) bekezdés lehetővé teszi a törvényhozóknak, hogy megengedjék a tájékoztatás céljával összhangban az ilyen beszédek sajtóban való közzétételét, illetve az Egyezményben meghatározott módokon történő nyilvánosságához közvetítését.

173 Szjt. 36. § (1) bek.: „Nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul. Az említett művek gyűjteményes kiadásához a szerző engedélye szükséges.”

174 5. cikk (3) bek. f) pont.

terjedelemben történhet. A forrás és a szerző nevének megjelölése főszabályként kötelező, de új elem, hogy amennyiben ezek megjelölése lehetetlennek bizonyul, a név és a forrás feltüntetésének hiánya nem teszi jogellenessé a felhasználást. E szabad felhasználási lehetőség mindenki számára, így értelemszerűen a médiaszolgáltatók számára is adott.

D. Időszerű cikkek, műsorok szabad felhasználása

A napi eseményekhez kapcsolódó, időszzerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek sajtóban történő többszörözését és a nyilvánosság-hoz közvetítését az Szjt. EU-csatlakozást követő módosítása iktatta be.¹⁷⁵

Ennek a rendelkezésnek a régi Szjt.-ben is megvolt már az előzménye a BUE 10bis cikkében foglaltak alapján, de „reaktiválását” az INFOSOC irányelvben¹⁷⁶ foglaltaknak való megfeleltetés indokolta, a közérdeklődésre számot tartó eseményekről és tényekről való tájékozódáshoz fűződő alapjog érvényesülésének előmozdítása mellett.

Lényeges, hogy csak a közérdek szempontjából jelentős (gazdasági, politikai) témák tartoznak a szabad felhasználás körébe, tehát pl. a tudományos, művészeti kategóriákra ez nem terjed ki. Ettől függetlenül ez a megújult szabály nagyon széles szabad felhasználási lehetőséget ad az írott és elektronikus sajtó kezébe pl. cikkek teljes terjedelmükben történő átvételének lehetővé tételével, aminek az egyedüli korlátja a szerző egyoldalú nyilatkozattal történő tiltása a felhasználással szemben.

E. Díszlet szabad felhasználása

Az (eredetileg nem díszlet céljára készült) képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások alkalmoszerűen vagy díszletként történő szabad felhasználását¹⁷⁷ a régi Szjt. is lehetővé tette a televíziós médiaszolgáltatásban. A hatályos rendelkezés¹⁷⁸ az alkalmoszerű felhasználás lehetőségét kivette e körből, mivel e kitétel a korábbiakban nagyon gyakran a joggal való visszaélésre adott lehetőséget, és a képző-, illetve iparművészeti alkotások szerzőinek jogos igényét a médiaszolgáltatásban lényegében kiiktatta. Az alkalmoszerűség ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy az adott képzőművészeti alkotás felhasználása az adásban inkább csak villanás-szerű, és minden esetben járulékos, kiegészítő jellegű, esetleg mint kellék szerepel csupán, tehát az adásnak még részben sem célja a képzőművészeti stb. mű bemutatása.¹⁷⁹ Ennek ellenére a gyakorlat azt mutatta, hogy a jogszabályhely értelmezése a televízió-szervezeteknek, mint felhasználóknak kedvezett, és segített az engedélyezés és a díjfizetés kötelezettsége alól felmentést adni. Ez a helyzet („alkalmoszerűen” történő szabad felhasználás) az Szjt. 1999.

175 Szjt. 36. § (2) bek.: „Napi eseményekhez kapcsolódó, időszzerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánossághoz közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt [26. § (8) bek.] is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni.”

176 5. cikk (3) bek. c) pont.

177 Érintőlegesen ide kapcsolódnak az Szjt. 68. §-ában szabályozott, a képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotásokhoz kapcsolódó további szabad felhasználási esetkörök.

178 Szjt. 36. § (3) bek.: „Az audiovizuális médiaszolgáltatásban bármely képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás díszletként szabadon felhasználható. Ilyen felhasználás esetén a szerző nevének feltüntetése sem kötelező.”

179 Pl. külföldi úti beszámoló során az előadó felmutatja a kamerának magyar írók külföldön megjelent könyveit, amelyeknek címlapját grafikusművész alkotta.

szeptember 1-jei hatálybalépésétől már nem áll fenn, a díszletként történő szabad felhasználás azonban továbbra is megengedett.

A kimondottan díszlet és jelmez céljára készült műveknek kifejezetten az audiovizuális médiaszolgáltatásban való felhasználásához azonban már a szerző engedélye és nevének feltüntetése szükséges.¹⁸⁰ Ez a közszolgálati médiaszolgáltatásban nem jelent problémát, mivel műsoraihoz vagy maga készíteti a díszletet, jelmezt, és ekkor a vállalkozóval kötött megállapodásban, vagy külső gyártás, illetve kész tartalom vásárlása esetén a partnerrel kötött szerződésben rögzíti a felhasználás feltételeit. (Emellett a közszolgálati médiaarchívum részét képező díszlet- és jelmeztárban őrzött alkotások a közszolgálati médiaszolgáltatások céljára felhasználhatók, még ha egyre ritkábban kerül is erre sor.)

F. Kiállítások és aukciók reklámozása

Képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások műpéldányainak reklámozási célú többszörözését és terjesztését az Szjt. 2012. január 1-jétől beiktatott jogharmonizációs rendelkezése teszi lehetővé, amennyiben ez a kiállított vagy a műkereskedelem keretében értékesített műalkotás reklámozását, népszerűsítését szolgálja.¹⁸¹ E reklámcélú felhasználás nem csak a hagyományos katalógusokra, árverési plakátokra, hanem a médiaszolgáltatás keretében bemutatott reklámművekre is vonatkozik. (Korábban az ilyen célú felhasználásokat a HUNGART jogosította önkéntes közös jogkezelés keretében.)

G. Tájékoztató napi eseményekről

A napi eseményekről való tájékoztatás lehetőségét megengedő törvényi rendelkezés¹⁸² célja az, hogy az ezekről való tudósítói tevékenységet ne korlátozza az előzetes szerzői kontroll. A szerzői jogi jogosultak érdekét is szolgálja ugyanis, hogy műveik bemutatásáról (pl. mozipremier, koncert stb.) a lehető legszélesebb körben tudomást szerezzen a közönség, vagyis a potenciális felhasználói kör. Az Szjt. e szabad felhasználását az INFOSOC irányelv¹⁸³ figyelemmel szabályozza, ezáltal a korábbi szabályozáshoz képest kevésbé szűkíti le a szabad felhasználás körét (nem határozza meg azt, hogy a felhasználás milyen típusú médiumban illetve műsor-számban történhet).¹⁸⁴

E szabad felhasználás lehetősége az írott és az elektronikus sajtót egyaránt megilleti. A felhasználás azonban nem sértheti a szerzők érdekeit. Ez annyit jelent, hogy a műveket egyfelől csak az időszerű, vagyis az adott időponthoz fűződő, meghatározott napi eseményekkel kapcsolatos tájékoztatás céljára lehet felhasználni. További szűkítő feltétel, hogy a

180 Szjt. 36. § (4) bek.: „A díszlet és jelmez céljára készült műveknek az audiovizuális médiaszolgáltatásban való felhasználásához a szerző engedélye és nevének feltüntetése szükséges.”

181 Szjt. 36. § (5) bek.: „Eredeti műalkotások kiállítása vagy műkereskedő közreműködésével történő visszatértes átruházása esetén a műalkotások szabadon többszörözhetők és terjeszthetők az esemény reklámozása céljából, az esemény népszerűsítése által indokolt mértékben és körben, amennyiben az egyéb jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási célt közvetve sem szolgál. Az eredeti műalkotás és a műkereskedő fogalmának meghatározására a 70. § (2) és (3) bekezdését kell alkalmazni.”

182 Szjt. 37. §: „Egyes művek az időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.”

183 5. cikk (3) bek. c) pont.

184 A korábbi szabályozás szigorúbb feltételeket támasztott, így egyes művek csak politikai vagy más időszerű műsorszámok keretében voltak bemutatathatók.

tájékoztatásnak napi eseményről kell szólnia. Másfelől a felhasználás csak a tájékoztatási cél által indokolt mértékben történhet. Nem tekinthető szabad felhasználásnak pl. egy zenedarab egészének sugárzása csupán arra tekintettel, hogy az egy koncert műsorán szerepel, amelyről a híradó beszámol. A napi eseménynek természetesen kapcsolódnia kell a felhasznált műhöz, de ezt a kapcsolatot az Szjt. nem pontosítja. Ezért nem kizárt, hogy egy szerző új művét bemutató aktuális esemény közlésénél a szerző más, nagy sikerű, de az aktuális esemény műsorán nem szereplő alkotásából is mutasson be részletet egy híradó. A szerző nevének feltüntetését a felhasználó kivételesen mellőzheti, de csak akkor, ha annak feltüntetése lehetetlennek bizonyul.

Végül ehhez kapcsolódó bírói gyakorlat szerint szerzői jogot korlátozó szabad felhasználásnak minősül valamely televíziós műsor jellegzetes szignáljának, továbbá egyes részleteinek politikai hírműsorszám keretében vagy a médiaszolgáltató más időszerű műsorszámaiban, napi eseményekhez kapcsolódóan – az alkalom által indokolt módon és mértékben – való bemutatása.¹⁸⁵

H. Művek szabad előadása

A művek szabad előadása az egyik legismertebb és – a magánmásoláshoz hasonlóan – az egyik legerősebb szabad felhasználási esetkör, amelynek a rendeltetése a művek nagyközönség számára történő zökkenőmentes hozzáféréseinek biztosítása művelődés, szórakoztatás és nevelés céljából.¹⁸⁶

Ehelyütt kiemelést érdemel a művek magánhasználatra, valamint alkalmyszerűen tartott zártkörű összejöveten történő szabad előadása [38. § (1) bek. f) pont]. A zártkörűség önmagában nem jelenti azt, hogy a felhasználó mentesülne pl. a zeneművek nyilvános előadása után való jogdíjfizetési kötelezettség alól: ehhez e szabad felhasználási esetkör további feltételeinek teljesítése is szükséges. Nyilvános előadásnak tekintendő ugyanis minden, a magánhasználatot (családiasság, háziasság körét) meghaladó előadás. A mű magánhasználatra történő szabad előadása vagy lejátszása a privát környezetben történő felhasználásra van szűkítve. Ez a felhasználás nem érheti el a nyilvános előadás szintjét.¹⁸⁷

185 BH2005. 56.

186 Szjt. 38. § (1) bek.: „Ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a művek előadhatók a következő esetekben:

a) színpadi mű esetében műkedvelő művészeti csoportok előadásán, kiadott szöveg vagy jogosan használt kézirat alapján, feltéve, hogy ez nem ütközik nemzetközi szerződésbe,

b) iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken,

c) szociális és időskori gondozás keretében,

d)

e) vallási közösségek vallásos szertartásain és vallásos ünnepségein,

f) magánhasználatra, valamint alkalmyszerűen tartott zártkörű összejöveten.”

187 A magánhasználat és a zártkörűség közötti különbség elhatárolási alkalmadtán problémákat vethet fel. Az Szjt. ugyanis konkrétan nem határozza meg az előadáson résztvevők számának korlátozásával vagy másként a magánhasználat jelentését. Az elhatárolási probléma az adott esetben bírói mérlegelést igényel. Előfordulhat ugyanis, hogy egy családi rendezvény szélesebb körű felhasználást eredményez mint egy kisebb zárt körű rendezvény. Az utóbbi esetben a szabad felhasználás megállapítása szigorúbb feltételekhez kötött, itt ugyanis az Szjt. megköveteli az alkalmyszerűséget, és a közreműködők díjazása sem megengedett. A magánhasználat keretében történő előadás vagy lejátszás szabad felhasználásnak minősítéséhez elegendő, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

A jövedelemfokozás, és a jövedelemszerzés célját az Szjt. tág körben határozza meg.¹⁸⁸ A felhasználás ilyen célúnak tekintendő, ha alkalmas arra, hogy a felhasználó (pl. üzlet, szórakozóhely stb.) vevőkörét növelje vagy a vendégek szórakozását szolgálja. A jogdíjfizetés alól az sem mentesíti a felhasználót, ha bizonyítani tudja, hogy az ilyen felhasználás nem gyarapította a bevételeit. A jövedelemszerzés is tágan értelmezendő: a belépti díj kategóriájába tartozik pl. annak elnevezésétől függetlenül bármilyen díjbeszedés (pl. a magas ruhatári díj, meghívómegváltás stb.).

A zártkörű rendezvény fogalmát is kissé tágan értelmezi az Szjt., mivel a gazdálkodó szervezetek vagy annak nem minősülő jogi személyek (pl. egyesület, alapítvány) által kizárólag tagjaik, tisztségviselőik és munkavállalóik részére rendezett összejövetelt is zártkörűnek tekintik.¹⁸⁹ Természetesen a zártkörűség mellett az Szjt. 38. § (1) bekezdésében foglalt további követelményeknek is meg kell felelnie az összejövetelnek, ha a műveket engedély, illetve díjfizetés nélkül kívánja a rendező felhasználni.

Végül fontos hangsúlyozni, hogy a művek szabad előadása minden műtípus tekintetében megengedett, így filmek, audiovizuális művek esetében is (korlátozás csak a színpadi művekre és szoftverekre vonatkozik).

I. Művek megjelenítése

Művek meghatározott intézményekben történő megjelenítését új szabad felhasználási esetként ugyancsak az Szjt. EU-csatlakozástól hatályos módosítása vezette be.¹⁹⁰

Az INFOSOC-irányelv meglehetősen homályos megfogalmazású, értelmezési nehézségeket felvető szabálya¹⁹¹ miatt ez a szabad felhasználási esetkör változatlanul a viták kereszttüzeiben áll. Az átültetett norma lényege:

- a felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában
- a tételesen meghatározott intézmények (beleértve a kép- és hangarchívumok) helyiségeiben e célra üzembe állított számítógépes monitorokon
- a gyűjteményeik részét képező műveket
- nem üzletszerűen
- tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára

188 Szjt. 38. § (2) bek.: „Jövedelemfokozás célját szolgálja a felhasználás, ha alkalmas arra, hogy a felhasználó (pl. üzlet, szórakozóhely) vevőkörét vagy látogatottságát növelje, vagy pedig, ha az üzemhelyiséget látogató vendégek vagy más fogyasztók szórakoztatását szolgálja. Jövedelemszerzésnek minősül különösen a belépődíj szedése, akkor is, ha egyéb elnevezés alatt történik. Díjazásnak minősül a fellépéssel kapcsolatban ténylegesen felmerült és indokolt költségeket meghaladó térítés is.”

189 Szjt. 38. § (4) bek.: „Zártkörű a gazdálkodó szervezetek, továbbá a gazdálkodó szervezetnek nem minősülő jogi személyek által kizárólag tagjaik, tisztségviselőik, munkavállalóik részére rendezett összejövetel is.”

190 Szjt. 38. § (5) bek.: „A felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében – külön jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel – a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.”

191 5. cikk (3) bek. n) pont.

- a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetik¹⁹² és a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetik.¹⁹³

E szabad felhasználás esetében a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módját és feltételeit a 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet határozza meg. Tekintettel arra, hogy mind a törvényi szabály, mind a Korm. rendelet a NAVA megszervezését és igénybevételét volt hivatott megkönnyíteni azért, hogy elősegíti a gyűjtemények és archívumok megfelelő – a kutatást és a tanulást is szolgáló – működtetését, akár dedikált hálózatok útján is. Ezzel bővebben a 10. fejezetben foglalkozunk.

J. A szabad könyvtári kölcsönzés

A szerzői jogi fogalomhasználattal élve a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárakban történő haszonkölcsön szintén az egyik legrégebbi szabad felhasználási esetek közé tartozik.¹⁹⁴ Lényeges hangsúlyozni ugyanakkor, hogy míg a régi Szjt. alapvetően megengedte a szabad haszonkölcsönt és csak a szoftvert vette ki e körből, illetve a filmalkotások és hangfelvételek haszonkölcsönét kizárólag a közönyvtárakban tekintette szabadnak, addig az 1999. szeptember 1-jén hatályba lépett Szjt. a haszonkölcsönt már nem tekintette szabad felhasználásnak. Ez alól csak a kiemelt jelentőségű, a kulturális törvényben¹⁹⁵ felsorolt nyilvános szolgáltatásokat nyújtó országos szakkönyvtárak kölcsönzése képez kivételt.¹⁹⁶ A szoftvereket és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisokat azonban a szakkönyvtárak sem adhatják szabadon haszonkölcsönbe, ezzel szemben minden más mű (beleértve az audiovizuális alkotásokat) műpéldányai szabadon kölcsönözhetők ebben a körben.

Az Szjt. 40. §-a szerint a szabad felhasználás keretében többszörözött példányok nem terjeszthetők a szerző engedélye nélkül.¹⁹⁷ A szabad felhasználás a többszörözési jog és a nyilvános előadási jog, ritkábban a sugárzási jog korlátjaként jelenik meg, miközben a terjesztési jog a mű forgalomba hozatalát, közönség számára történő hozzáférhetővé tételét jelenti. A terjesztési jog¹⁹⁸ tehát egy elkülönült részjogosultsága a szerző engedélyezési jogainak, ami-

192 A megjelenítés a nyilvános előadás (Szjt. 24–25. §) egyik formájának, típusának tekinthető.

193 A közvetítés a mű nyilvánosságához való közvetítésével (Szjt. 26–28. §) rokonítható.

194 Szjt. 39. §: „Az országos szakkönyvtárak a mű egyes példányait szabadon haszonkölcsönbe adhatják. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a szoftverre és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisra.”

195 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

196 Ez a kategória is több metamorfózison ment keresztül: először nyilvános könyvtárakra vonatkozott a kivétel, majd az EU-csatlakozás során ez leszűkült a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárakra, végül ez is tovább redukálódott az országos szakkönyvtárakra. Az országos szakkönyvtárakra vonatkozó szűkítés természetesen nem jelenti az ingyenes közönyvtári kölcsönzés megszűnését, csak annyi változott, hogy 2009. február 1-jei hatállyal az Szjt. 23/A. § (1) bekezdése közös jogkezelés körében érvényesített díjigényre való jogosultságot írt elő.

197 Kivéve a könyvtárközi kölcsönzést és a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások műpéldányainak reklámzási célú többszörözését és terjesztését [36. § (5) bek.].

198 Szjt. 23. § (1) bek.: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozattal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.

(2) A terjesztés magában foglalja különösen a műpéldány tulajdonjogának átruházását és a műpéldány be-beadását, valamint a műpéldánynak az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatalát. A terjesztés jogának megsértését jelenti a mű jogsértéssel előállított példányának kereskedelmi céllal történő birtoklása is, ha a birtokos tudja vagy neki az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a példány jogsértéssel állt elő.”

vel nem indokolt és nem méltányos a szabad felhasználás lehetőségeinek bővítése. Ez praktikus azt jelenti, hogy pl. az MTVA gondozásában megjelentetett műsoros CD vagy DVD szabadon felhasználható az előző pontokban foglaltak szerint, de nem hozható forgalomba semmilyen formában.

3.3.5. Társadalmi esélyegyenlőség, igazságszolgáltatáshoz és a közbiztonsághoz fűződő érdek érvényesülése

A. A fogyatékosokat szolgáló szabad felhasználás

A fogyatékos személyek javára engedett szabad felhasználást az Sztj. 1999. szeptember 1-jétől vezetett be a művek többszörözése és terjesztése vonatkozásában. Ez a szabály 2003-ban az INFOSOC irányelvre¹⁹⁹ tekintettel akként változott, hogy egyrészt megszüntette e szabad felhasználásnak a többszörözésre és a terjesztésre történő leszűkítését, vagyis valamennyi felhasználás szabadon történhet (nyilvános előadás, sugárzás stb.), másrészt egyértelművé tette, hogy a szabad felhasználás kizárólag a fogyatékos személyek – fogyatékoságukkal közvetlenül összefüggő – igényeinek kielégítését szolgálhatja.²⁰⁰ Ez a szabad felhasználás valamennyi műtípusra, így filmekre, audiovizuális alkotásokra is kiterjed.

B. Bizonyítási célú szabad felhasználás

A hatósági (pl. rendőrségi vagy egy szakhatóság előtt folyó) eljárásban bizonyítási célú szabad felhasználást – a fentiekhez hasonló korlátozás nélkül – bármilyen formában megengedi az Sztj.²⁰¹ Itt a szabad felhasználás egyetlen feltétele, hogy az a célnak megfelelő módon történjen és a bizonyítás célját szolgálja. Sokszor éppen szerzői jogi perekben szükséges a művek levetítése, előadása stb., hogy megállapítható legyen pl. a szerző személyéhez fűződő jogainak megsértése (pl. mű eltorzítása). Ebből is következően, meglehetősen gyakori a filmek, audiovizuális alkotások (vagy azok részleteinek) hatóságok előtti bemutatása, amelyekhez tehát ebben az esetben nem szükséges szerzői hozzájárulás.

C. A parlamenti munkát szolgáló szabad felhasználás

A törvényhozási feladatok és az országgyűlési képviselői munka zökkenőmentes ellátása érdekében 2014-től új szabad felhasználási esetkör került be az Sztj.-be,²⁰² amelynek gyakorlatáról, hasznosulásáról még nem tudunk beszámolni.

199 5. cikk (3) bek. b) pont.

200 Sztj. 41. § (1) bek.: „A mű nem üzletszerű felhasználása a szabad felhasználás körébe tartozik, ha az kizárólag a fogyatékos személyek – fogyatékoságukkal közvetlenül összefüggő – igényeinek kielégítését szolgálja, és nem haladja meg a cél által indokolt mértéket.”

201 Sztj. 41. § (2) bek.: „Bírószámba, továbbá közigazgatási vagy más hatósági eljárásban a mű bizonyítás céljára, a célnak megfelelő módon és mértékben felhasználható.”

202 Sztj. 41. § (4) bek.: „Az Országgyűlés törvényhozási feladata, valamint az ezzel összefüggő országgyűlési képviseleti feladatkörhöz tartozó tevékenységek ellátása céljából a mű e célnak megfelelő módon és mértékben szabadon felhasználható, ha a felhasználás a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.”

3.3.6. Az adatbázis felhasználóját megillető jogok

Az Szjt. módosítása²⁰³ – szerződéses eltérést nem engedő rendelkezésekkel – szabályozta az ún. sui generis, szerzői jog által nem védett, nem egyéni, eredeti jellegű adatbázist jogszerűen felhasználó személy jogait, valamint az adatbázis-előállítói jogok alól engedett kivételeket is. A legfontosabb szabály értelmében a felhasználó jogosult kimásolni és újrahasznosítani az adatbázis jelentéktelen részét. Ha az adatbázis valamely részének felhasználására szerzett jogot, akkor az említett hasznosítási cselekményeket is csak az adatbázis e részére kell alkalmazni.

A szabad felhasználási lehetőségek a következők:

Magáncélra bárki kimásolhatja az adatbázis tartalmát (akár jelentős részét is), ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisra.²⁰⁴

A forrás megjelölésével iskolai oktatás vagy tudományos kutatás céljára – a célnak megfelelő módon és mértékig – az adatbázis tartalmának jelentős része is kimásolható, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.²⁰⁵

Bírószági, államigazgatási vagy más hatósági eljárásban bizonyítás céljára az adatbázis tartalmának jelentős része is kimásolható vagy újrahasznosítható, a célnak megfelelő módon és mértékig.²⁰⁶

A Nemzeti Digitális Adattár (NDA), de különösen a NAVA működése során problémát jelentett ugyanakkor, hogy a külön jogi védelemben részesülő adatbázisok esetében az Szjt. nem adott szabad felhasználást e tartalmak meghatározott intézményekben történő archiválási célú másolására²⁰⁷ és képernyőn történő szabad megjelenítésére,²⁰⁸ míg művek és szomszédos jogi teljesítmények esetében adottak ezek a szabad felhasználások. A jogszerű felhasználót csupán az adatbázis „jelentéktelen részeire” illeti meg a másolás joga, így a kedvezményezett intézmények is csupán ezzel a lehetőséggel élhetnek.

203 Beiktatta a 2001. évi LXXVII. törvény; hatályos 2002. január 1-jétől.

204 Szjt. 84/C. § (1) bek.

205 Szjt. 84/C. § (2) bek.

206 Szjt. 84/C. § (3) bek.

207 Szjt. 35. § (4) bek. illetve jelen fejezet 3.3.4. pontjában.

208 Szjt. 38. § (5) bek. illetve jelen fejezet 3.3.4. pont I. alpontjában.

4. fejezet

Személyhez fűződő jogok és vagyoni jogok szerepe, megjelenési formái a médiaszolgáltatásban

A szerzői művekről és a szomszédos jogi teljesítményekről szóló 2. fejezet közvetett módon már érintette e jogok alanyait: a közszolgálati médiaszolgáltatásban felhasznált alkotások (irodalmi és zenei művek, filmalkotások, fotóművészeti, képzőművészeti alkotások stb.) szerzőit, valamint a hangfelvételek, filmek, rádió- és televízió-műsorok, előadóművészi teljesítmények szomszédos jogi jogosultjait.²⁰⁹

Jelen fejezetben a személyhez fűződő és vagyoni jogok – médiaszolgáltatás szempontjából történő – áttekintése (4.1. és 4.2. pont) után az kerül bemutatásra, hogy az MTVA és a közszolgálati médiaszolgáltatók státuszukból és feladataik jellegéből adódóan milyen jogosulti pozíciókat töltenek be (4.3. pont), illetve amikor felhasználóként jelennek meg a szerzői jogi jogviszonyokban, milyen gyakorlati problémákkal kell szembenéznük a jogosultak személyének és a díj mértékének, illetve megfizetése módjának meghatározásakor (4.4. pont).

A médiaszolgáltatás során létrehozott, illetve közvetített tartalomhoz kapcsolódó szerzői és szomszédos jogokat e jellegük szerinti kategorizálás nélkül, jelen fejezet megfelelő alpontjaiban mutatjuk be. A szabályok helyes értelmezéséhez fel kell idézni a szerzői és a kapcsolódó jogokra vonatkozó Szjt.-beli rendelkezések logikáját:

Az Szjt. hatálya alá tartozó szerzői művekre a törvény valamennyi rendelkezése kiterjed (értelemszerűen a kifejezetten a kapcsolódó jogi teljesítményekre vonatkozó szabályok – Szjt. XI. és XI/A. fejezetét tartalmazó Harmadik rész – kivételével). Ez alapján a szerzőket az Szjt. II. fejezetében meghatározott személyhez fűződő és a III. fejezetében szabályozott – nem taxatív felsorolt, hanem a mű bármely felhasználására és annak engedélyezésére kiterjedő – vagyoni jogok illetik meg.

Az Szjt. a kapcsolódó jogi teljesítményekre annyiban terjed ki, amennyiben ezt a törvény kifejezetten nevesíti:²¹⁰ a szomszédos jogi jogosultakra (előadóművészek, hangfelvétel-előállítók, filmelőállítók, rádió- és televízió-szervezetek), valamint a sui generis védelmet élvező adatbázis-előállítókra vonatkozó fő rendelkezéseket az Szjt. Harmadik része (XI. és XI/A. fejezete) tartalmazza. E mellett az itt található normákban az Szjt. egyéb fejezeteire utalás,²¹¹ illetve az Szjt. egyéb fejezeteiből a szomszédos jogi teljesítményekre és/vagy a sui generis

209 A kapcsolódó jogi védelem magában foglalja (i) a szomszédos jogi teljesítmények védelmét (előadóművészi, hangfelvétel-előállítói, filmelőállítói teljesítmény, illetve a rádió- és televízió-szervezet által létrehozott műsor), valamint (ii) az ún. sui generis adatbázisok védelmét. Utóbbiakat jelen tanulmány nem elemzi részletesebben, mivel bár az Archívumban tárolt metaadatok rendszere, de akár a műsorújság is adatbázisnak minősülhet, ezek létrehozása a médiaszolgáltatók tevékenységéhez szükséges kiegészítő feladat, és a velük kapcsolatos esetleges problémák nem e jogi jellegükhöz kapcsolódnak.

210 Szjt. 1. § (8) bek.

211 Például: az Szjt. 83. § (2) bekezdése alapján irányadóak a szomszédos jogi teljesítményekre a szabad felhasználásra vonatkozó szabályok, valamint az arányos mértékű díjazásra vonatkozó rendelkezés.

adatbázisra utalás²¹² alapján lehet és kell a szerzői művekre vonatkozó egyes szabályokat ezen teljesítményekre is alkalmazni.

A leírtak alapján az előadóművészeket, hangfelvétel-előállítókat, rádió- és televízió-szervezeteket, filmelőállítókat (illetve a sui generis védelmet élvező adatbázisok előállítóit) kizárólag az Szjt.-ben kifejezetten rájuk is alkalmazandóként nevesített személyhez fűződő és vagyoni jogok illetik meg. (Utóbbiakat az egyes műtípusoknál már meghatároztuk, az egyes személyhez fűződő jogoknál pedig utalunk arra, mely kapcsolódó jogi jogosult rendelkezik azokkal.)

Az Szjt. az egyéni-eredeti alkotást létrehozó magánszemély (szerző) számára ex lege²¹³ (bármilyen egyéb cselekmény, pl. regisztráció, nyilvántartásba vétel nélkül) biztosított személyhez fűződő (elsősorban morális alapokon nyugvó), valamint vagyoni (az alkotás hasznosításával kapcsolatos) jogok átruházását (valamint átszállását és a róluk való lemondást is) tiltja – azzal, hogy kifejezetten nevesíti azon eseteket, amikor a személyhez fűződő jog megsértésekor a szerző helyett más is felléphet, illetve a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel engedi a vagyoni jogok öröklését és a velük élők között történő rendelkezést.²¹⁴

A vagyoni jogokkal rendelkezés eredményeként ezek és a személyhez fűződő jogok alanya ugyan elválhat egymástól, de a művek felhasználása során újra és újra találkozunk azok összefonódásával [az alkotás nyilvánosságra hozatala gyakorlatilag annak felhasználásával történik; az átdolgozásra adott engedély érinti a mű integritását, a jogellenes felhasználás pedig e jellegéből eredően nem csak a szerző (vagy a származékos jogosult) vagyoni, hanem a szerző személyhez fűződő jogait is sértheti stb.] E két jogosultság-rész kapcsolódási pontjaira a továbbiakban a fejezet megfelelő részeiben utalunk.

4.1. A személyhez fűződő jogok

4.1.1. A személyhez fűződő jogok általános jellemzői

A személyhez fűződő jogok abszolút és elidegeníthetetlen jogok, azaz a szerzőt mindenkivel szemben megilletik, és – végső soron a szerző jogait is korlátozó módon – forgalomképtelenek.

Ez részletesen kifejtve annyit jelent, hogy „a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk”.²¹⁵ Mindez nem akadályozza a mű hasznosítását, csak azt garantálja, hogy a szerző kapcsolata a művével ennek során (és a felhasználó, illetve a befogadó közönség számára is érzékelhetően) továbbra is fennmarad.

212 Például: az Szjt. 20. §-ában, illetve 28. §-ában nevesített szomszédos jogi jogosultak részesítése az ún. „üres-hordozó”, illetve kábeltelevíziós jogdíjból; vagy a XII. fejezet, amely címében is rögzíti, hogy a közös jogkezelés szabályai a kapcsolódó jogokra is irányadóak.

213 Szjt. 9. § (1) bek.: „a törvény rendelkezéséből eredően maga az alkotás (és annak minimális megformáltsága) mint reálaktus váltja ki a joghatást (a szerzői jog keletkezését).”

214 Szjt. 9. § (4) bek.: „A vagyoni jogok örökölhettek, róluk halál esetére rendelkezni lehet.

(5) A vagyoni jogokat öröklés útján megszerző személyek azokról egymás javára rendelkezhetnek.

(6) A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző – a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában – a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.”

215 Szjt. 9. § (2) bek.

A személyhez fűződő szerzői jogoknak vannak (a leírt szabályokba nem ütköző) korlátai:

- Nem kizárt, hogy maga a szerző tesz a személyhez fűződő jogát érintő (lemondásnak, átruházásnak nem minősülő) nyilatkozatot – például egy felhasználási szerződésben neve feltüntetésének mellőzését kéri,
- A törvény néhány helyen a felhasználó érdekében korlátozza (de el nem veszi) egyes jogok gyakorlását (ez például akkor fordul elő, amikor a jogszabály kivételesen – szerződés vagy törvény alapján – lehetőséget nyújt a vagyoni jogok átruházására, pl. a munkaviszonyban alkotott művek munkáltatónak történő átadásakor. Ez utóbbi esetben az Szjt. a felhasználó érdekében korlátozza a szerzőnek a műve visszavonására vonatkozó jogát, mindössze a neve mellőzésére korlátozva azt.)
- Az egyes személyhez fűződő jogok tartalmukban is korlátozottak; a kapcsolódó jogi jogosultak pedig kifejezetten csak a törvényben nevesített jogokkal rendelkeznek (ld. az egyes jogok elemzésénél).
- A szerzői személyhez fűződő jogok legáltalánosabb korlátja a védelmi idő (a régi Szjt. szerint e jogok időben korlátlanok voltak, a hatályos szerzői jogi törvény azonban nem tartalmazza ezt a szabályt, így a védelmi időre vonatkozó 31. § a személyhez fűződő és a vagyoni jogokat is magában foglaló szerzői jogra összességében irányadó). Lényeges, hogy polgári jogi alapon a szerző személyiségi jogainak – nem a szerzői minőséghez, hanem természetes személy mivoltához kapcsolódó – védelme halála után a kegyeleti jog körében korlátlan ideig érvényesül.²¹⁶

4.1.2. A személyhez fűződő jogok gyakorlására jogosultak

A. Személyhez fűződő jogok gyakorlása a szerző életében

A személyhez fűződő jogokkal – forgalomképtelenségükönél fogva – a szerző életében kizárólag ő rendelkezhet – az előző pontban írtaknak megfelelően igencsak korlátozott mértékben. (Ez természetesen nem akadályozza a szerző akaratát csupán „tolmácsoló” meghatalmazott, a nem cselekvőképes alkotó törvényes képviselője, gondnoka stb. általi képviseletet például egy szerződés aláírásakor vagy perbeli képviselet esetén.)

A műhöz kapcsolódó személyhez fűződő és vagyoni jogok kettéválása különösen a kötelező közös jogkezelés körében érzékelhető igen plasztikusan: nyilvánosságra hozott műve kötelező közös jogkezelés körébe tartozó felhasználására a díjigényre szorított szerző egyáltalán nem jogosult engedélyt adni (vagy azt megtagadni), személyhez fűződő jogait ettől függetlenül kizárólag ő gyakorolhatja, és főszabályként ő léphet fel azok megsértése esetén.²¹⁷

Személyhez fűződő szerzői jogokkal – a Ptk.-ban szabályozott személyiségi jogoktól eltérően – a szerzői jogi védelem jellegéből adódóan²¹⁸ kizárólag természetes személyek rendelkezhetnek, így a mű esetleges hasznosítása során a felhasználót legfeljebb az ezek érdekében való fellépésre jogosíthatja fel a törvény (pl. – az utolsó vágás jogának, illetve a befejezett film megváltoztatása

216 Ld. a 4.1.2. pont B. alpontjában is.

217 Ld. az Alkotmánybíróságnak a Pannon Rádió ügyben hozott döntését (SARKADY Ildikó – GRAD-GYENGE Anikó: *A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai*. NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézet, 2012. 83.).

218 Alkotó tevékenységet értelemszerűen csak természetes személyek végezhetnek, a szerzői jogi védelem pedig ezt az alkotó folyamatot védi, illetve honorálja jogok biztosításával.

engedélyezésének kivételével – a filmalkotások esetén)²¹⁹ vagy maga a szerző a felhasználási szerződésben tett kifejezett hozzájárulásával.²²⁰ (A kapcsolódó jogi jogosultakat – nem általánosságban, hanem a törvény kifejezett rendelkezése alapján – megillető személyhez fűződő jogok alanya értelemszerűen nem csak természetes személy lehet, hiszen az előadók kivételével a kapcsolódó jogi teljesítményeket tipikusan jogi személyek vagy más szervezetek hozzák létre.)

B. Személyhez fűződő jogok gyakorlása a szerző halála után

A szerző halála után, a védelmi időn belül a személyhez fűződő jog megsértése miatt felléphet a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozója, ennek hiányában pedig, illetve ha a megbízott nem intézkedik, a szerzői jogok örököse.²²¹ A jogosult csak a személyhez fűződő jogok megsértése esetén léphet fel: azaz nem gyakorolhatja e jogok „aktív közreműködést” igénylő részét (pl. nem változtathatja meg vagy módosíthatja a művet).

A védelmi idő eltelte után a szerző emlékének megsértése címén az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértene a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.²²² A védelmi idő letelte után tehát csak a névjog „maradékával” találkozunk, amelynek védelme már nem annyira a szerző, mint a társadalom érdeke.

A régi Sztj.-hez képest (amely e jogok teljességét fenntartotta a védelmi időn túl is a művet eltorzító vagy a szerző jó hírére sérelmes felhasználásokkal szemben)²²³ ez a szűkítés lényeges lehet az alapul szolgáló műveket feldolgozó (sokszor az említett jogok határát súroló) alkotások (így a médiában felhasználásra kerülő filmrevitel vagy rádióra alkalmazás) esetén.

A szerzői személyhez fűződő jogokkal párhuzamosan, természetesen más jogalapon védi a Ptk. a szerző mint természetes személy polgári jogi személyiségi jogait (azaz az adott műtől függetlenül, az embert illeti meg többek között becsületének, jó hírnevének, emlékének védelme). Ebből következően a védelmi idő lejártát követően a név feltüntetésével kapcsolatos szerzői jogi jogalap mellett lehetőség van arra is, hogy amennyiben egy művel összefüggő cselekmény – például annak eltorzítása, szerzőjére méltatlan, akár becsületére sérelmes átdolgozása – az elhunyt szerző mint természetes személy emlékét is sérti, hozzátartozója vagy akit végrendeleti juttatásban részesített, bírósághoz forduljon kegyeleti jog megsértésére hivatkozva.²²⁴

Érdemes azonban megjegyezni, hogy ennek az elméleti lehetőségnek a művészet szabadságára, az egyes műfajok eszközeinek különbségére és a kreatív, újszerű alkotói megoldásokra tekintettel – amelyek nem mérhetők morális mércével – igen szűk tere lehet a gyakorlatban. Erre jó példa az SZJSZT-30/03. számú szakvéleménye, melyben a testület Bartók Béla Csodálatos Mandarin című zeneműve filmfeldolgozásával kapcsolatban – bár az integritáshoz fűződő szerzői személyes jogot vizsgálva, de megállá-

219 Sztj. 65. § (4) bek.

220 Sztj. 15. §: „A szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphet, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.”

221 Sztj. 14. § (1) bek.: „A törvény az »aki a vagyoni jogokat örökölte« kifejezést tartalmazza. A szerzői jogok természetesen egységesen örökölhetők. E szóhasználat mindössze felhívja a figyelmet arra, hogy – amennyiben a szerző így kívánta – a személyhez fűződő jogokat az örököstől eltérő személy kezelheti; de a jogok ettől függetlenül az örököst illetik.”

222 Sztj. 14. § (2) bek.

223 1969. évi Sztj. 12. § (2) bek.

224 Ptk. 2:50. § [Kegyeleti jog]: (1) bek.: „Meghalt ember emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó vagy az, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.” A kérdést lásd részletesebben Görög Márta elemzésében (A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól).

pításaiban a jóhírnév, becsület megsértésének általános feltételeit is érintve – arra a megállapításra jutott, hogy „a perbeli táncfilm Bartók Béla becsületére vagy hírnevére nem sérelmes”.²²⁵

4.1.3. Az egyes személyhez fűződő jogok

Az Szjt. II., a „Személyhez fűződő jogok” címet viselő fejezete a négy legalapvetőbb – a szerző és az alkotás közti személyes kapcsolatot leginkább megtestesítő – személyhez fűződő jogot biztosítja az alkotók számára a Ptk. már hivatkozott általános személyiségi jogi védelméhez képest speciális szabályként.²²⁶ A II. fejezet mellett a törvény egyéb fejezetei is tartalmaznak több olyan rendelkezést, amely „a szerző és műve közötti eszmei–erkölcsi kapcsolatot tükrözi”.²²⁷ Tekintettel arra, hogy valamilyen módon ezek is kapcsolódnak az Szjt. II. fejezetében foglalt alapvető jogokhoz, a filmalkotások, hangfelvételek és a médiaszolgáltatásban felhasznált más tartalmak szempontjából lényeges „egyéb” személyiségi jogokat nem külön alpontokban, hanem a nyilvánosságra hozatal és visszavonás, illetve a szerzőség elismerésére vonatkozó, illetve a mű integritásához fűződő jogok alatt mutatjuk be.

A. A mű nyilvánosságra hozatala

A szerző joga eldönteni, hogy művét titokban tartja vagy nyilvánosságra hozza (azaz harmadik személyek számára megismerhetővé teszi),²²⁸ illetve mikor hozza nyilvánosságra.²²⁹

a) A nyilvánosságra hozatal módja

A nyilvánosságra hozatalhoz az alkotó gyakran a műre vonatkozó felhasználási szerződéssel egyidejűleg, annak részeként járul hozzá. Más esetekben azonban – különösen amikor nem az alkotó tevékenység a szerző megélhetési forrása – nem egy vele szerződött felhasználó, hanem a szerző maga teszi hozzáférhetővé a művét. A nyilvánosságra hozatalra adott engedély egyebekben önállóan, a szerző egyoldalú nyilatkozatával és formai kötöttség nélkül – tehát a felhasználási szerződésekkel ellentétben akár szóban vagy ráutaló magatartással is – megadható. A munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű munkáltatónak történő átadása a nyilvánosságra hozatalhoz történő hozzájárulásnak minősül²³⁰ – ez a speciális szabály a közszolgálati média belső gyártásban készülő műsorainál nagy számban érvényesült és érvényesül.²³¹

225 A hivatkozott szakvéleményben a testület rögzítette, hogy az SZJSZT-nek sem az eszmei mondanivaló vizsgálata, sem esztétikai elemzés kifejtése nem feladata. Amennyiben felperesek igényüket polgári jogi alapon próbálták volna érvényesíteni, valószínűleg a bíróság ugyanúgy a fenti végkövetkeztetésre jutott volna, hiszen a tárgyi esetben egy esetlegesen negatív fogadtatású tánc- vagy film-adaptáció nem a zeneszerző, hanem az átdolgozó jó hírére lehetne negatív hatással.

226 A Ptk. mint *lex generalis* mellett *lex specialis*-ként érvényesülnek a szerzői jog személyhez fűződő jogi rendelkezései. Részletesebben ld. SARKADY–GRAD–GYENGE i. m. (217. lj.) 79.

227 GYERTYÁNFY i. m. (47. lj.) 62.

228 A nyilvánosság itt nem azonos a nyilvános előadással – az Szjt. 24. § (3) bekezdésében – írt definícióval, hanem köznapi értelemben, a szerzőtől különböző (harmadik) személyek számára történő megismerhetővé tételt jelenti.

229 Szjt. 10. § (1) bek.

230 Szjt. 30. § (5) bek.

231 Szjt. 65. § (5) bekezdése értelmében „a filmalkotásokra nem alkalmazhatók a munkaviszonyból folyó köteletség teljesítéseként megalkotott művekre vonatkozó általános szabályok (30. §)”. A filmalkotásnak nem minősülő audiovizuális alkotások, hangfelvételek, illetve egyéb, a médiaszolgáltatásban felhasznált szerzői művek esetén azonban továbbra is érvényesül az a főszabály, hogy a munkaköri kötelezettség körében létrehozott alkotás jogai annak átadásával a munkáltatóra szállnak át.

A közszolgálati média egyes műsorszámai (különösen magazinműsorok, kulturális műsorok, a kortárs zenét bemutató műsorszámok) többször nyújtanak felületet – és egyben ismertséget – a meghívott szerzők számára: kortárs művészek nem egy esetben itt mutatják be új irodalmi- és zeneműveiket, akár képzőművészeti alkotásukat – vagy számolnak be a már megkezdett alkotómunkáról. Mindez a mű készültségi fokától, a bemutatás terjedelmétől és szándékától függően akár az alkotás nyilvánosságra hozatalának is minősülhet.

A nyilvánosságra hozattal kapcsolatban speciális szabályt tartalmazott a megfilmesítési szerződésekről szóló – már nem hatályos – 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet, amely – a film- és hangfelvétel-előállító rádió- és televízió-szervezet érdekeit szem előtt tartva – korlátozta a film számára készített művek szerzőinek azon jogát, hogy alkotásaikat a film bemutatását megelőzően bármilyen formában nyilvánosságra hozzák, illetve a szerzők aktív együttműködését írta elő arra az esetre, ha ezt harmadik személy tette meg.²³²

Bár a hatályos szerzői jogi szabályok nem rendezik ezt a kérdést, de (amellett, hogy a film-előállító felléphet a szerző személyéhez fűződő jogainak megsértése esetén) semmi nem zárja ki, hogy a felek a megfilmesítési szerződésben aprólékosan meghatározzák az alapul szolgáló mű(vek) nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos részletszabályokat.

E ponton említést érdemel a filmalkotás befejezettségénél már ismertetett „utolsó vágas joga”: ez ugyan leginkább a mű integritásához kapcsolható korlát, de ide is köthető, hiszen életszerűen az (ellenkező kikötés hiányában a rendező által képviselt) szerzők és az előállító által meghatározott végleges filmváltozat az, amelyet a filmelőállító nyilvánosságra hoz. (Azaz: amennyiben a szerzők valami miatt nem érzik teljesnek, lezártnak az alkotást, az előállítónak nincs joga ezzel ellentétesen dönteni és nyilvánosságra hozni a művet – és viszont.) Mindezt nem sérti a készülő filmről előállított – szokásosan filmrészleteket is tartalmazó – ajánló, reklám (ld. a következő bekezdésekben).

b) Tájékoztatás a még nyilvánosságra nem hozott műről

A mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról csak a szerző hozzájárulásával szabad a nyilvánosság számára tájékoztatást adni. A felhasználási szerződés alapján – főszabály szerint, ellenkező kikötés hiányában – megadottnak kell tekinteni a szerző hozzájárulását ahhoz, hogy a felhasználó a mű tartalmáról a felhasználás céljának megfelelő módon a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon.²³³

Filmalkotások esetén ez igen életszerű: a filmelőállító érdeke, hogy az – akár még el sem készült – produkcióra felhívja a közönség figyelmét. A fent említett speciális, a nyilvánosságra hozatal előtti titokban tartást támogató szabály pedig éppen ezzel ellenirányú, de szintén a filmelőállító érdekét szolgálja: a lényeg, hogy üzleti érdekeit szem előtt tartva ő döntsön a teljes film bemutatásának időpontjáról, illetve a nagyobb nézettség elérése érdekében egyes részleteinek reklámokban történő megjelenéséről.

Ez a gyakorlat érvényesül a filmszínházi bemutatásra szánt filmalkotások esetén ugyanúgy, mint a (közszolgálati) média műsorába szerkesztett filmek, hangfelvételek közvetítése esetén: az utóbbiakra vonatkozó ajánlók (tipikusan a műsor részleteit is felvillantó) tartalmát és közvetítésének – illetve nyomtatott formában megjelenő reklámok esetén megjelenésének

232 Hivatkozott MM rendelet 18. §-a.

233 Szjt. 10. § (3) bek.

– időpontját a médiaszolgáltató határozza meg. Készen „vásárolt” – harmadik személy által előállított és forgalmazott – műsorszámok esetén a felhasználási szerződések több esetben konkrétan meghatározzák, hány darab, milyen hosszú ajánlót mutathat be a rádió-, illetve televízió-szervezet, sőt esetenként azt is, milyen műsorsávban²³⁴ tehetők ezek közzé.

c) Nyilvánosságra hozatal elmulasztása a felhasználás elmaradása miatt

A felhasználási jog nem gyakorlását szankcionáló (a kizárólagos felhasználási szerződéseknel általános, a megfilmesítési szerződéseknel speciális szabályként megfogalmazott)²³⁵ rendelkezések („alkalmatlan vagy elmaradó felhasználás”) bár elsősorban a vagyoni jogokhoz kapcsolódnak, de szintén összefüggnek a szerző azon szabadságával, hogy műve nyilvánosságra hozatalának módjáról és időpontjáról döntsön. Amennyiben a kizárólagos jogosult (például film- vagy hangfelvétel-előállító) nem készíti el, illetve használja fel (közvetíti, hozza forgalomba stb.) a filmet, hangfelvételt, az ezek alapjául szolgáló mű (forgatókönyv, zenemű) sem kerül nyilvánosságra: ez a szerzőnek nem pusztán vagyoni érdekeit, hanem személyhez fűződő jogát is sérti.

A médiaszolgáltatás szerződéses gyakorlatában a határozatlan időre kötött, kizárólagos jogot biztosító felhasználási szerződések esetén különös figyelemmel kell lenni az átvett műsorszám nyilvánossághoz közvetítésének (köznapi szóhasználatnál élve: adásba szerkesztésének) időpontjára. Amennyiben ez nem történik meg a szerződés megkötésétől számított két éven belül (vagy ha a felmondás jogát öt évre kizárták a felek, öt éven belül), a szerző (illetve a gyakorlatban tipikusan: a szerzői vagyoni jogokat gyakorló filmelőállító) felmondhatja a megállapodást.²³⁶

234 A „műsorsáv” kifejezés a gyakorlatban nem csupán a médiatörvényben meghatározott, a kiskorúak védelmét szolgáló időtartam-meghatározást jelenti: ez alatt elsősorban a reklámértékesítésnél használt, az adott időpontban mért nézettség alapján, huszonnégy órán belül (általában órától óráig) meghatározott időszavakat kell érteni azzal, hogy az egy napon belüli időszavokra osztás mellett differenciálásra kerülhetnek a hétköznapi és a munkaszüneti napok is.

235 Szjt. 51. § (1) bek.; 66. § (6) bek.

236 Szjt. 51. § (1) bek. „A szerző felmondhatja a kizárólagos felhasználási engedélyt tartalmazó szerződést, ha (a) a felhasználó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben meghatározott vagy – ennek hiányában – az adott helyzetben általában elvárható időn belül; vagy (b) a felhasználó a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljának megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja.

(2) Ha a felhasználási szerződést határozatlan vagy öt évnél hosszabb időtartamra kötötték, a szerző az (1) bekezdésben szabályozott felmondási jogát csak a szerződés megkötésétől számított két év eltelte után gyakorolhatja. [...]

(4) Az (1) bekezdésben szabályozott felmondási jogáról a szerző előzetesen nem mondhat le; gyakorlását szerződéssel csak a szerződéskötést vagy – ha ez a későbbi – a mű átadását követő legfeljebb ötéves időtartamra lehet kizárni.

(5) Felmondás helyett a szerző – a felhasználásért fizetendő díj arányos csökkentése mellett – megszüntetheti az engedély kizárólagosságát.”

A kizárólagos jogot *határozott időre* biztosító szerződések esetén a jogbirtoklási idő vége rögzítésre kerül a műsorgyártás adminisztrációjára szolgáló informatikai rendszerekben, így minimális a kockázata annak, hogy nem kerül „adásba szerkesztésre” az adott tartalom. A hivatkozott szabályok miatt éppen a *határozatlan időre* kötött szerződések esetén kell a felhasználás megkezdésére különös figyelmet fordítani.

[Itt kell megjegyezni, hogy kerülendő határozatlan időre, kizárólagos jogot biztosító megállapodás kötése abban az esetben, ha jövőben elkészülő műre vonatkozik, hiszen ha a filmelőállítónak nem célja a más számára történő forgalmazás, akkor ez a jogviszony valójában gyártási szerződés, amely a felhasználási szerződésnél több jogot és garanciát biztosít a megrendelő (médiaszolgáltató) részére.]

Szintén ismert a közszolgálati médiaszolgáltatásban a már meglévő mű filmre átdolgozása vagy rádióra alkalmazása, illetve új forgatókönyv vagy hangjáték készítése. Előbbi esetén – a megfilmesítési szerződésre vonatkozó speciális, a vagyoni érdek mellett a szerző nyilvánosságra hozatalhoz fűződő érdekét is védő szabályból következően – ugyancsak ügyelni kell arra, hogy a filmalkotás alapjául szolgáló mű elfogadásától számított négy éven belül elkezdődjék, illetve a szerződésben meghatározott időpontra (ha ilyen nem rögzítenének a felek, „ésszerű határidőre”) befejeződjék a film gyártása. Ennek hiányában az alapul szolgáló alkotás szerzője arányos díj igénylése mellett felmondhatja a megfilmesítési szerződést.²³⁷

d) A nyilvánosságra hozatal joghatásai

A felhasználás elmulasztásának előző bekezdésekben írt következményeit azért is indokolt itt tárgyalni, mert az ilyen – többször a nyilvánosságra hozatal kötelezettségét is sértő – mulasztás miatt a nyilvánosságra hozatalhoz fűződő joghatások sem következnek be. Ilyen többek között az, hogy maga a nyilvánosságra hozatal teszi lehetővé a művek felhasználását (főszabályként a szerzővel kötött egyedi felhasználási szerződés alapján, esetleg közös jogkezelés útján, illetve amennyiben annak feltételei fennállnak, szabad felhasználással)²³⁸ – amellyel a mű és a szerző ismertsége is növekedhet. Bizonyos esetekben a védelmi idő kezdete is a mű nyilvánosságra hozatalát követő év első napja (anonim, valamint együttesen létrehozott művek esetén).²³⁹

A védelmi időre vonatkozó fejezetben már említésre került²⁴⁰, hogy az ún. hátrahagyott művet (védelmi időn belül nyilvánosságra nem hozott művet) elsőként nyilvánosságra hozó természetes vagy jogi személyt – e teljesítményére tekintettel – a nyilvánosságra hozatal tényével ex lege illeti meg az azt követő év első napjától számított huszonöt éven keresztül a szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű (kapcsolódó jogi jellegű) védelem.²⁴¹ A hátrahagyott művek felkutatását és nyilvánosságra hozatalát támogatja az a vélelem, mely szerint amennyiben a szerző életében nem hozta nyilvánosságra alkotását, – saját vagy jogutódja ellenkező nyilatkozata vagy más bizonyíték hiányában – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.²⁴²

B. A mű „visszavonása”

A röviden, de kissé pontatlanul a „mű visszavonásaként” is emlegetett személyhez fűződő jog alapja, hogy a szerző művészeti, tudományos szemléletének megváltozása miatt vagy más okból érdekelt lehet abban, hogy a műve nyilvánosságra hozatalára adott engedélyt visszavonja, illetve a korábban már nyilvánosságra hozott és felhasznált alkotásának további felhasználását megtiltsa.

Mindkét eset vonatkozhat értelemszerűen hatályos felhasználási szerződés tárgyát képező művekre is, így bár a jogalkotó megadja a szerzőnek ezt a jogot, de a – nyilvánosságra hozatal,

237 Szjt. 66. § (6) bek.: „Ha az előállító a mű elfogadásától számított négy éven belül a megfilmesítést nem kezdi meg, vagy megkezdí ugyan, de ésszerű határidőre nem fejezi be, a szerző felmondhatja a szerződést és arányos díj megfizetését követelheti. A szerzőt ilyen esetben a felvett előleg megilleti, a művel pedig szabadon rendelkezik.”

238 Szjt. 19. §, 25. §, 27. §, 33. §.

239 Szjt. 31. § (3) bek. és (5) bek.

240 Ld. 2.4.2. pont.

241 Szjt. 32. §.

242 1969. évi Szjt. 8. §, Vhr. 5. § (2) bek., 1999. évi Szjt. 10. §.

illetve felhasználás előkészítésébe esetleg jelentős anyagi és egyéb befektetést eszközölő – felhasználók érdekeinek védelmében komoly feltételekhez köti a gyakorlását. Eszerint a művet visszavonni csak alapos okból, írásban, abszolút jelleggel (valamennyi felhasználóval szemben²⁴³), a jövőre nézve, a nyilatkozat időpontjáig felmerült kár megtérítése mellett lehetséges, és még az így megtett visszavonó nyilatkozat sem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, továbbá nem akadályozza a vagyoni jogok átruházása esetén a jogszerzőt az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználásban.²⁴⁴ Tekintettel arra, hogy a visszavonás joga a lényegéből eredően szorosan a szerző személyéhez tapadó jog, az alkotó halálával elenyészik.

A közszolgálati médiában a mű „visszavonásával” nemigen találkozunk: a médiatartalmak (fotók, rádiós és televíziós műsorszámok, esetleg szerzői jogi védelem szintjét is elérő interjúk, szöveges beszámolók stb.) jelentős részét munkaköri feladataikat ellátva hozzák létre az alkotók; e mellett a filmalkotásokra vonatkozó jogok megfilmesítési szerződés alapján (a vagyoni jogok átruházásával) szállnak át. A szolgálati mű munkáltató által történő, illetve az átruházott vagyoni jogok filmelőállító általi akadálytalan felhasználása a visszavonás jogának már említett két korlátja, ezért a médiaszolgáltatásban felhasználásra kerülő tartalmaknál tipikusan nem kell számolni a további felhasználás visszavonásával (bár nem e két kategóriába tartozó esetekben fennáll az elméleti lehetősége).

*C. Névjog és a szerzői minőség elismerése*²⁴⁵

A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék, valamint hogy e minőségét senki se vonja kétségbe. Korlátja, hogy a szerző e jogát „a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon” gyakorolhatja.

Az Sztj. ezen általános kötelezettséget néhány esetben kifejezetten is előírja: a szerzőt (a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon) a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni; az át- vagy feldolgozáson, illetve a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét is fel kell tüntetni.

A név feltüntetésének kötelezettségét az Sztj. kifejezetten rögzíti a szabad felhasználás egyes eseteinél,²⁴⁶ illetve meghatározza, ez mely esetben nem kötelező.²⁴⁷ A médiaszolgáltatás jellegéből adódóan a szabad felhasználás igen gyakori,²⁴⁸ melynek jogszerűségére a tartalom előállítása és szerkesztése során különös tekintettel kell lenni (a név feltüntetésének módja nem mindig evidens, pl. filmalkotás idézése esetén – a mindenkorai technológia lehetőségeit kihasználva azonban kreatívan teljesíthető ez a kötelezettség). A képző-, fotó-, ipar- és ipari tervezőművészeti, valamint építészeti alkotásokra vonatkozóan az Sztj. a gyakorlat által is alakított, életszerű kivételeket tesz

243 Ebből következően nem minősül a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély visszavonásának, ha a tiltás csak egy konkrét felhasználó joggyakorlására vonatkozik.

244 1969. évi Sztj. 11. §, Vhr. 8. §, 1999. évi Sztj. 11. §.

245 1969. évi Sztj. 9. §, Vhr. 6. §, 1999. évi Sztj. 12. §.

246 Idézés, átvétel, nyilvánosan tartott előadás részlete, politikai beszéd, időszéri napi eseményekről szóló cikkek, sugárzott művek, díszlet és jelmez céljára készült alkotások az Sztj.-ben rögzített feltételekkel szabadon felhasználhatók – a jogszerű felhasználás egyik feltétele a név feltüntetése.

247 36. § (3) bek.: „Az audiovizuális médiaszolgáltatásban bármely képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás díszletként szabadon felhasználható. Ilyen felhasználás esetén a szerző nevének feltüntetése sem kötelező.”

248 Erről bővebben lásd a 3. fejezetben.

a név feltüntetésének általános kötelezettsége alól,²⁴⁹ de a médiatartalmakban (pl. kulturális, művészeti magazinokban) megjelenő ilyen alkotások általában nem e körbe tartoznak.

A szomszédos jogi jogosultak csaknem mindegyikét (előadó, hangfelvétel-előállító, rádió- és televízió-szervezet) megilleti neve (előadók együttese esetén az együttes, vezetője és főbb közreműködői neve) feltüntetésének joga.²⁵⁰ A film előállítójának bár nincs az Szjt.-n alapuló joga neve feltüntetésére, de miután a filmalkotások szerzőinek nevét fel kell tüntetni a művön, az audiovizuális médiaszolgáltatás gyakorlatában – az egyéni-eredeti jelleg vizsgálata nélkül, a felhasználás típusához igazodó módon – szokásosan feltüntetik mind az előállító, mind egyes (szerzőnek nem minősülő) közreműködők nevét is a filmek stáblistáján.

Többszerzős művek (így a tipikus médiatartalmak, mint filmalkotások, hangjátékok és más hangfelvételek stb.) esetén a névjog természetesen minden alkotót, így az audio- vagy audiovizuális tartalomtól függetlenül létrejött, benne felhasznált művek szerzőit (alapul szolgáló mű írója, nem az adott film- vagy hangfelvétel céljára írt zene szerzője, szövegírója, egyéni-eredeti jelmez tervezője) is megilleti. A tartalmak valamennyi felhasználásakor: a műsorszám közvetítésekor, esetleg (pl. fesztiválokon) nyilvános előadásakor, adathordozón kiadásakor stb. valamennyi szerző nevét és alkotói minőségét olvashatóan fel kell tüntetni – e mellett bármely, a műre vonatkozó közleményen – pl. ajánló, műsorújság, hirdetés a közmédia weboldalain, illetve plakátokon – a közlemény által engedett terjedelemben jelenhet meg az alkotók neve (azzal, hogy többször egy részük, vagy egyikük nevének feltüntetésére sincs mód²⁵¹).²⁵²

A hangfelvételek, illetve filmalkotások közvetítésekor (utóbbiak nyilvános előadásakor) a szerzők nevének és alkotói minőségüknek elhangzására, illetve stáblistán feltüntetésére kialakult szokás meglehetősen egyértelmű; a közleményekben (műsorújság, plakát...) megjelenés jellege pedig pontos határt szab a szerzők, szomszédos jogi jogosultak és esetleg más közreműködők nevének feltüntetésére, így a gyakorlatban ebből ritkán származik jogvita.

A névjog magában foglalja a feltüntetés jogának „fordítottját” is (anonimitáshoz való jog): a szerző kívánsága szerint a háttérben is maradhat és „jogosult művét nevének megjelölése nélkül vagy felvett néven is nyilvánosságra hozni”. Ez a jog a korábban már nevének feltüntetésével nyilvánosságra hozott mű újabb jogszerű felhasználása esetén is megilleti a szerzőt: kívánhatja, hogy művét a továbbiakban nevének feltüntetésével használják fel.

A felvett név vagy álnév használatának korlátait nem az Szjt., hanem a Ptk. tartalmazza, kimondva, hogy irodalmi, művészeti, tudományos tevékenységet abban az esetben lehet felvett névvel folytatni, „ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével”. A „művek és szerzőjük összetéveszthetetlen kapcsolatának állandóságát a törvényhozó olyan fontos kulturális érdeknek tekinti”, hogy a korábban hasonló tevékenységet folytató személy kérelmére az alkotást ugyanazon területen később megkezdő szerző saját polgári nevét csak – toldással vagy elhagyással történő – módosítással használhatja.²⁵³

249 Szjt. X. fejezet.

250 Szjt. 75. § (1) bek., 79. §, 81. §.

251 Például a műsorújságban tipikusan a filmalkotás címe, a filmelőállító nemzetisége, a szinkronra vonatkozó információ jelenik meg, esetleg – de nem feltétlenül – a rendező és a főszereplők nevével.

252 Az egyes alkotók névjogával kapcsolatban a mindennapi élet (és a bírói gyakorlat) egyfajta prioritást is kialakított: például filmalkotások esetén a plakátokon elsősorban a rendező, forgatókönyvíró, zeneszerző, főszereplők neve szerepel.

253 Ptk. 2:29. § (1) és (2) bek.; GYERTYÁNFY–BOYTHA–FALUDI–GRAD–GYENGE–GYÖRI–KABAI–KRICSFALVI–SZINGER–TARR–TOMORI–TÓTH i. m. (85. lj.) 76.

A név feltüntetése a szerző és a mű kapcsolatának egyértelmű jelzése harmadik személyek, a mű befogadói felé. Amennyiben a szerző azért nem kívánja a külvilággal tudatni a művel való kapcsolatát, mert valamilyen okból nem tud már azonosulni alkotásával, nem pusztán a nevének megjelölése nélküli nyilvánosságra hozatalhoz, illetve felhasználáshoz ragaszkodhat, hanem visszavonhatja a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedélyét (ennek feltételeiről ld. az előző pontot). Szolgálati művek esetén azonban ezzel – a szerzőt kifejezetten az alkotói feladatot (is) tartalmazó munkakörben foglalkoztató – munkáltató érdekei jelentősen sérülnek, így az Szjt. az ő és a szerző közti érdekellentétet úgy oldja fel, hogy a mű (jogszerű) visszavonása esetén a munkáltató pusztán a szerző nevének elhagyására köteles, a külvilág számára így téve anonimá a szerző személyiségét már nem teljes mértékben tükröző művet.

A név feltüntetésének egyik – talán leglényegesebb – joghatása az a vélelem, mely szerint „az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.”²⁵⁴ A közmédia gyakorlatában – különösen archív felvételek esetén –nem mindig egyértelmű, hogy az azon feltüntetett (tipikusan nem csak a szerzőket, hanem más közreműködőket is takaró) nevek alapján kit kell alkotónak tekinteni; ennek részleteit elemzi jelen fejezet 4.4. pontja.

*D. A mű egységének védelme*²⁵⁵

A szerzői alkotás integritásához, sérthetetlenségéhez fűződő jog alapján a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének (i) *mindenfajta* eltorzítása, megcsonkítása vagy (ii) a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

Az 1969. évi Szjt. a mű „minden jogosulatlan megváltoztatását vagy felhasználását” a szerző személyi jogát sértőnek tekintette. A bármilyen – akár a mű lényegét nem érintő – módosítás tilalmának nem éppen életszerű szabályát először a régi Szjt. módosította,²⁵⁶ majd a hatályos Szjt. enyhítette. A jogosulatlan felhasználás bár közvetetten valóban sérti a vele szorosan összefonódó személyhez fűződő jogokat is, a hatályos Szjt. azonban átláthatóbbá tette a szabályozást azzal, hogy a személyhez fűződő jogok cím alatt kizárólag az e jogokra vonatkozó szabályokat részletezi.

a) A sérthetetlen mű – és annak sérthetetlen lényege

Az integritás vizsgálatakor felmerülő első kérdés a gyakorlatban, hogy mi képezi a mű sérthetetlen „testét”, nem módosítható lényegét. A mű létrejöttének és befejezettségének kérdését a 2. fejezetben már részleteztük, itt csak utalunk rá, hogy amennyiben egy alkotás folyamának egyes állomásain több, a szerzői védelem kritériumainak megfelelő mű jön létre (pl. forgatókönyv, filmzene, végleges filmalkotás), azokhoz külön-külön, egymástól függetlenül kapcsolódnak a szerzői jogok, így a mű egységéhez való jog is.

A filmalkotások integritásához kapcsolódik az utolsó vágás (final cut) már említett joga, amely szerint a mű végleges változatát a (rendező által képviselt) szerzők és az előállító együtt-

254 Szjt. 94/B. § (1) bek.

255 Szjt. 10. §, Vhr. 7. § (1) bek. 2. mondat, Szjt. 13. §.

256 A régi Szjt. felhasználási szerződésre vonatkozó általános szabályai alapján a felhasználó jogosult volt kisebb, az átdolgozás szintjét el nem érő változtatásokra. Emellett a felek a közöttük fennálló felhasználási szerződésben megállapodhattak bizonyos jellegű felhasználói korrekciókban, illetve a szerző utólag is jóváhagyhatta azokat. [Ld. részletesen: SARKADY–GYENGE i. m. (217. lj.) 89.].

tesen fogadják el.²⁵⁷ Egy filmnek több végleges változata is lehet,²⁵⁸ amelynek elfogadására ugyanúgy e felek együttesen jogosultak.

A szabály értelmében a végleges változatot egyrészt egyik fél, tehát akár a szerzők sem változtathatják meg egyoldalúan, másrészt az így befejezett film bármilyen megváltoztatásához a szerzők (rendező) és az előállító engedélye szükséges. A filmalkotás e szabályokba ütköző (akár a felek, akár harmadik személy általi) megváltoztatása az integritás jogának megsértését jelenti.

A mű egysége megsértésének két törvényi esete között alapvető különbség, hogy míg az alkotás eltorzítása, csonkítása – e fogalmak jelentéséből adódóan – csak a mű lényegének megváltoztatásával történhet („az apró formai változtatások nem érik el a jogsértés küszöbét”), addig a becsületre, jó hírnévre sérelmes megváltoztatás és hasonló visszaélés a műbe való beavatkozás nélkül is jogsértő lehet (a védelem itt a mű gondolatiságára, szellemiségére is irányul, így akár a mű környezetéből, ismertetéséből eredő „leértékelés” is alapot teremthet ilyen igényre).²⁵⁹

Annak meghatározása, hogy mi tartozik a mű lényegéhez és mi az, amely jellemzőnek a módosítása nem sérti a mű integritását, több szakvélemény tárgya is volt. Az SZJSZT 1994-ben (tehát még a régi Sztj. szabályozási keretei között) úgy foglalt állást, hogy „valamely mű lényegéhez annak felépítése, rendszere, szerkezete éppúgy hozzátartozik, mint egyéb tartalmi vonatkozásai. [...] A mű felépítéséhez, rendszeréhez, szerkezetéhez pedig az egyes anyagrészek elhelyezése, azok egymáshoz viszonyított sorrendje stb. szorosan hozzátartozik.”²⁶⁰

Az új Sztj. hatálya alatt született vélemények és döntések ennél talán kevésbé szigorúan, több változtatásnak teret engedve határozzák meg a mű – integritás sértése nélkül nem módosítható – lényegének kereteit. A közszolgálati média szempontjából is kardinális megállapítása volt a Testületnek, hogy „a mű lényegét nem érintő, a kornak megfelelő filmes feldolgozás” nem sérti a szerzőnek a mű integritásához fűződő jogát. (Annak elbírálása, hogy „hol húzódik a határ egy szerzői műnek az adott kor művészeti, erkölcsi értékrendjének megfelelő és/vagy műfaji sajátosságok miatt indokolható, a mű egységét tiszteletben tartó értelmezése, illetve jogsértő megváltoztatása között”, mindig konkrét tényállás ismeretében lehetséges).²⁶¹

Konkrét kérdésként merült fel kortárs zenék szimfonikus feldolgozásakor, hogy az áthangszerezéshez kell-e, illetve milyen engedélyt kell kérni – ez azonban közvetlenül érinti az integritásnak az átdolgozáshoz való viszonyát, így e problémával az erre vonatkozó alponthan foglalkozunk részletesebben.

b) Az integritáshoz való jog korlátai

A mű integritásához való jog törvény általi korlátozására példa a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű munkáltató általi egyoldalú megváltoztatásának megengedése, amellyel párhuzamosan a szerzőt a jog csupán neve mellőzése jogára szorítja.

Tekintettel arra, hogy a filmalkotásokra – a régi Sztj.-vel ellentétben – már „nem alkalmazhatók a munkaviszonyból folyó köteleesség teljesítéseként megalkotott művekre vonatko-

257 Sztj. 65. § (1) bek.

258 Pl. egyes országokban forgalmazott filmváltozatok a cenzurális törvények miatt vagy a több befejezést lehetővé tévő „interaktív mozi” esetén [GYERTYÁNFY i. m. (47. lj.) 340.].

259 GYERTYÁNFY–BOYTHA–FALUDI–GRAD–GYENGE–GYŐRI–KABAI–KRICSFALVI–SZINGER–TARR–TOMORI–TÓTH i. m. (85. lj.) 79.

260 SZJSZT-23/94. számú szakvélemény.

261 SZJSZT-30/03. számú szakvélemény.

zó általános szabályok”²⁶², sem ez, sem a szolgálati művekre irányadó, a munkavállaló szerző nyilvánosságra hozatallal, illetve a mű visszavonásával kapcsolatos jogait szabályozó rendelkezések nem érvényesülnek²⁶³, kivéve az 1999. szeptember 1-je előtt megkötött felhasználási szerződés alapján történő felhasználások, gyakorolt jogok esetén. Az új Szt.-ből eredő ezen változást a gyakorlat természetesen megfelelő tartalmú megfilmesítési szerződéssel kezeli, életszerűen érvényesítve a filmelőállító üzleti érdekeit is.

A médiaszolgáltatásban felhasznált egyéb (filmalkotásnak nem minősülő) szolgálati művek esetén természetesen érvényesül az integritás jogának törvényi korlátozása: a munkáltató a felhasználás céljának megfelelően módosíthatja a számára átadott alkotást.

Az Szt. nem csak a munkáltatót, hanem a felhasználással kapcsolatos befektetéseire és érdekeire tekintettel általában a – szerzőtől a felhasználásra engedélyt szerzett – felhasználót is feljogosítja arra, hogy amennyiben a szerző nem hajtja végre a mű felhasználásához elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat, azokat a felhasználó – akár a szerző hozzájárulása nélkül is – végrehajtsa.²⁶⁴

A közszolgálati médiaszolgáltatásban természetesen adódhat ilyen, - az adott műtípus-hoz igazodó gyakorlatnak megfelelő – változtatási igény (pl. forgatókönyv átírása, látvány meghatározása, zenemű módosítása), de erre vonatkozóan rendszerint maga a felhasználási szerződés tartalmazza a konkrét esethez igazodó engedélyeket.

Közvetve szintén korlátozzák a szerző mű integritásához való jogát a jövőben alkotandó művek kijavításának kötelezettségét előíró szabályok, amelyek a szerző és a felhasználó érdeke között teremtenek egyensúlyt azzal, hogy ilyenkor a felhasználó (megrendelő) által elfogadott verzió az a végleges változata az alkotásnak, amelynek tartalmára, formájára („egységére”) a felhasználónak már nincs ráhatása. (Megjegyzendő, hogy az el nem fogadott mű szintén megfelelhet a szerzői jogi védelemhez szükséges kritériumoknak, így annak engedély nélküli felhasználása vagy módosítása is sértheti a mű egységéhez való jogot. Az el nem fogadott alkotás megváltoztatására a törvény nem közvetlenül ad jogot a felhasználónak: ilyen értelemben az el nem fogadott mű-változat a felhasználói „beleszóláson” kívül szintén élvezi az integritás védelmét.)²⁶⁵

Speciális, a szerzői jog és a médiajog közös metszetében jelentkező polémia a médiatartalmak közvetítésével összefüggésben: a műsorszám reklámmal, illetve más kereskedelmi közleménnyel történő megszakításával (de akár egyes részei közötti közvetítésével) sérül-e a szerzői alkotások (filmek, színdarabok, zeneművek, hangjátékok stb.) integritásához való jog?²⁶⁶

A mű reklámokkal való megtörése kétségtelenül módosíthatja annak hatását, nem megfelelő helyen való megszakítása (és ezzel egy adott rész kiemelése a környezetéből) akár az alkotás torzításához is vezethet: jogvita esetén nagy valószínűséggel a bíróság is megállapítaná

262 Szt. 65. § (5) bek.

263 Szt. 30. § (5) bek.: „Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A mű visszavonására irányuló szerzői nyilatkozat (11. §) esetén a munkáltató köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet.”

264 Szt. 50. §.

265 Pl. Szt. 49. § (1) bek. és 66. § (7) bek.

266 Ld. erről részletesen: POGÁCSÁS Anett: A televíziózásban az információs társadalom hatására felmerülő egyes szerzői jogi kérdések. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 1/2. 2006. április.

http://www.hpo.hu/szerzoi jog/szjog_cikkek.html?printable=1

a jogsértés tényét (bár magára a vitára a tartalomvásárlás és -értékesítés üzleti hátterére, illetve a szokásokra való tekintettel igen kicsi az esély). Az általános szakmai állásponton túl többen kiemelik, hogy az alkotások reklámmal megszakítása nem annyira a szerzők, mint a nézők jogait sértik, amelyet viszont ellensúlyoz az, hogy a reklámokból befolyó bevételnek köszönhetően nem vagy csak kevesebb előfizetési díjat kell fizetniük.²⁶⁷ E problémát ugyan meg nem oldják, de legalább keretek közé szorítják a reklámok gyakoriságára vonatkozó magyar és uniós²⁶⁸ jogszabályok.

Az Mttv. a reklámok és a televíziós vásárlás időtartamát is korlátozza,²⁶⁹ és műsorszámon belüli (bármely lineáris médiaszolgáltatásban – tehát akár televízióban, akár rádióban történő) közvetítésüket csak akkor teszi lehetővé, ha figyelembe veszik a műsorszámon belüli természetes szüneteket, a műsorszám időtartamát és jellegét, és a megszakítás nem sérti indokolatlan mértékben a műsorszám egységét, valamint a műsorszám szerzői vagy szomszédos jogi jogcímének jogát vagy jogos érdekét.²⁷⁰ E főszabály mellett a jogszabály egyes műsorszám-típusok megszakításának – illetve azokban virtuális vagy osztott képernyős reklám közzétételének – tilalmát is kimondja, továbbá egyéb korlátokat is szab: pl. sport- és természetes szünetekkel rendelkező műsorszámokban csak ekkor, a részek között; illetve harminc percnél hosszabb filmalkotásokban harminc perces időközönként egyszer tehető közzé reklám és műsorelőzetes.

Érdekesség, hogy az Mttv. csak a reklámra (ezen belül az osztott képernyős és a virtuális reklámra), valamint a televíziós vásárlásra vonatkozóan tartalmaz időbeli és műsorstruktúrán belüli elhelyezésükre vonatkozó korlátokat annak ellenére, hogy a szintén kereskedelmi közleménynek minősülő szponzoráció és termékmegjelenítés szokásos megjelenítési módja ugyancsak felvetheti az integritás sérelmét.

Az Mttv. a reklámok közvetítésével kapcsolatban a közszolgálati (és a közösségi) médiaszolgáltatásra szigorúbb szabályokat tartalmaz. Ennek indoka nem pusztán (és talán nem elsősorban) a mű integritásához fűződő jog védelme, hanem az állampolgároknak a közszolgálati médiaszolgáltatás minél zavartalanabb élvezetéhez fűződő érdeke – tekintettel arra is, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatók nagyobb részben közpénzből gazdálkodó szervezetek.

E rendelkezések értelmében a közszolgálati médiában továbbra sem²⁷¹ lehet reklámmal megszakítani a műsorszámokat: kizárólag előttük vagy utánuk (több részből álló műsorszámok esetén az egyes részek között, illetve a természetes szünetekben) tehető közzé, a kereskedelmi médiához képest összdőrtartamában is kevesebb időben. A közszolgálati jellegből fakadó kivétel a katasztrófavédelmi szerv által közzétenni rendelt közérdekű közlemény, amelyet a közszolgálati médiaszolgáltató értelemszerűen akár a műsorszám megszakításával is köteles közvetíteni.²⁷²

Egyes államokban a tájékoztatáshoz, szórakoztatáshoz, oktatáshoz stb. fűződő jog, tekintettel arra, hogy az állampolgárok pénzéből tartják fenn a közmédiát, kizárja, hogy a közszol-

267 POGÁCSÁS i. m. (266. lj.).

268 Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU Irányelv többek között rugalmasabb reklám-elhelyezési szabályokat biztosít a televízió-szervezetek számára, de „azzal a megkötéssel, hogy a reklám nem bonthatja meg indokolatlanul a műsorszámok egységét”.

269 Főszabályként egy órán belül 12 perc, közszolgálati médiaszolgáltatásban 8, közösségiben 6 perc reklám közvetíthető.

270 Mttv. 33. § (2) bek.

271 Ez a 2010. december 31-éig hatályban lévő Rttv.-ben is hasonlóképpen került szabályozásra.

272 Mttv. 32. § (6) bek., illetve 36. § (6) bek.

gálatti médiaszolgáltató reklámot közvetítsen. Ez a magyar közmédiában jelenleg pótolhatatlan bevételkiesést jelentene, és a csatornaválaszték növekedésével, valamint a vevőkészülékek – akár a reklámok szűrésére, lehalkítására is alkalmas – funkcióinak bővülésével talán egyre kevésbé van jelentősége.

A szakirodalomban kevésbé tárgyalt, de szintén az Mttv.-ből eredő, tulajdonképpen kötelező korlátozása a művek integritásának a műsorszámok hallássérültek számára történő hozzáférhetővé tétele az audiovizuális médiaszolgáltatásban. E kötelezettség a gyakorlatban szükségszerűen a filmalkotás végleges változatának valamilyen szintű módosításával: jelenleg vagy feliratozással, vagy egy jeltolmács osztott képernyőn történő megjelenítésével teljesíthető.

Az audiovizuális médiaszolgáltatásban történő szabad felhasználások szintén felvetnek az alkotások egységéhez fűződő kérdéseket, például filmalkotás idézése esetén felmerülhet, mennyiben jogsértő az érintett jogosultak nevének a képernyő alján futó szövegdobozban történő feltüntetése (hiszen ezzel megváltozik az alkotás képi tartalma) – illetve amennyiben ez sérti az alkotás integritását, elegendő-e az idézésre utalást és a jogosultak nevét az átvevő mű végén rögzíteni?

c) Integritáshoz való jog és átdolgozás

A médiaszolgáltatás gyakorlatában az integritás mindegyik (törvényen alapuló és a felhasználási szerződésekből adódó) korlátjával találkozunk – azaz a munkáltató, egyben felhasználó MTVA, illetve a közszolgálati médiaszolgáltatók a – szerző személyhez fűződő jogait tiszteletben tartva – változtatásokat eszközölnek a művön. Ekkor és általában is kérdés, hogyan viszonyul egymáshoz az Szjt. 13. §-ában rögzített, a mű egységéhez kapcsolódó jog – mint a szerző személyhez fűződő joga, amely a mű bizonyos jellegű²⁷³ megváltoztatásával sérülhet –, valamint a 29. §-ban szabályozott átdolgozás²⁷⁴ – mint a szerző vagyoni joga keretén belül engedélyezhető egyik felhasználási mód, amelynek tipikus módja egy már meglévő mű megváltoztatása.

Az átdolgozás – amennyiben az eredeti műből nem csupán annak gondolatát, mondanivalóját veszi át, tehát nem csak inspirálja az új mű létrehozását – szükségszerűen megváltoztatja az alapul fekvő alkotást, azaz megbontja a mű egységét. Ebből eredően szorosan kapcsolódik a szerzőnek a műve integritásához fűződő jogához, amelynek további következménye, hogy akár a felhasználási engedély, akár a jogátruházásra vonatkozó szerződés csak kifejezett kikötés esetén terjed ki az átdolgozásra.²⁷⁵

Az integritás joga megsértésének eseteit az átdolgozáshoz való viszonyukban érdemes elemenként, abból kiindulva vizsgálni, hogy *történt-e változtatás a művön, és létrejött-e új (származékos) alkotás?*

- Ha megváltozott a mű, de ezzel nem jött létre új alkotás, nem beszélhetünk átdolgozásról. Ekkor önmagában az Szjt. 13. §-ában írtakat elemezve kell vizsgálni, hogy a művet

273 A mű megváltoztatásának Szjt. 13. §-ában írt, fent elemzett módjai (csonkítás, torzítás, becsület vagy jó hírnév megsértése) sértik a mű integritását.

274 Szjt. 29. §: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.”

275 Szjt. 47. § (1) bek. és az arra visszautaló 55. § alapján; ld. GYERTYÁNFY–BOYTHA–FALUDI–GRAD–GYENGE–GYÖRI–KABAI–KRICSFALVI–SZINGER–TARR–TOMORI–TÓTH i. m. (85. lj.) 54.

(felhasználási engedéllyel vagy anélkül) módosító személy megsértette-e a szerzőnek az alkotás egységéhez fűződő személyes jogát?

- Ha nem változott meg a mű, szintén nem beszélhetünk átdolgozásról, sőt, az integritás megsértése eseteinek egy része is kizárt (változás nélkül értelemszerűen nem lehet szó a mű torzításáról, csonkításáról vagy becsületet, jó hírnevet sértő megváltoztatásról). Azt azonban lehet még vizsgálni, történt-e más visszaélés a művel kapcsolatban, amely sérelmes a szerző jó hírnevére, becsületére.²⁷⁶
- Ha az eredeti mű megváltoztatásával új alkotás is létrejött, átdolgozásról van szó. Előfordulhat, hogy bár érvényes felhasználási szerződés alapján történt az átdolgozás, de a szerző becsületét és hírnevét sértő módon valósult meg: azaz egy engedélyezett átdolgozás is sértheti az integritáshoz való jogot.

A művek felhasználásával kapcsolatban viszonylag gyakori az integritás megsértésének és ezzel összefüggésben a mű lényegének, illetve az átdolgozás szintjét elérő módosítás határának kérdése. A közszolgálati médiaszolgáltatásban ez többször felmerült gyártott, szerkesztett zenei tartalom esetén (pl. kortárs zenemű szimfonikus áthangszerelése), így az e témához kapcsolódó bírósági döntések és SZJSZT állásfoglalások közül hozunk fel néhány példát:

Még a régi Szjt. hatálya alatt minősítette a Fővárosi Bíróság a mű jogosulatlan megváltoztatásának a televíziós filmsorozat főcím-zenéjének új zenére való kicserélését.²⁷⁷

A zenemű áthangszerelésével kapcsolatban több döntés is megerősítette, hogy annak „engedély nélküli lerövidítése, áthangszerelése és a szöveg elhagyása a mű lényegét érintő olyan eltorzítása, illetve megcsonkítása, amely önmagában sérti a szerző személyhez fűződő jogait”.²⁷⁸

Más ügyben az integritás megsértésének kérdésével párhuzamosan az átdolgozás fennállását is vizsgálta a bíróság, megállapítva, hogy egy dal szöveg nélkül felhasznált és áthangszerelt, illetve lerövidített dallamának egy televíziós műsorhoz csatolása átdolgozásnak ugyan nem minősül, de sérti a mű egységét.²⁷⁹

A kérdést rendkívül jól összegezte az SZJSZT egyik, 2010-ben kelt, „mulató” dalok újrahangszerelésével kapcsolatos szakvéleménye, érintve a zenemű interpretálásának szabadságát is:

„A zeneművek esetén a zenemű, mint alkotás érintetlenül hagyása mellett a zenemű »élete« során kifejezetten jellemző a többféle hangszereléssel, előadóművészi felfogással történő interpretáció. Ameddig ez a fent említettek szerint a mű dallamát, harmóniáit, szövegét, ritmusát nem érinti, nem beszélhetünk sem a mű átdolgozásáról, sem egyéb megváltoztatásáról. Az áthangszerelés (pl. a harmonikával előadott részek szintetizátorral történő előadása), illetve a mű első nyilvánosságra kerülésétől eltérő előadásmód, függetlenül az előadó(k) személyétől, azaz, hogy az nő vagy férfi; szólista vagy kórus adta elő először a művet, önmagában sem a zeneszerző átdolgozáshoz fűződő vagyoni jogát, sem a mű integritásához fűződő személyhez fűződő jogát nem érinti. Tehát bármilyen hangszerrel/hangszer-összeállítással, bármilyen

276 Például felmerülhet a méltatlan környezetbe helyezés mint integritást sértő felhasználás „szoborparkba száműzött alkotások, vagy olyan rádióműsor esetén, amelyben az alkotók világnézetével ellenkező beszélgetés szakaszolásként hangzik el a zeneművük [...]”. Nem szó szerinti idézet: SARKADY–GYENGE i. m. (217. lj.) 90.

277 FB 8.P.26070/1994/41.; GYERTYÁNFY i. m. (47. lj.).

278 Pfv.IV.21.744/2007/6.; GYERTYÁNFY–BOYTHA–FALUDI–GRAD–GYENGE–GYÖRI–KABAI–KRICSFALVI–SZINGER–TARR–TOMORI–TÓTH i. m. (85. lj.) 81.

279 Debreceni Ítéltábla Pf. I.20.139/2008/6; GYERTYÁNFY PÉTER: A SZERZŐI JOG BÍRÓI GYAKORLATA 2006-TÓL: A SZERZŐK SZEMÉLYE, A TÖBBSZERZŐS MŰVEK. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 7/4. 2012. 58.

énekessel/énekegyüttessel előadható, rögzíthető a mű, amennyiben az a mű szerzői jog által védett lényegét nem érinti.”

Bár a szakvélemény szövege kifejezetten nem tesz különbséget, de a fenti – a probléma lényegét nagyon plasztikusan megragadó és az életszerű megoldást helyesen összegző – sorok az átdolgozás elemeit, valamint az integritásvédelem első tényállását (a mű lényegét érintő változtatást – azaz torzítás, csonkítás megtörténtét) vizsgálták. Emellett elemezte, történt-e a mű lényegi megváltoztatása nélkül olyan módosítása vagy akár olyan kontextusba emelése, amely a szerző becsületét, jó hírnevét sértheti, és esetlegesen ennél fogva sérti a szerző műve integritásához kapcsolódó jogát. A Testület e konkrét esetben „nem talált olyan körülményt, amely a személyhez fűződő jog sérelmét a mű nem megfelelő kontextusba helyezésével megalapozná”.²⁸⁰

4.2. Vagyoni jogok

4.2.1. Rendelkezés a vagyoni jogokról

A vagyoni jogok és a személyhez fűződő jogok szoros összefonódását valló monista szemléletből következik, hogy a vagyoni jogok főszabályként ugyanúgy elidegeníthetetlenek, mint a személyhez fűződő jogok.²⁸¹

A jogalkotó a vagyoni jogok átruházásának, átszállásának, a róluk való lemondásnak a tilalmát a szerzői művek forgalmához fűződő praktikus társadalmi érdeket szem előtt tartva (így néhol a dualista elveknek engedve) áttörte az alábbi kivételekkel.

A. A vagyoni jogok öröklése

A vagyoni jogok örökölhethők, halál esetére a jogosult rendelkezhet róluk, illetve – bár élők közti, de ide kapcsolódó szabály szerint – az örökösök egymás javára szintén rendelkezhetnek a hagyaték tárgyát képező szerzői vagyoni jogokról.

Érdemes kiemelni, hogy amennyiben a szerző a törvény által lehetővé tett jogátruházással átengedte valakinek a műhöz kapcsolódó vagyoni jogait, az nem lesz része a hagyatéknek, ellentétben azzal az esettel, amikor „csak” felhasználási szerződéssel hasznosította alkotását, amelyhez kötődő szerzői jogok így a hagyaték részét képezik. (A felhasználási vagy jogátruházási szerződésen alapuló, a szerző halála után járó jogdíjkövetelés lényegében a szerzői joghoz kapcsolódó kötelmi igény, amely szintén tárgya a hagyatéknek.)

A viszonylag hosszú védelmi idő miatt probléma lehet, hogy akár már a másodfokú örökösök rendelkeznek – az esetlegesen a részjogosítványokra vagy egyes művekre szétaprózott – vagyoni jogokkal.

280 SZJSZT-14/10. számú szakvéleménye.

281 A szerzői jog egységes szemléletét jól érzékelteti, hogy a jogalkotó az erre vonatkozó alapvető szabályokat egy helyen (az Sztj. 9. §-ában) rögzítette, nem külön a személyhez fűződő és a vagyoni jogokra vonatkozó fejezetekben.

B. A vagyoni jogok gyakorlásának átengedése

A jogalkotó a főszabállyal ellentétben, a törvényben kifejezetten meghatározott alábbi esetekben lehetővé teszi a vagyoni jogok élők közti átruházását, átszállását:

a) egyes vagyoni jogok gyakorlására (kifejezett rendelkezés esetén továbbengedélyezésére) jogosító felhasználási szerződéssel,

b) kivételként, kizárólag a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel jogátszállással, illetve jogátruházással:

Ex lege jogátszállásról rendelkezik a törvény együttesen létrehozott mű (Szjt. 6. §) és munkaviszonyban alkotott mű [Szjt. 30. § (1) bekezdése²⁸² esetén]; e mellett a felek szabad döntésétől függően, jogátruházási szerződéssel teszik lehetővé egyes műtípusok vagyoni jogainak teljes átadását [ilyen a szoftver [Szjt. 58. § (3) bek.], a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis [Szjt. 61. § (2) bek.], a reklámozás céljára megrendelt mű [Szjt. 63. § (1) bek.] és a filmalkotás [Szjt. 66. § (1) bek.]].

Egyes műtípusoknál (pl. a médiaszolgáltatásban meghatározó filmalkotás esetén) nem csupán átruházható a vagyoni jogok teljessége, de ez a (diszpozitív, a felek eltérő megegyezését amúgy megengedő) főszabály.

Kiemelendő, hogy a kapcsolódó jogi teljesítményekre – így az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók, filmelőállítók jogaira – e rendelkezések nem irányadóak, azok teljes egészében átruházhatók.

4.2.2. A vagyoni jogok jogosultjai

A vagyoni és a személyhez fűződő jogok jogosultjainak személye – tekintettel arra, hogy az előbbinek az átruházására már élők között is van lehetőség, míg utóbbinál nem – elválhat egymástól.

A gyakorlatban elengedhetetlenül fontos meghatározni a vagyoni jogok jogosultjának kilétét, hiszen egy védett mű felhasználására (ha nem esik a szabad felhasználás körébe) tőle kell engedélyt kérni, illetve neki kell díjat fizetni (vagy közös jogkezelő szervezet szedi be és osztja fel a jogdíjat – amelyhez azonban szintén pontos adatszolgáltatásra van szükség). Mindehhez először be kell azonosítani, hogy általánosságban kik lehetnek a vagyoni jogok eredeti (elsődleges), valamint származékos (másodlagos) jogosultjai.

A. Eredeti jogosultak

Aki a mű megalkotásával (a szerzői jogi védelem létrejöttével, ex lege) elsődleges jogosulttá válik: a szerző. (Kapcsolódó jogok esetén az előadóművész, a hangfelvétel-előállító, a rádió- és televízió-szervezet, a filmelőállító, valamint a jelentős ráfordítással létrejött adatbázis előállítójának a teljesítmény létrejöttével keletkeznek az ahhoz kapcsolódó jogai.)

282 A munkáltatóra a munkaköri kötelezettség keretében alkotott műre vonatkozó vagyoni jogok az átadással szállnak át. Ez részben a szerző személyhez fűződő jogait is érinti; az egyes felhasználások engedélyezésére nem marad joga, díjigénye azonban fennáll a munkáltató nem saját felhasználása („megfelelő mértékű díjazás”), valamint a kötelező közös jogkezelés körébe tartozó felhasználások után.

Hatályos szerzői jogi törvényünk fenntartotta azt a korábbi alapvetet, mely szerint szerző csak természetes személy²⁸³ lehet: „a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta”.²⁸⁴

A kapcsolódó jogi teljesítményt azonban – ellentétben az emberi alkotással – jogi személyek (vagy jogi személyiséggel nem rendelkező személyegyesülések) is létrehozhatják (sőt, hangfelvétel-előállító, filmelőállító tipikusan, rádió- és televízió-szervezet praktikus jogi személy).

Az egyes eredeti jogosultakra a szerzők számából, illetve a művek, műtípusok jellemzőiből adódóan speciális szabályokat is tartalmaz az Szt.; témánk szempontjából a legfontosabb – a gyakorlatban többször egymást is átfedő kategóriákat jelentő – szerzői- és szomszédos jogi jogosult-típusok az alábbiak:

Több alkotó egymást kiegészítő, egymás művét nem módosító alkotásai az ún. eredeti többszerzős művek. Ilyenek a közös művek és ennek alkategóriái²⁸⁵ valamint a gyűjteményes művek.²⁸⁶

A közös művek²⁸⁷ esetén – akár felhasználói oldalról, akár jogosulti szempontból nézzük – az elsődleges kérdés, hogy a szerzők hogyan, milyen arányban rendelkeznek a közös alkotáshoz kapcsolódó jogokkal.

Egyszerű közös művek (például közösen írt zenemű) esetén az alkotás egyes részei nem használhatóak fel önállóan, így a jogok a szerzőket kétség esetén egymással azonos arányban illetik meg – azzal, hogy a szerzői jog megsértése esetén bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet.

Amennyiben az egyes mű-részek önállóan is felhasználhatók, összekapcsolt közös műről beszélünk, amely részeinek önálló hasznosításáról annak szerzője kizárólagosan rendelkezhet (tipikus példa erre meglévő vers megzenésítése vagy meglévő zeneműhöz szöveg írása²⁸⁸). E főszabály alól kivétel az olyan összekapcsolt közös mű, amelyet együtt alkottak a szerzők (azaz pl. a zeneszerző és a szövegíró egymás alkotására tekintettel, közösen szereztek egy szöveges zeneművet).

A média gyakorlatában: amennyiben nem együtt létrehozott közös mű egyes részei kerülnek felhasználásra egy műsorszámban (például utólag megzenésített vers), akkor – közös jogkezelés útján vagy egyedi engedély alapján – kizárólag e rész szerzőjének kell jogdíjat fizetni. Amennyiben azonban *együtt alkotott* közös műről van szó, például filmalkotáshoz olyan sláger szövegét (dallam nélkül) szerkesztik hozzá, amit a zeneszerző és a szövegíró egymás alkotására tekintettel, együtt hoztak létre, mindkét szerző hozzájárulására szükség van (függetlenül attól, hogy a konkrét példában a zene nem kerül felhasználásra, csak a szöveg).

283 A „személy” csak embert takarhat – tehát nem beszélhetünk gép által létrehozott alkotásról, illetve pl. az állatok által létrehozott „művek” sem részesülnek szerzői jogi védelemben.

284 Szt. 4. § (1) bek.

285 A közös műveken belül megkülönböztetjük az – Szt. által külön, a 6. §-ban említett, de a szakirodalom által ide sorolt – együttesen létrehozott műveket, valamint a szoros értelemben vett közös műveket, míg az utóbbiakon belül az egyszerű (korábban: „szerzőtársas”) és az összekapcsolt szerzői alkotásokat (amely utóbbi szintén lehet egymásra tekintettel és már meglévő műhöz létrehozott alkotás).

286 Többszerzős mű az eredeti többszerzős mű, a származékos mű és speciális kategóriaként a film, mint többlépcsős (eredeti többszerzős és általában származékos műnek is minősülő) alkotás.

287 Szt. 5. §.

288 Példaként szokták még említeni a zenére koreográfia és ezzel egy táncmű létrehozását – bár álláspontunk szerint kérdéses, hogy a koreográfia a zene nélkül vagy más dallammal, ritmussal felhasználható-e, így ezt az esetet nem látjuk feltétlenül idesorolhatónak.

Együttesen létrehozott mű jön létre, amikor olyan módon egyesülnek abban a szerzők hozzájárulásai, hogy az egyes szerzők jogait külön-külön nem lehetséges meghatározni. A médiaszolgáltatás során ennek a műtípusnak nincs relevanciája (sőt, a szakirodalomban előfordult e kategória szükségességének megkérdőjelezése is).²⁸⁹

Gyűjteményes mű esetén az annak tartalmát egyéni-eredeti módon összeválogató szerkesztő az ilyen alkotás szerzője – azzal, hogy amennyiben eleve szerzői vagy szomszédos jogi védelem alatt álló alkotásokat gyűjtött egybe, annak jogosultjai szintén rendelkeznek a gyűjteményes műre vonatkozó engedélyezési joggal és díjigénnyel. (A közelmúltban került közvetítésre például egy rádióra alkalmazott antológia: az abban szereplő novellák szerzőinek nem pusztán a hangjátékká átdolgozáshoz kellett egyedi engedélyt adniuk, de annak bármely felhasználása – pl. közvetítései – után is jogosultak jogdíjra.)²⁹⁰

Egy médiaszolgáltató műsorának formátumával összefüggésben merült fel kérdésként, hogy az gyűjteményes műnek minősül-e. Az SZJSZT – a médiaszolgáltatás szempontjából kiemelt fontosságú – döntésében kimondta, hogy „a szerkesztettség maga minden műsorszám fogalmi eleme [...] az egész műsorszámra gyűjteményes műként azért sem terjed ki a szerzői jogi védelem, mert különösen tartalmi, de formai szempontból is korlátozott az alkotói mozgástér”.²⁹¹ Korábbi bírói döntés ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett, amikor konkrét ügyben az ötleteket egységes rádióműsorra szerkesztő szellemi tevékenységet egyéni, eredeti jegyekkel rendelkező, szerzői jogi védelem alatt álló alkotásnak minősítette.²⁹²

A közszolgálati médiaszolgáltatás gyakorlata – magazinműsorok, kívánságműsorok, játékok formátumnak és / vagy rendezői utasításoknak megfelelő szerkesztése – alapján az előbbi, a gyűjteményes műnek minősítés lehetőségét szűkebben meghatározó állásponttal értünk egyet.²⁹³ Természetesen amennyiben a válogatás, szerkesztés egyéni-eredeti jellegű, és a munkáltató, rendező stb. utasításai által nem teljesen behatárolt, amelynél fogva az alkotó személyisége valóban tükröződik a műsorszámban, helye lehet a szerkesztett tartalom szerzői jogi védelme megállapításának.

Származékos műnek nevezzük, amikor egy már meglévő műre épül úgy egy másik alkotás, hogy az eredetit át is formálja, még hozzá egyéni-eredeti módon (enélkül szolgai másolásról és nem új szerzői műről lenne szó).²⁹⁴

A közszolgálati médiaszolgáltatás a származékos művek igen gazdag tárháza – néhány példát kiemelve a rengeteg műfajból: a regényekből, novellákból készült játékfilmek, televíziósorozatok, operettfilmek, színházi előadásokból vágással, szerkesztéssel készült filmalkotások, valamint a rádióra alkalmazott irodalmi és zenei művek (például hangjátékok, mesejátékok, opera-feldolgozások), dalsokrok, vers-összeállítások, sajátos szempont szerint szerkesztett kívánságműsorok, emlékműsorok.

289 Gyertyánfy Péter szerint „a nemzeti szabványokon és esetleg bizonyos műszaki, térképészeti alkotásokon kívül nincs olyan műtípus, ami ezen szabály alá esne”. GYERTYÁNFY PÉTER: A SZERZŐI JOG BÍRÓI GYAKORLATA 2006-TÓL: A SZERZŐK SZEMÉLYE, A TÖBBSZERZŐS MŰVEK. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2013. 2. 64.

290 A novella átdolgozására egyedileg ad engedélyt a szerző – az Szt. 26. § (1)–(7) bekezdése szerinti nyilvánossághoz közvetítéséért azonban közös jogkezelő szervezet útján érvényesítheti díjigényét.

291 SZJSZT-24/08. számú szakvéleménye.

292 Ld. a LB Pf.IV.25.051/01/8. sz. döntését és az SZJSZT-26/00. sz. kapcsolódó szakvéleményét („Cappuccino-ügy”).

293 A szerzői mű kritériumainak hiányában még az Önök kérték, Kívánságkosár típusú kívánságműsorok szerkesztése sem egyéni-eredeti.

294 Az Szt. 4. § (2) bekezdése a származékos művek tipikus példaként a fordítást, átdolgozást, feldolgozást nevesíti.

A médiatartalmak egy része emellett több lépcsőben létrejövő alkotás (a filmalkotás rendszerint ilyen), amely a fenti kategóriákból egyszerre többre is besorolható lenne (származékos mű, hiszen gyakran egy korábbi alkotás átdolgozása; az önállóan nem hasznosítható részek alkotói szerzőtársak; míg a külön is felhasználható műrészek viszonyában összekapcsolt alkotásról beszélhetnénk). Emiatt és a szerzőkre vonatkozó egyes speciális rendelkezések miatt²⁹⁵ a jogelmélet a filmeket a többszerzős műveken belül a származékos és az eredeti többszerzős művek kategóriája melletti harmadik, speciális kategóriaként, mint többlépcsős műveket tárgyalja.

A közszolgálati médiaszolgáltatásban felhasznált alkotások jó része (pl. a film tipikusan, de egyes hangjátékok, mesejátékok és egyéb hangfelvételek is) többszerzős származékos közös művek, de nem kizárt film és hangjáték esetén sem, hogy atipikus módon egy szerzője legyen, avagy úgy legyen több szerző közös alkotása, hogy nem más műből történik átdolgozás.²⁹⁶

a) Filmszerző

Az Sztj. egyetlen műtípusnál, a filmalkotásnál rögzíti szerzőinek nem taxatív felsorolását, illetve definícióját. Eszerint „a filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá. E rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait” – azaz ugyancsak a film szerzői lesznek az alapul szolgáló művek (pl. a megfilmesített irodalmi művek) alkotói.²⁹⁷

A filmszerzők meghatározásával kapcsolatos – a védelmi időre vonatkozó fejezetben már említett – érdekesség, hogy az Sztj. 2013. november 1-jétől hatályos 31. § (6) bekezdése a filmalkotás védelmi idejét nem általában a legutoljára elhunyt filmszerző, hanem a következő személyek közül utoljára elhunyt halálát követő év első napjától rendeli számítani: a film rendezője, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás céljára készült zene szerzője. Az – uniós szabállyal harmonizált²⁹⁸ – módosítás jelentősen segíti a védelmi idő pontos számítását, amit a korábban hatályos rendelkezés túl általános megfogalmazása meglehetősen bizonytalanná tett.²⁹⁹

A filmalkotás olyan összetett, több lépcsőben létrejövő szerzői mű, melynek létrehozásában a mellett, hogy többen (szerzők, szomszédos jogi jogosultak, valamint ezek egyikének sem minősülő közreműködők) is részt vesznek, gyakran más művek (novella, regény, dráma, táncjáték, opera – és a legkülönbébb műfajú irodalmi és zenei művek) átdolgozásai, így az alapul szolgáló mű szerzője szintén a film szerzőjének jogaival rendelkezik.

295 A filmalkotások szerzőire, illetve az őket és a filmelőállítót megillető jogokra a megfilmesítési szerződésre vonatkozó 66. § az általános szabályokhoz (így az 5–7. §-okhoz) képest speciális rendelkezéseket tartalmaz.

296 A technológia fejlődésével a filmalkotás többszerzős jellege alól egyik tipikus kivétel napjainkban a mobiltelefonon létrehozott filmalkotás (azzal, hogy amikor e készülékeken akár a vágás, szabadon letölthető zenék alászerkesztése, képek beillesztése stb. is egyszerűen megoldható lesz és általánossá válik, ismét „klasszikus” többszerzős filmekről beszélhetünk majd).

297 Sztj. 64. § (2) bek.

298 Ld. az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i, a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelve 2. cikkének 2. bekezdését.

299 Az Sztj. 31. § (6) bekezdésének 2013. október 31-ig hatályos megfogalmazása (valamennyi közül a legutoljára elhunyt filmszerző halálával kezdődő védelmi idő) és a filmszerző tag és sokszor meglehetősen szubjektív definíciója miatt sokszor nem volt egyértelmű a számítás, illetve régebbi filmalkotások esetén több alkotó halála időpontjának (sokszor nem egyszerű) vizsgálatát tette szükségessé.

A jogosultak egy részének (pl. rendező, forgatókönyvíró, alapul szolgáló mű szerzője) személye és jogainak terjedelme a legtöbbször egyértelmű, azonban több közreműködő esetén – jelenleg és korábbi szerzői jogi törvényeink hatálya alatt is – csak összetett jogi vizsgálat után lehet eldönteni, ki minősül szerzőnek.

A közszolgálati televízió több mint hatvan éve készít saját gyártású filmeket, emellett közvetít ennél akár több évtizeddel korábbi, a filmgyártás kezdeti időszakából származó, elsődlegesen filmszínházi bemutatásra szánt alkotásokat. Rendkívül színes archívumából nagy számban használ fel digitalizált archív anyagokat – különösen e régi „kincsek” bemutatására szolgáló M3 csatornán –, amelyek közvetítése vagy más módon történő felhasználása előtt minden esetben meggyőződik arról, milyen terjedelmű jogokkal rendelkezik, szükséges-e egyedi engedély beszerzése az adott felhasználáshoz, illetve milyen jellegű közös jogkezelés körébe tartozó adatszolgáltatást kell azzal kapcsolatban nyújtani. E vizsgálat során az adott filmalkotás elkészítésekor hatályos jogszabályok rendelkezéseit is figyelembe kell venni, így az alábbiakban ennek mentén mutatjuk be a filmszerzők meghatározásához szükséges forrásokat:

Filmszerzők az 1921. évi szerzői jogi törvény hatálya alatt

Az 1921. évi LIV. törvénycikk nem rögzítette, ki(ke)t kell a mozgófényképeszeti művek szerzőjének tekinteni. Az értelmezéshez segítséget az jelentett, hogy párhuzamosan rögzítette: e művek nyilvános előadására a „mozgófényképeszeti mű szerzőjének van – az esetleg felhasznált mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – kizárólagos joga”³⁰⁰. E megfogalmazásból következik, hogy a jogalkotó különbséget tett a filmalkotás szerzője és az ahhoz felhasznált művek alkotói között, és megerősítette, hogy utóbbi a származékos új műre vonatkozóan is rendelkezik szerzői jogaival.³⁰¹

A film szerzőinek meghatározása a régi Szjt.-ben

Az előző szerzői jogi törvénnyel ellentétben az 1969. évi III. törvény már meghatározta, kiket illetnek a filmalkotásokon fennálló szerzői jogok.³⁰² Eszerint: „*a film szerzői a film számára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához ugyancsak alkotó módon járultak hozzá. Ez a rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.*”³⁰³

300 1921. évi Szjt. 74. §.

301 Az eredeti filmszerző személyével kapcsolatban – pontos meghatározás hiányában – vita alakult ki. Az egyik – Balás P. Elemér nevével fémjelzett – álláspont szerint a filmgyártót illetik meg eredeti jogcímen a szerzői jogok, mivel „a vállalkozó nem csak befektető, hanem a film művészi alakítója is” (Ld. PETKÓ Mihály: A szerzői jogi szabályozás története, in: Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai (Miskolc: Bíbor, 2003) 238.).

A másik (Szente Andor által támogatott) nézet szerint eredeti szerzőnek csak az tekinthető, aki saját maga „önálló eszmével” járult hozzá a mű megalkotásához: film esetén a filmgyártó tőlük szerzi meg a szerzői jogokat, amelyeket így a gazdasági életben (mint másodlagos jogosult) praktikusán már kizárólagosan ő gyakorol.

A Kúria az utóbbi álláspontot erősítette meg. Eleinte az előadóművészt is szerzőnek tekintették, ám ezt a vélelmenyt kiszorította a mára egyértelmű álláspont, mely szerint a – jelen esetben – filmszínész nem alkot újat, csak megjeleníti a film alapjául szolgáló irodalmi művet.

302 A filmszerzők fogalmának meghatározására alapul szolgált a BUE 1967-ben, Stockholmban elfogadott szövege, mert bár kimondta, hogy a filmalkotásokra vonatkozó szerzői jog jogosultját annak az országnak a törvényhozása határozza meg, ahol a védelmet igénylik, de rögzítette, hogy a BUE-ben felsorolt vagyoni jogok a film megvalósítása céljából készült forgatókönyvek, párbeszédes jelenetek, zeneművek szerzőit, illetve a film főrendezőjét mindenképpen megilletik.

303 Régi Szjt. 41. § (1) bek.

Filmszerzők az Szjt.-ben

A filmalkotás szerzőinek meghatározásán a hatályos Szjt. nem változtatott,³⁰⁴ hiszen az továbbra is megfelel mind a jogelméletnek, mind a vonatkozó nemzetközi szabályoknak³⁰⁵ – sőt, ezzel az EU egyes irányelveinél részletesebb definíciót ad.³⁰⁶ A filmalkotás eredeti szerzői tehát:

- az Szjt.-ben kifejezetten nevesített szerzők (filmírók³⁰⁷, filmzene és zeneszöveg szerzője³⁰⁸, a rendező mint privilegizált szerző),
- az egyéni-eredeti tevékenységükkel újat alkotó közreműködők (tipikusan ilyen lehet az operatőr, a rajzfilmeknél a figuratervező, esetenként a szerkesztő, de akár a riporter, vagy az *egyéni-eredeti* alkotást létrehozó díszlet- és jelmeztervező is stb.³⁰⁹)³¹⁰, illetve
- bár közvetetten, de szintén filmszerzők az esetlegesen a filmről függetlenül létrejött, a filmben felhasznált művek szerzői (pl. regényíró).

A közreműködők személyét a gyakorlatban általában a stáblistán szereplők neve, valamint az Archívum elektronikus nyilvántartásában rögzített adatok alapján határozzák meg. (A stáblistán azonban a közreműködőket nem feltétlenül szerzői jogi szempontok szerint tüntetik fel, emellett régebbi – akár több évtizedes – alkotások keletkezésekor használt szak kifejezések lényegesen változtak; így a stáblista tartalmát (a közreműködők ott feltüntetett minőségét) kellő körületekintéssel kell kezelni.)

A név és az ellátott feladat (pl. operatőr) általában elegendő a jogosult beazonosításához, több esetben azonban csak a film (vagy részlete) megtekintése, a filmhez kapcsolódó szerződések és egyéb dokumentumok (pl. költségvetés, forgatókönyv, rendezői utasítások, záró elszámolás) részletes vizsgálata alapján állapítható meg, hogy pl. egy operatőr vagy egy „jelmeztervező” egyéni-eredeti alkotó tevékenysége (személyiségét tükröző beállítái, kreatív tervezői munkája) révén szerzőnek minősül-e. Az aprólékos elemzés része többek között annak megállapítása, hogy a közreműködő munkaköri kötelezettsége részeként vett-e részt a film létrehozásában, vagy ha nem, a vele kötött (általában sugárzási vagy megfilmesítési)

304 Szjt. 64. § (2) bek.

305 A BUE meghatározására és kapcsolódó szabályaira épít, illetve utal vissza mind a TRIPS-egyezmény, mind a WIPO Szerzői Jogi Szerződése.

306 Több irányelv csupán a főrendezővel kapcsolatban mondja ki, hogy őt mindig szerzőnek vagy a szerzők egyikének kell tekinteni. Emellett lehetővé teszik, hogy a tagállamok más személyeket is a film társszerzőjének minősítsenek.

307 Filmíró alatt a filmvázlat-, filmnovella-, forgatókönyv és általában minden, a filmhez készült irodalmi mű szerzője értendő.

308 A film számára készült irodalmi- és zeneművek szerzői is csak akkor filmszerzők, ha tevékenységükkel a film lényegéhez, egészéhez alkotó módon hozzájárultak.

309 A FilmJus felosztási szabályzata szerint: „filmalkotások szerzői” alatt a filmalkotások mozgóképi alkotóit, valamint a filmírókat; „filmalkotások mozgóképi alkotói” alatt a filmalkotások rendezőit, operatőreit, valamint a díszlet- és jelmeztervezőket; „filmíró” alatt az eredeti mű íróit/költőit, a forgatókönyvírókat (ideértve az irodalmi és technikai forgatókönyv íróit, a vezető író és a vezető forgatókönyvíró is), magyar nyelvre szinkronizált művek esetén a szinkronírókat/fordítókat (ideértve a magyar szöveg íróját is), a műfordítókat, a dramaturgokat, animációs filmeknél a figuratervezőket/bábtervezőket, továbbá a szerkesztőket is (ideértve a felelős szerkesztőt és a szerkesztő-riportert is) kell érteni, amennyiben a filmalkotás egészének kialakításához alkotó módon járultak hozzá.

310 BH2004. 325. Dokumentumfilm szerzőinek azok tekinthetők, akik a film elkészítésében alkotó módon vettek részt. A riporter tevékenysége akkor minősül alkotó részvételnek, ha az interjúkból álló film (filmvázlat, forgatókönyv hiányában) a riporter kérdései által irányítottan nyeri el tartalmát (Régi Szjt. 5. §, 41. §).

szerződés alapján korlátlan ismétlésre szerzett-e jogot a közszolgálati médiaszolgáltató; illetve ha nem: kisjogos mű alkotójaként közös jogkezelő szervezeten keresztül, vagy egyedi szerződés alapján közvetlenül szükséges-e számára jogdíjat fizetni (ld. részletesen a 7. fejezetben).

b) Hangjátékok szerzői

A hangjátékokat az Szjt. nem nevesíti, jelen tanulmányban a közszolgálati médiaszolgáltatás gyakorlatában elfoglalt kiemelt helye miatt érdemel külön említést.

A hangjáték – a filmalkotáshoz hasonlóan – több lépcsőben létrejövő, tipikusan többszerzős és gyakran származékos alkotás, melynek létrehozásában szerzők, szomszédos jogi jogosultak (rendező, dramaturg, rádióra alkalmazó, adott esetben a szerkesztő) egyaránt részt vesznek. Jogosultjainak meghatározása (különösen az, hogy kisjogos vagy nagyjogos műről van-e szó), a gyakorlatban többször vita tárgya.³¹¹

c) Hangfelvétel-előállító

A szerzői műveket bemutató 2. fejezetben foglaltak szerint magyar jogforrás nem definiálja a hangfelvétel-előállító fogalmát.³¹²

A filmelőállítótól eltérően a hangfelvétel-előállítót (a teljesítmény jellegéből adódóan) származékos jogok nem törvényi (diszpozitív) rendelkezés, hanem szerződések alapján illetik meg (amelyek tartalmát a – például kisjogos zeneműveket tartalmazó – hangfelvétel előállításához és többnyire kiadásához kapcsolódó üzleti érdekek határozzák meg).

A közszolgálati rádiócsatornákon közvetített műsorszámok többnyire saját gyártású hangfelvételek, céljuk pedig elsődlegesen nem a hangfelvétel többszörözése és terjesztése, hanem a nyilvánossághoz közvetítés. A hangfelvételek nagy része nem is tartalmaz szerzői művet vagy előadóművészi teljesítményt (pl. riportok, magazinműsorok), vagy ha mégis (rádiójátékok, kabarék stb.), a rögzített előadáshoz, illetve az előadott művekhez kapcsolódó szomszédos, illetve szerzői jogok közül a nyilvánossághoz közvetítés szempontjából lényeges – és nem közös jogkezelés alá tartozó – felhasználási jogokat igyekszik megszerezni az előállító.

A közszolgálati médiavagyon részét képező hangfelvételek előállítói jogait az Mttv. alapján az MTVA kezeli (egyes hangfelvételek előállítója pedig eredetileg is saját maga), így a média-vagyon ezen elemeinek felhasználására és annak engedélyezésére is jogosult.

311 A közszolgálati médiaarchívumban gondozott és jelenleg is ismételt hangjátékok nagy része még a régi Szjt. – sőt, van, amelyik az 1921. évi Szjt. – hatálya alatt készült, amikor a kisjogos-nagyjogos művek és felhasználási módok meghatározása és a jogdíjak rendezése jelentősen eltért a hatályos Szjt. definíciójától és a jelenlegi gyakorlattól. Egy eredetileg nem drámai műből készült hangjátékot a „több hangon megszólaltatás” okán hagyományosan nagyjogosnak tekintenek – annak ellenére, hogy a szó szoros értelmében nem tekintendő színpadra szánt alkotásnak. (Kiemelve a leglényegesebb különbséget: egy színpadi mű gyakran tartalmazza a látvánnyal kapcsolatos instrukciókat és számol a vizuális elemekkel – hangjáték esetén utóbbiakat más módon kell pótolni.) Vitatható, mennyire helyes a hangjátékok automatikusan nagyjogosnak minősítése. A másik kérdés, hogy kisjogos mű hangjátékká átdolgozása esetén az alapul szolgáló kisjogos mű szerzője a felvétel ismétlése esetén a (jelenleg automatikusan nagyjogos mű szerzőjének tekintett) dramaturghoz hasonlóan egyedi szerződés alapján kap-e jogdíjat – vagy közös jogkezelő szervezeten keresztül.

312 Ld. 2.2.3. pont: „Hangfelvétel előállítónak a MAHASZ-gyakorlat azt a természetes vagy jogi személyt tekintti, aki elsőként rögzíti valamely előadás hangjait vagy más hangokat, érve a rögzítés alatt nem elsődlegesen annak technikai megvalósítását, hanem annak kezdeményezését, finanszírozását, megtörténtéért való felelősséget.”

d) Filmelőállító

A filmelőállító definícióját nem véletlenül találjuk a filmalkotásokra vonatkozó rendelkezések között: a gyakorlatban (így a médiaszolgáltatás gyakorlatában is) a ritkább eset, amikor szerzői jogi védelemben nem részesülő filmhez kizárólag az előállítói szomszédos jogok kötődnek; a filmelőállító tipikusan a filmszerzők jogainak származékos jogosultja, amelyre való tekintettel a rá vonatkozó megállapításokat is célszerűen a 4.2.2. alpont B) pontja alatt részletezzük.

A filmelőállítót egyetlen szempontból érdemes az eredeti jogosultak között is kiemelni: saját jogán illetik meg például az ún. „üres-hordozó”, illetve kábeltelevíziós jogdíjak, amelyek – a közszolgálati médiavagyon kezelésének, a többször ismételt archív tartalmaknak köszönhetően – a közszolgálati média számára is bevételt jelentenek.

e) Rádió- és televízió-szervezet

A 2. fejezetben szintén utaltunk már rá, hogy a „rádió- és televízió-szervezet” fogalmát (ugyanúgy, ahogy a „műsor” definícióját) szerzői jogi törvényeink nem tartalmazták és tartalmazzák, így leginkább a médiajog fogalomhasználatára támaszkodhatunk: az Mttv.-beli rádiós-, illetve audiovizuális médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltató³¹³ fogalmakkal azonosíthatjuk. E szervezetek szomszédos jogi jogosultságával az Szjt. a műsor elkészítéséhez, szerkesztéséhez fűződő teljesítményüket honorálja. Ezen – eredeti jogosultságot eredményező – tevékenységük majdnem mindig magában foglal más, származékos (szerzői és/vagy szomszédos) jogokat is, így a gyakorlatban ritka, hogy e státuszukra hivatkozva, kifejezetten szomszédos jogi jogosultként adjanak engedélyt vagy lépjenek fel a jogsértéssel szemben.³¹⁴

f) Adatbázis-előállító

A médiaszolgáltatók – különösen a főtevékenységükhöz kapcsolódó archiválással, nyilvántartásaikkal összefüggésben – akár gyűjteményes műnek minősülő, akár csak kapcsolódó jogi védelemben részesülő adatbázist is előállíthatnak. E minőségükben történő fellépés azonban nem tipikus – hiszen ezen (speciális) adatbázist érintő jogsértés esetén rendszerint van más jogcím, amely alapján egy médiaszolgáltató hatékonyan fel tud lépni a jogsértővel szemben –, így e kérdés további részletezését itt nem tartjuk szükségesnek.

B. Származékos jogosultak

a) Jogutód

Jogutódként természetes személy örökléssel (törvény vagy végrendelet alapján, osztályos egyezséggel), jogi személyek vagy más szervezetek a rájuk vonatkozó jogszabályok alapján (pl. átalakulással, egyesüléssel stb.³¹⁵) szerzett vagyoni jogokkal rendelkezhetnek.

313 Mttv. 203. § 40. pontja alapján a *médiaszolgáltatás* elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.

314 Ld. a 2.2.1. pontot is.

315 Nem természetes személy jogosult jogutód nélküli megszűnésénél, amennyiben nincs egyértelmű rendelkezés a szerzői v. kapcsolódó jogokról (pl. ezek gyakorlását megelőzően jogszerűen nem ruházta át harmadik személyre), két eset lehetséges: ha a társaság elsődleges jogosult volt, megszűnésével a jogok „alanytalanná” válnak; míg ha a társaság maga is felhasználási v. jogátruházási szerződéssel szerezte a jogokat, azok visszaszállnak az eredeti jogosultra.

b) Felhasználási szerződéssel jogot szerzett jogosult

Felhasználási szerződéssel egyes vagyoni jogokat engedhet át a szerző vagy más, a vagyoni jogokkal rendelkezni jogosult személy.

A legteljesebb körű – a teljes átruházáshoz legjobban közelítő – felhasználási szerződés az, amelyben a felhasználó az adott műre vonatkozó felhasználási jogokat valamennyi ismert felhasználási módra, teljes védelmi időre kiterjedően, harmadik személynek átengedhetően, kizárólagosan, területi korlát nélkül szerzi meg. Korlátja e majdnem teljes körű jogszerzésnek pl. a bestseller-klauszula,³¹⁶ illetve a szerződéskötéskor még nem ismert felhasználási módra vonatkozó kikötés érvénytelensége³¹⁷ és az életmű-szerződés tilalma.³¹⁸

A magyar rádiózás és televíziózás több évtizedes múltjára tekintettel gyakori kérdés a közszolgálati médiában, hogy az Archívumban gondozott és gyakran ismételt tartalmakra vonatkozóan rendelkeznek-e felhasználási joggal a közszolgálati médiumok a főtevékenységhez kötődő felhasználási mód – a nyilvánossághoz közvetítés – újabb és újabb technológiáira vonatkozóan is? A választ egyértelműen megadja az Szjt. 44. § (2) bekezdése:

„ugyanazon felhasználási módnak a szerződés megkötését követően kialakult új módszere nem tekinthető a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módnak pusztán azért, mert a korábban is ismert felhasználási mód megvalósítását hatékonyabban, kedvezőbb feltételekkel vagy jobb minőségben teszi lehetővé”.

A nyilvánossághoz közvetítés rohamos tempóban születő új műszaki megoldásaira (pl. különböző vezetékes jeltovábbítási módok, IPTV, OTT stb.) tehát nem kell új engedélyt kérni, hiszen ugyanazon felhasználási módon belüli újabb közvetítési módszernek minősülnek csupán (ld. részletesen a 6. fejezetben).

Amennyiben a mű felhasználására nem a szerzővel, hanem az adott felhasználási mód engedélyezésére jogosult felhasználóval kell szerződést kötni, engedélyezési jogának terjedelmét vagy meg kell vizsgálni, vagy érdemes a szerződésben kikötni, hogy szavatolja: rendelkezik a felhasználási szerződés megkötéséhez szükséges valamennyi joggal. A gyakorlatban a jogszavatosság kikötése a praktikus megoldás, hiszen a felhasználó engedélyezési joga terjedelmét pontosan meghatározni csak a jogszerzését (a jogok átruházását, öröklését stb.) igazoló valamennyi dokumentum áttekintését követően lehetne, ami a médiaszervezet részéről aránytalan kapacitás-ráfordítást igényelne.

c) Vagyoni jogok átruházásával jogot szerzett jogosult

A vagyoni jogok átruházáskor azok a maguk teljességében szállnak át a jogutódra, aki ettől kezdve (a közös jogkezelés egyes eseteit kivéve) kizárólagos engedélyezési joggal és általános

316 Az Szjt. 48. §-a értelmében: A polgári jog általános szabályai szerint a bíróság akkor is módosíthatja a felhasználási szerződést, ha az a szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét azért sérti, mert a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően naggyá válik a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség. (Azaz, ha a mű iránti kereslet előre nem várt módon megnő, ezzel arányba kell hozni az érte járó díjazást.)

317 Szjt. 44. § (2) bek.

318 Szjt. 44. § (1) bek.: „Semmis a felhasználási szerződésnek az a kikötése, amellyel a szerző meghatározatlan számú jövőbeli művének felhasználására ad engedélyt.”

díjigénnyel rendelkezik.³¹⁹ Jogszerű jogátruházásra kizárólag az Szjt.-ben meghatározott, a 4.2.1. pont B) pontjában már hivatkozott esetekben kerülhet sor.

A közszolgálati médiában tipikusak a munkaviszonyban alkotott művek: az alkotások e jellegének elsősorban a közvetítések jogszerűsége és jogdíj-vonzata szempontjából van jelentősége (archív tartalmak ismétlése esetén ezért kiemelten fontos a szolgálati művek, valamint a munkavállalók adatait tartalmazó nyilvántartások pontossága). Felhasználóként a média tipikusan filmalkotások közvetítésére kap engedélyt, illetve reklám céljára készült alkotások közvetítésére megrendelést: a szerződéses partner ilyen esetekben szavatolja, hogy jogosult a kívánt terjedelmű felhasználásra, illetve annak engedélyezésére.³²⁰

ca) Munkáltató³²¹

Munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban az eredeti szerző munkavállaló³²² által alkotott mű („szolgálati mű”) átadásával az ahhoz kapcsolódó vagyoni jogok teljességét a munkáltató szerzi meg, amennyiben a mű megalkotása a szerző munkaviszonyból származó kötelezettsége – ez a törvényi (ex lege) jogátruházás egyik, fent már említett esete.

A közszolgálati médiában rendszeresen készültek és készülnek belső gyártású műsorszámok, és a rádió, televízió, valamint a szintén közszolgálati médiaszolgáltatónak minősülő MTI Zrt. munkavállalói egyéb, a műsorszámokhoz utóbb felhasználásra kerülő alkotást hoznak létre (pl. fényképeszeti művet).

A gyakorlatban kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy kizárólag a munkaköri kötelezettségként alkotott mű vagyoni jogainak az átruházása történik meg az átadással: amennyiben a munkavállaló ezen kívül hoz létre egyéni-eredeti alkotást és azt a munkáltató fel kívánja használni, erre vonatkozóan a feleknek külön megállapodást kell kötniük.

A Magyar Rádió és Televízió, majd jogutódjai már a régi Szjt. – sőt, az 1921. évi Szjt. – hatálya alatt is kiemelten magas színvonalon és nagy volumenben állítottak elő rádiós- és televíziós-műsorszámokat (és az ahhoz szükséges egyéb műveket – pl. díszlet, jelmez stb. is), és ezen – a közszolgálati médiavagyon részét képező – alkotásokat jelenleg is felhasználják a közszolgálati médiaszolgáltatásban, így kiemelt figyelmet kell fordítani a korábbi jogszabályi rendelkezésekre.

Az új Szjt. hatályba lépését követően a filmalkotásra nem alkalmazhatók a szolgálati művekre vonatkozó szabályok, így a munkaviszonyban létrehozott filmalkotásokra megfilmesítési szerződést kell kötni.³²³

Az 1969. évi (rég) Szjt. még nem zárta ki a munkaviszonyból (vagy más hasonló jogviszonyból) folyó köteletség teljesítéseként megalkotott művek szabályainak a filmalkotásokra

319 Az átruházási és a felhasználási szerződés „jogosító hatása” közti különbséget jól érzékelteti, hogy a szerző halála esetén az átruházott vagyoni jogok nem tartoznak a hagyatékába (csakúgy, mint egy korábban átruházott ingatlan), azonban ha csak felhasználási szerződéssel hasznosította jogait a szerző, azok a hagyaték részét képezik.

320 A jogszavatossági kikötés nem pusztán a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozik: a jogtulajdonos rendszert az is garantálja, hogy a médiában használni engedett tartalom nem sért személyiségi jogi, médiajogi (pl. kiskorúak védelme, reklámtiltalmak stb.), és egyéb jogszabályi előírásokat sem.

321 A munkaviszonyban alkotott művekről ld. Szjt. 30. §-át.

322 Munkavállaló, vagy közszolgálati, közalkalmazotti jogviszonyban, szolgálati viszonyban foglalkoztatott személy, illetve munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szervezetzeti tag.

323 A gyakorlatban praktikus megoldás a munkaszerződésbe belefoglalni a jövőben megalkotandó művekre vonatkozó – természetesen az Szjt. szabályainak megfelelő tartalmú, korlátjait figyelembe vevő – megfilmesítési részt.

alkalmazhatóságát. Azaz, ha a szerző e dátumot megelőzően átadta a munkaköri (vagy munkaviszonyból eredő egyéb) kötelezettségeként létrehozott filmalkotást a munkáltatónak, a vagyoni jogok ezzel a törvény alapján a munkáltatóra szálltak át, így az 1999. évi Szjt. hatályba lépését követő új felhasználás esetén a szolgálati műnek minősülő filmalkotás felhasználását a munkáltató engedélyezheti.

Az 1970. január 1-je előtt létrejött, munkaköri kötelezettség teljesítéseként alkotott filmművekre az SZJSZT egy döntése szerint³²⁴ – szerződés eltérő rendelkezése hiányában – analógia útján alkalmazhatók az 1969. évi Szjt. hivatkozott rendelkezései, így az ilyen filmalkotás szolgálati műnek minősíthető, jogosultja pedig a munkáltató.

Sem az 1969. évi, sem a hatályos Szjt. nem rögzítette, mi lesz a vagyoni jogok sorsa, ha az azokat megszerző munkáltató jogutód nélkül megszűnik. Bár logikus megoldás, hogy – mivel a munkáltató másodlagos jogosult – azok visszaszálljanak az eredeti szerző(k)re, de célszerű lenne ennek jogszabályban való rögzítése is.³²⁵

A közszolgálati médiavagyonba tartozó szolgálati művek felhasználása során nem egyszer problémát okozott, hogy abban az esetben sem kért engedélyt a munkáltató (vagy jogutódja) a felhasználáshoz, amikor arra a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó rendelkezések alapján nem szerezte meg a jogot.

Érdekes kísérlet volt annak idején a Szomszédok című sorozat népszerűsítése érdekében annak olyan átdolgozása (Szomszédok retro), amelyben az eredeti képhez képregényszerűen („buborékokban”) vagy ún. in-boxokban kommentárokkal, szövegrészletekkel próbálták aktualizálni a filmet. Ehhez eredetileg csak szóban kért engedélyt a Magyar Televízió a szerzőket képviselő rendezőtől, aki végül az új sorozat első néhány részének sugárzását követően nem járult hozzá további epizódok közvetítéséhez, így azok helyett az eredeti filmváltozat került a műsorba.³²⁶ Ennek az esetnek értelemszerűen szerzői személyiségi jogi vetülete is volt, ugyanis az átdolgozás egyértelműen sértette a mű integritását is.³²⁷

Az Archívumban gondozott fotóművészeti alkotásokkal összefüggésben kell kiemelni, hogy a fényképen szereplő személytől külön engedélyt kell kérni minden olyan felhasználáshoz, amelyre eredetileg nem terjedt ki a képmásának felhasználására vonatkozó hozzájárulása – még abban az esetben is, ha szolgálati műként a munkáltató rendelkezik a vagyoni jogokkal.³²⁸

cb) Filmelőállító

A filmalkotások vagyoni jogosultja a gyakorlatban általában a filmelőállító (régábban: filmgyár, vállalkozó), mivel a szerzők nagy száma miatt a jogok egy kézbe kerülése már a kezdetektől praktikus feltétele volt a filmalkotások hasznosításának. Az 1921. évi törvény alapján fennálló bizonytalanságot a bírói gyakorlat döntötte el, míg az 1969. évi Szjt. kifejezett rendelkezéseivel megerősítette, hogy a megfilmesítési szerződéssel a filmgyár szerzi meg a szer-

324 SZJSZT-9/04. számú szakvéleménye.

325 Kiss Tibor: A munkaviszonyban alkotott szerzői művek a magyar jogrendszerben. In *Miskolci doktorianduszok jogtudományi tanulmányai*. Miskolc, Bíbor, 2006. 323.

326 <http://index.hu/kultur/media/szomszedok8/>

327 A szerzők engedélye esetén természetesen semmilyen szempontból sem lett volna jogsértő az új filmváltozat: kiváló példa ez arra, hogy az alkotók vagyoni rész-jogosítványaik (itt: átdolgozás) engedélyezésével jogszerűen járulhatnak hozzá az egyébként nem forgalomképes személyhez fűződő jogaik korlátozásához.

328 Konkrét példa erre az M3 médiaszolgáltatás népszerűsítésére készített óriásplakátok ügye.

http://hvg.hu/kultura/20140107_Eltavolitotta_Koncz_Zsuzsa_plakatjait_a_k

zöktől a vagyoni jogokat. Az Szt. ugyanezt rögzíti azzal a kiegészítéssel, hogy a filmelőállítók szervezési-befektetési teljesítményét szomszédos jogi védelemben is részesíti (jelentős anyagi kockázatát pedig egyes szerzői jogok kvázi megosztásával – pl. final cut joga – honorálja. (Mindezek alól kivételt jelent, hogy a filmzene szerzőjének és szövegírójának jogai nem kerülnek átruházásra: az ő műveik felhasználására azonban – amennyiben nem rendelkeztek másként a megfilmesítési szerződésben, illetve nem tiltakoztak jogaik (nem kötelező) közös jogkezelés keretén belül történő kezelése ellen – az érintett közös jogkezelőtől lehet és kell engedélyt kérni, illetve díjat fizetni – ld. a következő alpontot.)

A filmek (és ezen belül a filmalkotások) leírt védelmének, valamint a filmelőállítóra történő jogátruházás főszabályként rögzítésének oka, hogy a filmek nem pusztán esztétikai, szellemi értéket képviselnek: előállításuk jelentős anyagi beruházást és szervezési ráfordítást igényel. Ez utóbbiakat nem a film szerzői teremtik elő, hanem az annak létrejöttében anyagilag is érdekelt filmelőállító, akinek személye és tevékenysége csaknem ugyanolyan fontos, mint a filmszerzőké, hiszen az ő befektetése nélkül az igen költséges filmalkotások nagy része létre sem jönne.

Az Szt. a film előállítójának pontos fogalmát is meghatározza: „*az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.*”³²⁹

A definíció nagyon lényeges, mivel a filmszakmában az angolszász területről átvett és általánosan használt „producer” kifejezés többfajta közreműködőt is takarhat, így szükséges volt annak pontos meghatározása, hogy a filmhez pontosan milyen tevékenységekkel hozzájárulókat „jutalmaz” a jogalkotó a megfilmesítési szerződéssel kapcsolatos kiemelt, illetve a nem egyéni-eredeti filmekre is vonatkozó szomszédos jogokkal.

Az angol „executive producer” a filmet finanszírozó, a vagyoni jogokkal rendelkező személy vagy szervezet, míg a „line producer” a napi szervezési, operatív feladatokat hajtja végre (leginkább a magyar gyártásvezetőhöz hasonlítható). Az Szt. filmelőállító definíciója nagyjából az előbbi (finanszírozó, a filmért felelősséget vállaló) természetes vagy jogi személyt, illetve gazdasági társaságot takarja.³³⁰ (Ezzel kapcsolatban még megjegyzendő, hogy a Film-törvény – már említett eltérő céljából, a filmgyártás támogatási rendszeréből adódóan – alkalmazásában a természetes személyeket nem tekinti filmelőállítónak.)³³¹

d) Közös jogkezelő szervezet

A felhasználók, felhasználások és a jogosultak nagy száma, illetve ebből adódóan az egyedi szerződéskötés, díjfizetés-beszédés, ellenőrzés nehézségei miatt alakult ki a közös jogkezelés intézménye.

A közös jogkezelő szervezet abban a körben, amelyben közös jogkezelésre jogosult, az eredeti jogosult joggyakorlását is kizáró módon rendelkezik a vagyoni jogok egy részével (az engedélyezéssel, a felosztás befejezéséig a teljes jogdíjjal).³³²

329 Szt. 64. § (3) bek.

330 A film szerzői vagyoni joga a producer befektetése nélkül nem realizálódhat, a producer a szerzői jog tényleges alkotáshoz való jogelméleti kötöttsége miatt, az őt megillető vagyoni jogosultságokat mégsem eredeti jogosultként, hanem származékos módon (cessio legis) a film alkotóitól szerzi.

331 2004. évi II. törvény 2. § 4. pont.

332 Az SZTNH nyilvántartása tartalmazza, hogy mely közös jogkezelők mely alkotások és felhasználási módok tekintetében mely jogosultak érdekeit képviselik, és hogy közös jogkezelésük pontosan milyen tevékenységek végzésére terjed ki.

A közös jogkezelés alapulhat törvényen (kötelező) és a jogosultak saját elhatározásán (önkéntes): azonban bármilyen alapon jön is létre, a közös jogkezelés kiterjesztett hatályú, azaz a bírósági bejegyzés³³³ és Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál (SZTNH) történt nyilvántartásba vétel alapján nem csak a tagjait, hanem az érintett jogosultak vonatkozásában a világ összes jogosultját képviseli.

A közös jogkezelés részletes szabályait, a „kisjogos” és „nagyjogos” fogalmak meghatározását, a gyakorlati kérdéseket az e témát részletező 5. fejezet mutatja be.

4.3. A közszolgálati médiaszolgáltatók és az MTVA mint szerzői és szomszédos jogi jogosult

A magyar közszolgálati médiaszolgáltatók (valamint a közszolgálati médiavagyont kezelő MTVA)³³⁴ abban a speciális helyzetben vannak, hogy – miután nem pusztán készen vásárolt művekből, illetve műsorszámokból állítják össze az egyes médiaszolgáltatások műsorfolyamát, hanem belső és külső gyártásban, valamint koprodukcióban készült alkotások filmelőállítói, illetve szerzők munkáltatói, így maguk is jogosulti pozíciót töltenek be, tipikusan az alábbiak szerint:

- a médiaszolgáltatók (és a vagyonkezelő MTVA) – önállóan vagy esetleges koprodukciós partnerével együttesen – gyakorolja a filmalkotások megfilmesítési szerződéssel vagy munkavállalótól átruházással megszerzett vagyoni jogait [így egyrészt eredeti szomszédos jogi jogosultként (mint film- vagy hangfelvétel-előállító), másrészt származékos szerzői jogosultként használja fel a filmalkotásokat, hangfelvételeket, illetve engedélyezi azok bármilyen módon történő felhasználását – tipikusan nyilvánossághoz közvetítés, DVD-n, CD-n többszörözés és terjesztés, nyilvános előadás],
- egyéni-eredeti jelleggel nem bíró filmek előállítójaként, mint szomszédos jogi jogosult, engedélyezheti az Szjt.-ben taxatív meg határozott felhasználást (más rádió- és televízió-szervezet által történő nyilvánossághoz közvetítés, rögzítés, többszörözés, lehívásra hozzáférhetővé tétel, belépti díj ellenében hozzáférhető helyiségben történő nyilvános előadás.
- rádió- és televízió-szervezetként, mint szomszédos jogi jogosult, műsorának nyilvánossághoz közvetítésére, rögzítésére, többszörözésére van engedélyezési joga – amely azonban nem mindig korlátlan. A szerzői jogi szempontból jogosulti pozícióban lévő rádió- és televízió-szervezet egyes műsorszámait felhasználását harmadik fél számára egyéb jogszabályi kereteket is figyelembe véve engedélyezheti – vagy éppen köteles engedélyezni.³³⁵

333 A közös jogkezelő egyesületként történő bejegyzés előfeltétele, hogy képviselt jogonként rendelkezzen a jogosultak többségének megbízásával vagy ilyen szándéknyilatkozatával.

334 Ld. az Mttv. 100. § (1) bekezdését és jelen tanulmány 7. fejezetét.

335 Kiemelt sportesemények továbbközvetítésére csak a sport- és médiajogi szabályok, illetve a kapcsolódó háttérszerződések keretei között kerülhet sor; külföldi hírügynökségek anyagait tartalmazó műsorszámok vagy azok részletei e megállapodások kötelmi korlátaival adhatók csak tovább. A kiemelten nagy jelentőséggel bíró eseményekre (pl. Olimpia) vonatkozó – gyakran a közszolgálati médiaszolgáltatók által megvásárolt – kizárólagos közvetítési jogot korlátozza az Mttv. a nézők, hallgatók érdekében, lehetővé téve más médiumok számára is legalább a rövid híradást (Mttv. 16–19. §-ai).

4.4. A közszolgálati médiaszolgáltatók és az MTVA mint felhasználó

A közszolgálati médiában felhasználni kívánt azon tartalmakra vonatkozóan, amelyek jogai nem tartoznak a közszolgálati médiavagyonba, kétféle módon szerezhet engedélyt az MTVA: vagy egyedileg, közvetlenül a szerzői vagy szomszédos jogi jogosulttól, vagy közös jogkezelés útján (utóbbiról ld. részletesen az 5., a felhasználási szerződésekről a 6. fejezetet).

Az egyedi engedélykérés és jogdíjfizetés feltétele értelemszerűen a jogosult beazonosítása és a felhasználási szerződés megkötése: hogy ez mennyire egyszerű vagy nehézkes, az a tartalom típusától is függ:

- a) A magyar közszolgálati csatornákon közvetített műsorszámok egy részét az Mttv.-ben rögzített feladatának megfelelően az MTVA gyártja, gyártatja, illetve szerzi be már meglévő alkotásként.

A külső gyártásban létrejövő művek tipikusan olyan – szerzői jogi elemekkel vegyes – vállalkozási szerződés alapján születnek meg, ahol a gyártó szavatolja, hogy a felhasznált művek szerzőitől, illetve teljesítmények szomszédos jogi jogosultjaitól megfelelő terjedelmű felhasználási jogot szerez. E jogszavatosságra tekintettel az MTVA az általa ismert szerződő partnerrel áll jogviszonyban, az alkotók felkutatására nincs szükség. Már meglévő, kereskedelmi forgalomban is elérhető alkotás (film, hangfelvétel) „megvásárlása” (meghatározott felhasználási módra, időtartamra, ismétlésszámra stb. vonatkozó felhasználási szerződés megkötése) esetén szintén egyértelmű a helyzet: a jogosult (rendszerint a forgalmazó) a szerződő partner.

(E megállapodások során leginkább azon szerzők és szomszédos jogi jogosultak pontos meghatározására kell ügyelni, akik közös jogkezelő szervezetten keresztül jogosultak jogdíjra a közvetítés vagy egyéb felhasználás után: az ő adataik rögzítése az alapja annak, hogy az MTVA megfelelően eleget tudjon tenni adatszolgáltatási kötelezettségének.)

- b) A belső gyártásban újonnan létrejövő műsorszámok döntően szolgálati művekből álló többszerzős művek (pl. rendező, operatőr, dramaturg stb. együttes munkája eredményeként jönnek létre): ekkor a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó rendelkezésekre is figyelemmel kell lenni a felhasználás során,³³⁶ de az alkotó személye nem kérdéses.
- c) Archiv tartalom felhasználása (pl. ismételt közvetítés, DVD-kiadás) esetén, vagy ha a belső gyártásban készülő műsorszámhoz kereskedelmi forgalomban nem elérhető alkotást használnak fel, gyakran nagyobb gondot okoz a szerző, illetve a származékos jogosult beazonosítása, felkutatása: az Szjt. azon definíciója, mely szerint a szerzői jogok azt illetik meg, aki a művet megalkotta, még vajmi kevés lenne a mindennapokban annak meghatározására, hogy egész pontosan (név és egyéb adatok szerint beazonosíthatóan, címmel, telefonnal) kit kell megkeresnie annak, aki az adott művet fel szeretné használni.

Az Szjt. 94/B. §-a tartalmazza a szerzőség – felhasználók számára kézzelfogható segítséget jelentő – véelmét.³³⁷ Eszerint az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a

336 Ld. többek között a 4.2.2. pont B. alpontban a „Munkáltató” alcímben írtakat.

337 Ez a vélelemrendszer az ún. Jogérvényesítési irányelvnek – EP és Tanács 2004/48/EK irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről – megfelelően került az Szjt.-ben is rögzítésre. Annak ellenére, hogy a rendelkezést forrása és a törvénybeli elhelyezése is a szerzői jogsértéshez kapcsolja – alapvetően abból a célból, hogy jogsértés esetén meghatározható legyen az az ellen fellépésre jogosult szerző személye –, a vélelmsor általában (így jogszerű felhasználás esetén az alkotó felkutatásakor) is irányadó és mint ilyen, jelen fejezet témájához is szorosan kapcsolódik.

nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. Név feltüntetésének hiányában vagy ellenbizonyítás esetén – szintén az ellenkező bizonyításáig – azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként az SZTNH-nál vezetett – közhitelesnek minősülő – önkéntes műnyilvántartásba vetette és ezt közokirattal igazolja.³³⁸ Mindennek hiányában – az ellenkező bizonyításáig – azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja.³³⁹ A megdönthető vélelemrendszer legutolsó eleme, hogy ha az előző rendelkezések egyike sem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.

Kétség vagy vita esetén a médiaszolgáltatásban is a fenti vélelemsornak megfelelően kerül meghatározásra a szerző személye; a kutatás forrásai a gyakorlatban tipikusan az alábbiak.

4.4.1. Saját és szabadon hozzáférhető nyilvántartások, adatbázisok

A magyar rádiózás és televíziózás több évtizedes múltjának köszönhetően rengeteg információ, adat halmozódott fel mind a munkavállaló szerzőkről, mind más alkotókról, illetve azok jogutódjairól vagy képviselőikről.

A közmédia akár a saját előállítású, akár a más film- vagy hangfelvétel-előállítótól beszerzett tartalom adatait (így a szerzők nevét is) kezdettől fogva – eleinte papíralapon – tárolta (az adatvédelmi szabályok betartásával). Jelenleg ezeket az információkat elektronikusan rögzítik, és egy igen differenciált, többféle keresést lehetővé tévő adatbázisban tárolják: e tartalmak felhasználásával kapcsolatban – akár a közös jogkezelő szervezeteknek nyújtott adatszolgáltatásban, akár a felhasználást megelőző egyedi szerződés megkötéséhez – az itt ekként rögzített személyeket kezelik szerzőként (hiszen pontos adatrögzítés esetén az alkotókról is hiteles információt tartalmaz a rendszer).³⁴⁰

Saját nyilvántartás hiányában gyakran az interneten elérhető adatokból indulnak ki a felhasználók. Ez az elérhetőség mellett a szerzői vagy szomszédos jogi jogosultságra vonatkozóan sem hiteles forrás, így amennyiben a kutatás eredményes, a szerződéskötést megelőzően szükség van még a jogosult személyazonosságának, illetve jogosultsága terjedelmének ellenőrzésére is.

A felhasznált mű jellegéből adódóan más intézmények, közgyűjtemények (képtárak, múzeumok)³⁴¹ is többször nyújtanak segítséget a jogosultak felkutatásához.

4.4.2. Ügynökségek

A szerzők, illetve örököseik gyakran ügynökségeket bíznak meg jogaik kezelésével. A közszolgálati médiában felhasznált irodalmi és zenei művek jogosultjainak egy részét szintén

338 Sztj. 94/B. § (2) bek.: „A mű nyilvántartásba vételért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni.” Ld. még a 26/2010. (XII. 28.) KIM rendeletet az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól.

339 Sztj. 94/B. § (3) bek.: „Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára, a tag kérésére állíthat ki.”

340 A papíron tárolt, illetve az adatbázisból kikeresett adatokat a leggyorsabb és legegyszerűbb módon (telefonkönyv, Internet) aktualizálják.

341 A Petőfi Irodalmi Múzeum gyakran keresett segítséget például a hangjátékok alapjául szolgáló művek szerzőinek, illetve örököseinek felkutatása során.

ügynökségek képviselik: az alkotók (örökösök) helyett és nevükben eljárva adnak engedélyt a felhasználásra és szedik be a jogdíjat.

4.4.3. Közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásai

A közmédia – tevékenységének jellegéből adódóan, a tömeges műfelhasználásra tekintettel – együttműködik a közös jogkezelő szervezetekkel: az adatszolgáltatás pontosítása során többször nyílik lehetőség a szerzők személyével kapcsolatos kérdések tisztázására, ám ez általában a „kisjogos” szerzőkre korlátozódik és nem nyújt segítséget az egyedi, „nagyjogos” szerződések megkötéséhez.

A jogkezelő szervezetek műnyilvántartásaiból az adatszolgáltatással kapcsolatos egyeztetésen kívül is lehetőség van adat kikérésére (díj ellenében – az információ költségvonzata miatt rendszerint nem ez az elsődleges kutatási forrás).

4.4.4. Önkéntes műnyilvántartás

Az SZTNH 2005. évi CLXV. törvénnyel bevezetett feladata az ún. önkéntes műnyilvántartás vezetése, amelynek célja a művek és más teljesítmények létezésének és a jogosult személyének igazolása. A nyilvántartás használatának általánosabbá válásával minden bizonnyal jelentős gyakorlati segítség lesz egyrészt a felhasználók számára a szerző felkutatásához, másrészt a szerző részére saját jogosultságának bizonyításához. Az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól ld. a 8. fejezetben írtakat.

A felsorolt módokon, illetve forrásokból a jogosultak személye az esetek többségében sikeresen meghatározható: amennyiben mégsem lenne fellelhető a szerzői vagy szomszédos jogi jogosult, a gyakorlati megoldást az SZTNH árva művekre vonatkozó eljárása jelentheti, amelynek szabályait a 9. fejezet ismerteti.

5. fejezet

A médiaszolgáltatás és a közös jogkezelés; a közös jogkezelés keretében történő jogdíjfizetés módja és formái³⁴²

Minden bizonnyal jelen tanulmány egyik legösszetettebb, ugyanakkor legellentmondásosabb részéhez érkeztünk, amikor a közszolgálati médiaszolgáltatás és a közös jogkezelés összefüggéseit, egymásra gyakorolt hatását, az eltérő érdekviszonyokból fakadó esetenkénti kollíziós és konfliktushelyzeteit állítjuk vizsgálódásunk középpontjába. Biztosak vagyunk ugyanakkor abban, hogy az audiovizuális műsorszámok közös jogkezelés keretében történő felhasználási kapcsán felmerült vitás kérdések egy részére adható szakértői válasz és javasolható jogi megoldás, részletekbe menő jogtörténeti vagy jogtudományos fejtegetés és uniós jogi elemzés nélkül is. Röviden utalunk a közös jogkezelés közösségi jogi szabályozásának meglehetősen vitatott végeredményére³⁴³ és ennek esetleges kihatásaira a médiaszolgáltatásra.

Másfelől tanúi lehetünk annak is, hogy a törésvonalak ma már elsősorban nem a médiaszolgáltatók és a közös jogkezelők között húzódnak. Az utóbbi évek médiapiaci átrendeződései – különös tekintettel a közmédia átalakítására – felerősítették a nagyjogos engedélyezési joggal bíró szerzők és a médiaszolgáltatók közötti vitákat, esetenként újabb frontokat nyitva meg. A kérdések egy részét ugyan tisztázta az Mttv. 100. §-a és az MTVA-nak erre felfűzött következetes szerződéses gyakorlata, de több korábbi vitás ügyben a felek bírósághoz fordultak, amelyek végül – hosszas bizonyítást követően – egyezséggel zárultak, ítéletig egy ügy sem jutott el. (Mindezekről bővebben az 5.9. pontban írunk.)

342 E témakör kapcsán feltétlenül ki kell emelni, hogy a médiaszolgáltatás és a közös jogkezelés kapcsolatrendszerét, a közös jogkezelés körében alkalmazott jogdíjaknak az audiovizuális szektorban betöltött szerepét, illetve hatását mindmáig „A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális szektorban” című, 2007-ben, a Miniszterelnöki Hivatal megbízásából készített MEH-tanulmány dolgozta fel legátfogóbban (a továbbiakban: MEH-tanulmány), amely hozzáférhető az SZTNH honlapján: http://www.sztneh.gov.hu/szerzoijog/tanulmany/MeH_study_kjk_final_2007.pdf

343 Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről. A 2014. február 26-án elfogadott irányelv a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésével foglalkozó szervezetek felépítésére, működésére, irányítására nézve határoz meg minimum követelményeket, abból a célból, hogy – a 2011-ben bevezetett hazai reformokkal egyező irányban – erősítse e szervezetek átláthatóságát. Az új szabályozás tagállami átültetését követően a jogosultak számára több lehetőség nyílik majd arra, hogy beleszólhassanak a jogaik kezelését végző szervezetek döntéseibe, valamint biztosított lesz számukra, hogy a nekik járó jogdíjakhoz megfelelő időben hozzájussanak. Az irányelv másik nagyon fontos eleme, hogy megeremti a határokon átvélt online zenei felhasználások (mint a zeneletöltés és a streaming) hatékony engedélyezésének új kereteit. Ezáltal a digitális zenepiac szabályozásának egyik fontos sarokpontja született meg, melynek várt következménye az európai zenei kínálat kiszélesítése, és a repertoárokhoz való egyszerűbb hozzáférés biztosítása. Másfelől azonban veszélyeket is hordoz magában az esetleges versenylőny biztosítása a belföldi piacra belépni szándékozó külföldi honosságú közös jogkezelő szervezetek számára, mivel ez gyengítheti, akár ellehetetlenítheti mind a kulturális sokszínűség megőrzését (konkrétan a kisebb nyelvi területű nemzetállamok repertoárjainak érvényesülését), mind a nemzeti közös jogkezelés hatékonyságát. (Az irányelv rendelkezéseit átültető magyar szabályozás megalkotásának határideje 2016. április 10.)

A téma kiemelt fontosságát és aktualitását jelzi az a tény is, hogy az audiovizuális média üzemszerű működése szempontjából nélkülözhetetlen a közös jogkezelés, hiszen a felhasználás módjára, tömegességére tekintettel képtelenség lenne az egyedi engedélykérés.³⁴⁴ A közös jogkezelés pozíciói ezen a piacon egyelőre nem forognak veszélyben, ellenben a filmszerzők (illetve jogutódaik) egy jól körülhatárolt köre részéről felmerülő nagyjogos igények komoly fejtörést okoznak a jogalkalmazóknak. Érdekes módon, ezen a ponton akár találkozhatnak is a médiaszolgáltatók és a közös jogkezelő szervezetek érdekei az egyedi joggyakorlást preferáló jogosultakkal szemben.

A filmszerzők, médiaszolgáltatók és közös jogkezelők közötti törésvonalak értelmezése és megvilágítása miatt is megkerülhetetlen – a közös jogkezelésnek a médiaszolgáltatást érintő jogviszonyokban betöltött szerepe mellett – az audiovizuális művek felhasználásával kapcsolatos definíciók, alapfogalmak, módozatok és eljárások pontos bemutatása, elemzése.

Mindezek mellett ebben a fejezetben érintjük a közös jogkezelés hazai szervezeti kereit, a közös jogkezelés típusait, a díjszabások jóváhagyási és elfogadási eljárásrendjét, az Egyeztető testület lehetőségeit, az audiovizuális díjszabásokat, az egyedi (kétoldalú) megállapodásokat, végül a médiaszolgáltatás jogdíjfizetési kötelezettségeivel összefüggő SZJSZT szakvéleményeket.

5.1. A közös jogkezelés lényege és szerepe a médiaszolgáltatást érintő jogviszonyokban; a közös jogkezeléssel kapcsolatos definíciók, alapfogalmak

5.1.1. A közös jogkezelés kialakulása és fogalma

A felhasználók, felhasználások és a jogosultak nagy száma, illetve ebből adódóan a művek, műsorok egyidejű és nagy tömegű lejátszása miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői és szomszédos jogok, és díjigények érvényesítésére született meg a 19. század végén a közös jogkezelés intézménye, melynek keretében a jogosultak által erre a célra létrehozott szervezetek gondoskodnak a művek, szomszédos jogi teljesítmények engedélyezéséről és a jogok érvényesítéséről (jogdíjak beszedése, felosztása, dokumentálása). E szervezetek az esetek túlnyomó többségében nemzetálami és műfaji (műtípusonkénti) alapon, a későbbiekben pedig felhasználási mód(ozat)ok szerint elkülönülve szerveződtek meg.³⁴⁵ A közös jogkezelés a művek felhasználását szolgáló eszközök és módozatok fejlődése és rétegződése következtében természetes módon nem az audiovizuális műfelhasználások területén, hanem elsőként a nyilvános zenefelhasználások kollektív jogosítása érdekében alakult ki.

344 Jelen tanulmány szerzőinek meggyőződése, hogy a médiaszolgáltatók a 21. században még inkább rá vannak szorulva a közös jogkezelésre, mint a rádiózás és televíziózás kezdeti szakaszában, és ez a „rászorultság” kölcsönös. Érdekes az összevetés a régi Szjt. törvényi engedélyt adó 22. §-ával, ahol – műfajtól függetlenül – a felhasználó személyéből fakadt (mint rádió- és televízió-szervezet), hogy nem kellett egyedi engedélyezéssel foglalkoznia, csak díjat fizetnie és értesítést küldenie a felhasználásról.

345 Az egyes országokban a legváltozatosabb képet mutatja a közös jogkezelő szervezetek tagolódása és tipológiája (vannak országok, ahol akár zenei irányzatonként külön-külön szervezetek jöttek létre, míg máshol több művészeti ágat is egyetlen szervezet képvisel). Ezek részletes ismertetésétől eltekintünk.

A közös jogkezelés fogalmát az Szt. 85. §-ának első mondata kellő jogi cizelláltsággal és részletezettséggel határozza meg.³⁴⁶ A definíció fogalmi elemei a következők:

- a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok érvényesítése,
- jogosultak által erre létrehozott szervezet útján történő joggyakorlás,
- előírhatja törvény (kötelezően vagy a közös jogkezelés elleni tiltakozást, „kilépést” megengedő módon), de alapulhat a jogosultak önkéntes elhatározásán (önkéntes közös jogkezelés).
- Az Szt. 85. §-ának második mondata³⁴⁷ sorolja fel azokat a tevékenységi elemeket, amelyek együttesen alkotják a közös jogkezelő szervezetek funkcióit:
- a felhasználás engedélyezése vagy a díjigény érvényesítése,
- a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapításában való részvétel,
- a művek és a kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználásának figyelemmel kísérése,
- a jogdíjak beszedése és felosztása vagy felosztás céljára másik közös jogkezelő szervezetnek történő átadása,
- a szerzői jog vagy a kapcsolódó jog megsértésével szembeni fellépés.

Az Szt. a közös jogkezelési tevékenység egyes elemeit felsorolva teszi egyértelművé a közös jogkezelő szervezetek feladatait, ugyanakkor nem feltétele a közös jogkezelés gyakorlásának valamennyi funkció ellátása.³⁴⁸

A közös jogkezelés talán leghangsúlyosabb alapvetése, hogy a közös jogkezelő szervezet – abban a körben, amelyben közös jogkezelésre jogosult – az eredeti jogosult joggyakorlását is kizáró módon rendelkezik a vagyoni jogok egy részével (az engedélyezéssel és a felosztás befejezéséig a teljes jogdíjjal).³⁴⁹

5.1.2. A közös jogkezeléssel kapcsolatos definíciók, alapfogalmak

A szerzői jogi nyelvezet egyik legismertebb és leggyakrabban használt kifejezései közé tartozik a nagyjogos és a kisjogos engedélyezés. Az előbbinél a felhasználó minden esetben a szerzővel (jogutóddal) vagy ügynökségével köti meg a felhasználási szerződést, míg az utóbbinál a közös jogkezelő szervezet jogosult engedélyezni és szerződni. A kisjogos jelző a közös jogkezelés történetének kezdetén a beszedett jogdíjak mértékére utalt. Ma e fogalom (és párja) mind felhasználási módok, mind egyes műfajták, műtípusok kifejezője lehet.³⁵⁰

346 Közös jogkezelés a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó ilyen jogok érvényesítése a jogosultak által erre létrehozott szervezet útján, függetlenül attól, hogy azt a törvény írja elő vagy az a jogosultak elhatározásán alapul.

347 A közös jogkezelés körében e szervezet a felhasználás engedélyezése vagy a díjigény [16. § (5) bek.] érvényesítése érdekében megállapítja a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit, figyelemmel kíséri a művek és a kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználását, beszedi és felosztja, vagy felosztás céljára másik közös jogkezelő szervezetnek átadja a jogdíjakat, valamint fellép a szerzői jog vagy a kapcsolódó jog megsértésével szemben.

348 A nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek bemutatásánál látni fogjuk, hogy vannak olyan szervezetek is, amelyek pl. csak felosztást végeznek, jogdíjbeszedést nem.

349 Az SZTNH nyilvántartása tartalmazza, hogy mely közös jogkezelők mely alkotások és felhasználási módok tekintetében mely jogosultak érdekeit képviselik, és hogy közös jogkezelésük pontosan milyen tevékenységek végzésére terjed ki.

350 Utóbbi indoka az, hogy a közös jogkezelő szervezetek egyes felhasználási módokon belül nem minden típusú alkotás felhasználása esetén rendelkeznek engedélyezési joggal, így ez a kifejezés egyes műtípusokra (műfajtákra) is átterjedt.

Bővebben, kisjogos felhasználási módnak nevezünk minden olyan felhasználást, amikor a felhasználási engedélyt nem a szerzőtől, hanem a közös jogkezelőtől kell és lehet kérni, míg kisjogos műnek azokat az alkotásokat hívjuk, melyek egyes felhasználásaira (általában a nyilvános előadásra, hangfelvételen való többszörözésre) a közös jogkezelő szervezetektől lehet engedélyt kérni (pl. a nem színpadra szánt irodalmi és zeneművek).

Nagyjogos felhasználási mód pedig minden olyan felhasználás, amikor a felhasználási engedélyt közvetlenül a szerzőtől (vagy jogutódjától) kell és lehet beszerezni, míg nagyjogos művek azok, melyek felhasználásaira közvetlenül a szerzőtől lehet és kell – főszabályként felhasználási szerződéssel – engedélyt kérni, például színpadra szánt irodalmi és zeneművek esetében. Az átdolgozásra a közös jogkezelés nem terjed ki, így arra mindig a szerző (vagy szerzői jogosult) egyedi engedélye jogosít. A médiaszolgáltatás körében – akár egy új műsorszám gyártásánál, akár ismétlésénél – egyidejűleg tipikusan mindkét jogosítási forma szerepet kap (minderről, valamint e fogalmak közszolgálati médiaszolgáltatás körében történő alkalmazásáról bővebben e fejezet további pontjaiban írunk).

A közös jogkezelés alapulhat törvényen és a jogosultak saját elhatározásán (önkéntes közös jogkezelés), azonban bármilyen alapon jön is létre, a közös jogkezelés mindig kiterjesztett hatályú. Kötelező közös jogkezelés esetén a jogosultaknak nincs módjuk arra, hogy kivonják jogait a közös rendszerből, míg a kilépést engedő törvényen alapuló az önkéntes közös jogkezelés esetén ez a lehetőség adott számukra. Amennyiben nem kötelező a közös jogkezelés, a jogosult – több mint három hónappal a naptári év vége előtt, a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal az egyesületnek eljuttatott írásbeli nyilatkozattal – tiltakozhat művének vagy teljesítményének közös jogkezelése ellen, ergo kiléphet a rendszerből. Erre nincs lehetősége a jogosultnak, ha a jogkezelés kötelező.³⁵¹

Ha a törvényen alapuló, de „kilépést engedő” vagy az önkéntes közös jogkezelés körében történő engedélyezés ellen tiltakozik a jogosult, ez az adott felhasználási módra vonatkozó (az Szjt. egyazon szakaszán alapuló) jogkezelés egészéből való kilépést eredményezi, mivel nem lehet bizonyos alkotásokat benntartani, másokat pedig kivinni a közös jogkezelésből. Az ugyanis teljességgel ellehetetlenítené a közös jogkezelést, ha a tagok egyenként kizárhatnák műveiket, teljesítményeiket a közös jogkezelésből.³⁵²

A szerzők (jogosultak), a médiaszolgáltatók és a közös jogkezelők viszonyrendszerében egyaránt megtalálhatók a törvényen alapuló és az önkéntes közös jogkezelés esettípusai; ezeket jelen fejezet más pontjaiban részletezzük.

5.1.3. Közös jogkezelés a médiaszolgáltatás keretében nyilvánossághoz közvetített filmalkotások esetében

Filmalkotásokkal kapcsolatban az alábbi esetekben rendelkezik vagy rendelkezhet a közös jogkezelő szervezet a szerzői vagyoni jogokkal:

351 Szjt. 87. § (3) bek.

352 A 2003. évi CII. törvény 74–75. §-aihoz fűzött miniszteri indoklás szerint: „a jogosultnak az Szjt. 91. §-ának (2) bekezdése alapján tett nyilatkozata nem tehet különbséget a közös jogkezelés alá tartozó azonos műfajú művek (teljesítmények) között, és egységesen csak a közös jogkezelés alá tartozó adott felhasználás egészére vonatkozhat. A legalább három hónappal előre, a következő év kezdetére való írásbeli bejelentés követelményét az indokolja, hogy a következő évi felhasználási szerződések előkészítése rendszerint a második félévben kezdődik meg, s a közös jogkezelő szervezetnek tudnia kell, mekkora repertoárral számolhat.”

- a) Kizárólag közös jogkezelés útján érvényesíthető „kisjogos” igények (kötelező közös jogkezelés) kapcsán, így például az ún. „üres-hordozó” díj,³⁵³ a bérbeadással történő terjesztésért járó díj,³⁵⁴ az egyidejű vezetékes továbbközvetítés díja (kábeltelevíziós díj)³⁵⁵. A beszedést az ARTISJUS végzi, és az általa képviselt jogosultak – zeneszerzők, szövegírók – javára maga osztja fel, míg a más közös jogkezelő szervezet által képviselt jogosultaknak járó díj-részt az adott szervezetnek (pl. a filmszerzőket és a filmelőállítókat illető összeget a FilmJus-nak) utalja át évente egyszer.³⁵⁶ Szintén kötelező a közös jogkezelés a kisjogos irodalmi- és zeneművek sugárzása esetén.³⁵⁷
- b) Azon felhasználási módok, melyekre vonatkozóan főszabályként – az Sztj. alapján – közös jogkezelő szervezet adja meg az engedélyt és szedi érte a díjat, de a jogosult előzetesen tiltakozhat művei vagy szomszédos jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen, ilyen pl. a nyilvános előadás joga.³⁵⁸
- c) A filmalkotások egyes, eredetileg „nagyjogos” felhasználásához a filmszerzők mint jogosultak többségének elhatározása alapján szintén az ez esetben önkéntes joggyakorlást folytató közös jogkezelő szervezetnek (FilmJus) kell díjat fizetni, így pl. egyes, az MTVA Archívumában gondozott filmalkotások nyilvánosságához közvetítése esetén azon filmszerzők javára, akiktől a filmelőállító médiaszolgáltató – akár munkáltatóként, akár a korlátlan számú ismétlés megváltásával – nem szerezte meg a korlátlan számú közvetítés jogát.³⁵⁹ Ugyancsak önkéntes a nem hangfelvételben felhasznált zeneművek közös jogkezelése: az ARTISJUS ugyanis az Sztj. 18. §-a alapján a zeneművek – Sztj. 19. § (1) bekezdésén alapuló kötelező, „mechanikai” közös jogkezelés körébe nem tartozó – többszörözésének engedélyezését nem törvényi rendelkezés, hanem a jogosultak többségének elhatározása alapján végzi.³⁶⁰

5.2. A közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásba vétele és felügyelete

5.2.1. A közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásba vétele

A közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásba vételét és szakmai felügyeletét 2011. január 1-jétől a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (korábbi nevén Magyar Szabadalmi Hivatal, a

353 Sztj. 20. § (1), (2), (4), (5), (6) bekezdései.

354 Sztj. 23. § (6) bek.

355 Sztj. 28. § (2)–(5) bekezdések.

356 A felosztás az „üres-hordozó” és a kábeltelevíziós díjnál az Sztj.-ben meghatározott százalékos arányban történik.

357 Sztj. 27. § (1) bek.

358 Sztj. 25. § (1) bek., 27.§ (2), (3), illetve a 74.§ utóbbira visszautaló (2) bekezdése.

359 Sztj. 26. §-a.

360 A filmalkotások adathordozón többszörözése, terjesztése – pl. DVD-kiadás – kapcsán korábban tudomásunk szerint nem érvényesített ilyen igényt az ARTISJUS, így kérdéses, hogy az egyébként korábban nyilvántartásba vett jogkezelési tevékenység alapján az utóbbi időben az audiovizuális hordozón többszörözött filmek zenéjére vonatkozóan jelzett díjigényét a filmforgalmazók hogyan fogadják.

továbbiakban: SZTNH) látja el. A szakmai felügyelet körében az SZTNH kiemelt feladata a közös jogkezelők éves díjszabásai jóváhagyására irányuló eljárásának lebonyolítása.

Az Sztj. 2012. január 1-jétől részletezőbben határozza meg a nyilvántartásba vétel feltételeit.³⁶¹ Ezeknek a feltételeknek értelemszerűen a jogkezelés tartama alatt végig fenn kell állniuk. A törvényben meghatározott kellékeken túl, a 307/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet további adatok feltüntetését, megjelölését írja elő a nyilvántartásba történő felvételre irányuló kérelemben, ezek részletes ismertetésétől ehelyütt eltekintünk.

A nyilvántartásba vétel feltételeinek együttesen és egyenként is fenn kell állniuk. Megvalósulásuk mértéke viszont eltérő lehet. Ha a nyilvántartásba vétel iránt egy-egy jogosult csoportra és jogosultságra több, egymással versengő kérelem van, azt az egyesületet kell kijelölni, amelyik a feltételek összességének legjobban megfelel. Ilyen versenyre már volt példa a közös jogkezelés hazai történetében; az AGICOA Hungary Kft. éppen a producerek, filmelőállítók képviseletét ellátó FilmJus-al szemben kérelmezte a produceri jogok gyakorlását a bejegyzésért felelős minisztertől. Új jogkezelő szervezet bejegyzésére végül nem került sor, a vitát a felek megegyezéssel rendezték oly módon, hogy a FilmJus minden évben átadja az AGICOA-nak felosztásra az általuk képviselt jogosultakat megillető kábeltelevíziós jogdíjakat. Ezt a megállapodást a FilmJus Felosztási Szabályzata is tartalmazza.³⁶²

Lehetőség van arra is, hogy az Sztj.-ben nem említett jogok kezelésére a jogosultak egyesületet alakítsanak, illetve – a tagság elhatárolása alapján – a bejegyzett, meglévő szervezetüket bízzák meg ezeknek a jogoknak a kezelésével.³⁶³ 2012-től pedig megszűnt a közös jogkezelés de jure monopolhelyezete,³⁶⁴ vagyis a jogalkotó megteremtette a lehetőségét annak, hogy ugyanazon jogosult csoport ugyanolyan vagyoni jogának kezelésére több közös jogkezelő szervezetet vegyenek nyilvántartásba. A jogi lehetőség továbbra is csak lehetőség, ugyanis ez idáig nem került sor egyetlen „konkurens” jogkezelő szervezet bejegyzésére sem.

A nem képviselt jogosultak jogainak gyakorlására (kizárólagos képviseletére) az érintett közös jogkezelő szervezetek közötti megállapodást tekinti irányadónak az Sztj., amit az SZTNH-nak kell jóváhagynia. Megállapodás hiányában az SZTNH jelöli ki a felhasználók felé eljárni jogosult szervezetet. Ugyanezek a szabályok vonatkoznak arra az esetre, ha engedélyezési jog nélkül fennálló ugyanolyan díjigény érvényesítésére vettek nyilvántartásba több közös jogkezelő szervezetet. Az Sztj. értelmében ilyen esetben a közös jogkezelő szervezetek megállapodásának ki kell térnie a díjszabás megállapítására és a díjak beszedésére is.³⁶⁵ (A közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásával, gazdálkodásával, felügyeletével kapcsolatos eljárási szabályok ismertetésére ebben a tanulmányban nem térünk ki.)

5.2.2. A közös jogkezelő szervezetek felügyelete

A felügyelet körében az SZTNH azt ellenőrzi, hogy a jogkezelő egyesületnél folyamatosan megvalósulnak-e a nyilvántartásba vétel feltételei, továbbá, hogy az alapszabály, a felosztási

361 Sztj. 92. § (1) bek.

362 http://www.filmjus.hu/5_feloszab/feloszab_0.htm

363 Sztj. 91. § (3) bek.

364 Megállapította: 2011. évi CLXXIII. törvény 35. §. (Hatályos: 2012. január 1-jétől.)

365 Sztj. 87. § (2) bek.

szabályzat és más belső szabályzat rendelkezései nem ütköznek-e a szerzői jogi szabályokba.³⁶⁶ A felügyeleti tevékenység különösen fontos szerepet tölthet be a közös jogkezelő szervezet és a médiaszolgáltató közötti esetleges jogvitás kérdések tisztázásában, másfelől azonban a feleknek egyéb vitarendezési eszközök is rendelkezésükre állnak.

Az Sztj.-t módosító, 2012. január 1-jétől hatályos 2011. évi CLXXIII. törvény tovább bővítette a felügyeleti jog gyakorlásának eljárási szabályait és tartalmi elemeit. Ilyen új elem a közös jogkezelő egyesület tagsági szabályzata megküldésének előírása az SZTNH részére.³⁶⁷ Szintén a felügyelet súlyának növelését szolgálja az adatok közlése érdekében történő nyilatkozattételre való felhívás, a külső szakértő bevonása és a felügyeleti bírság bevezetésének intézménye.³⁶⁸ A 307/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet további szabályokat állapít meg a közös jogkezelő szervezetek felett gyakorolt felügyeletre vonatkozóan.³⁶⁹

Fontos garanciális szabály, hogy ha az igazságügyért felelős miniszter a közös jogkezelő egyesület díjszabásával kapcsolatos jogszabálysértés észlelése kapcsán felügyeleti intézkedést kezdeményez, az SZTNH köteles a jogszabálysértést érdemben megvizsgálni, és saját intézkedéséről vagy az ilyen intézkedés mellőzésének okáról a minisztert hatvan napon belül tájékoztatni.³⁷⁰

A közös jogkezelés felügyelete körében az SZTNH tehát az alábbi intézkedésekkel élhet:

- a) a jogkövetkezményekre történő figyelmeztetés mellett felhívja a közös jogkezelő egyesület ügyintéző és képvisleti szervét a nyilvántartásba vétel feltételeinek, illetve a szerzői jogi jogszabályoknak megfelelő működés helyreállítására, és erre megfelelő határidőt tűz;
- b) megkeresi az ügyzséget az egyesület törvényességi felügyelete körében meghozható intézkedések megtétele céljából;³⁷¹
- c) felügyeleti bírságot szabhat ki, ha az *a)* pontban említett határidő eredménytelenül telt el;
- d) az előbbi pontokban felsorolt intézkedések eredménytelensége esetén törli a közös jogkezelő egyesületet a nyilvántartásból, és ezt a Hivatalos Értesítőben közzéteszi.³⁷²

5.3. A nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek

Az SZTNH által nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek a következők:³⁷³

- ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (az irodalmi és zenei művek tekintetében; a továbbiakban: ARTISJUS),

366 Sztj. 92/K. §.

367 Sztj. 92/K. § (3) bek. c) pontja.

368 Sztj. 92/K. § (5) bek. és (6) bek. c) pontja.

369 Az SZTNH *a)* a közös jogkezelő szervezetet – megfelelő, legalább 5 napos határidő tűzésével – végzésben nyilatkozattételre hívhatja fel, valamint adatszolgáltatást, iratbemutatót és egyéb tájékoztatást kérhet, *b)* helyszíni ellenőrzést tarthat, *c)* szakértői véleményt kérhet és szakértőt hallgathat meg.

370 Sztj. 92/K. § (7) bek.

371 Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (Etv.) értelmében, ha a szervezet működésének törvényessége másképp nem biztosítható, az ügyész a bírósághoz fordulhat annak érdekében, hogy az tegye meg a szükséges lépéseket. Ha a szervezet működésének törvényessége másképp nem biztosítható, a szervezet feloszlásának kimondására is lehetőség van.

372 Sztj. 92/K. § (6) bek.

373 Bővebben lásd az SZTNH honlapján:

<http://kjk.sztnh.gov.hu/szervezetek>

- HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület (a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások tekintetében; a továbbiakban: HUNGART),
- Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (az előadóművészi teljesítmények tekintetében; a továbbiakban: EJI),
- Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület (a hangfelvételek tekintetében; a továbbiakban: MAHASZ),
- FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete (filmalkotások és audiovizuális művek tekintetében; a továbbiakban: FilmJus),
- Magyar Reprográfiai Szövetség (a fénymásolással érintett szerzők és kiadók tekintetében),
- Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete (az irodalmi szerzők, szakirodalmi szerzők és könyvkiadók tekintetében),
- Repopress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Egyesülete (napilap- és folyóirat-kiadók tekintetében),
- MISZJE Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület (a könyvtári használatkölszönzéssel érintett irodalmi szerzők tekintetében; a továbbiakban MISZJE).

Ezek közül az első öt szervezet (ARTISJUS, HUNGART, EJI, MAHASZ, FilmJus) kerül vagy kerülhet szerződéses kapcsolatba a médiaszolgáltatókkal, illetve a közmédia esetében az MTVA-val. Ez az öt szervezet ad ki külön „audiovizuális díjszabást” vagy állapít meg jogdíjközlésében tarifát az általa képviselt jogosultak műveinek, teljesítményeinek nyilvánosságához közvetítése tekintetében, így a továbbiakban is csak ezekkel a szervezetekkel és kapcsolódó díjszabásaival foglalkozunk.

5.4. A díjszabások megállapításának és jóváhagyásának rendje

Jóllehet a közszolgálati médiaszolgáltatás körében a díjszabásokban foglalt tarifáktól eltérő összegű, külön megállapodásokban rögzített jogdíjakban állapodtak meg a felek,³⁷⁴ fontos röviden bemutatni a közös jogkezelés körében alkalmazott díjszabások jóváhagyásának rendjét.

5.4.1. A jogdíj fogalma és megállapítása

A szerzői jogdíj a mű felhasználására adott engedély ellenében a szerzőt, illetve az egyéb jogosultakat megillető díjazás. Az Szt. főszabályként mondja ki, hogy a díjazásnak – a felek eltérő megállapodása hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia (arányos díjazás elve). Más esetekben a szerzőt a mű felhasználásáért megfelelő díjazás illeti meg anélkül, hogy a felhasználás engedélyezésére kizárólagos joga volna (megfelelő díjazás elve). A jogosultakat védő garanciális szabály kimondja, hogy a díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.

³⁷⁴ Az MTVA létrejöttével a főbb célkitűzéseink között szerepelt, hogy a közös jogkezelő szervezetekkel a kisjogok érvényesítésére olyan megállapodásokat kössön, melyek hosszú távon biztosítják az MTVA és a közös jogkezelő szervezetek közötti, eredményes és gazdasági szempontból is kedvezőbb együttműködést. 2011-ig a közszolgálati Zrt.-k vagy külön szerződtek a közös jogkezelő szervezetekkel, vagy nem is volt megállapodás. A Zrt.-k jelentős jogdíjtartozásokat hagytak maguk után. A 2011–2012. években az MTVA hosszú távú megállapodásokat kötött az ARTISJUS-szal és a MAHASZ-szal, továbbá a FilmJus-szal, az EJI-vel és a HUNGART-tal is.

Ha az Szjt. a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes. A közös jogkezelés keretében érvényesített díjigényről lemondani sem egyszerű a többi jogosult érdekeinek védelme érdekében: a szerző ezt a lemondást csak a közös jogkezelő szervezet általi felosztás után, a reá jutó összeg erejéig gyakorolhatja.

A díjmegállapítást illetően a különböző szerzői jogi rendszerek egymástól részben eltérő elveket, számítási módszereket alakítottak ki.³⁷⁵ A legelterjedtebb megoldás az, amikor a mű felhasználásának engedélyezésekor arányos részesedést kötnek ki a szerzők és a szerzői jog egyéb jogosultjai javára. Ezt az elvet általában ott alkalmazzák, ahol közvetlen kapcsolat van a mű felhasználása és a felhasználásból befolyt bevétel között (pl. műpéldányok eladása, bérbe adása, művek sugárzása).

Az egyes országok jogdíj-tarifái jelentős eltéréseket mutatnak, aminek az oka az eltérő hagyományokban, a sajátos helyi árviszonyokban, fogyasztói szokásokban és más helyi körülményekben keresendő. Ennek ellenére a szerzői jogban szinte mindenhol elterjedt szokássá vált az ún. 10 százalékos elv, vagyis az a szabály, hogy a felhasználók a mű hasznosítása révén szerzett összes bevétel kb. 1/10 részéről kötelesek lemondani a szerzők és egyéb jogosultak javára. Nem védett mű felhasználása vagy „vegyes” (védett és nem védett művek) felhasználás esetén a tarifa csökken, illetve különböző kedvezmények léteznek. A hazai tarifaképzés két legfontosabb célkitűzése az inflációval megközelítőleg azonos mértékű díjemelkedés biztosítása, valamint a felhasználók teherbíró képességére is figyelemmel, minél differenciáltabb, ezáltal igazságosabb tarifatáblázat kialakítása. Ennek megfelelően pl. a vendéglátó üzletek zeneszolgáltatásáért fizetendő jogdíjak alapja egyrészt a település típusa, másrészt az üzlet kategóriája és nyitvatartási ideje.

A nyilvánosan előadott (pl. koncert, rendezvények stb.) művek esetében a fizetendő jogdíj szinte minden esetben a realizált (jegy)bevétel összegéhez igazodik, de különféle mérséklésekre (pl. jótékony célú rendezvények) itt is mód van. A belépődíjak visszaszorulása és a szponzorálás elterjedése szükségessé tette a szponzorációs jellegű bevételek bevonását a jogdíjalap körébe. A speciális zenefelhasználásokra (pl. közlekedési eszközökön szolgáltatott zene, filmszínházak zeneszolgáltatása stb.) felhasználási körönként történik a díjmegállapítás. A rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű változatlan átvitelét végző (kábel)szervezetek által fizetendő jogdíj Európában a legalacsonyabbak közé tartozik, de a kis műsórátvivő szervezetek tarifája ennél is alacsonyabb. A rádió- és televízió-szervezeteknek a műfelhasználásokért fizetendő, a költségvetési támogatásuk, előfizetői díjbevételek, továbbá reklám- és szponzorációs bevételeik meghatározott százalékházhoz igazított jogdíj mértéke megfelel a nemzetközi ajánlásoknak. Az ún. mechanikai (hangfelvétel) többszörözési és a magáncélú másolásra tekintettel megállapított („üres-hordozó”) jogdíjakat a fogyasztói ár bizonyos százalékában kalkulálják vagy az árjegyzéki ár szerint számítják.

Az Szjt. szerint a közös jogkezelői díjszabást a felhasználókkal szemben indokolatlan megkülönböztetés nélkül kell alkalmazni. Ez a szabály nem zárja ki kedvezmények megkülönböztetés nélküli alkalmazását vagy azt, hogy a jogkezelő átalányszerződéseket kössön a felhasználóval.

A jogdíj nem minősül adók módján behajtható köztartozásnak, így meg nem fizetése esetén a követelésnek csak polgári peres úton lehet érvényt szerezni.

375 Pl. fix tarifák, bevételarányos díjak, eladási ár alapján számított díjak, jogdíjatalány.

5.4.2. A díjszabások megállapítása és jóváhagyása

A közös jogkezelő szervezetek abban a körben, amelyben a nyilvántartás szerint jogkezelésre jogosultak, évente megállapítják és jóváhagyási eljárás lefolytatása céljából legkésőbb minden év szeptember 1-jéig megküldik az SZTNH-nak az egyes felhasználási módok tekintetében a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit (díjszabás). A tervezett alkalmazás kezdő időpontjaként a következő év január 1-jét kell megadni. Az igazságyügyért felelős miniszter jóváhagyása előtt az SZTNH a díjszabásról – annak kézhezvételét követően haladéktalanul – véleményt kér a jelentős felhasználóktól és a felhasználók érdekképviselői szervezeteitől, továbbá a kultúráért felelős minisztertől.³⁷⁶

A díjszabások az egyes felhasználási formákra általában differenciált összegű szerzői jogdíjakat állapítanak meg, a (zene)szolgáltatás fontosságát, mint elsődleges szempontot figyelembe véve.³⁷⁷ A díjszabásokban meghatározott díjtételek mindig nettó összegként értendők, amelyhez 27 százalékos áfát kell hozzászámítani.

2012-től, a már említett Szjt.-módosítás részeként részben szigorodtak, részben pedig bővültek a díjmegállapítás szabályai is: a díjszabást kötelezően évente kell benyújtani minden év szeptember 1-jéig. Megszűnt az a korábbi lehetőség, hogy a közös jogkezelő egyesület az előző időszakra megállapított és jóváhagyott díjszabásban meghatározott díjat a következő évben – külön jóváhagyási eljárás nélkül vagy a jóváhagyás hiányában – a KSH által az adott időszakra megállapított fogyasztói árindex-szel növelt mértékben alkalmazza tovább.

Új elem a szabályozásban, hogy a díjszabás megállapítása során és a díjszabás jóváhagyására irányuló eljárásban figyelembe kell venni a díjazásról és a felhasználás egyéb feltételeiről az egyeztető testület eljárásában a felek között létrejött megállapodást, továbbá az is, hogy az SZTNH a díjszabásról a jelentős felhasználóktól, a felhasználók érdekképviselői szervezeteitől, valamint az érintett miniszterektől egy időben kér véleményt.

A 2012-től hatályos Szjt.-módosítás a jelentős felhasználók tekintetében 10 százalékról 5 százalékra, míg a felhasználói érdekképviselői szervezetek esetében 25 százalékról 10 százalékra csökkentette a véleményezésre való jogosultság küszöbének mértékét. 2013. április 1-jétől pedig akként módosult a szabályozás, hogy a díjszabások véleményezésére ne csak a teljes díjszabás alapján megfizetett jogdíjak meghatározott hányadát megfizető felhasználók, illetve felhasználói érdekképviselői szervezetek legyenek jogosultak, hanem az egyes díjszabások alapján konkrétan fizetésre kötelezett, jól elhatárolható felhasználói csoportok szerinti bontásban megfizetett jogdíjak meghatározott hányadát megfizetők is. Az MTVA mindazonáltal nem ez utóbbi szabály alapján, hanem jelentős felhasználói minőségében jogosult véleményezni azokat a díjszabás-tervezeteket, amelyek megfizetésében érintett.

376 A nyilvános előadásra vonatkozó díjszabást illetően a kereskedelemért, a turizmusért és a vendéglátásért felelős minisztertől is.

377 A legrészletezőbb és legdifferenciáltabb az irodalmi és zeneművek nem színpadi nyilvános előadásáért fizetendő szerzői jogdíjakról szóló díjközlemény. Vendéglátó üzleteknél a jogdíj összege a település típusától, az üzlet befogadóképességétől és nyitva tartásától függ. Magasabb a jogdíj, belépődíj, kötelező fogyasztás, élőzene, vagy diszko program esetén. Az egyéb felhasználási formák esetén fizetendő jogdíjakat a közlemény tételesen tartalmazza. Koncertek, bálók, belépődíjas műsoros előadások esetében a jogdíj a költségekkel nem csökkentett áfát nem tartalmazó bevétel százalékában kerül meghatározásra. A jogdíjalap meghatározásánál valamennyi bevételt, így pl. a szponzori támogatást is figyelembe kell venni. Egyéb esetekben azonban a bevétel, a forgalom (a tényleges kihasználtság), illetve a szolgáltatás eredményessége nem vehető figyelembe a jogdíj meghatározásánál, kivéve a szálláshelyek zenefelhasználását.

5.5. Vitarendezési eszközök a felhasználók és a közös jogkezelők közötti jogvitákban

Az egyeztető testület eredete részben jogharmonizációs kötelezettség volt,³⁷⁸ részben pedig az, hogy a korábbi médiatörvényben³⁷⁹ foganatosított Szjt.-módosítás óta a sugárzó televíziók egyedileg engedélyezhetik műsoraik egyidejű vezetékes (kábeltvés) továbbkövetítését. Korábban ez is közös jogkezelés hatálya alá tartozott, mint a szerzők és az egyéb szomszédos jogi jogosultak esetében. Az egyedi engedélyezés következtében egyes szervezetek – különösen a külföldi műholdas televíziószervezetek – e joggyakorlás során olyan előnyöket próbáltak a maguk számára érvényesíteni, amelyek a hazai kábeltelevíziós szervezetek számára teljesen elfogadhatatlanok voltak. E helyzetben fennállt a veszélye annak, hogy ha nem jön létre megegyezés, a nézők elesnek egyes műholdas programoktól. Az egyeztető eljárás célja eredetileg tehát az volt, hogy a jogosultak ne tagadják meg indokolatlan előnyökhöz és tisztességtelen feltételekhez ragaszkodva a vezetékes továbbkövetítéshez szükséges engedély megadását.³⁸⁰ Másként fogalmazva, az egyeztető eljárást az Szjt. arra az esetre teremtette meg, ha a nyilvánossághoz – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – történő egyidejű változatlan továbbkövetítéssel kapcsolatban a felhasználó³⁸¹ és a jogosultak, illetve azok közös jogkezelő szervezete között nem jön létre megállapodás a díjazásról és a felhasználás egyéb feltételeiről, és ezért bármelyik fél az egyeztető testülethez fordul.

Az Szjt. 2004. május 1-jétől lehetővé tette továbbá az egyeztető testület eljárását az érintett felek közös megegyezése alapján a művek, teljesítmények felhasználása ellenében fizetendő – nem az előbbi rendelkezés hatálya alá tartozó – díjazás és a felhasználás egyéb feltételei kapcsán felmerülő vitákban is, valamint jogosultságot biztosított egyes szabad felhasználások kedvezményezettjei számára, hogy a szabad felhasználásnak a jogosult általi lehetővé tétele érdekében az egyeztető testület eljárását kezdeményezzék.³⁸²

2012. január 1-jétől akként szélesedett, illetve bővült az egyeztető testület mediációs hatóköre, hogy bármelyik fél egyoldalúan az egyeztető testülethez fordulhat, amennyiben a felhasználó és a jogosult között, vagy a felhasználók vagy érdek-képviselői szervezetük és a jogosultak közös jogkezelő egyesülete között nem jön létre megállapodás a díjazásról és a felhasználás egyéb feltételeiről.³⁸³ A bővítés elvileg minden, a felhasználás ellenében fizetendő díjazás tárgykörében felmerült jogvitában szabad utat nyitott az egyeztető eljárás igénybevételéhez, ezért is meglepő, hogy az érintettek még nem fordultak az egyeztető testülethez. Mindez arra is bizonyítékkul szolgálhat, hogy az éves díjmegállapítás és maguk a díjmértékek összhangban vannak a jogszabályokkal, a piaci viszonyokkal és a kialakult gyakorlattal.

378 A Tanács 93/83/EGK irányelve (Műhold-irányelv) 11. cikke előírja a tagállamok számára egyeztető testület létrehozását és működtetését, amennyiben nem jön létre megállapodás egy műsorsugárzás vezetékes továbbkövetítésének engedélyezéséről. Az INFOSOC irányelvre figyelemmel pedig a jogalkotó kiterjesztette az egyeztető eljárást a szabad felhasználással, valamint a hatásos műszaki intézkedésekkel kapcsolatos esetkörökre is.

379 1996. évi I. törvény (Rttv.)

380 Szjt. 2011. december 31-éig hatályos 102. §.

381 Ez tipikusan egy kábeltelevíziós szervezetet takar.

382 Szjt. 105/A. §-a; beiktatta a 2003. évi CII. törvény 85. §.

383 Megállapította: 2011. évi CLXXIII. törvény 38. §-a. (Hatályos: 2012. I. 1-től.)

Az egyeztető testület eljárására a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény eljárási rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.³⁸⁴ Az egyetlen lényeges megkötés, hogy az egyeztető testület az Szerzői Jogi Szakértő Testületen (SZJSZT) belül működik, így tagjait is az SZJSZT tagjai közül kell (lehet) kiválasztani. Tagjainak száma csak páratlan számban határozható meg, megállapodás hiányában tagjaik száma: három.³⁸⁵

Az egyeztető testület nem hoz érdemi határozatokat; eljárásának célja az, hogy a felek közötti megállapodás létrehozását elősegítse.³⁸⁶ Megállapodás hiányában az egyeztető testület javaslatot készít a megállapodás tartalmára, amelyet a felekkel írásban közöl.³⁸⁷ Ezt a felek vagy elfogadják – akár kifejezett nyilatkozattal, akár hallgatólagosan –, vagy elutasítják. Hallgatólagos elfogadásnak kell tekinteni, ha a megállapodási javaslatot a fél a kézbesítéstől számított három hónapon belül nem kifogásolja az egyeztető testületnél.³⁸⁸ Ezt követően a sérelmet szenvedett fél legfeljebb kártérítési igénnyel fordulhat a bírósághoz, illetve versenyjogi eszközök állnak a rendelkezésére. A testület intézkedésével vagy a létrejött megállapodással szemben csak akkor van helye bírósági jogorvoslatnak, ha az egyeztető testület eljárási szabályt sértett.³⁸⁹

5.6. A közös jogkezelés médiaszolgáltatást érintő esetei

Ebben a pontban összefoglaljuk a közös jogkezelés 5.1.2. pontban ismertetett típusait a médiaszolgáltatás területén. Ezeket a típusokat értelemszerűen külön-külön díjszabások töltik meg tartalommal, amelyeket a következő pontban tárgyalunk.

Előjáróban meg kell említeni, hogy a rádió- és televízió-szervezetek mint szomszédos jogi jogosultak számára az Szjt. nem állapít meg közös jogkezelés alá tartozó díjigényeket. Ennek oka elsősorban az, hogy a médiaszolgáltatók kötött száma mindaddig az egyedi érvényesíthetőség határára belül maradt. Tény ugyanakkor, hogy a közös jogkezelés akár szóba jöhetne a műsoraik egyidejű nyilvánosságához (tovább)közvetítésénél, de ennek gyakorlati megvalósítása érdekében a médiaszolgáltatók ez idáig nem sokat tettek.

A rádió- és televízió-szervezetek azonban a gyakorlatban – audiovizuális alkotás készítése vagy megrendelése, hangfelvétel gyártása esetén – értelemszerűen rendelkezhetnek filmelőállítói, illetve hangfelvétel-előállítói jogokkal is: így e teljesítményükre tekintettel részesülnek a kötelező közös jogkezelés körébe tartozó ún. „üres-hordozó”, illetve kábeltelevíziós jogdíjból.

384 Szjt. 103. §.

385 Az egyeztető testület eljárási szabályzatát az SZJSZT dolgozta ki és az igazságügyi miniszter hagyta jóvá. A konkrét ügyben eljáró egyeztető testület e szabályzat keretein belül alakítja ki saját eljárási szabályait és állapítja meg díjszabását. Az egyeztető testület tagjai függetlenek, pártatlanok, nem lehetnek semmilyen formában képviselői vagy alkalmazottjai semelyik félnek sem. Eljárásuk során utasítást nem fogadhatnak el, és teljes titoktartásra kötelezettek – az eljárás megszűnése után is.

386 Szjt. 104. § (1) bek.

387 Szjt. 104. § (2) bek.

388 Szjt. 104. § (3) bek.

389 Szjt. 104. § (4) bek.

5.6.1. A kötelező közös jogkezelés médiaszolgáltatást érintő esetei

- a) Nem színpadra szánt zenei és irodalmi művek földfelszíni sugárzásának szerzői engedélyezési jogai.³⁹⁰ Ennek jogosítását és a jogdíjak felosztását az érintett szerzők képviseletében az ARTISJUS végzi. A színpadra szánt irodalmi művek és zenedrámai művek vagy ezek jeleneteinek, illetve keresztmetszeteinek sugárzási jogát egyedi felhasználási szerződésben kell megszereznie a felhasználónak, csakúgy mint a szakirodalmi és a nagyobb terjedelmű szépirodalmi műveket.³⁹¹
- b) Hangfelvételek bármilyen sugárzásáért, vezetékes nyilvánossághoz közvetítéséért [kivéve az Szjt. 26. §-ának (8) bekezdésében szabályozott felhasználást] és nyilvános előadásáért a hangfelvétel-előállítókat és az előadóművészeket megillető megfelelő díjazás iránti igények.³⁹² Az e felhasználásokért beszedett (befolyt) díjak egymás közötti felosztásáról a hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezete (MAHASZ) és az előadóművészek közös jogkezelő szervezete (EJI) állapodik meg. Az Szjt. úgy rendelkezik, hogy eltérő megállapodás hiányában a jogdíjból azonos mértékben osztoznak.
- c) Sugárzott vagy vezetékes saját műsor egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítése miatti szerzői engedélyezési jogok, előadóművészi, hangfelvétel- és filmelőállítói díjigények (ún. kábeltelevíziós jogdíjak).³⁹³ A jogosultak az egyidejű vezetékes továbbközvetítésre tekintettel őket megillető díjakat csak közös jogkezelés keretében érvényesíthetik. Ez nem vonatkozik a médiaszolgáltató rádió- és televízió-szervezetekre és a saját műsort vezetékes útján a nyilvánossághoz átvivőkre, melyek műsorukat illetően mind az Szjt. 28. § (1), mind az Szjt. 28. § (2) bekezdésekben foglalt felhasználás esetében egyedileg adnak engedélyt. E jogdíjakat az ARTISJUS állapítja meg. A jogdíjak megállapítása – ugyanúgy, mint az „üres-hordozó” jogdíjak esetében – a többi érintett közös jogkezelő szervezet (FilmJus, HUNGART, EJI, MAHASZ) egyetértésével történik.

5.6.2. A kilépést megengedő közös jogkezelés médiaszolgáltatást érintő esetei

- a) Nem színpadra szánt zeneművek és nagyjogos szépirodalmi művek földfelszínivel egyidejű műholdas sugárzásának és saját műsorral vezetékes nyilvánossághoz közvetítésének szerzői engedélyezési jogai.³⁹⁴ Ennek bevezetésére nemzetközi

390 Szjt. 27. § (1) bek.

391 A szerzői művek rádió-televízió műsor céljára történő rögzítéséért fizetendő jogdíjakra vonatkozó díj-szabás e kivétel további értelmezését adja: e felhasználásért fizetendő jogdíj nem foglalja magában a zenés színpadi művek és a zenei nagyjog fogalmi körébe tartozó egyéb zeneművek sugárzását vagy a nyilvánossághoz vezetéken történő átvitelének szerzői jogdíját. Az Szjt. 63. § (4) bekezdése pedig a reklám céljából történő műfelhasználás esetén, a már meglévő műveknél lehetőséget ad a feleknek, hogy a művet kizárólag a reklámcélú felhasználások tekintetében reklámozásra megrendelt műnek tekintsék. Ez azt is jelenti, hogy amennyiben azt a közös jogkezelő szervezetnek bejelentették, arra a továbbiakban nem vonatkozik a közös jogkezelés.

392 Szjt. 77. §.

393 Szjt. 28. §, 73. § (3) bek., 77. § (3) bek.

394 Szjt. 27. § (2) bek., 26. § (7) bek. és 27. § (3) bek.

kötelezettségvállalásokra³⁹⁵ tekintettel került sor, amely a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneművek és zeneszövegek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részletek tekintetében a kötelező közös jogkezelést kilépést lehetővé tevő kiterjesztett közös jogkezeléssé alakította át az Szjt. 26. § (3)–(8) bekezdéseiben foglalt felhasználásoknál.³⁹⁶ Ez annyit jelent, hogy utóbbiaknál vélelmezett a kiterjesztett, tehát minden érintett jogosultra kiterjedő közös jogkezelés, kivéve, ha a szerző kilépési nyilatkozatot tett. Ennek jogosítását és a jogdíjak felosztását az érintett szerzők képviselőjében az ARTISJUS végzi.

- b) Másként, mint sugárzással vagy saját műsor vezetékes nyilvánossághoz közvetítésével, így különösen nyilvánosság számára lehívással hozzáférhetővé tételre (online-lehívásos felhasználására) vonatkozó előadóművészi és nem színpadra szánt zenei és rövidebb szépirodalmi művek esetén fennálló szerzői engedélyezési jogok.³⁹⁷ Ennek jogosítását és a jogdíjak felosztását az érintett szerzők képviselőjében az ARTISJUS, míg az előadóművészek esetében az EJI végzi. Az Szjt. 27. §-ának rendelkezései az előadóművészek teljesítményeihez kapcsolódó egyes szomszédos jogok kezelésére is megfelelően alkalmazandók.
- c) Előadás, illetve nem színpadra szánt zenemű sugárzás vagy a nyilvánossághoz átvitel céljára készült rögzítésének szomszédos jogi díjazási igényei, illetve szerzői engedélyezési jogai.³⁹⁸ Az Szjt. 74. § (2) bekezdése az előadás sugárzás vagy nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjazása, valamint az előadás vezeték útján vagy más módon és eszközzel történő (pl. interneten keresztül történő egyéni műlehívás) nyilvános közlése engedélyezésének gyakorlása tekintetében az Szjt. 27. §-ának (3) bekezdését rendeli megfelelően alkalmazni az EJI jogkezelésében. A szerzők képviselőjében a már nyilvánosságra hozott művek sugárzásának és az Szjt. 26. §-ában szabályozott más felhasználások jogosítására és díjazására az ARTISJUS köt szerződést a felhasználóval (a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik felhasználása kivételével).

5.6.3. Az önkéntes közös jogkezelés médiaszolgáltatást érintő esetei

Az Szjt. 91. §-ának (3) bekezdése módot ad arra is, hogy a jogosultak eddig egyedileg gyakorolt jogait önként közös jogkezelésbe vigyék. A közös jogkezelés természetesen csak ott lehet indokolt, ahol a nagyobb közvetlen szerzői ellenőrzést és közvetlen ártárgyalást jelentő egyedi szerződéskötési rendszer működésképtelen, vagyis a közös jogkezelés nélkül az illető jog a jogosultak széles köre számára gyakorlatilag üres, értéktelen lenne.

Ha az önkéntes közös jogkezelés körében történő engedélyezés ellen tiltakozik a jogosult, ez a jogkezelés egészéből való kilépést eredményezi, mivel nem lehet bizonyos felhasználásokat, felhasználási módokat benntartani, másokat pedig kivinni a közös jogkezelésből. Ha a

395 WIPO Szerzői Jogi Szerződése (WCT) 8. cikk, INFOSOC irányelv 3. cikk.

396 Ezek: kódolt sugárzás, ismételt sugárzást lehetővé tevő rögzítés, saját műsor vezeték útján történő közvetítés, ún. interaktív, lehívásos műfelhasználás (Internet).

397 Szjt. 74. § (2) bek. és 27. § (3) bek.

398 Szjt. 74. § (2) bek., 26. § (6) bek. és 19. §.

tagok egyenként kizárhatnák műveiket, teljesítményeiket a közös jogkezelésből, az teljességgel ellehetetlenítené a közös jogkezelést.³⁹⁹

- a) Filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánossághoz közvetítése után járó filmelőállítói díjigények, beleértve azt az esetet, amikor a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.⁴⁰⁰ A vonatkozó Szjt.-szabály szerint a szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg, amely díj megfizetésére az előállító köteles. Ennek jogosítását és a jogdíjak felosztását az érintett filmszerzők képviseletében a FilmJus végzi.⁴⁰¹
- b) Képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánossághoz közvetítése, így különösen sugárzása vagy vezetékes nyilvánossághoz közvetítése és a nyilvánosság számára lehívással hozzáférhetővé tétele (online-lehívásos felhasználás) után járó szerzői díjigények.⁴⁰² Ennek jogosítását és a jogdíjak felosztását az érintett képző-, ipar- és fotóművészek képviseletében a HUNGART végzi.
- c) Zeneműveknek – az Szjt. 19. § (1) bekezdésén alapuló kötelező, közös jogkezelés körébe tartozó felhasználások körén kívül eső – (azaz nem hangfelvételen, hanem pl. audiovizuális adathordozón történő) többszörözésének engedélyezését az ARTISJUS végzi az Szjt. 18. § (1) bekezdése alapján.

5.7. A médiaszolgáltatókat érintő díjszabások

Az alábbiakban egyenként ismertetjük azoknak a díjszabásoknak az alapvető rendelkezéseit, amelyek a művek és más teljesítmények nyilvánossághoz közvetítését jogosítják. Vizsgálódásunk értelemszerűen már a 2015. évi díjszabásokra fókuszál, külön kiemelve a hangsúlyos, érdemi változásokat a korábbi évek azonos díjszabásaihoz képest.

399 A 2003. évi CII. törvény 74–75. §-aihoz fűzött miniszteri indokolás szerint „a jogosultnak az Szjt. 91. §-ának (2) bekezdése alapján tett nyilatkozata nem tehet különbséget a közös jogkezelés alá tartozó azonos műfajú művek (teljesítmények) között, és egységesen csak a közös jogkezelés alá tartozó adott felhasználás egészére vonatkozhat. A legalább három hónappal előre, a következő év kezdetére való írásbeli bejelentés követelményét az indokolja, hogy a következő évi felhasználási szerződések előkészítése rendszerint a második félévben kezdődik meg, s a közös jogkezelő szervezetnek tudnia kell, mekkora repertoárral számolhat.”

400 Szjt. 26. § és 66. § (3) bek.

401 A Televíziós Műsorszolgáltatók Szövetsége (TMSZ) vitatta e jog kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelésbe vételének jogalapját, illetve feltételeinek meglétét, ezért bíróság előtt támadta meg a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma erről szóló közigazgatási döntését. A TMSZ álláspontja szerint ugyanis nem áll fenn a közös jogkezelés törvényi feltétele, amely szerint a kezelt jog a szerzői jogi jogosultak által egyedileg nem gyakorolható hatékonyan.

402 Szjt. 26. §.

*5.7.1. Az ARTISJUS közleménye az irodalmi és zeneművek sugárzás útján, vezetékkel vagy egyéb módon a nyilvánossághoz történő közvetítéséért, kódoltan történő eredetiségért fizetendő szerzői jogdíjakról*⁴⁰³

A jogdíjközlemény egyfelől a rádió- vagy televízió-szervezet, illetve a saját műsort a nyilvánossághoz vezeték útján vagy másként közvetítő műsorában sugárzott, illetve közvetített művek, előadások és hangfelvételek sugárzással, vezeték útján vagy egyéb módon – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – a nyilvánossághoz történő egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésére terjed ki. Másfelől, a jogdíjközlemény hatálya kiterjed az írók, a zeneszerzők és a szövegírók javára – a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámái művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) felhasználása kivételével – a már nyilvánosságra hozott művek sugárzására.⁴⁰⁴

Az irodalmi és zeneművek ismételt sugárzási célú rögzítéséért és földfelszíni vagy műhold útján történő sugárzásáért fizetendő jogdíjak mértéke évek óta változatlanul a rádió- és televízió-szervezetek költségvetési támogatásának 1 százalékának, előfizetői díjbevételeik 2 százalékának, valamint egyéb, a műsorszolgáltatással összefüggő (pl. reklám- és szponzorációs) bevételeik 4 százalékának együttes összege, de legalább csatornánként 12 500 Ft-ot havonta (földfelszíni és műhold útján történő sugárzás).

Saját műsornak a nyilvánossághoz vezeték útján vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon történő közvetítését végző szervezet a fentebb jelzett szerzői jogdíjat köteles fizetni, ha a műsort nem sugárzással,⁴⁰⁵ hanem vezeték útján teszi a nyilvánosság számára hozzáférhetővé (cablecasting). 2015-ben ugyancsak ennyit, de legalább az alábbi szerzői jogdíjat köteles fizetni, ha a műsort nem sugárzással, nem vezeték útján, hanem bármely más hasonló eszközzel vagy módon – ideértve számítógépes, illetve elektronikus hírközlési hálózat igénybe vételét – teszi a nyilvánosság számára hozzáférhetővé (pl. önálló webcasting):

403 Jogalapja: Sztj. 16. § (1) bek., 26. § (1)–(7) bek., 26. § (8) bek. első mondata, valamint 27. §.

404 A mű nyilvánossághoz közvetítése történhet sugárzással vagy másként. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévók számára, hangoknak, képeknek vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével (földi sugárzás). Sugárzás útján megvalósuló műfelhasználásnak minősül a műholdas sugárzás, a kódolt sugárzás, a vezeték útján – vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon – történő műsorközvetítés. Jóllehet nyilvánossághoz közvetítés az az eset is, amikor a művet úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („on-demand” típusú műlehívás), 2004-től önálló közlemény formájában jelentették meg az „on-demand” típusú műlehívás tarifáit és a felhasználás egyéb feltételeit. Az internethasználók egyedi választásán alapuló (on-demand) tartalomszolgáltatásokat nyújtó internetszolgáltatók más-más összegű – a lehívható művek, műrészletek számától, hosszától, illetve a felhasználáshoz kapcsolódó bevételtől függő – szerzői jogdíjat kötelesek fizetni. 2009-től pedig leválasztották az irodalmi és zeneművek sugárzás útján, vezetékkel vagy egyéb módon a nyilvánossághoz történő közvetítéséért, kódoltan történő eredetiségért fizetendő szerzői jogdíjakról szóló jogdíjközleményről a rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű, változatlan, csonkítatlan továbbközvetítéséért a kábelszervezetek által fizetendő jogdíjakat tartalmazó jogdíjközleményt.

405 Sztj. 26. § (1)–(6) bek.

Műsorok (csatornák) száma	Fizetendő minimum szerzői jogdíj
1–5	8 400 Ft/hó
6–12	10 500 Ft/hó
13–25	12 500 Ft/hó

Minden 25-öt meghaladó műsor (csatorna) után további 500 Ft/hó minimum szerzői jogdíjat kell fizetni. A rádió- és televízió-szervezetek az itt meghatározott jogdíjat kötelesek fizetni, ha a felhasználást úgy valósítják meg, hogy a közönség tagja a műsort – annak műsorfolyamkénti érzékelhetőségének megtartásával – befolyásolhatja⁴⁰⁶ (ún. interaktív vagy prémium webcasting). A 2015-től bevezetett módosítás egyértelművé tette, hogy a 12 500 Ft-os minimumdíj csatornánként (és nem sugárzó szervezetként) értendő. Az ARTISJUS a gyakorlatban eddig is ezt, a díjszabás egészének logikájából következő értelmezést követte.⁴⁰⁷

E díjszabási rendelkezés nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor műveket lehívásra tesznek a nyilvánosság számára hozzáférhetővé (azokra az ARTISJUS „I” jelű díjszabásának rendelkezéseit kell alkalmazni).⁴⁰⁸

A rádió- és televízió-szervezetek a felhasználás engedélyezése fejében a bevételeik arányában meghatározott százalékos jogdíjfizetéshez képest a napi zenei műsoridő napi teljes adásidőhöz viszonyított arányához igazodó jogdíjfizetést is választhatják (jogdíjfizetés a zenei műsoridő arányában).⁴⁰⁹

A rádió- és televízió-szervezet a műveknek a sugárással egy időben, számítógépes hálózat vagy elektronikus hírközlési hálózat igénybevitelével is történő nyilvánossághoz közvetítéséért a földfelszíni és műhold útján történő sugárzás, illetve a cablecasting esetén fizetendő szerzői jogdíjon felül annak 5 százalékát köteles fizetni, ha a nyilvánossághoz közvetítést a rádió- vagy televízió-szervezet nyújtja, az általa meghatározott, a sugárzott műsoréval azonos nyilvánossághoz közvetítés céljára használt elnevezéssel (megjelöléssel) és a közönség tagja e szolgáltatásért ellenértéket nem fizet (simulcasting).

E díjszabás értelmében rádió-, illetve televízió-szervezet alatt a saját műsort a nyilvánossághoz földi vagy műholdas sugárzás, illetve vezeték útján vagy egyéb módon átvivő szervezeteket kell érteni. Ilyennek minősül az MTVA és a műsorterjesztés, a digitális átállás szabályairól szóló 2007. évi LXXIV. törvény szerinti azon műsorterjesztő, illetve a műsorter-

406 Például azzal, hogy a műsort megállíthatja, előre- vagy visszatekerheti, illetve például műfaj, előadó előnyben részesítésével, a műsort alkotó művek értékelésével vagy más módon a műsor összetételét befolyásolhatja.

407 Az egész díjszabás arra épül, hogy egy egységes felhasználás az egy csatorna sugárzása, és a sugárzó szervezetnek felhasználásonként kell engedélyt szereznie. A csatornánkénti sugárzás szerzői jogi szempontból is elhatárolható (egy-egy) felhasználás, technikailag és szerkesztés szempontjából is, amire az egyéb jogi, médiajogi értékelés csak rásegít. A díjszabás egyéb előírásai is ugyanezen az elven alapszanak (pl. a földi és a műholdas sugárzás esetén: ha a felhasználó kétféle sugárzást valósít meg, akkor két engedélyt kap; ugyanez a logika érvényesül a bevételek elszámolásánál: ha több csatornája van, akkor mindre tekintettel el kell számolnia, akkor is, ha a bevételeit nem különíti el).

408 Szjt. 26. § (8) bekezdésének második mondata szerinti felhasználás.

409 A rádió-, illetve televízió-szervezet a jelen pont szerinti választási joggal akkor élhet, ha választásáról a jelen jogdíjkezelési Hivatalos Értesítőben való nyilvánosságra hozatalának napját követő 30 napon belül írásban értesíti az ARTISJUS-t. A választási jog gyakorlásáról szóló értesítésben közölni kell a rádió-, illetve televízió-szervezet tervezett teljes napi adásidőjét és tervezett napi zenei műsoridejét. A rádió-, illetve televízió-szervezet jelen pont szerinti választása esetén is köteles legalább a díjszabásban meghatározott minimum szerzői jogdíjat megfizetni.

jesztő azon közreműködője is, amely külön ellenérték fejében nyújtott önálló műsorterjesztési szolgáltatására vagy más, elektronikus hírközlési szolgáltatással csomagban értékesített, a műsorterjesztési szolgáltatást is magában foglaló csomagban értékesített szolgáltatására a saját nevében köt szerződést az előfizetővel, vagy amelyet a díjszabásban részletezett műsorterjesztési bevétel vagy annak egy része megillet.

A díjszabás alapján a felhasználási engedély megadása a jogdíj megfizetésétől függ. A felhasználó az engedélyt a jogdíj megfizetésével egy időben szerzi meg. A felhasználás megkezdése előtt megfizetett jogdíj, illetve jogdíjrészlet fejében a felhasználó a megfizetett jogdíjjal (a jogdíjrészlettel) arányos mértékű felhasználási engedélyt szerez.

A jelentős felhasználókkal, illetve a felhasználók képviselőjében eljáró, az érintett felhasználók jelentős részét megfelelően képviselő országos érdek-képviselői szervezetekkel a jogdíjközlemény megfelelő rendelkezéseiben meghatározott tételes vagy százalékos szerzői jogdíjfizetés helyett az ARTISJUS átalányjogdíjat tartalmazó felhasználási szerződést is köthet.

*5.7.2. Az ARTISJUS közleménye rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű, változatlan, csonkítatlan továbbközvetítői, valamint kódoltan eredeztetett rádió- vagy televízió-műsorok kódolás után vagy (át)kódoltan történő nyilvánosságához közvetítésében közreműködők („kábel-szervezetek”) által fizetendő szerzői jogdíjakról*⁴¹⁰

Az ARTISJUS 2009-ben első alkalommal vezetett be külön díjszabást a rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű, változatlan, csonkítatlan továbbközvetítői, valamint kódoltan eredeztetett rádió- vagy televízió-műsorok kódolás után vagy (át)kódoltan történő nyilvánosságához közvetítésében közreműködők (a „kábel-szervezetek”) számára, amit a nyilvánosságához közvetítés két területén felgyorsult technikai fejlődéssel és a változó piaci körülmények indokoltak.

A közönség körében közvetlenül is fogható rádió- és televízió-műsoroknak az Szjt. 28. § (2) bekezdése szerinti továbbközvetítése fejében a kábel-szervezetek – szervezeti formájukra tekintet nélkül – az egyes csatlakozott háztartások (előfizetők) részére továbbközvetített rádió- és televízió-műsorok után:

a) legfeljebb 500 csatlakozott háztartásig:

televízió-műsoronként	1,66 Ft/hó/csatlakozott háztartás
rádióműsoronként	0,65 Ft/hó/csatlakozott háztartás

b) 500-nál több csatlakozott háztartás esetén:

televízió-műsoronként	4,08 Ft/hó/csatlakozott háztartás
rádióműsoronként	1,66 Ft/hó/csatlakozott háztartás

⁴¹⁰ Jogalapja: Szjt. 16. § (1) bek., 26. § (3)–(4) bek., 27. §, 28. § (2) és (3) bek.

de – mind az a), mind a b) pont esetében – csatlakozott háztartásonként legalább 9,03 Ft/hó összeget (minimum jogdíj) kötelesek megfizetni 2015-ben.

A nyilvánossághoz közvetítést végző szervezethez kódoltan érkező rádió- vagy televízió-műsorok kódolás után vagy (át)kódoltan történő, bármely módon, így különösen vezeték, műhold vagy IP platform útján megvalósított nyilvánossághoz közvetítése fejében az Szjt. 26. § (3) és (4) bekezdése alapján a kábelszervezetek – szervezeti formájukra tekintet nélkül – az egyes csatlakozott háztartások (előfizetők) részére az általuk nyilvánossághoz közvetített rádió- és televízió-műsorokban felhasznált, már nyilvánosságra hozott irodalmi és zeneművek nyilvánossághoz közvetítése után

a) legfeljebb 500 csatlakozott háztartásig:

televízió-műsoronként	0,73 Ft/hó/csatlakozott háztartás
rádióműsoronként	0,30 Ft/hó/csatlakozott háztartás

b) 500-nál több csatlakozott háztartás esetén:

televízió-műsoronként	1,82 Ft/hó/csatlakozott háztartás
rádióműsoronként	0,73 Ft/hó/csatlakozott háztartás

de – mind az a), mind a b) pont esetében – csatlakozott háztartásonként legalább 4,09 Ft/hó összeget (minimum jogdíj) kötelesek megfizetni 2015-ben. Az összetett digitális audiovizuális média szolgáltatás keretében megvalósított felhasználásokra, amelyek más jogdíjkielégítési hatálya alá tartoznak, az alkalmazandó jogdíjkielégítési szerint külön engedélyt kell kérni, és az engedély fejében külön jogdíjat kell fizetni.

A díjszabás alapján a felhasználási engedély megadása a jogdíj megfizetésétől függ. A felhasználó az engedélyt a jogdíj megfizetésével egy időben szerzi meg. A felhasználás megkezdése előtt megfizetett jogdíj, illetve jogdíjrészlet fejében a felhasználó a megfizetett jogdíjjal (a jogdíjrészlettel) arányos mértékű felhasználási engedélyt szerez.

5.7.3. Az ARTISJUS közleménye a zeneművek nyilvánosság számára egyedi lehívásra („on-demand”) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő szerzői jogdíjakról⁴¹¹

A nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétel az irodalmi és zeneműveknek vagy azok részleteinek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő olyan nyilvánossághoz közvetítése, amelynek során a közönség tagjai a művekhez úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („lehívás”). A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e. A díjszabás alkalmazásában a „szolgáltató” a művet lehívásra hozzáférhetővé tételre felajánló (tartalomszolgáltató), továbbá a tartalomszolgáltató által hozzáférhetővé tétel céljára felajánlott műhöz történő hozzáférés biztosításában részt vevő köztes szolgáltató.

⁴¹¹ Jogalapja: Szjt. 16. § (1) bek., 26. § (8) bek. második mondata, 27. § (3) bek.

Az ARTISJUS az új típusú internetes zenefelhasználási modellekhez igazította ezt a díjszabását, amely a jogdíjak megállapításánál figyelembe veszi a digitális jogkezelő rendszerek alkalmazását is. A tarifa mértéke függ egyrészt a letöltés lehetőségétől (letöltést engedő vagy nem engedő), másrészt a művek műfajától (zenemű, videoklip, filmalkotás, egyéb audiovizuális mű), továbbá a műrészletek hosszától, illetve a letöltés időtartamától. A letöltést engedő felhasználásoknál a jogdíj mértéke függ attól is, hogy a szolgáltató realizál-e bevételt, vagy sem. Az ARTISJUS a letöltést (tartós másolatkészítést) is lehetővé tevő kereskedelmi szolgáltatást nyújtók számára maximálja a nem letölthetően hozzáférhetővé tett művekre fizetendő átalánydíjat. A jogdíjközlés egy lehívásra hozzáférhetővé tétel esetében fizetendő jogdíjminimumot a hozzáférhetővé tett művek hossza helyett azok számához igazodóan határozza meg. Filmbeli zenefelhasználás szerzői jogdíja a zenemű időtartamának a teljes film játési idejéhez viszonyított arányában fizetendő. 2014. évben a díjszabás rögzítette, hogy megfelelő adatszolgáltatás hiányában a szolgáltató a jogdíjat a filmek és más audiovizuális tartalmak darabszáma szerint köteles megfizetni.

Az ARTISJUS 2009-re jelentősen átdolgozta e díjszabását az ezen a területen zajló gyors technikai fejlődésre tekintettel. Ennek eredményeként kerültek be az ún. „IPTV” és más digitális rádió-, televízió-szolgáltatások. Ezek az új hírközlési szolgáltatások újfajta üzleti modelleket hívtak életre, amelyek a közös jogkezelő szervezet jogdíjszámítási módjára is kihatással voltak, illetve vannak.⁴¹²

A százalékos díjmértékek 2015-től sem változtak, de a teljes album lehívása, illetve letöltése esetén fizetendő minimumdíjak jelentősen csökkentek (esetenként 30 százalékkal) az adott szolgáltatások jövedelmezőségére figyelemmel.

A filmbeli zenefelhasználások díjai 2014-ben 5,5-5,6 százalékkal emelkedtek a letöltést nem engedő, ingyenes hozzáférhetővé tétel esetén, míg a díjfizetési hozzáférhetővé tétel díjai 28-38 százalékkal csökkentek. 2015-től ezek a díjtételek nem változtak.

2014-től a felhasználói tartalom részét képező, valamint a rádió-, televízió-szervezetek saját műsorában lehívásra hozzáférhetővé tett zeneművek jogdíjminimumai kisebb mértékben emelkedtek. Valamennyi, a díjszabásban meghatározott felhasználás ellenértéke magában foglalja a lehívásra hozzáférhetővé tételt lehetővé tevő többszörözés díját is.

Bár a közszolgálati médiaszolgáltatásban évek óta működik egyes műsorok egyedi lehívás útján történő hozzáférhetővé tétele, az erre vonatkozó közös jogkezelői jogosítás még várat magára.

5.7.4. A HUNGART jogdíjközlésének képzőművészeti alkotások „másodlagos” felhasználása után járó jogdíjakról⁴¹³

A HUNGART díjszabásában foglalt felhasználások közös kezelését nem az Szjt. írja elő, hanem az a jogosultak (a HUNGART tagságát jelentő alkotóművészek) elhatározásán alapul.

⁴¹² Az előfizetéses zenei tartalomszolgáltatásokat külön előfizetési díj ellenében vehették igénybe a fogyasztók, így 2012-től a százalékos díjmérték a szolgáltató költségei miatt már magasnak számított. A korábbi 200 Ft-os előfizetőnkénti jogdíjminimum ezzel összhangban, illetve a szolgáltatások jelenlegi előfizetési díjaihoz igazítottan csökkent.

⁴¹³ Jögalapja: Szjt. 18. §, 26. § és 69. §.

Az egyedi engedélyezés önkéntes korlátozását a kommunikációs és terjesztési technikák óriási fejlődése tette szükségessé: elkerülhetetlenné vált, hogy a szerző ezen jogosultságot a HUNGART-nak átengedje, hogy az a nevében eljárjon.

Eltérő rendelkezés hiányában a képző-, ipar- és fotóművészet alkotásainak bármely másodlagos felhasználása – amennyiben az az Szjt. értelmében jogdíjköteles – a HUNGART, illetve egyes esetekben a jogosult előzetes hozzájárulásához kötött, különösen reklám-, illetve hirdetési célokra történő felhasználás esetén. A jogdíj mértéke elsősorban a felhasználás jellegének, terjedelmének függvénye és/vagy általános tarifaként, vagy egyedi szerződés keretében kerül meghatározásra.⁴¹⁴

2001-től a HUNGART is jogdíjakat állapított meg a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánossághoz közvetítéséért. Eszerint jogdíjfizetési kötelezettséget vonnak maguk után az alábbi felhasználási cselekmények:

- a már nyilvánosságra hozott képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások ismételt sugárzási célú rögzítése és sugárzása, valamint a műsor nem sugárzással, hanem vezeték útján a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele;

- a képző-, ipar és fotóművészeti alkotások nyilvánosság számára lehívásra („on-demand”) hozzáférhetővé tétele, azaz a műveknek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítése, amelynek során a közönség tagjai a művekhez úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („lehívás”), tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre, vagy bármely más hordozóra letölthetik-e.

Ez utóbbinál a differenciált jogdíjmérték – az ARTISJUS és az EJI díjszabásához hasonlóan – függ a letölthető művek számától, valamint attól, hogy a felhasználás során a szolgáltató bevételez jut-e vagy sem. A felhasználó a felhasznált művekről havonta köteles adatot szolgáltatni, így különösen a tárolt, illetve lehívott művek címét, szerzőjét, valamint a lehívások számát művenként, valamint a lehívás helye szerinti országonként. A tartós másolat készítését nem engedő hozzáférhetővé tétel esetén elegendő a mű címének és szerzőjének közlése.⁴¹⁵

*5.7.5. Az EJI és a MAHASZ közös díjszabása a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételnek vagy az arról készült másolatnak sugárzás útján, továbbá vezetékkel vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon a nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő előadóművészi és hangfelvétel-előállítói jogdíjakról*⁴¹⁶

Az EJI és a MAHASZ 1998 óta teszi közzé közös jogdíjközleményét a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételnek vagy az arról készült másolatnak sugárzás útján, továbbá vezetékkel vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon a nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő előadóművészi és hangfelvétel előállítói jogdíjakról és a felhasználás egyéb feltételeiről.

414 A díjszabás kizárólag a HUNGART közreműködésével történő jogosítások tekintetében érvényes, vagyis ha a szerző, vagy más jogosult közvetlenül ad engedélyt a felhasználásra, úgy a tarifák nem kötelező érvényűek.

415 Mentessül a képző-, ipar- vagy fotóművész a jogdíjfizetés alól, ha kizárólag saját művét teszi lehívásra hozzáférhetővé, és erre vonatkozóan a szolgáltató a felhasználás megkezdését megelőzően a HUNGART-tal felhasználási szerződést köt.

416 Jögalapja: Szjt. 77. § (1), (3) bek.

Eszerint – a jogdíjközlemény tárgyi hatálya alá tartozó – hangfelvételt sugárzás útján a nyilvánossághoz közvetítő felhasználó, az előadóművésznek és a hangfelvétel előállítójának együttesen, költségvetési, fenntartói, illetve műsorszolgáltatáshoz nyújtott egyéb támogatása 1 százalékanak, továbbá előfizetői díjbevételei 2 százalékanak, valamint reklám- és szponzorációs bevételei 4 százalékanak megfelelő együttes összegű jogdíjat köteles fizetni. A felhasználó ugyanennyi jogdíjat köteles fizetni akkor is, ha a hangfelvételt nem sugárzással, hanem vezeték útján vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon – ideértve a számítógépes hálózat igénybe vételét is – közvetíti a nyilvánossághoz. A felhasználók által fizetendő díj számítási alapjába – fenntartói támogatás címén – beletartoznak azok a támogatások is, amelyeket a felhasználók nem a központi vagy az önkormányzati költségvetésből, hanem a gazdasági élet szereplőitől kapnak.

2015-ben a hangfelvételt sugárzás útján a nyilvánossághoz közvetítő felhasználó a bevételeinek mértékétől függetlenül legalább 14 350 Ft/hó, országos földfelszíni vételkörzetű frekvenciával és jellege szerint kereskedelmi médiaszolgáltatással rendelkező felhasználó esetén legalább 1 285 000 Ft/hó jogdíj megfizetésére köteles. Ez azt jelenti, hogy a tételesen megállapított jogdíjak 0–1,68 százalék közötti, a 2013. évi fogyasztói árindexet (1,7 százalékot) el nem érő mértékben nőttek, míg a százalékos módon megállapított díjak nem emelkedtek. A díjszabás 2015-től hatályos pontosítása egyértelművé tette, hogy a felhasználással összefüggésben, de nem a felhasználónál, hanem harmadik személynél keletkezett bevételek csak akkor minősülnek a díjszámítás alapjába tartozónak, ha az említett harmadik személy a számviteli jogszabályok értelmében egyébként a felhasználó kapcsolt vállalkozása, vagy kapcsolt félnek minősül. A MAHASZ és az EJI az ingyenesen megszerzett bevételek köre tekintetében is pontosította a díjszabást, egyértelművé téve, hogy a fenntartótól kapott juttatások közül csak a számított díjszámítás alapjába, amely során a felhasználó fenntartójától térítés nélkül vesz át eszközt, illetve térítés nélkül kap szolgáltatást. Fontos változás továbbá, hogy a díjszámítás alapjába akkor is a reklámozó által fizetett teljes összeg számít, ha e díj egy része nem közvetlenül a felhasználónál, hanem a felhasználó kapcsolt vállalkozásának, vagy kapcsolt félnek minősülő, reklámügynökségi szolgáltatást nyújtó személynél keletkezik bevételként.

A díjszabás – a többi közös jogkezelő hasonló tarifaközleményéhez hasonlóan – 2013-tól lehetővé teszi, hogy a közös jogkezelő szervezetek és a felhasználó átalánydíjban állapodjanak meg egymással. A közös jogkezelő szervezeteket az átalánydíjas megállapodások esetén is köti az egyenlő bánásmód követelménye, vagyis a felhasználók között indokolatlan különbséget átalánydíjas szerződések alkalmazása esetén sem tehet, a felhasználók számára továbbá azonos kedvezményeket kell biztosítani.

A hangfelvételnek a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat igénybe vételével is történő nyilvánossághoz közvetítéséért („simulcasting”) a felhasználó az előzőekben részletezett együttes összegű jogdíjon felül annak 5 százalékát köteles fizetni. E jogdíjak megfizetése a felhasználót nem jogosítja arra, hogy a hangfelvételt olyan módon tegye a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a közönség tagjai mind az egyes hangfelvételeket, mind pedig a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg („lehívás”).

5.7.6. Az MSZSZ-EJI díjszabása a rögzített előadás nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétele engedélyezésének feltételeiről⁴¹⁷

A 2002-ben első ízben kihirdetett díjszabás szempontjából a nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétel a rögzített előadásoknak, vagy azok részleteinek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő olyan nyilvános hozzáférhetővé tétele, amelynek során a nyilvánosság tagjai mind az egyes előadásokat, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott előadásokat számítógépre, vagy bármely hordozóra letölthetik-e.

Korlátozó szabály vonatkozik arra a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételben rögzített előadásra, amelyet a nyilvánosság számára első ízben úgy tesznek hozzáférhetővé, hogy a hangfelvétel többszörözött példányait a tulajdonjog átruházása céljából hanghordozón forgalomba hozzák. Az első ízben ilyen módon hozzáférhetővé tett előadás vagy az arról készített másolat a forgalomba hozatal hónapját követő tizenkét hónapon belül nem tehető lehívásra hozzáférhetővé. A korlátozás nem vonatkozik arra a szolgáltatóra, aki (amely) az előadást maga hozta forgalomba, vagy aki (amely) kizárólag az előadás részletét teszi lehívásra hozzáférhetővé.⁴¹⁸

A díjszabás alkalmazása szempontjából üzletszerűnek nem minősülő felhasználásért a szolgáltató nem köteles előadóművészi jogdíjat fizetni.⁴¹⁹ A díjszabás lehetővé teszi, hogy a „kiszolgáltatónak” minősülő szolgáltatók – szűk körben és ellenőrzött feltételek mellett – legfeljebb 10 előadásrészletet előadóművészi jogdíj megfizetése nélkül is feltegyenek az internetre.

Más az előadóművészi jogdíj mértéke, ha a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan nem ér el bevételt és más, ha bevételhez jut. Ezen túlmenően, a fizetendő jogdíj mértéke függ a lehívható előadások, illetve előadásrészletek számától, továbbá attól, hogy a lehívás az átlagos felhasználó számára csupán az előadás érzékelését vagy letöltését (tartós másolat készítését) teszi lehetővé. Videóklipben rögzített előadás esetén a szolgáltató az előadás felhasználása esetén fizetendő jogdíjon felül, annak 50 százalékát is köteles megfizetni.

Az EJI 2008-tól a díjak mértékét több ponton⁴²⁰ csökkentette, illetve jelentős kedvezményt biztosított a felhasználóknak. 2010-ben az EJI is bevezette az ún. előfizetési tartalomszolgáltatás esetén fizetendő jogdíjátalányt. Ennek lényege: a szolgáltatónak az ügyfél számára előre meg nem határozott számú (korlátlan) hozzáférés biztosítása esetén további, az előfizetési díj meghatározott százalékát kitevő jogdíjat kell megfizetni.

417 Jogalapja: Szt. 73. § (1) bek. e) pontja, 74. § (2) bek.

418 A díjszabásban meghatározott díjfizetési és egyéb feltételeknek azonban ilyen esetekben is eleget kell tenni.

419 A felhasználás nem minősül üzletszerűnek az alábbi feltételek együttes fennállása esetén:

- a szolgáltató a felhasználással nem ér el bevételt, és a felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja;
- a szolgáltató – a hozzáférést biztosító helyek számától függetlenül – összesen legfeljebb tíz, hangfelvételben rögzített előadás részletét teszi lehívásra hozzáférhetővé;
- a szolgáltató az előadásrészleteket olyan műszaki feltételekkel teszi lehívásra hozzáférhetővé, amely az átlagos felhasználó számára csupán azok érzékelését teszi lehetővé, a letöltésüket (tartós másolatkészítést) azonban nem;
- a szolgáltató a felhasználás megkezdését megelőzően az EJI-vel felhasználási szerződést köt, és annak feltételeit a felhasználási szerződés tartama alatt mindvégig hiánytalanul teljesíti.

420 Ezek: tételesen megállapított díjak, szinkronizált filmalkotások, „near-on-demand” megoldások, az Szt. 38. §-ának (5) bekezdése szerint működő archívumok.

A 2015. évi díjszabásban a bevételt el nem érő felhasználásokhoz kapcsolódó tételesen megállapított jogdíjak a Magyar Nemzeti Bank által megállapított 2013. évi fogyasztói árindexet (1,7 százalék) el nem érő mértékben nőttek. A módosítás a százalékos módon megállapított díjakat nem érintette.

Ez a díjszabás mindmáig a viták keresztüzében áll, mivel az érintett nagyfelhasználók szerint az EJI által a filmletöltő szolgáltatás révén megállapított jogdíj a nettó bevétel sokszorososa, és ez a teljes szolgáltatás létét befolyásolja, ellehetetleníti.

*5.7.7. Az EJI díjszabása az előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjáról*⁴²¹

Ez a díjszabás a televízió-szervezet és a saját televízió-műsort vezető útján a nyilvánossághoz közvetítő által sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára rögzített előadás első sugárzását követő ismételt sugárzásának előadóművészi díjára terjed ki.

Az Szjt. 74. § (2) bekezdése értelmében az előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljából készült rögzítésnek díjazására a 27. § rendelkezéseit az előadóművészek, illetve közös jogkezelő szervezetük esetében is megfelelően alkalmazni kell. A 27. § szerint az írók, zeneszerzők és szövegírók képviselőitében – a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik felhasználásának kivételével – a már nyilvánosságra hozott művek sugárzásának jogosítására és a felhasználásáért fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az irodalmi és zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet köt szerződést a felhasználóval.⁴²²

Az első alkalommal 2001-ben kihirdetett díjszabás hatálya nem csak a saját (belső) gyártású felvételekre terjed ki, hanem azokra is, amelyeket a felhasználó megrendelésére és a műsorában történő sugárzás céljával más személyek rögzítettek, feltéve, hogy a felhasználó az ilyen felvétel sugárzására (vezeték útján nyilvánossághoz történő átvitelére) annak bármely más felhasználását megelőzően kizárólagos jogot szerzett.

2005-től önálló tarifák vonatkoznak a sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára rögzített szinkronfelvételek ugyancsak az Szjt. 74. § (2) bekezdése alá tartozó felhasználása esetére. E tarifák alkalmazandóak abban az esetben, ha az előadás eredetileg idegen nyelvű hangjához magyar nyelvű szinkronfelvétel készül.

A 2015. évi díjszabásban tételesen megállapított díjmértékek – amelyek a Magyar Nemzeti Bank által megállapított 2013. évi fogyasztói árindexet (1,7 százalék) el nem érő mértékben nőttek – kellően differenciáltak: függenek a médiaszolgáltató típusától (közszolgálati és nem közszolgálati médiaszolgáltatók), a médiaszolgáltatás vételkörzetétől (országos, körzeti, helyi) és a sugárzott felvétel perchorzától:

⁴²¹ Jogalapja: Szjt. 74. § (2) bek. első fordulata, 27. § (3) bek.

⁴²² A 27. § megfelelő alkalmazása – figyelemmel a 74. § (2) bekezdés első fordulatára – azt eredményezi, hogy az előadóművészek képviselőitében a rögzítetlen előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítéséért fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az EJI köt szerződést a felhasználóval.

	Ha a felvétel filmben rögzített előadás	Ha a felvétel hangfelvételen rögzített előadás
<i>A médiaszolgáltatás jellege és vételkörzete</i>	<i>a jogdíj mértéke percenként</i>	<i>a jogdíj mértéke percenként</i>
a) közszolgálati médiaszolgáltatók		
aa) országos médiaszolgáltatás esetén	8 300 Ft	380 Ft
ab) körzeti médiaszolgáltatás esetén	2 560 Ft	115 Ft
ac) helyi médiaszolgáltatás esetén	1 340 Ft	58 Ft
b) nem közszolgálati médiaszolgáltatók		
ba) országos médiaszolgáltatás esetén	12 800 Ft	585 Ft
bb) körzeti médiaszolgáltatás esetén	3 810 Ft	174 Ft
bc) helyi médiaszolgáltatás esetén	1 920 Ft	87 Ft

A televíziós műsorszolgáltatás sajátosságaira és a kialakult felhasználási szokásokra (szerződéses gyakorlatra) figyelemmel, a jogdíjközlemény számos esetben mentesíti a felhasználót a jogdíj megfizetése alól.⁴²³

Figyelemmel van a díjszabás a felhasználók helyzetére olyan szempontból is, hogy amennyiben az eredeti (első) felhasználó a felvétel ismételt sugárzására más felhasználónak ad engedélyt, a fizetendő jogdíj mértékét ez utóbbi felhasználó műsorszolgáltatási jellege és vételkörzete határozza meg. A díjszabás a közszolgálati műsorok sugárzásának arányát a nem közszolgálati médiaszolgáltatók esetében is figyelembe veszi, és annak a médiaszolgáltatás feltételeként szabott arányt meghaladó, megfelelően mérhető, illetve dokumentálható vállalása esetén díjkedvezmény biztosítható.

5.7.8. A FilmJus jogdíjközleménye a filmalkotások sugárzással, vezetékek útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítése után fizetendő jogdíjakról⁴²⁴

A FilmJus díjszabása a televízió-szervezet és a saját televízió-műsort vezetékek útján a nyilvánossághoz közvetítő által sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára rögzített előadás első sugárzását követő ismételt sugárzásának filmszerzői díjára terjed ki. Az érintett filmszerzők: rendező, operatőr, díszlet- és jelmeztervező,⁴²⁵ valamint a filmíró.

A jogdíjak mindazon magyarországi gyártású filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánossághoz közvetítése után fizetendőek, amelyek után a jogosultak a médiaszolgáltató és a mű előállítója vagy forgalmazója (eladó) közötti szerződés alapján az említett felhasználások után jogdíjban nem részesülnek. E körbe tartoznak különösen az MTVA

⁴²³ Ilyen mentességek a következők:

- a felvétel első sugárzásának napját követő egy éven belüli egyszeri ismétlés;
- a felvétel részletének két perccel meg nem haladó terjedelemben történő ismételt sugárzása (feltéve, hogy a részlet időtartama ezen belül sem haladja meg az első ízben sugárzott felvétel teljes időtartamának 10 százalékát);
- a felvétel részletének műsorelőzetes céljára történő ismételt sugárzása 30 másodperccel meg nem haladó terjedelemben.

⁴²⁴ Jogalapja: Szt. 26. § (1)–(7) bek., (8) bek. első mondata, 66. § (3) bek.

⁴²⁵ A díszlet- és jelmeztervezőkkel 2015-ben egészült ki a díjszabás, miután a FilmJus 2014-ben átvette a HUNGART-tól a jogosult csoport jogkezelését.

Archívumból más médiaszolgáltatók által átvett filmalkotások. A jogdíj fizetésére elsősorban a filmalkotás előállítója köteles, kivéve, ha bizonyítja, hogy a szerződésében a szerzői jogdíj fizetésének kötelezettségét áthárította a felhasználást végző sugárzó-, illetve a nyilvánossághoz közvetítő szervezetre (műsorszolgáltató), mely esetben jogdíjfizetésre a felhasználást végző médiaszolgáltató köteles.⁴²⁶

A jogdíjat a felhasználónak a médiaszolgáltatás jellegétől (kereskedelmi és közszolgálati) és az adott műsorszolgáltatásba bekötött lakások számától függően kell megállapítani és megfizetnie. A jogdíj mértéke elsődlegesen a filmalkotás nyilvánosságához közvetítéséért a filmelőállítót megillető bevételhez igazodik, és csak másodlagosan a médiaszolgáltatás jellegéhez és a bekötött lakások számához.

2015-ben a filmalkotás előállítójának az adott filmalkotás adott felhasználónak történő értékesítéséből származó, ÁFÁ-val csökkentett, nettó bevétele 16 százalékában meghatározott jogdíjat kell megfizetnie. Ha a film előállítójának a felhasználás engedélyezésére tekintettel nem keletkezik bevétele, a FilmJus a százalékos jogdíj mellett az alábbiakban meghatározott mértékű díjminimumokat is megállapít, amelyeket a fizetendő jogdíj összegének mindenképpen el kell érnie:

A médiaszolgáltató vételkörzetébe bekötött háztartások száma

médiaszolgáltatás jellege	1 500 000 felett	800 001–1 500 000	400 001–800 000	200 001–400 000	50 000–200 000	50 000 alatt
kereskedelmi	591 Ft	394 Ft	263 Ft	133 Ft	61 Ft	19 Ft
közszolgálati vagy közösségi	435 Ft	290 Ft	193 Ft	98 Ft	43 Ft	13 Ft

A filmalkotásnak a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat igénybevételével is történő nyilvánossághoz közvetítéséért („simulcasting”) a fentebb meghatározott jogdíjon felül annak további 5 százaléka fizetendő.

Az egyenlő bánásmód követelményét szem előtt tartva, a fizetendő jogdíjból 30 százalék kedvezmény adható, amennyiben a felhasználó egyedi megállapodást köt a FilmJus-szal a jogdíjközlemény alapján a rendszeres adatszolgáltatásról.

Mentesül a jogdíjfizetésre kötelezett felhasználó az alábbi esetekben:

- a felvétel részletének két perces meg nem haladó terjedelemben történő promóciós célú sugárzása esetében, feltéve, hogy a részlet időtartama ezen belül sem haladja meg az első ízben sugárzott felvétel időtartamának tíz százalékát;
- a felvétel részletének műsorelőzetes céljára történő ismételt sugárzása esetében, egy perces meg nem haladó terjedelemben;
- az 59 másodpercet meg nem haladó filmrészlet sugárzása esetén.

426 A 2007. évi jogdíjközlemény a filmelőállító fogalmi körét kiterjesztette azokra a személyekre és szervezetre is, akikre a felhasználás engedélyezésére vonatkozó vagyoni jogok átszálltak. 2008-tól a jogdíjközlemény rendezte azt a helyzetet, amikor a FilmJus által képviselt alkotók díjazásáról egyedi megállapodás rendelkezik, tehát a FilmJus-on keresztül nem kell az érintett szerzők részére jogdíjat fizetni.

5.7.9. A FilmJus jogdíjközlésének a filmalkotások nyilvánosság számára lehívásra („on-demand”) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjakról⁴²⁷

A FilmJus 2007 májusától bevezetett díjszabásában megállapított jogdíjak a már nyilvánosságra hozott magyarországi gyártású (azaz magyarországi székhelyű filmelőállító által előállított) filmalkotásoknak vagy azok részleteinek nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétele engedélyezése fejében fizetendők. A nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel a filmalkotásoknak vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele úgy, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A lehívásra hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott filmalkotásokat számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e.

A filmalkotások lehívásra történő hozzáférhetővé tételéhez a díjszabás szerinti engedélyen kívül az egyéb érintett jogosultak engedélye is szükséges. A jogdíjfizetésre kötelezett mentesül a FilmJus-nak történő jogdíjfizetés alól, ha a szerzők vagy a filmelőállító (szerződéses vagy egyoldalú) nyilatkozatával igazolja, hogy a filmszerzők (rendező, filmíró, operatőr) az adott felhasználás után egyedi megállapodás alapján jogdíjban részesülnek, vagy azt, hogy a filmszerzők kifejezetten lemondtak az adott felhasználás után őket megillető jogdíjról.

A jogdíj mértéke függ egyrészt a letöltés lehetőségétől (letöltést engedő vagy nem engedő), másrészt attól is, hogy a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan bevételt ér el vagy sem. Letöltést nem engedő felhasználás esetén, ha a filmalkotások ingyenesen hívhatók le, a fizetendő jogdíj 2015-ben lehívott műsorpercenként 0,244 Ft. Filmalkotás részlete esetén a jogdíj időarányosan csökkentett része fizetendő. Abban az esetben, ha a filmalkotások díjfizetés ellenében hívhatók le, a fizetendő jogdíj a nyilvánosság tagja által a lehívás fejében fizetett díj 6 százaléka, ilyen díjbevétele hiányában a szolgáltatással kapcsolatban elért egyéb (reklám- és szponzorációs) bevételek 6 százaléka, de legalább lehívott műsorpercenként 0,3457 Ft.

Letöltést (tartós másolatkészítést) engedő felhasználás esetén, ha a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan bevételt ér el, a fizetendő jogdíj a nyilvánosság tagja által a letöltés fejében fizetett díj vagy az előfizetési díj 6 százaléka, ilyen díjbevétele hiányában a szolgáltatással kapcsolatban elért egyéb (reklám- és szponzorációs) bevételek 6 százaléka, de legalább lehívott műsorpercenként 0,539 Ft.

A jogdíjközlésben meghatározott jogdíjminimumokból kedvezmény adható a következők szerint:

- amennyiben az érintett szolgáltató megállapodást köt a FilmJus-szal a jogdíjközlés alapján történő jogdíjfizetésről és a rendszeres adatszolgáltatásról, valamint szerződés szerűen, teljes körűen adatot szolgáltat és együttműködik a FilmJus-szal, a jogdíjminimumokat a FilmJus 20 százalékkal csökkentett összegben veszi figyelembe;
- amennyiben a szolgáltató a filmalkotások lehívásra hozzáférhetővé tétele során DRM-et⁴²⁸ alkalmaz, a jogdíjminimumokat a FilmJus 10 százalékkal csökkentett összegben veszi figyelembe;
- a szolgáltatót a lehívásos szolgáltatásnyújtás első évében a jogdíjminimumokból 10 százalék kedvezmény illeti meg.

⁴²⁷ Jogalapja: Szt. 16. § (1) bek. és 26. § (8) bek. második mondata.

⁴²⁸ A DRM rendszerek, azaz a szerzői jog védelmére szolgáló műszaki intézkedések azok az eszközök, termékek, alkatrészek, eljárások, illetve módszerek, amelyek arra szolgálnak, hogy a szerzői jog megsértését megelőzzék vagy megakadályozzák [Szt. 95. § (2) bek.].

A szolgáltató nem köteles jogdíjat fizetni, amennyiben a filmalkotás vagy filmalkotások részletét, illetve trailerét (filmalkotásonként legfeljebb egy részletet illetve trailert) egy perccel meg nem haladó terjedelemben hozzáférhetővé tesz a nyilvánosság számára.

2013-tól – meghatározott feltételek együttes teljesülése esetén – lehetőség van átalány-jogdíj fizetésére vonatkozó megállapodás megkötésére a FilmJus és a szolgáltató között.

5.7.10. Összegzés, következtetések

Az éves díjszabások alapvető fontosságú és megkerülhetetlen részei a közös jogkezelés hatályos jogi szabályozásának azáltal, hogy a miniszter jóváhagyásával a Hivatalos Értesítőben rögzítik az egyes tarifák mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit. Mindez megteremti a díjszabások vitathatatlan legitimációját még akkor is, ha a nagy felhasználókkal (pl. az MTVA-val) általában nem a fentebb ismertetett díjszabások tarifái, hanem középtávú (több évre megkötött) átalánydíjas külön megállapodások képezik a jogdíjfizetés alapját.

5.8. A közmédia és a közös jogkezelő szervezetek szerződéses együttműködése

A közmédia rendszerében – figyelemmel az Mttv. 100. § (6) bekezdésére, (7) bekezdés első mondatára és 203. § 33. pont utolsó fordulatára – az MTVA vállal kötelezettséget és felelősséget minden műfelhasználással kapcsolatos adatszolgáltatással, a jogdíjfizetéssel és a szerződés teljesítésével összefüggő ügyben. Ebből következően a művek, műsorok közszolgálati médiaszolgáltatásban történő nyilvánossághoz közvetítése és a további ismétlések tárgyában 2011-től már az MTVA szerződött, illetve szerződik az érintett közös jogkezelőkkel (ARTISJUS, HUNGART, MAHASZ, EJI, FilmJus).

2015-ben változik a közszolgálati médiaszolgáltatás szerkezete és a csatornák összetétele is. Egyfelől a Duna TV lesz a nemzeti főadó és az M1 napi aktuális csatornává alakul, emellett júliustól elindul az M4 Sport-csatorna, és folyamatban van további két csatorna 2016-ban tervezett elindítása. Másfelől – az Mttv. 2014. évi módosítása⁴²⁹ eredményeként – az átalakulást követően a megújult csatornák felügyeletét az egységes Duna Médiaszolgáltató Zrt. veszi át. A közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-k összevonása nem, az új csatornák beindulása (pontosabban a csatornaszám növekedése) ellenben érintheti a jogkezelőkkel kötött megállapodásokat.

5.8.1. ARTISJUS

A. Nyilvánossághoz közvetítés

Az ARTISJUS-szal, mint a zenei és az irodalmi művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös jogkezelő szervezetével kötött sugárzási szerződés a szöveges és szöveg nélküli zeneművek és irodalmi művek kisjogok jogosítását teszi lehetővé a közmédia televíziós és rádiós csatornáinak műsoraiban. Ez alapján az ARTISJUS jogosít a közmédia számára minden olyan zenei

⁴²⁹ 2014. évi CVII. törvény a közszolgálati médiaszolgáltatásra és a médiapiacra vonatkozó egyes törvények módosításáról.

műnek a rögzítését, sugárzását, ismétlését, továbbá az eredeti sugárzással egyidejűleg történő nyilvánossághoz közvetítését (simulcasting), amely nem színpadra szánt alkotás. A felhasználás engedélyezése átalánydíj fizetés és adatszolgáltatás ellenében történik.

Az ARTISJUS viszonylatában a „zenei kisjog” fogalma alá tartozik minden olyan szöveges és szöveg nélküli zeneműnek vagy részletének sugárzása, amely nem minősül „zenei nagyjog-nak”. A „zenei nagyjog” fogalma alá tartozik:

- zenés színpadi mű egészének vagy legalább egy teljes felvonásának vagy 20 perc időtartamot meghaladó részletének sugárzása (keresztmetszet),
- zenés színpadi műnek televízió-adás céljára megrövidített változata, ha annak terjedelme a 20 percet meghaladja. A 20 percbe csak a színpadi műből vett részlet ideje számítható be, nem pedig a teljes műsor,
- színpadi mű kísérezeneje, amennyiben az illető színpadi művel együtt kerül előadásra,
- zeneművekre készített koreográfiai művek (a zene vonatkozásában), ha azok terjedelme a 20 percet – komolyzenei műveknél a 10 percet – meghaladja. Nem érinti ez a koreográfus vagy az egyéb szerzők külön felhasználási szerződéssel rendezendő jogdíját.

A „kisjogos irodalmi művek” fogalmi körébe tartoznak – a színpadra szánt irodalmi művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) kivételével – a már nyilvánosságra hozott irodalmi művek.

B. „Must carry”

Az Mttv.-ben a „must carry” szabályok a médiaszolgáltatók közvetett hozzáférését segítik elő a műsorterjesztés különböző platformjaihoz, leginkább a kábelhálózatokhoz. E versenykorlátozó rendelkezéseket minden esetben nyomós közérdeknek kell alátámasztania. A kábeltelevíziós társaságoknak, illetve a digitális műsorelosztó rendszerek működtetőinek az általuk közvetített, egy adott médiaszolgáltató által összeállított műsorfolyamot tartalmazó csatornák közé közérdekből kötelezően fel kell venniük bizonyos médiaszolgáltatók műsorait. Ez Magyarországon is létező kötelezettség, elsősorban a közszolgálati médiaszolgáltatások javára. Az Mttv. 74. § (1) bekezdésének első mondata a következőképpen rendelkezik:

„A közszolgálati médiaszolgáltatók összesen négy lineáris audiovizuális médiaszolgáltatását és három lineáris rádiós médiaszolgáltatását a műsorterjesztő – a műsorszórással megvalósított műsorterjesztés kivételével – díjmentesen köteles továbbítani. A műsorterjesztő e médiaszolgáltatásokhoz való hozzáféréseért a hozzáférés biztosításához kapcsolódó, a hozzáférés költségeit meghaladó mértékű többletdíjat az előfizetőtől nem kérhet.”

Mindezekből az következik, hogy a műsorterjesztést végző vállalkozások számára nem származik közvetlen vagyoni előny a műsorok továbbításából. Az Mttv. 74. § (3) bekezdése szerint a közszolgálati médiaszolgáltató műsorszórással terjesztett médiaszolgáltatásait ingyenesen kell a felhasználók számára hozzáférhetővé tenni, és a platform üzemeltetésével és a közszolgálati médiaszolgáltatókat illető kapacitás fenntartásával járó költségeket meghaladó mértékű többletdíjat nem szedhet az előfizetőktől. Az irodalmi és művészeti művek védel-

méről szóló Berni Egyezmény (BUE) 11bis (1) ii. pontjának⁴³⁰ rendelkezéséből vezethető le, hogy a jogosultakat jogdíj illeti meg műveik vagy teljesítményeik továbbközvetítése után. 1999. augusztus 31-ig a szerzői jogi törvény nem felelt meg a BUE-nak, mivel nem ismerte el a szerzők díjazáshoz való igényét ezen elkülönült felhasználási mód tekintetében. Az 1999-es törvénymódosításhoz fűzött miniszteri indokolás szerint épp a BUE-nak való megfelelés tette indokolttá a kábeltelevíziós jogdíj bevezetését a magyar szerzői jog rendszerébe. Sajátosan alakul a magyar szabályozás a továbbközvetítésről szóló szerzői jogi szabályozás és a közszolgálati médiaszolgáltatások továbbítási kötelezettségét előíró szabályozás találkozásánál. Itt ugyanis a hatályos szerzői jogi szabályozás méltányossági alapon bevezet egy kivételt a műsorelosztó szervezetek tekintetében. Eredetileg a műsorelosztó szervezetek lennének kötelezhetőek a kábeltvé jogdíj megfizetésére, ha a jogalkotó nem teremtette volna meg az Szjt. 28. § (6) bekezdésében⁴³¹ elhelyezett kivételt, amely törvényi tartozásátvállalás formájában az MTVA-hoz telepítette a tényleges jogdíjfizetési kötelezettséget.

A „must carry” jogdíj tekintetében az MTVA minden évben külön szerződik az ARTISJUS-szal; az MTVA által fizetendő tarifát ez esetben az NMHH egységes költségvetéséről szóló törvény minden évben rögzíti.⁴³²

Érdemes röviden kitérni arra is, hogy a közszolgálati műsorok egyidejű, változatlan továbbközvetítéséért fizetendő szerző jogdíj tárgyában szerzői jogi szakértői testületi szakvéleménnyel rendelkezik. Az SZJSZT-39/03. számú szakvéleményében⁴³³ arra az álláspontra helyezkedett, hogy a „must carry” műsorelosztás körében törvényi engedélyről van szó, amelynek az esetében „méltányos díjazás” jár. A „méltányos díjazás” elve az adott felhasználás összes – esetleg az idők folyamán változó – körülményeinek, s valamennyi érintett fél érdekeinek, így a díjfizetésre kötelezettjeinek is, a megfelelő, méltányos figyelembevételét kívánja meg.

C. Terjesztés (CD/DVD kiadás)

Zeneművek kiadása és terjesztése⁴³⁴ az ARTISJUS „M15” számú díjszabás szerint történik. A fizetendő jogdíj több tényező függvénye (pl. példányszám, hossz), amelyről az adatok ismeretében ad tájékoztatást az ARTISJUS. A díjfizetést követően van lehetősége az MTVA-nak a műpéldányok gyártásának megkezdésére.

430 Az irodalmi és művészeti művek szerzőinek kizárólagos joga, hogy engedélyt adjanak sugárzott mű mindenfajta, akár vezetékek útján történő, akár vezetékek nélküli nyilvános átvitelére, ha ezt az átvitelt az eredetihez képest más szervezet végzi.

431 28. § (6) bek.: „A magyar közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezet műsorában sugárzott, vezetéken vagy másként közvetített művek továbbközvetítéséért járó díjakat a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alapból kell megfizetni; erről az Alap kezelője gondoskodik.”

432 Legutóbb a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2014. évi egységes költségvetéséről szóló 2013. évi CLXXXI. törvény 3. számú melléklete. (A Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap 2014. évi költségvetése: 238 millió forint.)

433 Készült: 2004. január 29-én.

434 Ilyen pl. a nagysikerű Szimfonik live CD vagy „A Dal 2013” című kiadvány az Eurovíziós Dalfesztivál magyarországi előválogatójába bekerült 30 legjobb daláról.

D. Nyilvános előadás (koncert)

Mű nyilvános előadására az engedélyt ugyancsak az ARTISJUS-tól lehet megszerezni az „Sz15” számú díjszabás szerinti jogdíj megfizetésével.⁴³⁵

5.8.2. HUNGART

A HUNGART – mint a képző-, ipar- és fotóművészeti művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös jogkezelő szervezete – a képző-, ipar- és fotóművészeti művek sugárzási célú felhasználásának jogosítását teszi lehetővé a közmédia televíziós (M1, M2, M3, Duna TV, Duna World) csatornáinak műsoraiban. A felhasználás engedélyezése átalánydíj-fizetés és adatszolgáltatás ellenében történik.

Korábban problémaként merült fel a jelmez- és díszlettervezők sugárzás utáni jogdíjigénye. A HUNGART csak művészeti magazinműsorokban bemutatott magyar film- és színházi előadás részletek díszlete és jelmeze után szed jogdíjat. Egy színházi közvetítés, illetve egy filmalkotás esetén viszont az MTVA-nak nem a HUNGART felé kell jelenteni a jelmez és díszlettervezőket, hanem a FilmJus felé, amennyiben a jelmez és a díszlet egyéni-eredeti jellegével alkotó módon járult hozzá a film egészének kialakításához. Ez esetben ugyanis a jelmez- és díszlettervezők is filmszerzők lesznek.

5.8.3. MAHASZ, EJI

A MAHASZ és az EJI – mint a hangfelvétel-kiadók, illetve az előadóművészek közös jogkezelő szervezete – a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek jogosítását végzi a közmédia televíziós és rádiós csatornáinak műsoraiban. Az így beszedett jogdíjból a kiadók és az előadóművészek fele-fele arányban részesülnek.

Az Szjt. 77. § (1) bekezdése alapján az MTVA számára engedélyezett felhasználások a következők: sugárzás, webcasting, interaktív webcasting, simulcasting, műsorarchívumban történő felhasználás⁴³⁶, podcasting.⁴³⁷ A jogdíj megfizetésén túl, a hangfelvételen foglalt mű nyilvánosságához közvetítéséhez engedélyt kell kérni az érintett szerzőktől azok közös jogkezelő szervezetén keresztül.

A médiaszolgáltatás tematikájától függően több-kevesebb videoklip is megjelenik a műsor-számokban. A videoklipek olyan zenés filmalkotások, amelyek előállítói az általuk kereskedelmi célból kiadott hangfelvételeket használják fel a rövidfilmben. A hangfelvétel előállítók által készített videoklipek felhasználásához a MAHASZ által alapított Phonojus Audio és Video Ügynökség Kft.-től (tulajdonképpen mint kvázi filmforgalmazótól) is be kell szerezni a hozzájárulást (a MAHASZ-EJI, illetve a benne foglalt zeneművek kapcsán az ARTISJUS számára történő jogdíjfizetés és adatszolgáltatás mellett).

435 Ilyen nyilvános előadási jogdíjat fizet az MTVA akkor, amikor saját forgalmazású filmeket mutatnak be filmszínházban, pl. a „Felcsípvé” című francia romantikus vígjátékot.

436 „[M]űsorarchívumban történő felhasználásnak” minősül, ha a közönség tagja a műsor nyilvánosságához közvetítését követően válogathat a műsrot alkotó műsorszámok közül a műsorszámoknak a Felhasználó saját eszközeivel működtetett archívumából.

437 „Podcasting”-nak minősül, ha a felhasználó a felhasználás során a műsorszámokat archívumában oly módon teszi hozzáférhetővé, hogy a közönség tagja az archívumból kiválasztott műsorszámról tartós másolatot készíthet.

Fontos megemlíteni, hogy az MTVA – a MAHASZ-szal kapcsolatban is – egyszerre van a felhasználói és a jogosulti pozícióban, ugyanis mint hangfelvétel előállító is regisztrálva van a MAHASZ-nál, így jogosultként (előállítóként) megilleti az általa készített hangfelvételek felhasználása után járó jogdíj.⁴³⁸

5.8.4. EJI

Az EJI – mint az előadóművészeti teljesítményekkel kapcsolatos szomszédos jogok közös jogkezelő szervezete – a rögzített előadások ismételt sugárzási célú felhasználásának jogosítását teszi lehetővé a közmédia televíziós és rádiós csatornáinak műsoraiban. A felhasználás engedélyezése átalánydíj fizetés és adatszolgáltatás ellenében történik. Az MTVA az érintett szerzők/szerzői jogosultak külön hozzájárulása nélkül jogosult:

- a közmédia televíziós és rádiós csatornáin a sugárzási céllal rögzített előadások első sugárzását követő egy éven belüli, egyszeri ismételt sugárzást követő ismételt sugárzására,
- a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat igénybevitelével is történő nyilvánosság-hoz közvetítésére (simulcasting),
- az eredetileg idegen nyelvű előadás magyar nyelvű szinkronját tartalmazó felvételek csatornákon történő ismételt sugárzására.

A jogosítás kiterjed azokra a felvételekre is, amelyeket más személyek az MTVA vagy a médiaszolgáltatók megrendelésére és műsorukban történő sugárzása céljával rögzítettek, ha az MTVA vagy a médiaszolgáltatók az ilyen felvétel sugárzására annak bármely más felhasználását megelőző kizárólagos jogot szerzett.

5.8.5. FilmJus

A FilmJus – mint a filmszerzők (rendezők, operatőrök, filmírók)⁴³⁹ műveivel kapcsolatos szerzői jogok közös jogkezelő szervezete – és a közmédia viszonya több tekintetben eltérő a többi közös jogkezelő szervezethez képest, melynek magyarázata a FilmJus és az MTVA kettős minőségében keresendő. A FilmJus vonatkozásában e kettősség a kezelt jogok megoszlásában érhető tetten: kötelező közös jogkezelés a magáncélú másolásra és az egyidejű változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésre tekintettel fennálló díjigény, továbbá önkéntes közös jogkezelés a filmszerzők meghatározott nagyjogos felhasználásainak engedélyezése tekintetében. A közmédia esetében pedig a kötelezetti és jogosulti pozíciók keveredése figyelhető meg a FilmJus irányában: az MTVA a művek nyilvánossághoz közvetítése és többszörözött példányonkénti terjesztése után

438 Ezeknek az MTVA-t megillető díjaknak az érvényesítése 2013-ban kezdődött meg, a korábbi időszakban erre nem fordítottak gondot a közmédia vezetői.

439 A FilmJus Felosztási Szabályzata szerint:

- „filmíró” alatt értendők az eredeti mű írói, az irodalmi és technikai forgatókönyv írói, magyar nyelvre szinkronizált művek esetén a szinkronizálók/fordítók, animációs filmeknél a figuratervezők továbbá egyes televíziós műveknél a szerkesztő is, amennyiben a filmalkotás egészének kialakításához alkotó módon járult hozzá;

- „filmrendező” alatt értendők mindazok a személyek, akik a mű megalkotásakor rendezői jellegű tevékenységet végeznek (pl. színházi közvetítés esetén a színházi rendező);

- „filmoperatőr” alatt értendők mindazok a személyek, akik a mű megalkotásakor operatőri jellegű tevékenységet végeznek.

jogdíjfizetésre kötelezett, ugyanakkor – az általa előállított filmalkotások után – a magáncélú másolásra és az egyidejű vezetékes továbbközvetítésre tekintettel jogdíjra jogosult.

A. „Üres-hordozó” és kábeltelevíziós adatszolgáltatás

Az Sztj. 20. § (1) bekezdése és 28. § (2) bekezdése alapján a magáncélú másolásra, illetve az egyidejű változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésre tekintettel a szerzőket és a szomszédos jogi jogosultakat – ideértve a filmalkotások mozgóképi alkotóit, a filmírókat és a filmelőállítókat is – díjazás illeti meg. Ebből az is következik, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatók műsorában sugárzott művek jogosultjait is megilletik ezek díjazások, valamint hogy az Mtv. 100. §-ának és 203. § 33. pontjának hatálya alá tartozó filmalkotások és más audiovizuális művek magáncélú másolására, illetve egyidejű vezetékes továbbközvetítésére tekintettel járó filmelőállítói – szomszédos jogi – díjakhoz való jogok az MTVA kezelésében álló közszolgálati médiavagyonba tartoznak.

Ezeket a díjazásokat az Sztj.-ben foglaltaknak megfelelően a FilmJus osztja fel az egyes jogosultak között. A műsorszámokra vonatkozó adatokat az MTVA szolgáltatja a FilmJus-nak.

B. „Nagyjogos” felhasználások engedélyezése

Mindenekelőtt a kisjogos és a nagyjogos filmszerzők elhatárolása szükséges a jogdíjfajtákból történő részesedés szempontjából. Kisjogosak azok az alkotók, akik filmszerzőnek minősülnek, de csak az ún. „üres-hordozó”, illetve kábeltelevíziós jogdíjából részesülnek (ismétlésenkénti „nagyjog-díjra” nem jogosultak), mivel az MTVA (MTV/Duna TV) megszerezte a filmszerzőktől az adott felhasználáshoz (pl. a nyilvánossághoz közvetítéshez) a jogokat. Ilyenek pl. a készen vásárolt filmalkotások, ahol a filmszerzők jogdíját a forgalmazó/filmelőállító már rendezte; a film alkotója az MTVA, illetve az MTV vagy a Duna TV munkavállalója (vagy az volt).

Nagyjogosak azok az alkotók, akik filmszerzőnek minősülnek és a kisjogos díjak mellett a felhasználások után jogdíjat is kell számukra fizetni. Ilyenek: mindazon filmszerzők, akikről nem szerzett az MTVA korlátlan ismétlésre jogot vagy nem rendelkezik az adott felhasználás – nyilvánossághoz közvetítés (sugárzás), on-demand (internetes nyilvánossághoz közvetítés), terjesztés (CD/DVD kiadás) és nyilvános előadásra (pl. mozi) – jogával, illetve amennyiben nem közszolgálati médiaszolgáltatónak ad engedélyt a felhasználásra.

A FilmJus televíziós nyilvánosságához közvetítés után fizetendő jogdíjakra vonatkozó Felosztási Szabályzatában meghatározottak szerint nem kell jogdíjat fizetni a filmalkotás részletének legfeljebb 2 perc időtartamú ismételt sugárzásáért, feltéve ha a részlet nem haladja meg a filmalkotás teljes időtartamának 10 százalékát, illetve a filmalkotás részletének műsorelőzetes céljára történő sugárzása esetében 1 percet meg nem haladó terjedelemben.

A FilmJus jogosult az általa képviselt filmszerzők és e szerzők jogutódai nevében kezelni a filmszerzők által alkotott filmalkotásoknak⁴⁴⁰ alábbi felhasználására vonatkozó vagyoni jogait:

⁴⁴⁰ A jogosítás szempontjából filmalkotásnak minősülnek a közszolgálati médiavagyonba tartozó, vagy azt közvetően a közszolgálati médiavagyonba kerülő, a FilmJus mindenkorai Felosztási Szabályzatának 1. számú mellékletében „0”-nál nagyobb jogdíjsúllyal szereplő magyar filmalkotások. Ebben a kontextusban a legérzékenyebb körnek a „0,1” súllyal szereplő magazinműsorok minősülnek. Itt nem maga a magazinműsor a jogdíjra jogosult filmalkotás, hanem a magazinműsorban bemutatott filmalkotások szerzői és előállítói.

- a) filmalkotások sugárzással, vezeték útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítése (sugárzása), ideértve a sugárzással egyidejűleg vezetékes úton (pl. Internet) vagy sugárzással (pl. 3G) történő nyilvánossághoz közvetítést is (simulcasting);
- b) filmalkotások analóg vagy digitális hordozón többszörözött példányonkénti terjesztése;
- c) filmalkotások oly módon történő nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg (on-demand felhasználás);
- d) filmalkotások nyilvános előadása.

E felhasználási jogok engedélyezése⁴⁴¹ a FilmJus-t az érintett filmszerzők illetve jogutódaik tekintetében az ő FilmJus-tagságuktól függetlenül megilleti, kivéve akkor, ha az érintett filmszerző vagy jogutód a FilmJus-hoz intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozik művei (vagy jogelődje művei) felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen. Vannak filmszerzők, illetve e szerzők jogutódai, akik már korábban kivonták műveiket a közös jogkezelés hatálya alól; róluk a FilmJus, folyamatos nyilvántartást vezet, velük egyedileg kell megállapodnia az MTVA-nak a felhasználás ellenértékéről és feltételeiről.

Nem kell jogdíjat fizetni azoknak a filmszerzőknek (jogutódoknak), akiktől az MTVA, illetve jogelődjeként valamely közszolgálati médiaszolgáltató megszerezte a korlátlan, sugárzással, vezeték útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő ismételt nyilvánossághoz közvetítésére való jogot.

E kérdésnél szorul tisztázásra a filmelőállító és a gyártó fogalmának meghatározása és elhatárolása a jogdíjfelosztás szempontjából. Az Szjt. 64. § (3) bekezdése alapján „*a film előállítója az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről*”. A fő szempont: ki az, aki a film anyagi hátterét biztosítja és átfogja a megvalósítást? A film előállítója az is, aki rendelkezik a felhasználási jogokkal, ugyanakkor rendszerint előfordul az, hogy nem maga hasznosítja, hanem forgalmazási szerződés keretében ad át egyes jogokat (pl. televíziós sugárzás, DVD-n történő forgalmazás stb.). A mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény 2. §-ának 4. pontja az Szjt.-vel koherensen határozza meg a filmelőállító fogalmát.

A gyártó kifejezés külső gyártás esetén merülhet fel. A gyártó az a cég vagy magánszemély, stb., aki a produkció gyártását a filmelőállító megrendelésére (kezdeményezésére) és finanszírozása mellett ténylegesen elvégzi, de a jogok e jogviszony alapján (kezdeményezés és finanszírozás a megrendelőnél) a filmelőállítónál vannak. A gyártó nem tévesztendő össze a régi Szjt. „filmgyár” kifejezésével, amely többnyire az új Szjt.-ben a filmelőállító fogalomnak feleltethető meg. Az Szjt. hatályba lépése óta MTVA kizárólag abban az esetben szerez jogot egy belső és koprodukcióban készült-készülő alkotáson, ha arra vonatkozóan külön megfilmesítési szerződést köt(ött) a *filmszerzőkkel (forgatókönyvíró, rendező, operatőr stb.)*. Nem alkalmazható tehát az a rendelkezés, miszerint a filmalkotás felhasználásának joga annak elkészültével, illetve átadásával törvény erejénél fogva az MTVA-ra száll át.

A régi Szjt. hatálya alatt a munkáltató megszerezte a filmek felhasználási jogát egyrészt a munkaszerződésbeli kikötések, másrészt a régi Szjt. 14. § (5) bekezdése alapján. Az MTVA filmelőállítója tehát:

⁴⁴¹ A FilmJus a filmzenét nem jogosítja, azok felhasználáshoz az ARTISJUS-tól kell az engedélyt megszerezni.

- az 1999. szeptember 1. előtt belső gyártásban vagy koprodukcióban készített filmalkotásoknak,
- az 1999. szeptember 1. után belső gyártásban vagy koprodukcióban készített filmalkotásoknak, ha az alkotókkal megfilmesítési szerződést kötött, vagy ha a munkavállalóval kötött munkaszerződésében a munkavállaló az MTVA-ra ruházta a filmalkotáshoz fűződő vagyoni jogait,
- a külső gyártásban gyártási szerződés alapján készített filmalkotásoknak.

A FilmJus és az MTVA hosszas egyeztetést követően tisztázták, hogy a színházi előadásokról készült filmek – tekintettel arra, hogy a szerzők egyedi engedélye alapján a csak jelenlévők számára érzékelhető műből átdolgozással (világítással, szerkesztéssel, vágással stb.) új szerzői mű jön létre – filmalkotásnak minősülnek, amelyek nyilvánossághoz közvetítése után az MTVA percalapú jogdíjat fizet a FilmJus-nak.⁴⁴²

5.9. Az M3 csatorna jogosítása

Az M3 ismétlő csatorna médiaszolgáltatását a Médiatanács a 224/2012. (XII. 19.) számú döntésével, az MTVA kezdeményezésére hozta létre és rögzítette a közszolgálati jegyzékben, mint az MTV Zrt. által nyújtott közszolgálati médiaszolgáltatást. E közszolgálati csatorna terjesztése nem esik a „must carry” kötelezettség alá; kódolt formában kerül közvetítésre, így rá nem alkalmazandó az Szjt. 28. § (2) bekezdése.⁴⁴³ Éppen ezért annak továbbítására az MTVA előfizetési díj megfizetését célzó szerződéses ajánlatot tett a kábelszolgáltató társaságok felé, és 2014 elején már országos lefedettségre tett szert a meghatározó műsorterjesztőkkel történt megállapodásokkal.

Az MTVA viszonylag gyorsan megállapodott az érintett közös jogkezelőkkel az új csatorna jogosításáról a meglévő sugárzási szerződések tárgyi hatályának kibővítése, esetenként pótlólagos díjfizetés vállalása révén, egyedül a FilmJus-szal alakult ki – végül egyezséggel záruló – vita az M3 szerzői jogi megítélésével kapcsolatban. Megjegyezzük, hogy e jogvita feloldását a jövőre nézve nagyban megkönnyítette volna, ha a FilmJus az 5.7.7. pontban ismertetett díjszabását a 2015. évtől kezdődően a kódolt sugárzások után az Szjt. 26. § (3) és (4) bekezdése alapján fizetendő szerzői jogdíjjal kiegészíthette volna kifejezetten a kábelszervezet-felhasználókra vonatkozóan, az ARTISJUS „K”-jelű díjszabásának 2. pontjában foglaltak mintájára. Az SZTNH azonban nem támogatta a FilmJus díjszabásának e tárgyú tartalmi bővítését a jóváhagyási eljárás során.

⁴⁴² E díjfizetés mértékének ésszerű keretek között tartása érdekében adta ki az MTVA a 38/2011. (XII. 5.) számú vezérigazgatói utasítást a rögzített színházi előadások sugárzása esetén követendő eljárásról és az alkalmazott tarifákról. Eszerint, ha a műnek nagyjogos zeneszerzője és/vagy szövegírója van, és a jogosult zeneszerző és/vagy szövegíró korábban nem adott engedélyt műve Szjt. 18. § (1) bekezdése szerinti rögzítésére, úgy erről az MTVA-nak a jogosultakkal külön egyedi megállapodást kell kötnie. Színpadi mű számára írt önálló zeneművek jogosultjainak járó alapidő összege 360,- Ft/perc, amelyen a zeneszerző és a (szöveg)író – eltérő megállapodás hiányában – 50-50%-os arányban részesedik. Egyéb esetben (pl. szöveges és szöveg nélküli zeneművek vagy részletének 20 percet meg nem haladó terjedelmű sugárzása) a zeneszerzőnek járó díjat az ARTISJUS fizeti meg. Ha a filmszerző jogosultaknak engedélyezési jog nélküli díjigényük áll fenn, akkor a mű ismételt sugárzása esetén 360,- Ft/perc alapidő felosztási módja a következő: író – 44%, rendező – 44%, operatőr – 12%.

⁴⁴³ Szjt. 28. § (2) bek.: „A szerzőnek az is kizárólagos joga, hogy a rádió- vagy televízió-szervezet, illetve a saját műsort a nyilvánossághoz vezeték útján vagy másként közvetítő műsorában sugárzott, illetve közvetített művének sugárzással, vezeték útján vagy egyéb módon – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – a nyilvánossághoz történő egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésére engedélyt adjon.”

5.10. A médiaszolgáltatók közös jogkezelés körében történő jogdíjfizetésével összefüggő SZJSZT szakvélemények⁴⁴⁴

A. Az MTV archívumának felhasználása a Filmmúzeum TV-ben és annak jogdíjvonzata (SZJSZT-36/01.)

A FilmJus megkeresése egyfelől arra irányult, hogy az Szjt. hatálybalépése előtt készült filmek sugárzási célú felhasználására létrejött felhasználási szerződések a régi Szjt. és végrehajtási rendeletei vagy az Szjt. rendelkezései-e az irányadók. További kérdés volt az is, hogy az MTV archívumába tartozó audiovizuális művek Filmmúzeum TV által történő felhasználása díjfizetés hiányában jogosulatlan felhasználás-e, és ha igen, kinek a kötelessége elsősorban a szerzői jogdíj megfizetése.

Az SZJSZT szakvéleménye rámutatott arra, hogy az érintett filmek szerzőinek a filmek gyártóival kötött szerződésai az új Szjt. hatálybalépése előtt jöttek létre. A régi Szjt. 41. §-ának (3) bekezdése szerint „a filmre vonatkozó szerzői vagyoni jogokat a szerzőkkel kötött szerződések alapján jogutódként a filmgyár szerzi meg és harmadik személyekkel szemben kizárólag a filmgyár gyakorolja”. A filmekre vonatkozó felhasználási szerződések megkötésére tehát a filmszerzők jogutódjaként a film előállítója, illetőleg az általa a film forgalmazására jogosított személy jogosult. A film bármilyen felhasználására 1999. szeptember 1. után kötött szerződésekre nézve a Szjt. előírásai az irányadók.

Az Szjt. 26. §-ának (1) bekezdése szerint „a szerző kizárólagos joga, hogy a művét sugárzással a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon.” Filmek esetében az engedélyt a szerzők jogutódjaként a film előállítója, illetőleg az általa jogosított filmforgalmazó adhatja meg. Amennyiben a szerző a film előállítójával kötött szerződésben nem mondott le kifejezetten a felhasználásokért járó jogdíjról, a felhasználási szerződésben kikötött díj megfizetése kötelmi jogi igény tárgya, szemben az olyan esetekkel, amikor a törvény kifejezetten a jogdíj megfizetéséhez köti az engedély megszerzését [így a 28. § (2) bekezdése értelmében a nyilvánosságához közvetített művek más szervezet közbeiktatásával történő továbbközvetítéséhez a hozzájárulást csak a megállapított díj megfizetésével kell megadottnak tekinteni].

Az Szjt. 66. §-ának (3) bekezdése értelmében a szerzőt a jogosított felhasználások tekintetében mindenfajta felhasználási módra nézve külön díjazás illeti meg. A díj megfizetésére a film előállítója köteles. Az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdése szerint – eltérő megállapodás hiányában – a díjazásnak a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. Mindezekből következően a szerzők, illetőleg a szerzői jogosultak elhatározása alapján eljáró FilmJus a Filmmúzeum Rt. által a MOKÉP Rt., illetőleg az MTV vállalatokkal kötött szerződésekben adott sugárzási engedély fejében járó jogdíjat a jogosítóknak járó díj megfelelő arányában, elsősorban a filmelőállítótól, illetőleg a jogosított forgalmazótól követelheti.⁴⁴⁵

B. Filmek televíziós felhasználásának szerzői jogi kérdései (SZJSZT-14/04.)

A megkereső ügyvédi iroda az SZJSZT korábbi, 36/01. számú alap- és kiegészítő szakvéleményének értelmezésével kapcsolatosan fordult az SZJSZT-hez. Az SZJSZT válaszában rámutatott arra,

⁴⁴⁴ Bővebben ld. Miniszterelnöki Hivatal megbízásából készített MEH-tanulmány 114–135. oldalai.

⁴⁴⁵ A szakvélemény kiegészítésében az SZJSZT megállapította, hogy a Filmmúzeum TV által sugárzott filmek felhasználását engedélyező szerződések az új Szjt. akkor irányadó, ha a MOKÉP által jogszerűen forgalmazott filmek vonatkozásában az övele, az MTV által gyártott filmek vonatkozásában az utóbbival kötött felhasználási szerződések kelte az Szjt. hatálybalépését követő időpontra esik (SZJSZT-36/01/2.).

hogy különbséget kell tenni egyrészt a szerző és a film előállítója közötti megfilmesítési szerződés,⁴⁴⁶ illetőleg a filmalkotásra kötelező munkaszerződés (régi Szt. 14. §; új Szt. 30. §), másrészt a filmalkotás harmadik személyek által történő felhasználását engedélyező szerződések⁴⁴⁷ között.

A megfilmesítési szerződéssel vagy munkaszerződéssel bekövetkező jogutódlás törvényi feltétele a film előállítója által a szerzőnek fizetendő díj, amiről a szerző csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.⁴⁴⁸ Noha a vagyoni jogok átruházásával a szerzőt már nem illeti meg a filmalkotás mások által történő felhasználásának engedélyezési joga, díjigénye az átruházott jogok gyakorlásának függvényében a mindenkori jogszabályi előírások szerint fennmarad. A régi Szt. végrehajtási rendeletek körébe utalta az átruházott jogok alapján harmadik személyekkel kötött felhasználási szerződésekkel kapcsolatos szerzői díjazás szabályozását.⁴⁴⁹ Az új Szt. kifejezetten rögzíti, hogy a szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg.⁴⁵⁰ Előírja továbbá, hogy eltérő törvényi rendelkezés vagy megállapodás hiányában az engedély fejében fizetendő díjazásnak a felhasználáshoz kapcsolódó bevételekkel összhangban kell állnia.⁴⁵¹ Az Szt. a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű kapcsán külön is kimondja, hogy a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra ruházza.⁴⁵²

Az élő szerző vagy örököse az új Szt. alapján a megfilmesítési vagy munkaszerződés alapján készült film előállítójától, amennyiben idővel a ráruházott vagyoni jogok másra szálltak át, az ő jogutódjától, adott esetben az előállító jogutódjának minősülő filmforgalmazótól igényelheti az általuk a törvény hatálybalépését követően harmadik személyeknek engedélyezett felhasználási módokért, illetőleg bevétellel járó felhasználásokért fizetendő szerzői díjat.

C. Az Szt. 74. §-a (2) bekezdésének értelmezése (SZJSZT-27/06.)

Az MSZSZ-EJI az Szt. 74. §-ának (2) bekezdése alapján fennálló díjigényre vonatkozóan kért átfogó véleményt a Testülettől. A megkeresés indoka az volt, hogy az előadóművészek közreműködésével készült televízió-műsorok ismételt sugárzásának díjazásával kapcsolatban ellentétes értelmezés alakult ki az MSZSZ-EJI, illetve egyes televízió-szervezetek között az Szt. 74. §-a (2) bekezdésének első fordulátát illetően. Az SZJSZT álláspontja a következőkben foglalható össze.

Az Szt. 74. §-ának (2) bekezdése visszautal a 26. § (6) bekezdésben⁴⁵³ foglalt felhasználási cselekményre, és annak érvényesítésére a 27. § (3) bekezdésének alkalmazását írja elő. Ez a bekezdés egyike a szerzői mű nyilvánosságához való közvetítésének jogáról szóló 26. § (8)

446 Régi Szt. 41. § (3) bek. és 42. §; új Szt. 66. §.

447 Régi Szt. 26–28. §-ok; új Szt. 42–54. §-ok.

448 Régi Szt. 13. § (3) bek., 42. § (1) bek.; új Szt. 16. § (4) bek.

449 Lásd a 9/1969. (XII. 29.) MM rendeletnek a régi Szt. 14. §-ának (2) bekezdését végrehajtó, 1983-ban módosított 12. §-át vagy a régi Szt. 1994-ben módosított 34. §-a (3) bekezdését és a sugárzási szerződésekkel kapcsolatos szerzői díjazásról hozott, 1994-ben módosított 5/1970. (VI. 12.) MM rendeletnek a televízió által rögzített audiovizuális mű ismételt sugárzásáért, illetőleg újabb felhasználásáért előírányzott díjazási szabályait.

450 Szt. 66. § (3) bek.

451 Szt. 16. § (4) bek.

452 Szt. 30. § (3) bek.

453 26. § (6) bek.: „Az ismételt sugárzást lehetővé tevő rögzítéshez a szerző külön engedélyre szükséges. A felvétel minden egyes felhasználásáért díjazás jár.”

bekezdésének. Ezek közül a 74. § (2) bekezdésben foglalt hivatkozás és a megbízó által feltett kérdés szempontjából elsősorban az (1) és a (7) bekezdésnek van jelentősége.⁴⁵⁴ A 27. § (3) bekezdését alkalmazni kell a 74. § (2) bekezdésében foglalt díjigényre is.⁴⁵⁵

A 26. § (1) és (2) bekezdése, amire a 27. § (3) bekezdése utal – a (7) bekezdés szerinti kiterjesztett alkalmazási körrel – a szerzők sugárzási jogáról szól. Erre a jogra a 27. § (1) bekezdése – egyes műkategóriák tekintetében, a (2) bekezdésben foglalt, a műholdas sugárzásra vonatkozó egyes kivételekkel – kötelező hatályú közös jogkezelést ír elő. A 27. § (3) bekezdése viszont a nyilvánossághoz közvetítésnek a 26. §-ban említett egyéb eseteire vonatkozik, amelyekre nem kötelező hatályú közös jogkezelést rendel. Ebből következően az előadóművészeknek a 74. § (2) bekezdése alapján – a díjigény tekintetében a 26. § (6) bekezdésére való hivatkozásra tekintettel – fennálló díjigénye külön önálló jog, amelynek gyakorlására a 27. § (3) bekezdésének megfelelő közös jogkezelést ír elő a törvény.

Az előadások olyan műsorokban való rögzítése esetén, amelyek egyéni, eredeti jelleg hiányában nem minősülnek filmalkotásoknak, az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezés nem alkalmazható. Alaptalan azonban az az álláspont, hogy abban az esetben, amikor a sugárzás céljára történő rögzítést a 73. § (3) bekezdésének hatálya alá tartozó filmalkotásnak lehet tekinteni, az előadóművészeket nem illeti meg a 74. § (2) bekezdése szerinti díjigény. Ezt támasztja alá az is, hogy a 2003. évi CII. törvény pontosította a 74. § (2) bekezdésének a szövegét, kiegészítve azt a 26. § (6) bekezdésére való utalással.⁴⁵⁶ Az indokolás megerősíti a törvény hatályos szövegében is egyértelműen megjelenő jogalkotói szándékot, nevezetesen azt, hogy a sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – és a 73. § (3) bekezdésére való zárójeles utalás nyilvánvalóvá teszi, hogy ez áll a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítésekre is – teljes egészében, minden korlátozás nélkül fennáll a 74. § (2) bekezdése szerinti díjigény, és nem vonatkozik rá a 73. § (3) bekezdésének első mondata szerinti jogát ruházási vélelem.

454 26. § (1) bek.: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét sugárzással a nyilvánosságához közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollevők számára, hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszközök nélkül megvalósuló átvitelével.”

26. § (7) bek.: „Saját műsornak a nyilvánosságához vezeték útján vagy bármilyen más hasonló eszközökkel vagy módon történő közvetítésére a sugárzásra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.”

455 27. § (3) bek.: „Az írók, a zeneszerzők és a szövegírók képviselőiben – a zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztszövegeik kivételével – a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneművek és zeneszövegek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részletek tekintetében a 26. §-ban szabályozott egyéb – az (1) és (2) bekezdésben nem említett – felhasználások engedélyezésére és ennek fejében fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az irodalmi és zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet köt szerződést a felhasználóval, kivéve, ha a szerző a 91. § (2) bekezdésében szabályozott nyilatkozatot tett.”

456 A miniszteri indokolás kimondja, hogy „a javaslat pontosítja az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdésében foglalt hivatkozásokat. Erre részben a 27. § módosítása miatt, részben pedig azért van szükség, hogy még egyértelműbb legyen: a bekezdés első fordulata szerinti rögzítés díjazására a 26. § (6) bekezdésében foglaltakat kell megfelelően alkalmazni. Ez utóbbi – még az 1994. évi VII. törvénnyel beiktatott – különös díjérvényesítési módozat tartalmát a javaslat nem módosítja, hiszen a visszautalás eddig is magában foglalta a 26. §-ban foglaltak értelemszerű alkalmazását. Szükséges azonban annak nyomatékosítása, különösen a sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljából rögzített audiovizuális előadások [73. § (3) bek.] felhasználása tekintetében, hogy az előadás ismételt sugárzást is lehetővé tevő rögzítésének minden egyes felhasználásáért díjazás jár, amelyet a közös jogkezelő szervezet érvényesíthet. Más megközelítésben: az előadás sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljára készült rögzítésére az előadóművész egyedileg ad engedélyt. Az előadóművész hozzájárulásának, illetve a felhasználás jogszerűségének azonban feltétele az, hogy megállapodás szülessen a díjazásra vonatkozóan a közös jogkezelő szervezet és a felhasználó között.

Összefoglalva: a sugárzás vagy nyilvánossághoz történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – ideértve a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítéseket is – teljes egészében, minden korlátozás nélkül fennáll a 74. §-ának (2) bekezdése szerinti díjigény, és nem vonatkozik rá a 73. § (3) bekezdésének első mondata szerinti jogátszállási vélelem. A díjigény akkor is fennmarad, ha az előadóművész hozzájárul előadásának filmalkotásban való rögzítéséhez, és nem köti ki külön, hogy ez a jogdíjigény a rögzítéshez való hozzájárulással nem száll át a rögzítést végzőre vagy másra.

D. Rádiós műsor sugárzása (SZJSZT-02/08.)

A Fővárosi Bíróság előtt zajló perben a Testületnek azt kellett tisztáznia, hogy a felperes Magyar Rádió (MR) által készített, majd később kereskedelmi forgalomba kiadott kabaré műsorszámok esetében a további kereskedelmi célú felhasználáshoz szükséges-e a felperes hozzájárulása vagy sem? Tisztázandó kérdésként merült fel az is, hogy a felperes által CD-n kiadott kabaréműsor felvételei vonatkozásában fennmarad-e az MR-t mint rádió- és televízió-szervezetet megillető sugárzási jog, és a kabaréműsor más rádió által történő sugárzására kell-e engedélyt kérni az MR-től.

A per tárgyát képező ügyben az alperesi felhasználás eszköze nem az MR sugárzott adása, hanem annak kereskedelmi célból forgalomba hozott változata volt. E körülménynek azért is jelentősége van, mert az adás valamely hordozón történő forgalomba hozatalára jellemzően csupán az eredeti adás – esetenként jelentős átalakítását eredményező – újraserkesztése, újramezítése után kerülhet sor. Ezek a tevékenységek, illetve a kereskedelmi célú forgalomba hozatal pedig azt eredményezi, hogy az ily módon megváltoztatott rögzített adás felett az azt előállító rádiószervezet többet már nem gyakorolhatja az Szjt. 80. §-ában⁴⁵⁷ meghatározott kizárólagos jogait. A kizárólagos joggyakorlás elenyészése ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az MR elveszítette volna rendelkezési jogát adása felett. E tényből csak az következik, hogy a kereskedelmi célú forgalomba hozatal követően az adás alapján készített és kereskedelmi célból forgalomba hozott CD tartalma már nem „műsorként”, hanem „hangfelvételnél” áll védelem alatt, jogosultja pedig nem a műsort előállító rádiószervezetként, hanem a hangfelvételt készítő hangfelvétel előállítóként áll védelem alatt.

A jelen ügygel érintett kereskedelmi célból forgalomba hozott hangfelvétel sugárzásához az alperesnek a hangfelvétel előállítójától felhasználási engedélyt tehát nem kellett beszereznie, e körben elégséges számára az Szjt. 77. §-ának (1) bekezdésében említett szomszédos jogi díjigénynek a közös jogkezelő szervezetek⁴⁵⁸ részére történő megfizetése. Felperes jogdíját a

457 „80. § (1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a rádió- vagy a televízió-szervezet hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy műsórát

a) más rádió- vagy televízió-szervezetek, illetve vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítést végzők sugározzák, illetve a nyilvánossághoz közvetítsék;

b) rögzítsék;

c) rögzítés után többszörözze, ha a rögzítés hozzájárulása nélkül készült, vagy ha a rögzítés a 83. § (2) bekezdése alapján készült, és a többszörözés más célra készül, mint amelyre a 83. § (2) bekezdése vonatkozik;

d) vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.

(2) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a televízió-szervezet hozzájárulása szükséges ahhoz is, hogy műsórát a közönség részére közvetítsék olyan helyiségben, amely belépti díj ellenében hozzáférhető a közönség számára.”

458 Ez a hangfelvétel-előállítók vonatkozásában a Magyar Hangfelvételi Szövetség (MAHASZ).

közös jogkezelő szervezettől, annak belső szabályai szerint igényelheti. A rádióműsor kereskedelmi célból történő forgalomba hozatala után a műsort készítő szervezet, mint hangfelvétel-előállító engedélye szükséges a kereskedelmi célból forgalomba hozott műpéldányon rögzített hangfelvételnek az Szjt. 76. §-ában meghatározott valamennyi felhasználási módja esetén.

Az MR rádióműsorának kereskedelmi célból hangfelvétellként forgalomba hozatala után, annak sugárzása vagy bármely más módon történő nyilvánossághoz közvetítése ellenértékeként az Szjt. 77. § (1) bekezdése szerinti díjigény illeti meg. Ezt a díjigényt az MR a MAHASZ útján érvényesítheti.

E. A zeneművekre és zeneműszövegekre fennálló kizárólagos többszörözési és terjesztési jog gyakorlása, különös tekintettel az Szjt. 19. §-ára (SZJSZT-01/09.)

Az Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Közérdekű Alapítvány (ASVA) két kérdés megválaszolását kérte a Testülettől. Az első kérdés arra irányult, hogy az Szjt.-nek a 2008. évi CXII. törvény 1. §-a szerinti új szabályozása kizárja-e, hogy az Szjt. 2009. február 1. napján hatályba lépő 19. §-ában foglalt, kilépést nem engedő kötelező mechanikai többszörözési közös jogkezelési szabályt filmalkotásokra kiterjesztően lehessen értelmezni. Más megközelítésben, a mechanikai többszörözésre vonatkozó kötelező közös jogkezelés érvényesül-e az ilyen kisjogos zeneművek filmmel együtt, annak részeként történő többszörözése és terjesztése esetén? A másik kérdés arra irányult, hogy a jelzett törvénymódosítást megelőzően hatályos Szjt. 19. §-a megfelelt-e a BUE-nak, mert túlságosan bő értelmezési lehetőséget engedett a tekintetben, hogy mi tartozik a kilépést nem engedő, mechanikai többszörözési jogra vonatkozó kötelező közös jogkezelés tárgyi hatálya alá, és ezért a 2009. február 1-jét megelőzően hatályos Szjt. 19. §-a a BUE-ba mint nemzetközi szerződésbe ütközött.

Az eljáró tanács igenlő választ adott a megkereső által feltett mindkét kérdésre. Az Szjt. 19. §-ának a 2008. évi CXII. törvény 1. §-a által módosított és 2009. február 1-jén hatályba lépett rendelkezése szerinti a kötelező közös jogkezelés szabálya nem terjed ki a „kisjogos zeneművek” és szövegek filmalkotással együtt, annak részeként történő többszörözésére és terjesztésére. A megkereső azt is helyesen látta, hogy az Szjt. 19. §-a a fent említett módosítást megelőzően nem felelt meg a BUE rendelkezéseinek, ezért a TRIPS Megállapodásnak és a WIPO Szerzői Jogi Szerződésének (WCT) sem, ergo ütközött ezekkel a nemzetközi szerződésekkel, amelyeknek a Magyarország részese. A korábban hatályos rendelkezés olyan felhasználási körre is kiterjesztette a BUE 13. Cikkének (1) bekezdésében említett feltételek alkalmazását – a zeneművek és zeneszövegek szerzőinek a többszörözési jogát illetően – amelyre az Egyezménynek ez a rendelkezése nem vonatkozik.

6. fejezet

Felhasználási szerződések a médiaszolgáltatás gyakorlatában

A médiaszolgáltatás műsorfolyamának létrehozása során, ahogyan arra a 2. fejezetben utaltunk, elengedhetetlenül szükséges a védelem alatt álló szerzői művek és szomszédos jogi teljesítmények, valamint a tervezett felhasználás módjának beazonosítása, majd – amennyiben az adott tevékenység(elem) nem tartozik a szabad felhasználás körébe – annak meghatározása, hogy közös jogkezelő szervezettől vagy közvetlenül a szerzőtől kell-e engedélyt kérni.⁴⁵⁹ A közszolgálati médiarendszerben a médiaszolgáltatás mellett a közszolgálati médiavagyon más irányú hasznosításával, felhasználásával kapcsolatban is felmerülnek ezek a kérdések és jelentenek meglehetősen összetett jogi és adminisztrációs feladatot.

A közös jogkezelés körébe tartozó alkotások és szomszédos jogi teljesítmények, illetve „kisjogos” felhasználási módok elméleti és gyakorlati kérdéseit az 5. fejezet összegezte. E jogviszonyokra vonatkozóan a jogkezelő szervezetek éves díjszabása alapulvételével kötött egyedi megállapodásokban kap engedélyt és fizet jogdíjat a felhasználó (a közszolgálati médiaszolgáltatásra irányadó szabályoknak megfelelően az ott közvetítésre kerülő védett tartalmakra a – közszolgálati médiavagyont kezelő – MTVA köti meg a felhasználási szerződéseket, illetve teljesíti az adatszolgáltatási és díjfizetési kötelezettséget).

Jelen fejezet – a felhasználási módok médiaszempontú áttekintését követően – a közszolgálati médiaszolgáltatásban általános felhasználási szerződések két nagy csoportját tekinti át:

- röviden az olyan felhasználási szerződések legfontosabb elemeit mutatjuk be, amelyeket a médiatartalom létrehozása érdekében (az alkotás vagy teljesítmény jellegéből vagy a felhasználás módjából következően) közvetlenül a szerzővel (illetve szerzői jogutóddal, meghatalmazottal, ügynökséggel stb.) kell megkötni,
- majd azon megállapodások jellemzőit összegezzük, melyek a közszolgálati médiaszolgáltatások közönséghez történő eljuttatását szolgálják, illetve melyekben az MTVA a közszolgálati médiavagyon elemeinek felhasználását engedélyezi.

Jelen tanulmány – terjedelmi korlátok okán – nem tűzte ki célul a közös jogkezelés útján beszédre kerülő, illetve az egyedi szerződésekben rögzített megállapodások alapján fizetett jogdíjakkal kapcsolatos adatszolgáltatási és adminisztrációs (igen színes) gyakorlat és problémák ismertetését: ezzel összefüggésben az egyes alpontoknál a teljesség igénye nélkül kerül említésre néhány kardinálisabb kérdés.

459 A közös jogkezelő szervezetek engedélyéhez kötött („kisjogos”) és az egyedi engedélykéréshez kötött („nagyjogos”) felhasználási módok közötti elhatárolást nagyban segíti az SZTNH nyilvántartása, amely az Szjt. 2013. október 25-étől hatályos 90. § (3) bekezdése alapján közhitelesen tanúsítja a közös jogkezelő szervezet által képviselt jogosult csoportokat és a kezelt vagyoni jogokat. Az Szjt. 87. § (3) bekezdésében rögzített lehetőség miatt – előzetes tiltakozás a jogosult alkotása vagy teljesítménye felhasználásának közös jogkezelés keretében történő engedélyezése ellen – azonban körültekintően kell eljárni a nem kötelező közös jogkezelés körébe tartozó felhasználási módok esetén, és évente egyszer ellenőrizni, mely közös jogkezelésből „kilépett” jogosultakkal kell mégis egyedi szerződést kötni.

6.1. Felhasználási módok – a médiaszolgáltatás szemszögéből

A szellemi alkotás ritkán „önmagáért való”, a legtöbb esetben nyilvánosságra hozatal követi, melynek célja a mű megismertetése másokkal. Az alkotások egy részét maguk a szerzők (szerzői jogosultak) juttatják el a közönséghez – azaz maguk használják fel a művet –, de egyes alkotások megjelenítéséhez (pl. zeneművek), illetve bizonyos módon vagy fogyasztói kör számára történő eljuttatásához harmadik személyek segítsége – sokszor egész iparágak gyártási és kereskedelmi tevékenységének sorozata – szükséges.

Az Szjt. – ahogyan a 2. fejezetben röviden már említettük – a vagyoni jogok vonatkozásában töri át a szerzői jogok átruházása és átszállása tilalmának főszabályát. Az egyik ilyen törvényi engedmény, hogy a szerző jogosult alkotása – akár anyagi, akár nem anyagi formában történő – felhasználását másnak engedélyezni. Az erre irányuló felhasználási szerződés lényeges eleme magának a felhasználás (azaz a felhasználó számára gyakorolni engedélyezett vagyoni rész-jogosítvány) módjának a meghatározása.

A médiaszolgáltatás általános definíciója szerint annak „elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton⁴⁶⁰ keresztül”.⁴⁶¹ Maga az „eljuttatás” szerzői jogi értelemben az – elektronikus jellel alakított – műsorfolyam Szjt. 26. §-a szerinti nyilvánossághoz közvetítését, illetve az így közvetített tartalom 28. § szerinti továbbközvetítését jelenti.⁴⁶²

A médiaszolgáltatás céljának betöltéséhez – a médiatartalom előállításához, műsorfolyamba szerkesztéséhez és médiafogyasztókhoz eljuttatásához – azonban egyéb felhasználási cselekményeket is el kell végezni, emellett a közszolgálati médiaszolgáltatáshoz kapcsolódóan – a rendkívüli gazdagságú, sokszor egészen egyedi kulturális, tudományos és társadalmi értékeket őrző Archívum közkinccsé tétele érdekében – az MTVA a médiaszolgáltatás elsődleges céljától eltérő felhasználási módokon is hasznosítja a médiatartalmakat.

Az alábbiakban az Szjt.-ben nevesített felhasználási módokat röviden, kifejezetten a közszolgálati média szempontjából mutatjuk be.

6.1.1. Többszörözés

A szerzői jog történetében – tekintettel arra, hogy a nyomtatott formában megjelenő művek kapcsán került sor először szabályainak rögzítésére – már a kezdetektől fogva megillette a szerzőt műve

460 Az elektronikus hírközlő hálózat definícióját az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (Eht.) 188. § 19. pontja tartalmazza: „átviteli rendszerek és – ahol ez értelmezhető – a hálózatban jelek irányítására szolgáló berendezések, továbbá más erőforrások – beleértve a nem aktív hálózati elemeket is –, amelyek jelek továbbítását teszik lehetővé meghatározott végpontok között vezetéken, rádiós, optikai vagy egyéb elektromágneses úton, beleértve a műholdas hálózatokat, a helyhez kötött és a mobil földfelszíni hálózatokat, az energiaellátó kábelrendszereket, olyan mértékben, amennyiben azt a jelek továbbítására használják, a műsorszórásra használt hálózatokat és a kábeltelevíziós hálózatokat, tekintet nélkül a továbbított információ fajtájára.”

461 Mttv. 203. § 40. pont.

462 A technológia fejlődésével mára tulajdonképpen teljesen eltűnt az ún. elsődleges (Szjt. 26. §) és másodlagos (Szjt. 28. §) nyilvánossághoz közvetítés közti különbség (ld. részletesebben a kapcsolódó alpontokban is).

többszörözésének (valamilyen hordozóra rögzítésének és arról másolat készítésének) és a többszörözés engedélyezésének kizárólagos joga (még ha más néven nevezték is⁴⁶³ ezt a felhasználástípust).

A hatályos Szjt. meghatározása szerint többszörözés:

- a) a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint
- b) egy vagy több másolat készítése a rögzítésről.

A mű „többszörözésének minősül különösen a [...] filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a hang- vagy képfelvétel előállítása, a sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánosság-hoz történő közvetítés céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása”.⁴⁶⁴

A médiaszolgáltatásban előállított (akár audiovizuális, akár csak audio) tartalmak sajátossága, hogy mind a tartalomba foglalt mű vagy teljesítmény (pl. felolvasott vers, illetve maga a felolvasás mint előadás), mind az egyéni-eredeti jellegű szerkesztéssel, együttes alkotó munkával újonnan létrehozott mű vagy teljesítmény (pl. filmalkotás, hangfelvétel) szükség-szerűen rögzítésre kerül.

Technológiai sajátosságokból adódóan még élő adás esetén is többszörözés történik a műsorjel nézőkhöz, hallgatókhoz történő eljuttatása során, vagy az ún. on-demand felhasználással összefüggésben, a műsorszámok archiválásakor, és természetesen – bár nem klasszikus médiaszolgáltatói tevékenység⁴⁶⁵ – a médiatartalom adathordozón (CD, DVD stb.) történő kiadása első lépéseként.

A többszörözés (rögzítés és másolatkészítés) bármely módozatának gyakorlása és annak engedélyezése a szerzői, illetve a szomszédos jogi jogosultak kizárólagos joga. Ezt rögtön ki kell egészítenünk azzal, hogy a műsorelemek minden egyes többszörözésére lehetetlen lenne felhasználási szerződést kötni (vagy a közös jogkezelő szervezetek számára adatot szolgáltatni), ez ellehetetlenítené a médiatartalom előállítását és eljuttatását a nézőkhöz: így igen jelentősek a szabad felhasználás Szjt.-ben rögzített esetei, amelyek közül meglehetősen sok szolgálja éppen a médiaszolgáltatás érdekeit (ld. részletesen a szabad felhasználásokat taglaló 3. fejezetben).

A többszörözésre vonatkozó engedélyezés joga gyakran elválik a díjigénnytől: az ún. mechanikai, illetve „üres-hordozó” díj esetén a jogosultak kizárólag közös jogkezelés útján igényelhetnek díjazást (ld. részletesen az 5. fejezetben).

Tekintettel arra, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatásban gyakran kerülnek felhasználásra saját előállítású filmalkotások és kereskedelmi forgalomba hozott saját hangfelvételek, az „üres-hordozó” díjból a közszolgálati médiavagyon részét képező film- és hangfelvétel-előállítói jogokat kezelő MTVA is részesedik.

A szomszédos jogi jogosultak közül az előadóművészek példája érdemel külön kiemelést: az első (rögzítetlen) előadásuk rögzítését egyedileg engedélyezik, az ismétlést lehetővé tévő

463 Példaként: az 1921. évi Szjt. 5. §-a szerint: „Írói műnek többszörösítése, közzététele vagy forgalomba helyezése a szerzői jog bitorlásának tekintendő, ha a szerző beleegyezése nélkül történik [...]”

464 Szjt. 18. § (1) bek.

465 Az Mttv. rendelkezései alapján az MTVA támogatja a közszolgálati célok megvalósítását, e mellett – az Archívum tulajdonosi jogainak gyakorlójaként – hasznosítja, gyarapítja is a közszolgálati médiavagyon. Mindezekre tekintettel, az értékes archív tartalmak minél szélesebb körű ismertetése érdekében gyakorta gondoskodik a nézők, hallgatók által kedvelt film- és hangfelvételek kiadásáról és kereskedelmi forgalomba hozataláról. [Ld. Mttv. 83. §, 100. §, 136. § (1) bek.]

rögzítésre – amely felhasználási mód a nyilvánossághoz közvetítés típusait tartalmazó 26.§ (6) bekezdésében került szabályozásra – vonatkozóan azonban díjigényre vannak szorítva.⁴⁶⁶

6.1.2. Terjesztés

A terjesztésre vonatkozó rendelkezések alapján⁴⁶⁷ a szerzők kizárólagos joga, hogy forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással engedélyezzék műveik eredeti példányának és másolatainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét.

Az Szjt. példaként említi a terjesztés legtipikusabb eseteit: a műpéldány (művet hordozó dolog) tulajdonjogának adásvétellel vagy más jogcímen történő átruházását, bérbeadását, importját, birtoklását, nyilvánosság számára haszonkölcsönbe adását.

A közszolgálati médiaszolgáltatást támogató MTVA által előállított vagy megrendelt, illetve koprodukcióban készített tartalom létrejöttének pillanatában – az Mttv. definíciója alapján⁴⁶⁸ – a közszolgálati médiavagyongba kerül: emiatt az ide tartozó művek (és szomszédos jogi teljesítmények) felhasználásakor az ebből eredő korlátokat is figyelembe kell venni:

- Az egyik leglényegesebb a közszolgálati médiavagyong elidegenítésének és terhelésének tilalma – ami annak ellenére, hogy e „tilalom nem akadályozza a közszolgálati médiavagyong egyes elemein fennálló szerzői, szomszédos, illetve felhasználási jogok hasznosítását”⁴⁶⁹, mégis gyakorlati korlátja az archív tartalmak terjesztésének. Értelemszerűen nem köthető olyan felhasználási szerződés, amely a közszolgálati médiavagyongba tartozó alkotás vagyoni jogait (pl. időbeli és területi korlát nélküli, kizárólagos engedéllyel) kiüresítené és ezzel korlátozná az országos közgyűjteménynek minősülő Archívum valamely eleméhez⁴⁷⁰ való megfelelő hozzáférést.
- A kulturális örökség védelméről szóló törvény rendelkezései további korlátot jelenthetnének, mivel e jogszabály a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumban nyilvántartott, és ennél fogva védetté minősített kulturális javak,⁴⁷¹ illetve a külön védelemben részesülő fotóarchívum feletti rendelkezéshez köt speciális feltételeket – azonban az Mttv. 100. §-ában rögzített elidegenítési és terhelési tilalom, valamint a közszolgálati médiavagyong állami tulajdonban álló részével kapcsolatos szabályok szigorúbb előírásai mintegy magukba olvasztják a kulturális javakra vonatkozó korlátokat.

A médiatartalom kiadása (többszörözése és kereskedelmi forgalomban történő terjesztése) esetén az alkotók közvetlenül – vagy egyes jogosulti csoportok, illetve terjesztési módok (pl. haszonkölcsönbe-, illetve bérbeadás) esetén közös jogkezelő szervezeteken keresztül – kapják meg a felhasználásért járó jogdíjat:

- A terjesztés engedélyezéséhez és az ezért járó díjazáshoz való jog itt is elválhat egymástól: a filmelőállítók a gyakorlatban rendszerint megszerzik az alkotások szerzőitől és

466 Az EJI a 74. § (2) bekezdése alapján a 27. § (3) bekezdése szerinti [a 87. § (3) bekezdésének megfelelő nyilatkozat tételét lehetővé tévő, azaz nem kötelező] közös jogkezelő tevékenységet végez.

467 Szjt. 23. §.

468 Mttv. 203. § 33. pont.

469 Mttv. 100. § (3) bek.

470 Mttv. 100. § (3) bek.: „Az Archívum országos gyűjtőkörű közgyűjteménynek minősül.”

471 Ld. A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvényt és annak 46. §-át és 51–53. §-ait.

szomszédos jogi jogosultjaitól a felvétel terjesztésének jogát, azonban (a szerződésben esetleg rögzített részesedésen túl) az Sztj. közvetlenül a szerzők részére – közös jogkezelő szervezetükön keresztül – rendeli megfizetni a filmalkotások bérbeadása után járó jogdíjat.⁴⁷²

- A film- és hangfelvétel-előállítók engedélyezési joga még szerződés alapján sem terjedhet ki a filmbe vagy hangfelvételbe foglalt művek szerzőinek a mű egyes példányai nyilvánosság számára történő haszonkölcsönbe adásához kapcsolódó jogára, amelyet kizárólag közös jogkezelés úján érvényesíthetnek.⁴⁷³

A hangfelvételek kereskedelmi forgalomba hozatalának a médiaszolgáltatásban különös jelentősége van: míg a kereskedelmi forgalomba hozott hangfelvételek műsorban történő felhasználása (egy-egy műsorszámokba szerkesztését követő nyilvánossághoz közvetítése) esetén a hangfelvétel-előállítók és az előadóművészek részére az Sztj. 77. §-a, addig a kereskedelmi forgalomban meg nem jelent hangfelvételek esetén kizárólag az előadóművészek számára, az Sztj. 74. § (2) bekezdése alapján kell jogdíjat fizetni közös jogkezelő szervezeteiken keresztül.⁴⁷⁴ (Annak megállapítása, hogy egyes – több évtizede az Archivumba került, műsorszám-ba szerkesztett, újabb adathordozókra átmentett, időközben digitálisan felújított – archív anyagok mely kategóriába tartoznak, sokszor nem egyszerű.)

6.1.3. Nyilvános előadás⁴⁷⁵

Az Sztj. szóhasználatában akkor *nyilvános* az előadás, „ha az a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen vagy bármely más helyen történik, ahol a felhasználó családján és annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek gyűlnek vagy gyűlhetnek össze”. Az irodalmi- és zeneművek élvezetének – a családi, baráti körön belüli mesemondást, zenélést, táncot követően – történetileg kétségtől ez a legkorábbi közös módja.

A modern kor új technológiai és eszközei elterjedésével mindennapossá vált az adathordozóra (hanglemez, filmszalag) rögzített alkotások nagyobb nyilvánosság előtt történő lejátszása is.

A filmtörténészek szerint a film a Lumiere-testvérek 1895. december 29-én tartott első vetítésével indult hódító útjára: az akkor még néhány perces (és egyéni-eredetinek nem mindig tekinthető) felvételeket rendszerint belépődíj ellenében nézhette meg a közönség – a filmalkotások megtekintésének azóta is egyik legnépszerűbb helyszíne a filmszínház maradt (az új technológiák eredményeként egyre bővülő otthoni műélvezet mellett is).

A szerzői jog „nyilvános előadás” fogalma ennél természetesen jóval szélesebb kört ölel fel: ide tartozik minden olyan felhasználás, amikor az alkotást a nyilvánosság számára akár

472 Sztj. 23. § (6) bek.

473 Sztj. 23. § (3) bek.

474 A MAHASZ-EJI közös díjközléménye vagy az EJI díjközléménye alkalmazása leginkább az adatszolgáltatás tekintetében jelent kihívást a tömegesen, és a kereskedelmi forgalomban megjelentek mellett saját felvételeket is műsorba szerkesztő médiaszolgáltatók számára. Nyugvópontra jutott – ám nem vitathatatlan – a nem nagy nyilvánosság, hanem kifejezetten a rádió- és televízió-szervezetek szűk fogyasztói köre számára kiadott (kereskedelmi forgalomban nem megjelent) hangfelvételek kérdése, ahol a kiadótól közvetlenül megvásárolt felvételek felhasználása után a 77. § alapján nem fizet jogdíjat a médiaszolgáltató.

475 Sztj. 24. §.

szukcesszíve hozzáférhető helyen (az eleve a műkedvelő közönség számára nyitva álló helyek – pl. koncertterem, színház – mellett akár a szállodai szobák, üzemhelyiségek, múzeumok, fogorvosi rendelő stb. helyszínén)⁴⁷⁶ teszik a jelenlévők számára érzékelhetővé.

Az Sztj. az előadásra az ún. élő előadás mellett a műszaki eszközzel vagy módszerrel történő előadást hozza példaként. Az alkotásoknak tehát bármilyen technológiával, bármely felületen vagy másféleképpen történő vetítése, érzékelhetővé tétele előadásnak minősül, ha jelenlévők számára valósul meg.⁴⁷⁷

A médiaszolgáltatásnak nem elsődleges feladata, ám a közszolgálati médiavagyon fent említett ismertetése, hasznosítása miatt mégis egyre gyakoribb a közszolgálati médiatartalmak nyilvános előadása – többek között a filmalkotások fesztiválokon való vetítése (a piac érdeklődése esetén forgalmazása és filmszínházi vetítése), esetleg kiállításokon, múzeumokban a jelenlévők számára történő érzékelhetővé tétele.⁴⁷⁸

6.1.4. A nyilvánossághoz közvetítés

A rádiót követően a kép és hang együttes sugárzását lehetővé tévő televízió feltalálásával a hangfelvételek mellett megkezdődött és – a többi felhasználást (például a filmszínházi vetítést) egyre inkább visszaszorítva – nagy ütemben terjedt a filmek (és ezen belül a filmalkotások) földi, majd műholdas sugárzása, később vezetéken keresztül vagy más módon (pl. mikrohullám) történő közvetítése.

E felhasználási módok közös jellemzője, hogy a felhasználó a művet elektromágneses vagy más jellel alakítva a helyszínen jelen nem lévő nyilvánosság⁴⁷⁹ számára teszi közvetlenül hozzáférhetővé (akiknek ezáltal lehetőségük van gépi eszközzel visszaalakítani a jelet és ezzel érzékelhetővé tenni a művet). A felhasználás a hozzáférhetővé tétellel valósul meg, függetlenül attól, hogy a közönség ténylegesen befogadja-e az alkotást.

A művek (jelen nem lévő) nyilvánosságához közvetítésének lehetséges megoldásait az Sztj. a jelátalakítás és a továbbítás módjától, eszköztől függően az alábbi fő technológiai kategóriákba sorolta:

- sugárzás (földfelszíni, műholdas, kódolt–kódolatlan),
- vezeték útján vagy más hasonló módon történő közvetítés,
- másként, mint a fenti két módon történő közvetítés.

E felosztás célja, hogy a szerzői jog az egyre nagyobb iramban születő új közvetítési technológiák mindegyikét lefedje, azonos védelmet biztosítva a bármely módon a jelen nem lé-

476 Sztj. 24. § (3) bekezdése alapján nyilvánosság a családi, társasági, ismerősi körön kívüli személyek csoportja. A szukciesszív nyilvánosság fogalmát az Európai Bíróság definiálta a C-306/05. sz. ügyben [So Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) kontra Rafael Hoteles SA.].

477 Az előadás technikai eszköz útján, jelenlévők számára történő érzékelhetővé tétele a magyar Sztj. fogalomhasználatában az Sztj. 24. § (2) bek. b) pontja szerinti nyilvános előadásnak minősül – az uniós szabályozás szerint azonban a nyilvánosságához közvetítés [INFOSOC irányelv 3. cikk (1) bek.] definíciója alá tartozik. – Az Európai Bíróság kapcsolódó gyakorlatát ennek ismeretében kell értelmezni.

478 2014-ben a tematikus „Rubik nap” kapcsán szerezhettek tudomást a nézők arról, hogy a Rubik-kocka 40 éves „születésnapján” New Jersey-ben a Liberty Science Centerben létrehozott tárlaton az Archívumból származó filmrészletek is vetítésre kerültek (a szintén az Archívumból származó fotók kiállítása mellett). A Magyar Rádió- és Televízió-történeti Múzeum szintén felhasznál archivált film- és hangfelvételeket (interaktív kiállításán).

479 A nyilvánosság definíciója itt értelemszerűen nem azonos az előadások jelen lévő közönségből álló nyilvánossággal.

vökhöz közvetített műnek (és jogot az alkotójának) – ugyanakkor lehetőséget biztosítson a nyilvánossághoz közvetítés e felhasználási módjainak külön-külön engedélyezésére is. Valóban: a jeltovábbítás valamennyi módszere beilleszthető vagy az első két, továbbítási technológiához szabott fogalomba, vagy a harmadik, technológia-semleges halmazba (ld. részletesen kibontva az alcímekben).

a) Nyilvánossághoz közvetítési technológiák

A közvetítési módszerek mindig bővülő sorát a gyakorlatban többször önálló felhasználási módnak tekintik, és külön-külön jogdíjat kérnek az ezen – a nyilvánossághoz közvetítés akár ugyanazon Szjt.-beli felhasználási mód kategóriájába tartozó – technikák útján történő továbbítás engedélyezéséért.

Egy példán keresztül érzékeltetve a problémát: a külföldi filmalkotások forgalmazásakor gyakran differenciálják a földi és műholdas, kódolt és kódolatlan sugárzás mellett az „IPTV”-t, a „sima kábel”-t, az „internetet”, az OTT-t, a „simulcastingot”⁴⁸⁰ és egyéb, egyidejű jeltovábbításra alkalmas módszereket. E gyakorlat nem választja szét a nyilvánossághoz közvetítés szerzői jogi kategóriáit és az – új és újabb – közvetítési technológiákat, és azon az alapon, hogy maga a hozzáférhetővé tétel minősül felhasználási cselekménynek, a jogosult minden egyes közvetítési módszerre tekintettel külön jogdíjat kér.

Ennek a díjszámításnak természetesen megvan a maga érthető, üzleti alapja, egyes alkotások körében bevett szokásnak tekinthető, és nincs jogi akadálya sem, azonban az országos médiaszolgáltatások vonatkozásában mára megkérdőjelezhetővé vált az így nyújtott engedély (a szolgáltatás) és az azért kért (külön-külön) díj (mint ellenszolgáltatás) arányossága. Kérdés, hogy amennyiben az engedélyezett jeltovábbítási módszerek – jelentsen az bármilyen technológiát – a jelek egyidejű továbbközvetítését takarják (lineáris médiaszolgáltatás), a felhasználás területe is egyező, és így ténylegesen legfeljebb az adott területen élő médiafogyasztók tudják befogadni az egyidejűleg közvetített műsorfolyamot, helyes és jogos-e a hozzáférhetővé tétel minden egyes módjához igazítani az engedélyezés jogát és a díjigényt? Például az M2 fix számú – nagyságrendileg kb. négymillió – háztartást ér el Magyarországon: indokolt-e külön-külön díjat szedni az ugyanazon időpontban látható gyermekfilm földi és műholdas, esetleg 3G útján történő sugárzása, az interneten elérhető (vezetékes) közvetítése és egyéb jeltovábbítási módok után?

Az egyes közvetítési technológiák egykor valóban külön-külön nézői–hallgatói kört céloztak meg, és általában csak egyféle eszköz állt a fogyasztók rendelkezésére a hozzáférhetővé tett jelek visszaalakítására. Ma azonban, amikor a nappaliban egyazon képernyőn nézzük meg az e-mail-jeinket, böngészünk weboldalakon és válogatunk televízió- és rádiócsatornák

480 A „simulcasting” (simultaneous broadcasting) a valamely közvetítéssel – eredeti jelentését tekintve: a sugárzással) egyidejű, bármely (eredetihez képest más) technológia útján történő közvetítést jelent – a felhasználási szerződések gyakorlatában azonban a felek többször szűk értelemben, kizárólag az Internet útján történő párhuzamos közvetítést nevezik simulcasting-nak.

Az Artisjus R-TV 15 jelű, a kezelése alá tartozó művek Szjt. 26. §-a szerinti nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére vonatkozó díjszabása a tágabb értelmezést tükrözi: simulcasting: a rádió- és televízió-szervezet által a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat vagy elektronikus hírközlési hálózat igénybevitelével is történő nyilvánossághoz közvetítés. Az „elektronikus hírközlő hálózat” Eht.-ben található, fent már idézett definíciója technológia-semleges: ez a meghatározás ekként az Internet mellett bármely más (akár 3G mobiltechnológia útján történő) párhuzamos továbbítást is takar.

http://www.artisjus.hu/_userfiles/file/felhasznaloknak/aktualis_jogdijkozlemeny_r_tv.pdf

közül, kérdés, hogy ugyanazon médiaszolgáltató a műsorfolyama több egyidejű módszerrel történő közvetítésével vajon más és más közönséget céloz-e meg? Sérülne-e a jogtulajdonos érdeke, ha egyszerűen a „bármely módon, egyidejűleg történő – »lineáris« – nyilvánossághoz közvetítésre” adna engedélyt és ezért kérne (a jelenlegi szabályozási logikával ellentétben a potenciálisan elérhető fogyasztók és nem a változatos továbbítási módszerek számával arányos) jogdíjat?⁴⁸¹

Mindenesetre tény, hogy a műszaki fejlődéssel, a felhasználási módok egyre sokszínűbbé válásával egyre többen keresik meg hasonló kérdésekkel az Európai Bíróságot,⁴⁸² amelynek részéről az „új nyilvánosság” fogalmának bevezetése már eleve elszakadást jelent attól az axiómának hittételtől, hogy a nyilvánossághoz közvetítés esetén a befogadó közönség, illetve annak esetleges azonossága közömbös, és kizárólag a hozzáférhetővé tételnek lenne relevanciája.⁴⁸³

Az ide kapcsolódó – a szerzői jog alapvetéseit feszegető – kérdések számának érzékelhető növekedése miatt úgy tűnik: a bíróságok jogértelmezése mellett egyre inkább a jogalkotók feladata, hogy a – szerencsére dinamikusan fejlődő – szerzői jog (remélhetőleg a nem túl messzi jövőben) választ adjon e felvetésekre.

b) Szerződéskötéskor még ismeretlen felhasználási mód

A nyilvánossághoz közvetítésre szolgáló technológiák rohamos fejlődése miatt kiemelten nagy jelentősége van az Szjt. 44. § (2) bekezdésében foglaltaknak, mely szerint „a felhasználásnak a szerződés megkötését követően kialakuló módszere nem tekinthető a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módnak pusztán azért, mert a korábban is ismert felhasználási mód megvalósítását hatékonyabban, kedvezőbb feltételekkel vagy jobb minőségben teszi lehetővé”.

E szabálynak különös szerep jut a közszolgálati médiaszolgáltatásban az archív tartalmak felhasználásakor is: a régi Szjt., sőt akár az 1921. évi Szjt. hatálya alatt keletkezett egyes jogok terjedelménél kérdésként vetődhet fel, hogy az akkor még nem ismert felhasználási módokra kiterjed-e az akkori – munkáltatóként, megrendelőként vagy felhasználási szerződés alapján jogot szerző – médiaszolgáltató, illetve jogutódjának a felhasználási joga. Álláspontunk szerint a korábbi közszolgálati médiumok által megszerzett felhasználási módba (pl. a nyilvánossághoz közvetítés jogába) értelemszerűen annak bármely újonnan kialakult technológiával történő gyakorlása is beletartozik.

Itt vissza kell utalni az előző gondolatmenetre, mivel e szabály tovább gyengíti a lineáris nyilvánossághoz közvetítésen belüli egyes technológiák közötti differenciálás feltétlen indokoltságát, pontosabban a befogadó közönség jellemzőinek (így az azonos vagy „új” nyilván-

481 Az INFOSOC irányelv 3. § (1) bekezdésében foglalt lineáris nyilvánossághoz közvetítésekre a Svensson-döntésben (C466/12. sz. ügy (Nils Svensson és társai kontra Retriever Sverige AB).

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/SUM/?uri=CELEX:62012CJ0466>

egyelőre csak az Internet útján hozzáférhetővé tett tartalmak ugyanezen technológiával történő közvetítésére vonatkoztatta az Európai Bíróság az „új nyilvánosság” fogalmát (és mondta ki, hogy egy adott alkotás közvetítése ugyanazon technológia útján, ugyanolyan címzett kör számára nem valósít meg újabb engedélyköteles felhasználást). Kérdés, hogy az „új nyilvánosság” vizsgálatát a technológia fejlődésével ki lehet-e/szükséges-e/ szabad-e terjeszteni a nem azonos lineáris közvetítési módon történő jeltovábbításra?

482 Például C-607/11. sz. ügy (ITV Broadcasting v. TVCatchup), Best Water ügy.

483 A simulcasting engedélyezése a magyar közös jogkezelő szervezetek díjszabásában meglehetősen „felhasználóbarát”: az elsődleges nyilvánossághoz közvetítés mellett ti. bármely technológia útján továbbítja egyidejűleg a művet a felhasználó, azonos mértékű többlet-jogdíj megfizetésére köteles.

nosság kérdésének) a közömbösségét. Annak, hogy az újabb technológiákkal, módszerekkel történő felhasználás nem minősül ismeretlen (azaz az előzőhöz képest új) felhasználási módnak – egyik praktikus oka a nyilvánossághoz közvetítésre konkretizálva az, hogy amennyiben ugyanazon közönséghez mint távollévőkhöz jut el más technológiával a jel, a hozzáférhetővé tétel célközönsége, címzettjeinek a száma nem változik, a szerző joga nem sérül – emiatt nem indokolt az új technikai módszert új, különálló felhasználási módnak tekinteni.⁴⁸⁴

c) Műsorterjesztés és nyilvánossághoz közvetítés

A médiaszolgáltatás során elkészített médiatartalom (műsor) nyilvánossághoz közvetítése mindig valamely hírközlő hálózat útján történik (ahogyan az a médiaszolgáltatás már hivatkozott definíciójában is szerepel)⁴⁸⁵, és a folyamatnak, illetve az abban részt vevő felek jogainak és kötelezettségeinek a hírközlési jog és a médiajog legalább olyan fontos keretet szab, mint a szerzői jog.

A művek távollévők számára történő hozzáférhetővé tétele (mind az elsődleges, mind a másodlagos nyilvánossághoz közvetítés)⁴⁸⁶ a hírközlési jog fogalomrendszerében a „műsorterjesztés”-nek feleltethető meg. A Dtv. definíciója szerint műsorterjesztés „bármely átviteli rendszerrel megvalósuló elektronikus hírközlési szolgáltatás, amelynek során a médiaszolgáltató által előállított analóg vagy digitális műsorszolgáltatási jeleket a médiaszolgáltatótól az előfizető vagy felhasználó vevőkészülékéhez továbbítják”.⁴⁸⁷ Az ilyen szolgáltatást nyújtó (a műsorterjesztő) elsődleges nyilvánossághoz közvetítés esetén nem felhasználója az általa továbbított műveknek (a médiaszolgáltató – mint tartalomszolgáltató – megbízásából juttatja el az azokat hordozó jeleket a fogyasztókhoz), azonban másodlagos nyilvánossághoz közvetítés esetén már maga is végez engedély- és díjköteles felhasználási cselekményt.⁴⁸⁸

A műsorterjesztés definíciójából is látható, hogy a Dtv. – igazodva ahhoz a tényhez, hogy az alkalmazott adatátviteli technikák és eszközök fejlődése gyorsabb, mint arra a jogalkotás reagálhatna – a technológiasemlegesség elvére épült (ahogyan az Szjt.-ben meghatározott közvetítési és továbbközvetítési módok meghatározása is). A műsorterjesztők kategóriájának bevezetésével pedig a Dtv. „törvényi úton tett különbséget az egyes hírközlési szolgáltatók között, külön kötelezettségeket írva elő a műsorterjesztést végzők számára”.⁴⁸⁹

484 Az ismert és ismeretlen felhasználási mód fogalma a jogszabályban nem meghatározott, de ennek további elemzésére jelen tanulmány célja és terjedelmi korlátai miatt nem térünk ki. A kérdés részletes feldolgozását ld. többek között itt: GYENGE Anikó: A média konvergencia hatása a szerzői jogban: az ismeretlen felhasználási módra vonatkozó szerződési kikötések érvénytelenségének problémája 1. rész. *Infokommunikáció és Jog*, 2006. január. 17.

485 Mttv. 203. § 40. pontja szerint Médiaszolgáltatás: „[...] önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.”

486 Elsődleges nyilvánossághoz közvetítés alatt az Szjt. 26. §-ában meghatározott (itt: a médiaszolgáltató által előállított tartalom általa vagy megbízásából történő) jeltovábbítást, míg másodlagos nyilvánossághoz közvetítés alatt az Szjt. 28. §-a szerinti továbbközvetítést (a már sugárzott mű / vagy a bármely módon nyilvánossághoz közvetített mű egyidejű, változatlan, csonkítatlan továbbközvetítését) értjük.

487 Dtv. 5. § (1) bek. 34. és 35. pontjai.

488 Utóbbi felhasználásra vonatkozó engedélyezési jogukat a jogosultak kötelező közös jogkezelés keretén belül gyakorolhatják – ld. részletesen a kapcsolódó fejezetben az ún. „kábeltelevíziós jogdíjról” írtakat.

489 Nem szó szerinti idézet: POLYÁK Gábor: A műsorterjesztők és a tartalomszolgáltatók kapcsolatának hírközlési jogi szabályozása. *Infokommunikáció és Jog*, 2008/3. 107.

A Dtv. és az Mttv. egyaránt előír a versenyt, a médiapluralizmust, a tartalomszolgáltatóknak a hálózatokhoz való hozzáférést és ellenirányban: a terjesztőknek a médiaszolgáltatások továbbításához (és így a fogyasztóknak az információhoz jutáshoz egyenlő esélyt) biztosító jogokat és kötelezettségeket. Jelen tanulmánynak nem tárgya e hírközlési- és médiajogi szabályok elemzése, közülük csak a közszolgálati médiaszolgáltatás és a szerzői jog kapcsolata szempontjából lényeges normákra térünk ki a kapcsolódó fejezetekben.

A. A földfelszíni sugárzás⁴⁹⁰

A „hagyományos”, földfelszíni sugárzást az Szjt. – a legkorábbi technológiaként – elsőként említi, és a nyilvánossághoz közvetítés más típusainak legtöbb szabálya az eltérések rögzítése mellett erre utal vissza.

Az Szjt. definíciója („sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével”) önmagában is több jelátviteli technológiát takar: nem releváns sem az, hogy analóg vagy digitális jelek továbbítása, sem az, hogy „hagyományos” adóállomások, mikrohullámú antennák vagy a 3G technológiát alkalmazó mobilállomások segítségével történik.

Felhasználónak sugárzás esetén is a távoli hozzáférést *lehetővé tevő* közvetítő szervezet minősül, így a közvetíteni kívánt művek e felhasználásáért ő kéri meg a szükséges engedélyeket és fizeti a jogdíjat (és közömbös, hogy a nézők, hallgatók ténylegesen befogadják-e a művet).⁴⁹¹

Tekintettel arra, hogy a sugárzás elektromágneses hullámok igénybevitelével történik, ezek számbeli korlátosságára tekintettel a (médiaszolgáltatásra vagy egyéb célból történő) igénybe vételüket a hírközlési jog, valamint a médiaszolgáltatások vonatkozásában a médiajog szabályozza. A sugárzás szerzői jogi definíciójának az Mttv.-ben meghatározott „műsor-szórás” fogalom feleltethető meg.⁴⁹² Kiemelendő, hogy a két jogterület független fogalmakat használ, a szabályozás nincs közvetlen összefüggésben egymással: e meghatározásokkal és az egyes jogágaknak a jogtulajdonos-felhasználó, illetve a médiaszolgáltató-műsorszóró felekre vonatkozó előírásaival azonban a felhasználási szerződések megkötésekor feltétlenül tisztában kell lenni.

B. A műholdas sugárzás⁴⁹³

A műholdas a földfelszíni sugárzástól a közvetítéshez alkalmazott technológia tekintetében tér el, és a speciális szabályozást is ez igényli. A sugárzó szervezet ugyanis bár egy helyről „lövi fel” a műholdra a jelekké transzformált művet (lineáris médiaszolgáltatások esetén a

490 Szjt. 26. § (1) bek.

491 Az Szjt. 27. § (1) bekezdése alapján - a nagyjogos művek kivételével – a jogosultak kötelező közös jogkezelés útján kapják meg a műveik sugárzásáért járó jogdíjat, ld. részletesen a közös jogkezelésre vonatkozó fejezetben.

492 Mttv. 203. § 49. pont: „*Műsorszórás*: olyan műsorterjesztés, amelynek során analóg vagy digitális rádiós, illetve audiovizuális médiaszolgáltatásokat a földfelszínen telepített – az elsődlegesen műholdas szolgálatra rendelt frekvenciák kivételével – rádiófrekvenciát használó, általában egyirányú adatátvitelt lehetővé tevő átviteli rendszerrel továbbítják az előfizetőhöz, vagy felhasználóhoz. Műsorszórásnak minősül a digitális műsorszóró hálózat vagy műsorszóró adó segítségével végzett műsorterjesztés is.”

493 Szjt. 26. § (2) bek.

rádiós vagy televíziós műsorfolyamot), de onnan a sugárzás általában több ország területén is fogható, így alapvető kérdés, hogy a vételi körzeten belül melyik célország joga alkalmazandó a felhasználásra.

Az Európai Unión belül a szabályozás az ún. műhold-irányelvvel vált egységessé, amely alapján e sugárzási típusra azon ország szerzői joga irányadó (tehát ott kell díjat fizetni), ahol a sugárzó szervezet felelősségével és ellenőrzése alatt a művet hordozó jeleket eljuttatják a műholdhoz.⁴⁹⁴

A magyar közszolgálati médiaszolgáltatások többek között műholdas sugárzással is közvetítésre kerülnek: a műsorba szerkesztett alkotásokra és szomszédos jogi teljesítményekre részben közös jogkezelés útján, részben egyedi szerződésekben kér engedélyt a tartalom előállításában közreműködő MTVA (ld. a közös jogkezelésről szóló 5. fejezetben, valamint jelen fejezet kapcsolódó alpontjaiban).

*C. Kódolt sugárzás*⁴⁹⁵

A műsort (és ezen belül a szerzői művet) hordozó jeleket többször annak érdekében és úgy alakítják át, hogy a hozzáférést a közönség egy szűkebb köre körére korlátozzák, amelyik – rendszerint a műsort szolgáltató (adott esetben az eredetileg sugárzótól eltérő) szervezettel (pl. kábeltelevíziós társaság) kötött megállapodás alapján, egy ehhez szükséges dekódoló eszköz segítségével tudja érzékelhetővé tenni.

Kódolt sugárzás a földfelszíni és a műholdas sugárzás esetén is gyakori, azoknak egy technikai változata. A rá vonatkozó speciális szabályok célja annak meghatározása, hogy kinek kell engedélyt kérnie és díjat fizetnie – a kódolás alábbi típusaiban ez ugyanis nem mindig egyértelmű:

- Amennyiben az eredetileg sugárzó szervezet maga kódolja a műsort és maga bocsátja forgalomba a dekódert, a felhasználásért változatlanul csak ő a felelős.

- Amennyiben az eredetileg sugárzó szervezet kódolja a műsort, de a dekódert a közönség egy másik szervezettől (például egy kábeltársaságtól) szerezheti be a vele kötött megállapodás alapján, az Szjt. kettejük egyetemleges felelősségét állapítja meg.

A kódolt jeltovábbítás e két módjára – az utóbbi, egyetemleges felelősséget megállapító szabály mellett – a sugárzás általános szabályai az irányadók.

- Amennyiben magának a műsornak a kódolását sem az eredeti sugárzó szervezet, hanem a felhasználás folyamatába „belépő” harmadik személy végzi, a felhasználás lényegében kétszakaszossá válik, és az átkódolást végző – az eredetileg sugárzótól különböző – személy új felhasználási cselekményt végez, engedélykérési-, illetve jogdíj-fizetési kötelezettség is külön terheli.

A közszolgálati médiaszolgáltatásban a korábbi szabadon fogható („free”) adásokhoz képest újdonság volt az M3 csatorna 2014. januári bevezetése.⁴⁹⁶ Tekintettel arra, hogy e médiaszolgáltatás nem tartozik a kötelezően továbbítandó közszolgálati csatornák közé, terjesztésükre más típusú szerződéseket szükséges kötni – a műsorba szerkesztett tartalomban megjelenő művek és szomszédos jogi teljesítmények vonatkozásában azonban (miután a kódolt jellegtől függetlenül ugyanúgy a nyilvánossághoz közvetítés a műfelhasználás módja) a

494 Műhold-irányelv 1. cikk (2) bek. b) pont.

495 Szjt. 26. § (3)–(5) bek.

496 Az M3 egy 2013. év végi tesztidőszakot követően indult 2014 elején.

tartalom előállításához szükséges felhasználási szerződések lényegében nem térnek el a többi közszolgálati médiaszolgáltatás céljára kötött megállapodásoktól.

*D. Saját műsor vezetéssel, más hasonló eszközzel vagy módon közvetítése*⁴⁹⁷

A vezeték útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítés a sugárzástól a közvetítés technológiájában eltérő közvetítési mód, amely szintén önálló felhasználásnak minősül. A kategória a gyakorlatban elég széles kört fed le: akár saját szerkesztésű, akár más által már közvetített műsor későbbi vagy megváltoztatott módon történő továbbközvetítése⁴⁹⁸ lehet, például: a webcasting,⁴⁹⁹ a rádió- és televízió-műsorok egyidejű internetes közvetítése (simulcasting), a saját szerkesztésű műsorból álló hotelmozi-csatorna üzemeltetése.

E felhasználási módra a sugárzásra vonatkozó szabályok az irányadók, természetesen külön díjfizetés mellett. [A televíziós médiaszolgáltatásoknál – így a közszolgálati médiában is – ma már gyakorlat a földi, illetve műholdas sugárzás mellett az egyidejű „internetes” közvetítés is, amely (mint simulcasting) után jelenleg külön tartozik jogdíjat fizetni a médiaszolgáltató.]

*E. Lehívásra hozzáférhetővé tétel*⁵⁰⁰

Az 1990-es évektől rohamosan növekvő számú internetes felhasználás szerzői jogi szabályozásáról először a WIPO keretében létrejött WCT és WPPT rendelkezett 1996-ban, amelyekben rögzített normák – az azokat a magyar jogba beültető országgyűlési határozatok mellett – az 1999. évi Szt.-ben is megjelentek. (Megjegyzendő, hogy az ilyen felhasználások kizárólagos engedélyezésére a szerzőnek a vagyoni jogok feletti rendelkezését biztosító – a régi Szt.-ben ugyanúgy olvasható – generálklauzula alapján ez előtt is joga volt.)

Az Szt.-a szerző kizárólagos jogaként nevesíti a műnek az előző alpontokban írtaktól eltérő módon (azaz: nem sugárzással és nem a saját műsort vezetéssel vagy hasonló eszközzel) a jelen nem lévő nyilvánosság számára történő közvetítését.

E kategórián belül különbözteti meg a jogalkotó azt az esetet, amikor a művet – vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon – úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. Ezt nevezik a szakzsargonban egyedi lehívásra szolgáló (on-demand), interaktív hozzáférhetővé tételnek is – amikor a nyilvánosság tagja (a végfelhasználó) aktív, kezdeményező szerepet játszik pl. az internetes tartalom kiválasztásában és megjelenítésében.

Az Szt. nem túl laikusbarát és emiatt sokat kritizált megfogalmazását az idő igazolta: ez a technológia-semleges meghatározás teszi lehetővé, hogy az utóbbi években egyre elterjed-

497 Szt. 26. § (7) bek.

498 SZINGER–TÓTH i. m. (90. lj.) 166.

499 Az ún. webrádiók vagy webtvék interneten történő eredeti műsorszolgáltatása.

500 Szt. 26. § (8) bek.

tebb új típusú felhasználások (pl. pay per view⁵⁰¹, WAP⁵⁰², MMS⁵⁰³) engedélyezésére és az érte járó díjazásra ne a generálklauzula, hanem e konkrét szabály alapján formáljon igényt a szerzői jogosult.

A „klasszikus” internetes műköztetés folyamatában a szerzői jogosult és a hozzáférhetővé tételt lehetővé tevő tartalomszolgáltató között jön létre relatív szerkezetű jogviszony. A közönség újabb, engedély- és díjköteles felhasználást csak akkor valósít meg, ha pl. lemásolja (többszörözi) a művet (ide nem értve a műélvezethez szükséges ideiglenes többszörözést, amely a szabad felhasználás Szjt. 35. § (6) bekezdésében meghatározott egyik esete), vagy meghatározatlan számú további felhasználó (nyilvánosság) számára teszi hozzáférhetővé. (Az internetes egyedi lehívásra hozzáférhetővé tétel egyik formája az ún. p2p – peer to peer – modell, amelyben a közönség tagjai maguk a felhasználók; az ebből adódó jogérvényesítési nehézségeket jelen tanulmányban terjedelmi okokból nem részletezzük.)

Itt érdemes megjegyezni, hogy ha köznapi megfogalmazással élve „internetes” vagy „on-line” felhasználásról beszélünk, ez szerzői jogi szempontból több felhasználási módot (és a szerző oldaláról az ezekhez külön-külön kapcsolódó engedélyezési jogot és díjigényt) is takarhat. Ezek:

- az egyedi lehívásra hozzáférhetővé tétel (amikor *időben és térben is elkülönült nyilvánosságról* beszélhetünk) – ez médiatartalom közvetítése esetén médiajogi értelemben *nem lineáris – lekérhető – médiaszolgáltatásnak*⁵⁰⁴ minősül,

- a saját műsort vezeték útján vagy hasonló módon történő nyilvánossághoz közvetítés (a művek *egyidejű* internetes hozzáférhetővé tételekor ugyanis a közönség csak térben különül el, de az „adás” időpontját nem maga választja meg – pl. web- és simulcasting) – a médiajogi fogalmak közül ezt a *lineáris médiaszolgáltatás*⁵⁰⁵ kategóriája fedi le.⁵⁰⁶

Az Szjt. 26. § (8) bekezdésében rögzített „egyedi lehívásra hozzáférhetővé tétel” lényegesen különbözik a 26. § többi, egyidejű műköztetést jelentő felhasználási módjától. Az így közvetített mű nem egy időponthoz kötött, hanem akár időben korlátlan, többszöri elérhetősége eredményeként az alkotás egyéb formában történő beszerezhetősége iránti igény jelentősen csökkenhet, így korlátozva a jogtulajdonosok más felhasználási módokból származó bevételi lehetőségét (az interneten bármikor, jó minőségben letölthető filmet egyre kevesebben fogják DVD-formában is megvásárolni vagy izgatottan várni, amíg valamelyik televíziócsatorna ismétli).

501 Pay per view: például a szállodai fizetős filmszolgáltatás, vagy kábelhálózaton történő egyenkénti, külön kódolt és előfizetői díj ellenében hozzáférhető filmkövetítés.

502 WAP (Wireless Application / AccessProtocol): a vezeték nélküli adatátvitel egy nyílt, hordozható eszközökhöz kifejlesztett nemzetközi szabványa. A legtöbb mobiltelefonra írt internetes oldal (wap site) is ezt a protokollt használja.

503 MMS (Multimedia Messaging Service): (multimédiás üzenetküldési szolgáltatás) olyan technológia, amellyel nem szöveges multimédiás tartalmakat (képet, hangot és/vagy videoklipet) is küldhetünk és fogadhatunk vezeték nélküli hálózatokon a WAP segítségével.

504 Mttv. 203. § 35. pont: „*Lekérhető médiaszolgáltatás*: olyan médiaszolgáltatás, amelyben a médiaszolgáltató által összeállított műsorkínálat alapján a felhasználó egyéni kérés alapján, az általa kiválasztott időpontban tekintheti, illetve hallgathatja meg a műsorszámokat.”

505 Mttv. 203. § 36. pont: „*Lineáris médiaszolgáltatás*: a médiaszolgáltató által nyújtott, műsorszámok műsorend alapján történő egyidejű megtekintését, illetve meghallgatását lehetővé tevő médiaszolgáltatás.”

506 A többszörözés (miután az akár időleges rögzítés is ennek minősül), kisebb-nagyobb részben szintén szükségszerű eleme az „internetes” felhasználásoknak. Ez vagy engedélyköteles, vagy az engedélyezett felhasználáshoz kapcsolódó elengedhetetlen felhasználási cselekményrész. A rendkívül változatos on-demand technológiák és ezen belül a többszörözés kérdéseiről az SZJSZT is időről időre állást foglal.

A közös jogkezelők önálló díjszabásában és az egyedi szerződésekben is visszatükröződik e felhasználási mód jelentős különbsége a nyilvánossághoz közvetítés egyéb formáitól: itt és az egyedi felhasználási szerződésekben is érzékelhetően magasabb a lehívásra hozzáférhetővé tétel díjmértéke (ezen belül is – értelemszerűen – más a letöltést engedő és nem engedő hozzáférhetővé tétel díja).

A gyakorlati különbségek és a szerzői jog ennek megfelelően differenciált szabályai mellett a médiajog lineáris és lekérhető médiaszolgáltatásokra vonatkozó eltérő rendelkezései okán a felhasználási szerződésekben tanácsos az „internet”, „online” kifejezéseket vagy kerülni, vagy nagyon pontosan definiálni.

A médiatartalmak nagy részét a szolgáltatók a fenti üzleti érdekeken túl épp a megjelenő művek, szomszédos jogi teljesítmények magas jogdíj és adminisztrációs terhére tekintettel nem teszik lehívásra hozzáférhetővé. Jelenleg a közszolgálati médiaszolgáltatásban is jellemzően a hírek, magazinok és egyéb, a közszolgálati feladathoz szorosabban kapcsolódó (és alacsony jogdíj-vonzatú) műsorszámok érhetőek el on-demand (és kizárólag megtekinthető, meghallgatható módon, korlátozott ideig).⁵⁰⁷

F. Továbbközvetítés

A nyilvánossághoz közvetítés elkülönült altípusaként került szabályozásra a már sugárzott (vagy más módon közvetített) művek eredeti közvetítőtől eltérő, más szervezet által végzett továbbközvetítése, amely az elsődleges közvetítéstől elkülönült, új felhasználási mód – tehát külön – a továbbközvetítés Szjt. 28. § (1) bekezdésében foglalt típusánál egyedi (a jogtulajdonostól származó), míg a 28. § (2) bekezdésében rögzített módjánál közös jogkezelő szervezet-től kapható – engedély alapján végezhető felhasználás.

A médiaszolgáltatás szempontjából a továbbközvetítés Szjt. 28. § (2) bekezdésében írt típusának van relevanciája. E szerint önálló felhasználási mód a rádió- vagy televízió-szervezetek műsorában valamilyen módon már nyilvánossághoz közvetített művek egyidejű (szintén bármely technológiával történő), változatlan, csonkítatlan továbbközvetítése, amely a gyakorlatban leginkább a kábeltelevízió-szervezetek vagy internetes szolgáltatók által történő egyidejű továbbközvetítést jelenti. A műsorba foglalt művek és szomszédos jogi teljesítmények jogosultjai kötelező közös jogkezelés útján érvényesíthetik díjigényüket (ld. a közös jogkezelésről szóló 5. fejezetben a „kábeltelevíziós jogdíj”-ről írtakat).

A médiaszolgáltatókat e felhasználási mód két szempontból is érintheti:

- Amennyiben a műsorfolyamban a médiaszolgáltató saját előállítású filmje vagy hangfelvétele szerepel, a kábeltelevíziós jogdíjból a többi jogosulttal együtt – hangfelvétel, illetve filmelőállítóként – részesül.

- Magának a műsorfolyamnak a továbbközvetítését azonban [ahol tehát nem a „műsorba foglalt mű”, hanem a műsor (médiaszolgáltatás) egészének vagy részének e felhasználása a szerződés tárgya] a médiaszolgáltató rádió- és televízió-szervezet az Szjt. 80. § (1) bekezdésének a) pontja alapján, mint szomszédos jogi jogosult engedélyezi (ez tehát az alapja annak, hogy a 28. § (2) bekezdésében nevesített műfelhasználás egyáltalán létrejöhessen).

⁵⁰⁷ Jelenleg a mediaklikk.hu portálrendszeren és az onnan elérhető weboldalakon a közvetítéstől számított 60 napig tekinthetők, illetve hallgathatók meg egyes műsorszámok.

6.1.5. Átdolgozás⁵⁰⁸

Az átdolgozás és annak engedélyezése szintén a szerző (korábban hatályos szerzői jogunkban is elismert)⁵⁰⁹ kizárólagos joga.

Az átdolgozás jogát a származékos művekkel – az alapul szolgáló művek felhasználásával, átalakításával és ennek mértékével kapcsolatban – már részletesen áttekintettük.

Jelen – magára a felhasználási szerződésre fókuszáló – fejezetben annyit szükséges még kiemelni, hogy a mű minden olyan megváltoztatása esetén, amelynek eredményeként az eredeti műből másik (egyéni-eredeti) mű jön létre,⁵¹⁰ ennek engedélyezésére és az azért járó díjra a szerzők mindig egyedileg jogosultak. A médiaszolgáltatásban tehát minden egyes átdolgozásra (pl. novella rádióra alkalmazása, forgatókönyvből film készítése) egyedi szerződést kell kötni.

6.1.6. Merchandising jogok⁵¹¹

A műben szereplő jellegzetes és eredeti alakot mint a szerzői jogi védelem speciális közvetett tárgyát szintén a 2. fejezet részletezte.

A jogalkotó erre a speciális tárgyra vonatkozóan szűkebb körben szabta meg a szerzői vagyoni jogokat, és – a sajátos cím felhasználásával ellentétben – nem valamennyi felhasználási módra, csak a kereskedelmi célú hasznosításra írt elő jogvédelmet.

Ezzel azonban az Szjt. szintén a szerzői alkotás (pl. egy rajzfilm) olyan elemét részesíti egy kifejezett felhasználás erejéig szerzői jogi védelemben, amely önmagában nem feltétlenül élvezne szerzői jogi védelmet. Az abszolút jogokkal rendelkező alkotónak a műve gazdasági hasznosításából eredő részesedés iránti jogos igény azonban kellő alapot szolgáltat a szerzői jog (közvetett) tárgyi hatálya határának egy kissé tágabban való meghúzásához.⁵¹²

A közszolgálati Archívum rengeteg olyan ismert, közkedvelt alkotást őriz, amelyek iránt nem csupán eredeti formájukban érdeklődik a közönség, de a reklámpiac is felismerte, hogy a bennük szereplő jellegzetes, eredeti alakok ilyen célú felhasználásával népszerűbbé tehetnek egyes termékeket. Meglehetősen gyakori, hogy a közszolgálati médiavagyonba tartozó művek (különösen rajz- és bábfilmek) figurái jelennek meg a legkülönbébb árucikkekben.⁵¹³ A másodlagos kereskedelmi hasznosítás tipikus formái (termékeken, hirdetésekben történő megjelenítés) mellett egyre többször találkozunk a merchandising komplex változataival.⁵¹⁴

508 Szjt. 29. §.

509 1921. évi Szjt. 6. § 10. pont; régi Szjt. 13. § (1) bek.; Vhr. 10. § (1) bek.

510 Ha egy mű megváltoztatása olyan kismértékű, hogy nem éri el az átdolgozás szintjét, és ezen felhasználásra egyéb engedélyt (pl. többszörözésre) a jogosult nem adott, pusztán másolásról, plágiumról van szó.

511 Szjt. 16. § (3) bek.

512 A 3.2.4. pont B. alpontnál hivatkozott bírósági döntések mellett több SZJSZT vélemény is foglalkozik a jellegzetes, eredeti alakhoz kapcsolódó merchandising joggal (pl. SZJSZT-19/04.; SZJSZT-13/03. I.4.; SZJSZT-28/05.).

513 Süsü, Mirr-Murr és a többiek figurája pólókon, bögréken, táskákon látható – de a TV Maci képe – sőt, az eredetivel azonos betűtípussal szedett cím – jelenik meg új könyvek borítóján.

514 Pl. mesefigurák szoftverekben történő megjelenítése feltételezi az – akár önmagában is egyéni-eredeti jelleggel bíró – jellegzetes alak átdolgozását: e felhasználás célja azonban ténylegesen a figura kereskedelmi hasznosítása (a már megszerzett népszerűsége épített marketing).

6.2. A médiatartalom előállításához szükséges felhasználási szerződések

A médiaszolgáltató a tartalom előállításához szükségszerűen vagy saját maga – értve ezalatt a vele jogviszonyban álló természetes személyeket is – által létrehozott szerzői műveket és szomszédos jogi teljesítményeket használ, vagy felhasználási szerződéssel szerzi meg a szükséges mértékű felhasználási jogokat (az Szjt.-ben megengedett esetekben, igényhez mérten a vagyoni jogok összességét is).⁵¹⁵

A szerződő partner természetesen a kívánt jogokkal rendelkezni jogosult szerző, szomszédos jogi jogosult, azok jogutódja, képviselője (személyükről és esetenként beazonosításuk, illetve elérhetőségük nehézségeiről ld. a 4. fejezet kapcsolódó alcímeit).

A felhasználási szerződések valamennyi paraméterét az határozza meg, hogy tárgyat milyen (pl. lineáris vagy lekérhető, rádiós vagy televíziós) médiaszolgáltatásra, a műsorba hány-szor, milyen módon beépítve kívánja a médiaszolgáltató felhasználni – és hogy a jogtulajdonossal milyen jogdíjmértékben tud megállapodni. Az alábbiakban a tartalom-előállítás célját szolgáló (a médiaszolgáltatás egyik legfontosabb „inputját” jelentő) felhasználási szerződések egyes elemeit a közszolgálati médiaszolgáltatás példáján keresztül mutatjuk be:

6.2.1. A felhasználás módja

A felhasználási szerződésekben a médiaszolgáltató természetesen a fő tevékenységéhez, a médiaszolgáltatáshoz szükséges felhasználási módra, azaz a nyilvánossághoz közvetítésre kér engedélyt.

A közszolgálati médiában a nyilvánossághoz közvetítés néhány évtizeddel ezelőtt a földfelszíni, majd műholdas sugárzást jelentette – és egyértelműen besorolható volt, hogy melyik csatornát milyen módon továbbítja a rádió, illetve televízió-szervezet (a Magyar Televízió m1 műsora és a Magyar Rádió csatornái földi sugárzás útján, a Magyar Televízió m2 műsora és a Duna Televízió kezdetben egy, majd két csatornája műholdas sugárzás útján jutottak el a nézőkhöz, hallgatókhoz). Tekintettel arra, hogy a tervezett műsorstruktúrának megfelelően az egyes műveket (pl. filmalkotást) csak egyik vagy másik csatornán kívánták nyilvánossághoz közvetíteni, az erre engedélyt adó szerződésben a felhasználás módja és terjedelme általában ennek megfelelően, kifejezetten az adott csatornára figyelemmel került meghatározásra (gyakori volt a kizárólag földi, vagy épp műholdas sugárzásra, korlátozott ismétlésszámmra történő jogvétel).

Később megjelentek a kábeltelevízió-társaságok, majd a közvetítés újabb és újabb technológiai (így az IPTV vagy a műsorfolyamnak a webes felületen történő, egyidejű közvetítése, a simulcasting, valamint a weben önálló, lineáris műsorfolyam közvetítése, a webcasting).

Ma bármelyik közszolgálati csatornát gyakorlatilag bármely technológiával el lehet érni (amit esetleg nem, az csak idő kérdése), így a tartalom előállításához megkötött szerződésekben szükségszerűen a *bármely módon történő, lineáris*⁵¹⁶ nyilvánossághoz közvetítés kell, hogy

515 Pl. reklám céljára szolgáló művek, szoftver, filmalkotás esetén.

516 A „lineáris” kifejezés a tartalom műsorfolyamba rendezettségét, valamint a médiaszolgáltató (és nem a néző, hallgató) által meghatározott egyetlen időpontban hozzáférhetőségét jelenti.

legyen a minimálisan engedélyezni kért felhasználási mód.⁵¹⁷ (Ez természetesen történhet a 26. §-ban nevesített egyes közvetítési módok felsorolásával is, de a fenti, technológia-szemleges kifejezés mindegyik egyidejű közvetítési módot – földfelszíni és műholdas sugárzás, vezeték vagy hasonló eszköz – takarja.)

Az ún. on-demand felhasználás – nem lineáris nyilvánossághoz közvetítés – kikötésére ritkábban kerül sor (amelynek, a fent már írtak szerint, leginkább anyagi oka van).

Az átdolgozásra kért engedély a médiatartalom előállításához kapcsolódhat, így szintén elég gyakori (természetesen az átdolgozás mikéntjének pontos leírásával, elkerülendő, hogy a mű integritását esetleg mélyebben érintő módosításokkal kapcsolatban jogvita alakuljon ki). A médiaszolgáltató legtöbbször valamely alapul szolgáló művet kíván valamilyen típusú – audio- vagy audiovizuális – műsorszámba szerkesztéssel beilleszteni (adott esetben nem pusztán az alpmű részekre bontásával, de egyes jellemzőinek valamilyen szintű átalakítása mellett).

Az átdolgozásra vonatkozó engedélyt a jogosulttól minden esetben egyedileg kell kérni (soha nem tartozik közös jogkezelés alá), és a felhasználási engedély kizárólag akkor terjed ki rá, ha e jogot a szerződésben kifejezetten nevesítik.

Egyes felhasználási módokra nem feltétlenül szükséges kizárólag az Szjt.-ben meghatározott fogalmakat használni (bár kétségkívül ez a pontosság alkalmas leginkább a félreértések megelőzésére). A felek több esetbenegészen pontosan (akár a használathoz szükséges, esetleg több egymás utáni felhasználási cselekmény mindegyikének beazonosítása és részletezése nélkül) –leírják azt a célt, amelyre a művet fel kívánják használni.⁵¹⁸

6.2.2. *A felhasználás területe*

A felhasználás területének meghatározásakor is értelemszerűen annak a médiaszolgáltatásnak a – médiajogi értelemben vett – terjesztési területéhez kell igazodni, amelyben a szerződés tárgyát (film, zene, kabarészöveg stb.) fel kívánják használni.

A közszolgálati csatornák jelenleg országos médiaszolgáltatások, így minimálisan Magyarország⁵¹⁹ területét kell kikötni a szerződésekben (kikötés és jogszabályi rendelkezés hiányában az Szjt. 44. § (4) bekezdése értelmében egyébként ez a kiegészítő szabály érvényesül). A műhold útján történő terjesztés miatt mindegyik médiaszolgáltatás fogható Európa orszá-

517 Jelenleg az M1, M2, M3, a 2015 folyamán induló M4, a tervek szerint 2016-ban indítandó M5 és M6, a Duna és a Duna World a közszolgálati televíziós, míg a Kossuth, Petőfi, Bartók, Dankó, Nemzetiségi és Parlamenti Rádiók, Duna World Rádió a rádiós közszolgálati médiaszolgáltatások. Érdekes példa a Magyar Rádió korábbi webes csatornája, amely nem a Petőfi, Bartók és a többi lineáris adás párhuzamos közvetítése volt, hanem önálló webcasting (olyan műsorfolyam közvetítése az interneten, amely nem egy másik csatornán már közvetített tartalom párhuzamos közvetítése, hanem önállóan szerkesztett műsorfolyam).

518 Ilyen átfogó „cél-meghatározásra” példa lehet a közszolgálati médiumok között ismert „műsorcsere”, vagy a „fesztiváloztatás joga”.

519 A földfelszíni sugárzásra használt frekvenciák természetes tulajdonsága, hogy „nem állnak meg” az országhatárokon (és a frekvencia-kiosztás minden állam saját joga, így ugyanazt a frekvenciát a szomszédban már más médiaszolgáltatásra vagy célra használják), ezért a szerzői jogi szerződések gyakorlatában elfogadott az ún. overspill, tehát a továbbított jelnek a határokon átlépése. (Az overspill miatt a közvetített műnek a határon túl megjelenését általában nem tekintik a felhasználási szerződés megszegésének, ezzel együtt célszerű ezt a szerződésben kifejezetten is rögzíteni.)

gaiban is: tekintettel arra, hogy a jelet minden esetben Magyarország területéről továbbítják („lövik fel”) a műholdra, a kapcsolódó Műhold-irányelv alapján ez tekintendő a felhasználás helyének. A Duna World médiaszolgáltatás azonban Amerika, illetve Ausztrália egyes területein is fogható, így az e csatornán megjelenő művek tekintetében a sugárással elért országok területére vonatkozóan is engedélyt kell kérni.⁵²⁰

Itt utalni kell egyes, nem szerzői művekre vonatkozó megállapodásokra (melyek elnevezése és tartalmi elemei sokszor mégis megtévesztően hasonlítanak a szerzői jogi szabályokra épülő felhasználási szerződésekre). A hírek és az azokhoz kapcsolódó (esetlegesen szerzői műnek minősülő) kép- és audiovizuális felvételek felhasználását, valamint a sportesemények közvetítését azok jogtulajdonosai tipikusan nem (vagy csak nagyon korlátozott mértékben, illetve jelentőse „felár” ellenében) engedélyezik egy-egy országnál nagyobb területre.

Az (akár szerzői jogi, akár más korlát miatt) határon túlra nem közvetíthető elemet tartalmazó műsorszámot korábban manuálisan szűrték a közszolgálati csatornákon; ma már különböző műszaki megoldásokkal (pl. az ún. geoblocking) érik el, hogy a képernyőn az ilyen „jogkorlátos” tartalom idején külföldön a műsor helyett a korlátozásra vonatkozó tájékoztató feliratot lássanak a nézők. (Megjegyzendő, hogy éppen jelen tanulmány kiadását megelőzően került napvilágra az Európai Bizottság „digitális egységes piac” megteremtésére vonatkozó javaslata, melyben többek között a digitális tartalmakhoz való, közösségenbelüli hozzáférés földrajzi korlátaival szemben kíván fellépni.)

6.2.3. Egyéb kikötések

A jogbirtoklási idő, a felhasználások száma, mértéke, kizárólagosság, harmadik személynek történő továbbengedélyezés lehetősége a konkrét jogviszony és a felek céljának, valamint pénztárcájának függvénye, amelyek közül a jelen tanulmány szempontjából két összefüggést emelnénk ki.

A tartalomelőállítás során nem ritka a jövőben megalkotásra kerülő mű megrendelése – a közpénzből gazdálkodó közszolgálati médiaszolgáltatásban azonban kardinális kérdés, hogy milyen alkotás létrehozásáról és szerzői vagy szomszédos jogi jogosulttal történő szerződéskötésről van-e szó.

Szerzői mű (pl. egy kabaréjelenet) megírása esetén természetesen a korrekt jogdíjért cserébe minél nagyobb terjedelmű felhasználási engedélyt kíván szerezni a médiaszolgáltató (esetlegesen az adott médiaszolgáltatásban kizárólagos nyilvánosságához közvetítésre vonatkozóan, időben és számszerűen korlátlanul). A szerző személyhez fűződő jogait és át nem engedett felhasználási jogait (például a nyilvánosságához közvetítésen kívüli egyéb módokon történő hasznosítást) mindez nem érinti.

Érdekes azonban a jövőben létrejövő filmalkotás elkészítésére vonatkozó szerződések megítélése: ez esetben ugyanis a médiaszolgáltató kezdeményezése és finanszírozása mellett jön létre egy filmmű (azaz definíció szerint maga a médiaszolgáltató a filmelőállító). Kérdés, hogy ekkor (közpénzből gazdálkodó szervezetként) megengedhető-e a nem teljes körű jogszerzés kikötése, illetve ha nem, és az alkotás minden átengedhető joga a közszolgálati

⁵²⁰ A nagyobb területre közvetített médiaszolgáltatások esetén bevett gyakorlat a költségesebb területi korlát helyett az ún. nyelvi korlát kikötése.

médiavagyonba kerül, vajon tartalma alapján valóban felhasználási szerződésnek minősül-e az ilyen megállapodás? Álláspontunk szerint a jövőbeli filmalkotás elkészítésére vonatkozó, kizárólagos jogot engedő, időben és térben korlátlan engedélyt adó felhasználási szerződések helyett a felek közti jogviszony valós tartalma alapján célszerű gyártási – vagy amennyiben a partnernél egyes jogok (pl. terjesztés) megmaradnak, koprodukciós – szerződést kötni és a filmszerzőkkel az alapkonstruktó ismeretében létrehozni a megfilmesítési szerződéseket.

A közszolgálati médiaszolgáltatás felhasználási szerződéseit elemezve nem lehet megkerülni a megfilmesítési szerződések kérdését: miután a hatályos Szjt. – a régi szerzői jogi törvény-nyel ellentétben – kimondja, hogy a filmalkotásokra nem alkalmazhatók a munkaviszony-ból folyó köteletség teljesítéseként megalkotott művekre vonatkozó általános szabályok,⁵²¹ a médiaszolgáltatónak a belső gyártású filmalkotásokban közreműködő, szerzőnek minősülő munkavállalóival vagy külön megfilmesítési szerződést kell kötnie, vagy a munkaszerződés részévé kell tennie az erre vonatkozó megállapodást.

A páratlan gazdagságú Archívumból ismételt felvételekkel kapcsolatban merül fel egy, szintén közmédia-specifikus érdekesség: a korábbi szerzői jogi törvények hatálya alatt keletkezett filmekre és hangfelvételekre vonatkozó jogok terjedelmét a keletkezésükkor hatályos rendelkezésekből kiindulva kell megállapítani (annak ellenére, hogy magára a felhasználási szerződésre már az új Szjt. szabályai alkalmazandók).⁵²² Az alkotás szerzőinek díjigénye állhat fenn, ha például a jelenlegi felhasználásra – még az Szjt. 44. §-ának (2) bekezdésében írtak ellenére – sem terjed ki a médiaszolgáltató joga, vagy annak idején ismétlésenként fizetendő jogdíjban állapodtak meg a felek. A jogosultság, illetve a jogdíj mértékének meghatározása ilyen esetekben meglehetősen összetett, a korábbi jogszabályokra is kiterjedő vizsgálat eredménye lehet.

A tartalom-előállítás során persze nem pusztán a múltban (ismétlésre, felújításra, más mű-sorszámra beépítésre váró archív anyagok után) kutatnak a szerkesztők, a másik oldalon a legújabb technikai megoldásokkal készülő, a világhálón fellelhető tartalmakat is fel kívánják használni, amennyiben művészeti-gyártási stb. okokból ez a célszerű.

Gondot okozhat azonban annak megállapítása, vajon az interneten fellelhető (és letölthető) egyes tartalmak rögzítése és nyilvánosságához közvetítése jogszerű-e. A felhasználást könnyíthetik az Szjt. szabad felhasználásokra vonatkozó szabályai, illetve a kockázatot jelentősen csökkenthetik a jogtulajdonostól származó engedélyek (amelyek nagy része azonban a felhasználási szerződések írásba foglalásának hiányában, a magyar jog szerint érvénytelen, így az ún. Creative Commons licence-ek többsége is). A médiatartalom előállítása során tehát különösen körültekintően kell bánni ezekkel az elektronikus „alapanyagokkal”.

Több médiumban tapasztalható törekvés a nézők-hallgatók interaktív bevonása a műsorba – többek között oly módon, hogy a közönség tagjai hang- vagy audiovizuális felvételt küldenek be (pl. mobilkészülékeik segítségével). Ilyen esetekben rendkívül sok plusz adminisztrációval jár az Szjt. által elvárt írásbeli szerződés megkötése (a művet beküldő magánszemélyek ti. rendszerint nem rendelkeznek megfelelően hitelesített elektronikus aláírással). A gyakorlat hozta kreatív jogi megoldások mellett szerencsés lenne, ha a közeli jövőben az Szjt. ide kapcsolódó, a felhasználási szerződés érvényességéhez az írásbeliséget előíró főszabály is felülvizsgálatra, esetleg praktikus kiegészítő szabályokkal kiegészítésre kerülne.

521 Szjt. 65. § (5) bek.

522 Szjt. 107. § (1) bek.

6.3. A médiatartalom közönséghez eljuttatásához szükséges felhasználási szerződések

Az előző alpontban már írtak szerint jelenleg a magyar közszolgálati médiaszolgáltatásokat többféle technológiával, és a műholdas közvetítésre tekintettel minimálisan Európa területén el lehet érni. A médiaszolgáltató értelemszerűen nem rendelkezik a jeltovábbításhoz szükséges minden eszközzel és hálózattal, így műsora nyilvánosságához közvetítését, illetve továbbközvetítését műsorterjesztők végzik (vagy a tartalomszolgáltató megrendelésére, szerzői jogi felelősség nélkül, vagy önálló felhasználóként).

Az alábbiakban az erre vonatkozó szerződéseket ismertetjük, kitérve a közszolgálati médiavagyon hasznosítására kötött egyéb megállapodásokra is.

6.3.1. „Terjesztési” szerződések

A fejezet kapcsolódó alpontjaiban már leírtak szerint a rádiós-, illetve televíziós műsorfolyam nyilvánosságához közvetítése vagy továbbközvetítése módozatait és a jogviszony egyéb elemeit a hírközlési jog és a médiajog is szabályozza. Olyannyira, hogy az ilyen tárgyú megállapodásoknak, amelyet a tartalomszolgáltató rádió-, illetve televízió-szervezet és a műsorterjesztő⁵²³ köt egymással, – a hírközlési terminus technicus-t használva – a „terjesztési” szerződés címet szokás adni.

A médiaszolgáltatás gyakorlatában ilyen néven említett szerződések vagy a műsorfolyam „elsődleges” (pl. sugárzás útján történő), vagy „másodlagos” (az Szt. 28. § szerinti, az eredeti közvetítő szervezethez képest más személy által végzett, de az „elsődleges” közvetítéssel azonos időpontban történő, változatlan, csonkítatlan) továbbközvetítését jelentik.

Az „elsődleges” nyilvánosságához közvetítés célját szolgáló szerződések valójában nem felhasználási szerződések; ezekben a jeltovábbításhoz szükséges eszközökkel, hálózattal vagy szerződéses kapcsolattal nem rendelkező tartalomszolgáltatók a mindezzel rendelkező műsorterjesztőtől, mint vállalkozótól rendelik meg az általuk előállított műsorjel meghatározott technológiával és minőségben történő továbbítását.

A közszolgálati médiaszolgáltatások jelenleg elsődlegesen földfelszíni sugárzással jutnak el a nézőkhöz, hallgatókhoz; ezt a szolgáltatást – az Mttv. rendelkezései alapján – az MTVA rendeli meg.⁵²⁴

A „másodlagos” nyilvánosságához közvetítés esetén azonban a megállapodás a rádió-, illetve televízió-szervezet (mint jogtulajdonos) és a műsorterjesztő (mint felhasználó) között jön létre (felelősségük, illetve a díjfizetési és adatszolgáltatási kötelezettség az adott továbbítási technológiára vonatkozó szerzői jogi rendelkezések szerint alakul).

Az Mttv. rendelkezései alapján az MTVA – a médiaszolgáltatók képviselőjében és javára eljárva – a saját költségvetése terhére köti meg a közszolgálati médiaszolgáltatók lineáris mé-

523 A Dtv. 5. §-ában felsorolt értelmező rendelkezések között találjuk a műsorterjesztés technológia-semleges definíciója mellett a műsorterjesztő meghatározását. A Dtv. az utóbbi kategória bevezetésével hozott létre speciális szabályozási keretet a hírközlési szolgáltatókon belül a kifejezetten médiatartalmat továbbító műsorterjesztőkre. Ld. részletesen: POLYÁK i. m. (489. lj.) 107–119.

524 Jelenleg az Antenna Hungária Zrt. végzi ezt a tevékenységet.

diaszolgáltatásainak terjesztésére vonatkozó szerződéseket. Meghatározott közszolgálati csatornák továbbítási kötelezettsége miatt azok belföldi terjesztésére irányuló megállapodások tartalma meglehetősen kötött.

Nagyobb a tárgyalási lehetőség a határon túlra irányuló (az eredetileg közvetített műsorhoz képest egyidejű, változatlan és csonkítatlan) továbbközvetítés esetén, és még speciálisabb az M3 médiaszolgáltatás helyzete: az NMHH vonatkozó döntése alapján e csatorna nem esik a „must carry”-kötelezettség alá, így terjesztői üzleti alapon dönthetnek a továbbításáról.

6.3.2. A médiavagyon hasznosítására irányuló szerződések

Nem a médiaszolgáltatás fő tevékenységéhez kapcsolódik, de a közszolgálati médiavagyon hasznosítása körében egyre gyakoribb az Archívumban őrzött film- és hangfelvételek kiadása. Az ezekre vonatkozó – harmadik félnek a mű többszörözésére, terjesztésére engedélyt adó – szerződésekben a terjesztés területének meghatározásakor figyelemmel kell lenni a jogkiemelés szabályára (azaz arra, hogy a többszörözött műpéldányok első átruházását követően az adott műpéldányra vonatkozóan elenyészik a szerzői jog – így az az Európai Gazdasági Térség bármely államában továbbértékesíthető).

A film- és hangtár mellett általános – az MTI hagyományain alapuló – a fotótárból történő értékesítés, és nem ritka a jelmezkiadás sem. Ezen felhasználások engedélyezésekor arra kell különösen figyelemmel lenni, hogy a közszolgálati médiavagyonra vonatkozó elidegenítési tilalom miatt nem köthető olyan tág terjedelmű (több felhasználási módra kizárólagos, harmadik személynek átengedhető, időben és térben korlátlan stb.) felhasználási szerződés, amely ténylegesen a vagyonelem feletti rendelkezési jog megszűnését eredményezné.

7. fejezet

A közszolgálati médiaarchívum speciális szerzői jogi szabályai

2011 elején meglehetősen nagy hullámokat kavartak a Mttv.-nek a közszolgálati médiaarchívumra⁵²⁵ (a továbbiakban: Archívum) és a Nemzeti Audiovizuális Archívumra (a továbbiakban: NAVA) vonatkozó rendelkezései. Olyan értelmezések is napvilágot láttak, hogy a közszolgálati médiavagyongra és a közszolgálati médiaszolgáltatók archívumára vonatkozó szabályok (Mttv. 100. §-a és 203. §-ának 33. pontja) a jogosultak vagyoni jogainak normatív eszközökkel történő „államosítását” jelenthetik, amely azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a művészek és más jogosultak az elismert jogoknak és jövedelmeknek csak töredékét kapják meg vagy azokat akár el is veszíthetik.

Az érintett állami szervek [Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) és a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH)] és az érintett közös jogkezelő szervezetek (ARTISJUS, MAHASZ, EJI, FilmJus, Hungart) között 2011 tavaszán lezajlott sikeres egyeztetések nyomán a felek arra jutottak, hogy az Mttv. és az Szjt. egyes rendelkezései között észlelt esetleges ellentmondások többsége jogértelmezéssel tisztázható, míg az így nem rendezhető kérdéseket az Mttv. módosítása(i) során lehet, illetve kell orvosolni. A jogértelmezést az Mttv. 100. §-ának (4) bekezdése alapján jóváhagyott és megjelent Archiválási Szabályzat tartalmazza, míg a törvényi korrekcióra elsőként az egyes elektronikus hírközlési tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi CVII. törvény részeként került sor, 2011. július 20-ai hatállyal.⁵²⁶

A történeti előzményekhez tartozik az is, hogy az NMHH Médiatanácsa 892/2011. (VII. 6.) számú határozatával döntött a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) Archiválási Szabályzatának (a továbbiakban: Szabályzat vagy ASZ) jóváhagyásáról. A Szabályzat elsősorban az archiválás és az Archívum megőrzésének, kezelésének és felhasználásának részletes szabályait fogja össze, de kitér az Archívum használatának szerzői jogi kérdéseire is.

E fejezet célja – túl azon, hogy eloszlasson bizonyos félreértéseket és tévhiteket a közszolgálati médiavagyon megítélésével, hovatartozásával és hasznosításával kapcsolatosan – elsősorban az, hogy bemutassa az Archívum kialakulásának, létrejöttének és jelenlegi működésének médiajogi és szerzői jogi alapjait. Ennek során óhatatlanul érinteni kell bizonyos szakmai és gyakorlati kérdéseket, alapvetéseket is, amelyek többsége ugyancsak bizonyos normákban (pl. ASZ) öltönek testet.

525 A közszolgálati médiaarchívum gyűjtőfogalom abban az értelemben, hogy magába foglalja egyfelől a közszolgálati médiavagyont, másfelől a közszolgálati médiavagyon körébe nem tartozó műveket és más teljesítményeket tartalmazó fizikai hordozókat.

526 Jelen fejezet lezárását követően látott napvilágot a közszolgálati médiaszolgáltatásra és a médiapiacra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2014. évi CVII. törvény, amely nem hagyta érintetlenül a 100. §-t sem. Hatályos 2015. január 1-jétől. Ezeket a változásokat a 7.4. pont egyes alpontjai végén, illetve lábjegyzetekben ismertetjük.

7.1. Szabályozási háttér

A közszolgálati médiarendszer átalakításának keretében, illetve annak részeként 2011. január 1-jétől a négy közszolgálati médiaszolgáltató zrt. volt vagyona egy részének kezelését, illetve egyes feladatait a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) vette át. Az átalakítás és a vagyonátadás részleteit a 2010. december 31-ig hatályos rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Rttv.) átmeneti rendelkezései⁵²⁷; a Közzolgálati Közalapítvány, a Magyar Rádió Zrt., a Magyar Televízió Zrt., a Duna Televízió Zrt. és a Magyar Távirati Iroda Zrt. vagyona meghatározott körének a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap részére történő átadásáról szóló 109/2010. (X. 28.) számú Országgyűlési határozat⁵²⁸ (a továbbiakban: Vagyonátadó határozat), valamint a 2011. január 1-jétől hatályos, a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.)⁵²⁹ tartalmazza.

E vagyonátadásnak kellett megteremteni a jogi (elsődlegesen szerzői jogi) feltételrendszerét, amelynek mintájául a nemzeti filmvagyonba tartozó filmalkotások vagyonkezelői jogának Magyar Nemzeti Filmarchívum részére történő térítésmentes átadása, illetve felhasználása szolgált a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény (Mktv.) speciális, azóta részben már hatályon kívül helyezett szabályai alapján.⁵³⁰

A közszolgálati mediavagyon egyesítésének és felhasználásának jogi fundamentumát tehát a már jelzett Mttv. szabályok, az MTVA Archiválási Szabályzata, valamint az MTVA és a

527 „149/C. § (1) Az Országgyűlés határozatban rendelkezik a Közzolgálati Közalapítvány, a Magyar Rádió Zrt., a Magyar Televízió Zrt. és a Duna Televízió Zrt. vagyonának térítésmentes állami tulajdonba adásáról, mely vagyon vonatkozásában a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét a Műsorszolgáltatás Támogató és Vagyonkezelő Alap gyakorolja. A Közzolgálati Közalapítvány a Magyar Rádió Zrt., a Magyar Televízió Zrt. és a Duna Televízió Zrt. vezérigazgatóinak javaslatára dönt a részvénytársaságok működéséhez szükséges vagyonának, valamint a jogi személyiségükhöz közvetlenül kapcsolódó vagyoni értékű jogosultságoknak arról a köréről, amely a részvénytársaságok tulajdonában marad.”

528 A Közzolgálati Közalapítvány tulajdonában álló Magyar Rádió Zrt., Magyar Televízió Zrt., Duna Televízió Zrt. és Magyar Távirati Iroda Zrt. (a továbbiakban: közzolgálati részvénytársaságok) vagyona – a közzolgálati feladataik ellátásához szükséges vagyon, valamint a jogi személyiségükhöz közvetlenül kapcsolódó vagyoni értékű jogosultságok kivételével – teljes egészében, térítésmentesen, az Rttv. 149/C. § (1) bekezdése, illetve az Nhtv. 36/B. § (1) bekezdése alapján kerül a hivatkozott bekezdések szerinti tulajdonba, mely vagyon vonatkozásában a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét a Műsorszolgáltatás Támogató és Vagyonkezelő Alap – az alábbiakban kifejtett elvek mentén – gyakorolja.

529 Leginkább az Mttv. 136. és 213. §-ai.

530 Mktv. 1. § (5) bek.: „Nemzeti filmvagyon: az államot a szerzői jogról szóló, hatályon kívül helyezett 1884. évi XVI. törvénycikk 3. §-a alapján megillető szerzői jogok, a szerzői jogról szóló, hatályon kívül helyezett 1921. évi LIV. törvénycikk 3. §-a és 74. §-a alapján megillető szerzői vagyoni jogok, a szerzői jogról szóló, hatályon kívül helyezett 1969. évi III. törvény 41. § (3) bekezdése alapján megillető szerzői vagyoni jogok, a szerzői jogról szóló, 1999. évi LXXVI. törvény 64. §-a alapján megillető felhasználási jogok, továbbá a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 82. §-a alapján, mint szomszédos jogi jogosultat megillető jogok összessége, valamint az érintett filmalkotások eredeti negatívjainak példányai, melyek a kincstári vagyoni körbe tartoznak. [...]”

„35. § (1) A nemzeti filmvagyonra vonatkozó vagyonkezelői jog a Filmarchívumhoz kerül.

(2) A Filmarchívum a nemzeti filmvagyonra sem részben, sem egészben nem idegenítheti el, nem ruházhatja át, és nem terhelheti meg. [...]

(4) A nemzeti filmvagyonba tartozó filmalkotások többszörösítés és hatékony terjesztésének részletes szabályait, valamint a terjesztésből befolyt bevétel felosztásának módját a Kormány rendeletben állapítja meg. Ez nem érinti a szerzői jogi törvény alapján a jogosultakat megillető jogok érvényesítését.”

közszolgálati Zrt.-k között 2011. január 1-jén megkötött vagyonkezelői és szolgáltatási szerződés (a továbbiakban: Szerződés)⁵³¹ képezik.

7.2. Az Archívum mint az MTVA tulajdonosi joggyakorlása alatt lévő állami vagyonelem

A Vagyonátadó határozat alapján ingyenesen állami tulajdonba került:

- a) a közszolgálati médiaszolgáltatók vagyona (ingatlanok, tárgyi eszközök) – kivételt képez ez alól a közszolgálati feladataik ellátásához szükséges vagyon;
- b) a Közszolgálati Közalapítvány és a Zrt.-k vagyonán kívüli egyéb vagyon – kivételt képez ez alól a Közalapítvány feladatainak ellátásához szükséges vagyon.

Az MTVA a tulajdonosi joggyakorlója továbbá az Archívumnak, amely tartalmazza egyrészt a közszolgálati médiavagyont, illetve a közszolgálati médiavagyonba nem sorolható műveket és más teljesítményeket, az ún. „egyéb” vagyon. A közszolgálati médiavagyon tekintetében csak olyan művekről, műsorszámokról, hangfelvételekről, kulturális értéket képviselő dokumentumokról, valamint a műveket tartalmazó fizikai hordozókról, szerzői jogi védelem alatt álló jelmezokről, kellékekről, díszletekről és egyéb szerzői művekről beszélhetünk, amelyek az Mttv. hatálybalépését megelőzően a Zrt.-k valamelyikét, vagy azt követően az MTVA-t illetik meg vagy illették meg, valamint amelyekre vonatkozóan a Zrt.-k az Mttv. hatályba lépését követően szereznek jogot. Ide tartozik a televíziós, a rádiós, a hírügynökségi és a támogatási archívum.

Az Archívum másik részét képező ún. egyéb vagyon kategória olyan ingó és szellemi vagyonelemekből tevődik össze, amelyek vonatkozásában nem dönthető el egyértelműen, hogy a közszolgálati médiavagyon részét képezik-e, vagy sem, ugyanis előfordulhatnak az Archívumban olyan művek, amelyeknek más a jogtulajdonosa, ezért kétséges vagy harmadik személy által vitatható lehet az MTVA jogszerzése. (E kategória pontos elkülönítése a közszolgálati médiavagyonról elengedhetetlen a tervszerű hasznosítások érdekében.)

2011. április 1. napjától a Médiatanács megbízásából szintén az MTVA a tulajdonosi joggyakorló a Nemzeti Audiovizuális Archívum (a továbbiakban: NAVA) vonatkozásában, amely a magyar és magyar vonatkozású műsorszámok gyűjtését, nyilvántartását, archiválását és a nyilvánosság számára, külön rendeletben meghatározott módon történő hozzáférhetővé tételét biztosító, állami tulajdonban lévő országos gyűjtőkörű közgyűjteménynek minősülő audiovizuális archívum. A Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény értelmében a NAVA-val összefüggő tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét az MTVA az Mttv. rendelkezéseinek fgyelembevételével gyakorolja.

⁵³¹ A 2011. január 1-jén megkötött vagyonkezelői és szolgáltatási szerződés célja az volt, hogy az MTVA, mint a közszolgálati médiavagyon tulajdonosi jogainak gyakorlója a közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-k általi felhasználási cselekmények idejére vagyonkezelői és felhasználási jogot biztosítson a Zrt.-k számára a közszolgálati médiavagyonba tartozó, továbbá az Mttv.-ben meghatározott archívumban és a Médiaszolgáltatók adatbázisaiban elhelyezett egyéb általuk felhasználható művekre és más teljesítményekre nézve. A Szerződésben foglaltak tekintetében és annak értelmezése során a Zrt.-k által felhasználható műnek minősül az Mttv.-ben meghatározott közszolgálati médiavagyon valamennyi olyan eleme, amely a Szerződés hatálya alatt bármely Zrt. megrendelése alapján az MTVA által a Zrt. számára átadásra kerül, függetlenül a tárolás helyszínétől.

Az MTVA tulajdonosi joggyakorlása alatt lévő vagyona vonatkozó törvényi szabályozás tekintetében ki lehet jelteni, hogy az Mttv. 136. §-ának (17) bekezdésében foglaltak alapján az MTVA tulajdonosi joggyakorlása alatt lévő vagyonnal való gazdálkodása során, továbbá egyéb jogcímen szerzett vagyon tulajdonosi jogainak és kötelezettségeinek MTVA által történő gyakorlása, a vagyon hasznosítása, megterhelése, a vagyonnal történő gazdálkodása nem tartozik az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény hatálya alá, viszont az időközben hatályba lépett, a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (a továbbiakban: Nvtv.) tárgyi hatálya kiterjed az állam vagy a helyi önkormányzatok kizárólagos tulajdonában álló dolgokra, ami jelen esetben jelenti az MTVA tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó tárgyi eszközöket, a közszolgálati médiavagyont és a NAVA-t is. Ezt támasztja alá az Nvtv. 16. § (1) bekezdés b) pontja is, mely szerint:

„Az e törvényben meghatározott elvek mentén (...)

b) a közszolgálati médiavagyon feletti tulajdonosi joggyakorlás módját, valamint e vagyonnal való gazdálkodás szabályait a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény (...) állapítja meg.”

A vagyon hasznosítása, megterhelése, a vagyonnal történő gazdálkodás során figyelemmel kell lenni az Mttv. 100. §-ában foglalt előírásra, miszerint az MTVA tulajdonosi joggyakorlása alatt lévő Archívum, a közszolgálati médiavagyon és a NAVA elidegenítési és terheli tilalom alatt áll. E tilalom nem akadályozza viszont a közszolgálati médiavagyon egyes elemein fennálló szerzői, illetve felhasználási jogok hasznosítását. Az elidegenítési és terhelési tilalmat, valamint az archívumi vagyonhasznosítás részletszabályait az MTVA Gazdálkodási és Kezelési Szabályzatában (GKSZ) és egyéb belső szabályzataiban (leginkább az ASZ) szükséges egyértelműen feltüntetni.⁵³²

Az Archívum részére történő vagyonátadás (amely egyúttal vagyonegyesítéssel is járt) az alábbi szempontok, illetve alapvetések mellett történt:

- valamennyi közszolgálati médiaszolgáltató (tehát a négy közszolgálati Zrt.) által megkötött valamennyi felhasználási, gyártási, illetve minden más, vagyoni vagy felhasználási jog megszerzését tartalmazó szerződés alapján
- a Zrt.-ket megillető valamennyi jog,
- a szerződésekben rögzített terjedelemben, a benne foglalt esetleges korlátokkal a közszolgálati médiavagyonba került, amelynek kezelője az MTVA lett.

7.3. Az Archívum hasznosítása (jogátzállás, jogszerzés és jogkezelés)

A vagyonátadás nem csak a felhasználási és más szerződésekben foglalt jogokra terjedt ki, hanem a közszolgálati médiaszolgáltatók saját (belső) gyártásában készült műveire, műsoraira is. Természetesen ezeknél is előfordulnak szerzői jogi értelemben véve „vegyes művek”, vagyis amelyeknél a filmelőállítónak minősülő médiaszolgáltató nem szerezte meg minden szerzőtől

⁵³² Erre a kötelezettségre, illetve hiányosságra az Állami Számvevőszék is felhívta a figyelmet a 13192 számú, „Jelentés a közszolgálati média- és hírszolgáltatás új szervezeti, finanszírozási és kontrollrendszere kialakításának és működésének ellenőrzéséről” címet viselő Jelentésében 2014. június 30-ai határidőt szabva a szükséges kiegészítések elvégzésének.

a korlátlan felhasználási jogokat. Tipikus példája ennek az az eset, amikor a belső gyártású műsor (forgatókönyv)írója és/vagy zeneszerzője nem volt a médiaszolgáltató munkavállalója, így nem szálltak át a médiaszolgáltatóra a közreműködő szerző(k) teljesítményéhez kapcsolódó vagyoni jogai.

Az MTVA 2011. január 1-jétől, tehát a vagyonszállás, illetve a közmédia integrációjának időpontjától maga gyártja az ún. belső gyártású műsorokat, maga vesz részt koprodukciónban és maga köti meg a felhasználási és egyéb, vagyoni vagy felhasználási jog megszerzését tartalmazó szerződéseket (külső gyártás vagy vásárolt műsorok). Ezek mindegyikében az MTVA (mint filmelőállító) korlátlan, tehát a művek, műsorok online hasznosítását is tartalmazó jogszerzésre törekszik. Természetesen vannak esetek – leginkább külföldi jogtulajdonostól kizárólag televíziós sugárzásra történő jogvásárlás esetén – amikor az eladó nem rendelkezik például az online hasznosítás jogával, vagy rendelkezik ugyan, de ezt nem adja át az MTVA-nak. Ilyenkor az MTVA nem is teszi online hozzáférhetővé a korlátozott jogterjedelmű műveket.

A jogátzállás alapján az alkotásokat az MTVA (külön engedély és díjfizetési kötelezettség nélkül, de legfeljebb a Szerződésben rögzített terjedelemben) jogosult bármely közszolgálati médiaszolgáltató számára, nyilvánossághoz közvetítés céljára átadni. A jogátzállás nem érinti az MTVA-nak (illetve közvetítésre átadás esetén a közszolgálati médiaszolgáltatóknak) a közös jogkezelő szervezetek részére történő adatszolgáltatási és jogdíjfizetési kötelezettségét.

Az MTVA létrejöttével fontos célkitűzésként jelent meg, hogy a közös jogkezelő szervezetekkel olyan megállapodások szülessenek, melyek hosszú távon biztosítják az MTVA és a közös jogkezelő szervezetek közötti, eredményes és gazdasági szempontból is kedvező együttműködését (ezekről bővebben az 5. fejezetben írunk).⁵³³ 2011-ig a közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-k vagy külön-külön szerződtek a közös jogkezelő szervezetekkel vagy nem is volt megállapodás velük (pl. FilmJus esetében).⁵³⁴

533 A közös jogkezelőkkel kötött szerződések lényege, hogy azon szerzőktől eltekintve, akik kiléptek a közös jogkezelésből, nem kell a szerzőkkel egyénileg megállapodni, hanem a közös jogkezelőkkel kötött szerződések és díjfizetés alapján jogot szerez az MTVA a nyilvánossághoz közvetítésre, további ismétlésekre. A filmvagyont érintően kiemelendő az MTVA és a FilmJus közötti megállapodás, amelynek tárgyi hatálya kiterjed a sugárzással, vezeték útján vagy a más hasonló eszközzel történő nyilvánossághoz közvetítésen – ideértve a simulcastingot – túl a filmalkotások terjesztésére, nyilvános előadásra és a tanulmány középpontjában álló online (on-demand) felhasználásra is. Ebből következően, amennyiben a filmszerző nem lépett ki a közös jogkezelésből és az MTVA megfizeti a FilmJus hatályos Jogdíjkezelésében meghatározott jogdíjat, utólagosan jogosítottá válik a felhasználás.

534 A FilmJus szerződés két szempontból is fontos az MTVA-nak: (1) filmszerzői kisjogok éves felosztása. A FilmJus korábban az MTV adatszolgáltatása nélkül is felosztotta a kisjogokat (író, rendező, operatőr) is, de pontos adatszolgáltatás hiányában egyéb adatbázisokra, illetve a szerzők személyes megkeresésére hagyatkozva tette ezt. A legnagyobb vesztese az adatszolgáltatás elmaradásának maga az MTV volt, hiszen filmelőállítói kisjogot így nem kapott. A szerződéssel most a FilmJus hiteles, pontos adatszolgáltatásból dolgozhat, másrészt az MTVA is hozzájut a filmelőállítói kisjogokhoz a saját gyártású műsorok sugárzása után; (2) a nagyjogok kezelése egyszerűbbé vált, hiszen a DVD és VOD technika megjelenése előtti időszakban készült filmek jogaival az Mtv. értelmében nem rendelkezhet az MTVA, viszont filmelőállítóként csak az MTVA-nak van joga megszerezni ezeket az új felhasználási módokat. Ebben segítség a FilmJus által kiterjesztett közös jogkezelésben kezelt nagyjog, ami lehetőséget biztosít arra, hogy a ki nem lépett alkotók nevében jogosítson és a felhasználások után a díjat beszedje, és azt tovább fizesse a szerzőknek.

7.4. Az Archívumra vonatkozó Mttv.-beli szabályok elemzése⁵³⁵

Az Mttv. 100. §-a, 136. §-ának (1) bekezdése, 203. §-ának 33. pontja és – érintőlegesen – a 218. §-a foglalkozik a közszolgálati médiaarchívummal, ezen belül annak definiálásával, státuszával, jogállásával és felhasználásával. Az alábbiakban tételesen bemutatásra és elemzésre kerülnek ezek a jogszabályhelyek, mely elemzés bázisául a mediaszabályozás legújabb kommentárja szolgál.⁵³⁶

7.4.1. A közszolgálati médiavagyon fogalma

„203. § [...] 33. Közszolgálati médiavagyon: a közszolgálati mediaszolgáltatók, jogelődek, valamint a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap által megrendelt, bármilyen jogcímen készített, adásvétel útján beszerzett, felhasználási szerződéssel vagy egyéb megállapodás útján részben vagy egészben megszerzett, vagy készített filmalkotások és más audiovizuális művek, rádiós műsorszámok, hangfelvételek és a mediaszolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb, kulturális értéket képviselő dokumentumok, fényképek szerzői és szomszédos jogai, vagy ezek bármely felhasználási jogai, valamint e műveket tartalmazó fizikai hordozók (például: lemezek, szalagok, kazetták, papíralapú dokumentumok, kották), továbbá a szerzői jogi védelem alatt álló jelmezek, kellékek, díszletek és egyéb szerzői művek, amennyiben a művel kapcsolatos szerzői és szomszédos jogok a törvény hatálybalépését megelőzően a közszolgálati mediaszolgáltatók valamelyikét vagy a törvény hatálybalépését követően a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alapot illetik meg vagy illették meg, valamint amelyekre vonatkozóan a közszolgálati mediaszolgáltatók e törvény hatálybalépését követően szereznek jogot.”⁵³⁷

Mint már említettük, az Mttv.-nek a közszolgálati médiavagyonra vonatkozó szabályozási előzménye a Vagyonátadási határozat 4. pontja, amely előírta, hogy a közszolgálati részvénytársaságok és a jogelődek fennállása során, az általuk készített, sugárzott, illetve egyéb módon közreadott hang-, mozgókép-, valamint fényképfelvételek, továbbá a műsor- és hírszolgáltatás kapcsán keletkezett egyéb dokumentumok és a közszolgálati részvénytársaságok tulajdonában álló jelmez-, díszlet-, valamint kottatár térítésmentesen kerül tulajdonba, amely vagyon vonatkozásában a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét az Alap gyakorolja. Az Mttv.-ben ennek a deklaratív rendelkezésnek kellett megteremteni a jogi feltételrendszerét oly módon, hogy azon szerzői művek és egyéb teljesítmények, amelyek részben vagy egészben a közszolgálati mediaszolgáltatók tulajdonában voltak – beleértve mindezek hordozóit, valamint a műveken, teljesítményeken fennálló felhasználási jogokat is – engedély- és térítésmentesen az Alap tulajdonába kerüljenek.

Az eredeti jogalkotói szándék kimondva, kimondatlanul az volt, hogy a vagyonátadással az MTVA-hoz telepített és abban „egyesített” – döntően költségvetési finanszírozású – mé-

⁵³⁵ Az elemzés tárgya elsődlegesen a 2014. december 31-éig hatályos normaszöveg, nem hagyva figyelmen kívül az Mttv.-t módosító, 2015. január 1-jétől hatályos 2014. évi CVII. törvény rendelkezéseit.

⁵³⁶ KOLTAY András – LAPSÁNSZKY András: *Médiaügyi kommentárok*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. Budapest.

⁵³⁷ 2015. január 1-jével a definíció két ponton módosult: a szerzői és felhasználási jogok mellett utalás történt a közszolgálati médiavagyon egyes elemein fennálló egyéb jogokra (pl. tulajdonjog), továbbá az egyéb művekkel kapcsolatban indokoltá vált a „szerzői jogi védelem alatt álló” megjelölés elhagyása. Ez utóbbinak az a magyarázata, hogy a jelmezek, kellékek, díszletek nem feltétlenül, illetve nem szükségszerűen állnak szerzői jogi védelem alatt.

diavagyon felhasználása (jelesül a közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-ken keresztül történő hozzáférhetővé tétele a lehető legszélesebb nyilvánosság számára) minél gördülékenyebben és könnyebben valósulhasson meg. A helyzetet az tette bonyolulttá, hogy az MTVA nem jogutódja a négy Zrt.-nek, ez utóbbiak továbbra is létező gazdálkodó szervezetek, csupán a feladataik és a vagyonuk jelentős része került át az Országgyűlés döntése nyomán, jogszabály útján az MTVA-hoz. Kétségtelen tény, hogy tisztább, egyértelműbb és szerzői jogilag aggálymentesebb megoldás lett volna, ha a Zrt.-k jogutódlással megszűnnek vagy összeolvadnak, de médiaalkotmányossági okokból a jogalkotó nem ezt az utat választotta.

A bonyolult helyzetet csak úgy lehetett megoldani, hogy a közszolgálati médiavagyon fogalmi köre a lehető legszélesebben kerül meghatározásra, ezáltal biztosítva egyrészt az MTVA teljes körű megszerzését, másrészt a közszolgálati médiaszolgáltatás archív műsorszámokkal történő ellátásának folyamatos biztosítását. Mindehhez azonban több garanciális feltételnek is meg kellett felelni:

a) a jogátzállás nem terjedhetett ki azokra művekre és egyéb teljesítményekre, amelyekre vonatkozóan az eredeti jogtulajdonos közszolgálati Zrt-k által megszerzett felhasználási jogai lejártak (pl. a határozott időtartamra kötött szerződésben foglalt időtartam eltelt), vagy feltételek bekövetkeztek (pl. a szerződésben limitált bemutatásszám kimerült, további ismétlésekre nincs lehetőség);

b) az a) pontban említett művek és teljesítmények fizikai hordozói (kópiái) az Archívumba kerülhettek, de nem váltak részévé a közszolgálati médiavagyonnak, vagyis csak a szabad felhasználás illetve a szerzői jog egyéb kivételeinek és korlátainak a keretei között hasznosulhatnak és hasznosíthatóak;

c) a jogátzállásra kizárólag a „nemo plus juris” elve mentén kerülhetett sor, ami ebben az esetben azt jelenti, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatók csak olyan felhasználási jogokat engedhettek át az MTVA-nak, illetve az MTVA kizárólag olyan jogokat szerezhette meg és kizárólag abban a terjedelemben, amely vagyoni jogokkal az eredeti jogtulajdonosok rendelkeztek (leginkább a munkaviszony keretében alkotott művek vonatkozásában), illetve amely felhasználási jogokat megszereztek (leginkább felhasználási szerződések keretében);

d) a közszolgálati médiavagyon köre tehát folyamatosan változik: a „joglejáratos” művek kikerülnek, míg az új beszerzésű művek bekerülnek ebbe a körbe, a fizikai hordozó meglététől és megtartásától függetlenül;

e) az Mttv. hatálybalépését követően a közszolgálati médiaszolgáltató zrt.-k által megszerzett felhasználási jogok is a közszolgálati médiavagyonba kerülnek, következésképpen azok jogaival is az MTVA rendelkezhet.

Ki lehet jelteni, hogy az Mttv. megfelelt ezeknek a feltételeknek, ugyanakkor a törvény hatálybalépését követően – leginkább a közös jogkezelő szervezetek részéről – felmerült aggályokat és jogértelmezési kérdéseket a személyes egyeztetéseken sikerült tisztázni. Ezen egyeztetések eredményeit a felek írásba foglalták, és az abban foglaltakat tiszteletben tartják. Mik voltak ezek a jogbizonytalanságot okozó kérdések és az erre adott válaszok?

A jogosultak aggályosnak ítélték a definíció „*médiaszolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb, kulturális értéket képviselő dokumentumok, fényképek*” kitételét, aminek nyomán egyes kiterjesztő értelmezés szerint a nem audio/audiovizuális alkotás is a közszolgálati médiavagyonba tartozhatna.

Az egyeztetések során a felek megállapították, hogy „médiaszolgáltatáshoz kapcsolódó” kifejezést a nem audio/audiovizuális művek esetében az általános szabályozáshoz képest csak szűken lehet értelmezni, és az Archívumban található egyéb anyagokról, tehát nem filmalkotásokról és audiovizuális művekről van szó. Tehát a kapcsolódást a zrt.-k, mint médiaszolgáltatók

tatók korábbi tulajdonjoga vagy más joga alapozza meg. Arról nincs és nem is lehet szó, hogy a definícióból az következzen, hogy bizonyos jogosultakat megillető kisjogos díjigények (pl. a műsorokban, filmalkotásokban háttérként szereplő képzőművészeti alkotások) a közszolgálati médiavagyonba kerüljenek, és ezáltal kikerüljenek a díjfizetés hatálya alól.

A felek tisztázták, hogy sem az Szjt.-ben, sem az Mttv.-ben, sem más jogszabályban nincs ilyen kifejezés és nincs olyan halmaz, amelyre adaptálható lenne a „kulturális értéket képviselő” kifejezés.⁵³⁸

A „kulturális értéket képviselő” fordulat szűkíti a közszolgálati médiavagyonba tartozó dokumentumok és fényképek körét, míg (fordított értelemben) az Szjt. 35. § (7) bekezdésében említett „rendkívüli dokumentációs értéket” képviselő művek⁵³⁹ bővítik, bővíthetik az ideiglenes rögzítés formájában szabadon felhasználható művek körét. Más viszony vagy kontextus nincs a két kifejezés között. Ettől függetlenül az is megerősítést nyert, hogy e kitételek „farvizén” nem kerülhet sor a definíció tág értelmezésére, azaz a közszolgálati médiavagyon kiterjesztésére bármely olyan műre, amely érintőlegesen kapcsolódik a műsorok sugárzásához (ad absurdum egy adásban bemutatott képzőművészeti alkotás pusztán a sugárzás révén nem válik a közszolgálati médiavagyon részévé). Másként fogalmazva, a jelzett kitételek csak szűken lehet értelmezni, vagyis a kapcsolódást nem a műsorokban megjelenő egyéb művekre, hanem a közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-k korábbi tulajdonjogi vagy más megszerzésére kell érteni, és kizárólag dokumentumokra és fényképekre vonatkozik.

Összefoglalóan elmondható, hogy a közszolgálati médiavagyonra vonatkozó tulajdon- és jogátzállás nem tűnik ellentétesnek az Szjt. előírásaival, nem sérti a szerzői és szomszédos jogosultak érdekeit, továbbá a nemo plus juris elve alapján az Alap csak azokat a jogokat szerzi meg, amelyek a közszolgálati Zrt.-ket is megillették, semmivel sem többet. A konstrukciót azért kellett így kialakítani, mert a zrt.-k bizonyos esetekben harmadik személyre történő átruházás tilalmával szereztek meg (sugárzási) jogokat. Ha viszont törvény mondja ki a jogátzállást (jogutódlást), akkor nincs szó harmadik személynek történő átengedésről, hanem arról, hogy a Zrt.-k helyébe meghatározott esetekben az Alap lép.

7.4.2. A közszolgálati médiavagyon státusza

„100. § (1) A közszolgálati médiavagyon tulajdonosi jogainak és kötelezettségeinek összessége - a (2) bekezdésben foglalt kivételekkel - az Alap gyakorolja.”⁵⁴⁰

538 Az Szjt. 35. §-ának (7) bekezdése ugyan az ideiglenes rögzítés szabad felhasználási esetköre kapcsán – az Infocor irányelv szó szerinti átültetésével – kimondja, hogy e rögzítések közül azok a – külön törvényben meghatározott – rögzítések, amelyeknek rendkívüli dokumentációs értéke van, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők, de ilyen külön törvény nem készült.

539 „(7) Szabad felhasználás a saját műsorának sugárzásához jogszerűen felhasználható műről a rádió- vagy televízió-szervezet által saját eszközeivel készített ideiglenes rögzítés. Ha a sugárzás engedélyezésére kötött szerződés másként nem rendelkezik, e rögzítést a rögzítés elkészítésének időpontjától számított három hónapon belül meg kell semmisíteni, illetve törölni kell. E rögzítések közül azonban azok a – külön törvényben meghatározott – rögzítések, amelyeknek rendkívüli dokumentációs értéke van, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők.”

540 2015. január 1-jei hatállyal a normaszöveg a következőképpen módosult, csupán jogtechnikai céllal: „(1) Azon közszolgálati médiavagyon tekintetében, amely állami tulajdonban áll, a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét – a (2), (5) és (6) bekezdésben foglalt kivétellel – az Alap gyakorolja.”

(2) Az Alap a közszolgálati médiavagyont sem részben, sem egészben nem idegenítheti el, nem ruházhatja át és nem terhelheti meg. E tilalom nem akadályozza a közszolgálati médiavagyon egyes elemein fennálló szerzői, illetve felhasználási jogok hasznosítását.”

Abból, hogy a közszolgálati médiavagyon tulajdonosi jogainak és kötelezettségeinek összességét kizárólagosan az MTVA gyakorolja, az következik, hogy a közszolgálati médiavagyon egyes elemein fennálló szerzői, illetve felhasználási jogok hasznosítása is – beleértve pl. a hírek, híryanagyok értékesítésének jogát is – kizárólag az MTVA számára megengedett.

A fentiek értelmében tehát az MTVA – mint kizárólagos jogtulajdonos – jogosult terjeszteni, értékesíteni, értékesítési célra felajánlani azokat a műveket, amelyek a közmédia-rendszerben készültek, keletkeztek vagy kerültek beszerzésre. Az Mttv. mindezeket nem csak jogosultsággként, hanem feladatként is az MTVA-hoz rendeli.⁵⁴¹ Meg kell jegyezni, hogy az Mttv. még azon művek, műsorok szerzői vagyoni jogait is az MTVA-hoz telepítette, amelyekre vonatkozóan a közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-k esetlegesen a törvény hatályaba lépését követően szereznek jogot.

Az Mttv. 100. § (2) bekezdésének első mondata az állami vagyon védelmét szolgálja, míg a második mondat azt teszi egyértelművé, hogy az elidegenítési és terhelési tilalom ellenére, a közszolgálati médiavagyon egyes elemein fennálló szerzői vagyoni jogok, illetve felhasználási jogok hasznosítása az Alap számára megengedett. Mindezek értelmében az Alap – mint kizárólagos jogtulajdonos – jogosult terjeszteni, értékesíteni, értékesítési célra felajánlani azokat a műveket, amelyek a közmédia-rendszerben készültek, keletkeztek vagy kerültek beszerzésre.

7.4.3. Az Archívum fogalma, státusza; az Archiválási Szabályzat

„(3) Az Alap gondoskodik a közszolgálati médiavagyon, valamint a közszolgálati médiaszolgáltatók és az Alap tulajdonába került, a közszolgálati médiavagyon körébe nem tartozó, a szerzői jogi törvény hatálya alá tartozó műveket és más teljesítményeket tartalmazó fizikai hordozók (a továbbiakban együtt: Archívum) tárolásáról, megőrzéséről és felhasználásáról. Az Archívum országos gyűjtőkörű közgyűjteménynek minősül.

(4) Az archiválás és az Archívum megőrzésének, kezelésének, felhasználásának részletes szabályait az Alap vezérigazgatója a Médiatanács egyetértésével, szabályzatban állapítja meg.

(5) Az Alap az Archívumban található műveket a szerzői jogról szóló törvényben foglaltak, valamint a szerzői jogi és szomszédos jogi jogosultakkal kötött megállapodás szerint használhatja fel.”

A (3) bekezdésben került meghatározásra az Archívum fogalma, amely egyfelől a közszolgálati médiavagyont, másfelől a közszolgálati médiavagyonba nem tartozó műveket és más teljesítményeket foglalja magába. Erre az elhatárolásra azért volt szükség, mert az Archívumban vannak olyan művek, amelyeknek részben vagy egészben más a jogtulajdonosa, ezért

⁵⁴¹ „136. § (1) Az Alap olyan elkülönített vagyonkezelő- és pénzalap, amelynek feladata a közszolgálati médiaszolgáltatás, a Közszolgálati Közalapítvány, a közösségi médiaszolgáltatások, a közszolgálati médiaszolgáltatók szervezeti átalakításának támogatása, a közszolgálati célú műsorszámok gyártása és támogatása, az elsőként filmszínházban bemutatásra szánt filmalkotások és a kortárs zeneművek támogatása, az Archívum és egyéb vagyonának gondos kezelése és gyarapítása, valamint az ezekhez kapcsolódó egyéb tevékenységek támogatása, illetve elvégzése.”

esetenként kétséges vagy vitatható lehet az Alap jogszerzése.⁵⁴² Ezeket a műveket nem lehet a közszolgálati médiavagyongba sorolni, ugyanakkor fizikailag kétségtelenül részei az Archívumnak. Az Alap 2011. január 1-jétől, tehát a vagyonszállás, illetve a közmédia integrációjának időpontjától maga gyártja az ún. belső gyártású műsorszámokat és köti meg a szerzői vagyoni jogok vagy felhasználási jogok megszerzését tartalmazó szerződéseket.⁵⁴³

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény fogalom meghatározása szerint közgyűjtemény: „*az állam, a helyi önkormányzat, valamint az országos kisebbségi önkormányzat, a köztisztviselő és a közalapítvány tulajdonában (fenntartásában) működő, vagy általuk alapított könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép- és hangarchívum.*” Ebbe a definícióba nem fért volna bele az Alap, illetve az Archívum, viszont van példa arra, hogy külön törvény állapít meg közgyűjteményi státuszt.⁵⁴⁴

A közgyűjteményi státusz következményei:

- nyilvánosság felé történő közzététel kötelezettsége (a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény alapján),⁵⁴⁵
- külön szabad felhasználási esetkörök lehetősége [pl. Szjt. 38. § (5) bekezdése],⁵⁴⁶
- állami támogatás és egyes pályázati források lehetősége.

A (4) bekezdésnek nincs közvetlen szerzői jogi relevanciája, viszont az ennek alapján elkészült és a Médiatanács által jóváhagyott Archiválási Szabályzatnak értelemszerűen meg kell(ett) felelnie az Szjt. előírásainak.

Az (5) bekezdés kifejezett kikötést tartalmazott az Alapra, illetve a közszolgálati médiaszolgáltatókra nézve az Szjt. betartására és a közös jogkezelő szervezetekkel történő megállapodásra, ami garanciát jelent arra, hogy az Archívumban található művek és más teljesítmények felhasználása jogszerűen történjen. Ezzel összhangban, az MTVA 2011-ben és 2012-ben

542 Ez leginkább egy jogutód vagy azok képviselőjében eljáró ügynökség részéről történő fellépés formájában jelenik meg, mely esetekben az Alapnak utólag kell helytállni és megállapodni a (rész)felhasználás ellenértékében.

543 Ezek mindegyikében az Alap korlátlan, tehát pl. a művek, műsorszámok online hasznosítását is tartalmazó jogszerzésre törekszik.

544 Ez a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény, amely szerint az „e törvény hatálya alá tartozó műsorszámok gyűjtését, nyilvántartását, archiválását és külön jogszabályban meghatározott módon a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét biztosító országos gyűjtőköri közgyűjteménynek minősülő audiovizuális archívum.” Ennek analógiájára került be az Mttv.-be az Archívum közgyűjteményi deklarációja.

545 „46. § E törvény alapján a muzeális intézményekben, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban – valamint a könyvtárakban muzeális dokumentumként – őrzött kulturális javak védettnek minősülnek. [...] 79. § A védetté nyilvánított kulturális javakat hozzáférhetővé kell tenni a nyilvánosság és a kutatás számára. Ennek érdekében a hatóság kötelezheti a tulajdonost, hogy a védetté nyilvánított javakat kiállítás, illetve tudományos kutatás céljára közgyűjtemények számára rendelkezésre bocsássa. A tulajdonos érdekeinek figyelembevételével a kulturális javak átadásának időpontjáról, időtartamáról és feltételeiről a közgyűjtemény a tulajdonossal megállapodást köt.”

546 „Szjt. 38. § (5) A felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében – külön jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel – a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.”

hosszú távú megállapodásokat kötött az ARTISJUS-szal és a MAHASZ-szal, továbbá a FilmJus-szal, az Előadóművészi Jogvédő Irodával (EJI) és a HUNGART-tal is.⁵⁴⁷ Tekintettel arra, hogy az Alap részéről a felhasználás mindig jogszerűen történt és történik, továbbá arra is, hogy a közös jogkezelőkkel a megállapodások megszülettek, ezt a bekezdést a jogalkotó 2015. január 1-jétől hatályon kívül helyezte.

7.4.4. A vagyonnevelési megállapodás

„(6) Az Alap a közszolgálati médiaszolgáltatókkal a közszolgálati médiavagyon felhasználására vonatkozóan vagyonnevelési megállapodást köt. E megállapodás alapján a közszolgálati médiaszolgáltatók a közszolgálati médiavagyon általuk kezelt elemekre vonatkozóan ingyenes felhasználási jogot szereznek, amely magában foglalja a közszolgálati médiaszolgáltatásban való nyilvánossághoz közvetítés jogát is.”

A (6) bekezdés eredetileg azt célozta, hogy vagyonnevelési megállapodás útján a közszolgálati médiaszolgáltatók a közszolgálati médiavagyon elemekre ingyenes felhasználási jogot szerezzenek az Alaptól. Valójában azonban nincs szó vagyonnevelői jog átadásáról a közszolgálati médiaszolgáltatók részére, csupán egy konkrét felhasználási jog (nyilvánossághoz közvetítés) átengedéséről. Éppen ezért a bekezdés első mondatát a jogalkotó hatályon kívül helyezte 2015. január 1-jétől.⁵⁴⁸

7.4.5. Az Archívumban található művek felhasználása, a felhasználás utólagos megtiltása

„(7) Az Archívumban található, a közszolgálati médiavagyonba nem tartozó szerzői műveket és más szellemi alkotásokat a közszolgálati médiaszolgáltatók a szerzői jogról szóló törvény, valamint a szerzői jogi és szomszédos jogi jogosultakkal kötött megállapodás keretei között használhatják fel. Az Alap a közszolgálati médiaszolgáltatók számára külön engedély- és díjfizetési kötelezettség nélkül jogosult nyilvánossághoz közvetítés céljára átadni a közszolgálati médiavagyonba tartozó műveket, valamint azon szerzői alkotásokat és egyéb szellemi alkotásokat, amelyek nem tartoznak a közszolgálati médiavagyonba, de amelyekre nézve az Alap felhasználási joggal rendelkezik.

(8) Ha az Archívumban található valamely szerzői műről nem dönthető el, hogy a közszolgálati médiavagyonba tartozik-e, a közszolgálati médiaszolgáltatásban történő bemutatása esetén a bemutatást követően fellépő szerzői vagy szomszédos jogi jogosult a további felhasználást megtilthatja. A már megtörtént felhasználás után a fellépő jogosultat a médiaszolgáltató részéről megfelelő díjazás illeti meg. Vita esetén a díj összegét a bíróság állapítja meg.”

Ahogy azt a 100. § (3) bekezdése kapcsán már jeleztük, az Archívumban vannak olyan művek, amelyeknek nem az Alap, hanem más az eredeti jogtulajdonosa, viszont ezekre valamelyik közszolgálati Zrt. valamilyen felhasználási jogot korábban szerzett. Olyan felhasz-

⁵⁴⁷ Ezekkel részletesebben a tanulmány 5. fejezetében foglalkozunk.

⁵⁴⁸ A bekezdés második mondata pedig össze lett vonva az ezzel szoros tartalmi és logikai kapcsolatban lévő (7) bekezdés második mondatával, és a (6) bekezdés számozása (5) bekezdésre változott.

nálási szerződések is vannak, amelyek pl. kizárják a harmadik személy számára történő felhasználás engedélyezését. Mivel a Zrt.-k helyébe az Alap lépett, ezért a továbbadási tilalom lehetetlenné tette volna a jogok sugárzásra történő (ingyenes) átadását a Zrt.-knek. A helyzet azért sajátos, mert a jogátruházó forgalmazókat semmilyen hátrány nem éri azáltal, hogy valamely Zrt. nyilvánosságához közvetíti azt a művet, amit ő maga (a Zrt.) vásárolt meg, miközben a törvényi jogátruházással az Alap vált minden jog (így a felhasználási jogok) gazdájává.

A (7) bekezdés eredetileg ezt a helyzetet küszöbölte ki annak kimondásával, hogy az Alap engedély és díjfizetés nélkül jogosult átadni a közszolgálati médiaszolgáltatóknak az Archívumban található műveket. Ez az engedély- és díjmentesség nyilvánvalóan csak azon korábbi jogosultak vonatkozásában releváns, akikről a közszolgálati Zrt.-k a jogokat megszerezték, nem pedig a közös jogkezelő szervezetek felé fennálló sugárzási és ismétlési kisjogos díjfizetés tekintetében.

2015. január 1-jétől a bekezdés második mondata átkerült az új (5) bekezdésbe. A (6) bekezdésre változó (7) bekezdésben a továbbiakban a szerzői jogi előírásokra és az egyéb jogosultakkal történő megállapodásra utaló szabály marad két kiegészítéssel: az Szjt. szerinti felhasználás értelemszerűen nem csak a közszolgálati médiavagyongba nem tartozó szerzői művekre vonatkozik, hanem a közszolgálati médiavagyongba tartozókra is, továbbá az előírások betartása nem csak a közszolgálati médiaszolgáltatókra terjed ki, hanem az Alapra is.

A jogosulti oldal részéről a legsúlyosabb kifogás 2011 elején az volt, hogy a normaszövegből nem vezethető le egyértelműen, hogy ha az Archívumban található valamely szerzői műről nem dönthető el a közszolgálati médiavagyongba tartozása, akkor a közszolgálati médiaszolgáltatásban történő bemutatása esetén a bemutatást megelőzően kell-e engedélyt kérni a szerzői vagy szomszédos jogi jogosulttól, vagy a bemutatást követően csak a (8) bekezdésben foglalt, a további felhasználás utólagos megtiltásának lehetőségével élhet a jogosult. Az is felmerült, hogy ennek a helyzetnek a rendezése, illetve pontosítása törvénymódosítást igényelne, vagy ha erre nincs lehetőség, akkor egyfajta „gentlemen-agreement” útján lehetne megoldani a problémát oly módon, hogy az utólag jelentkező jogosulttal az MTVA megállapodik.

Az alapproblémát az okozza, hogy az Archívum „kínálata” szerzői jogi értelemben rendkívül vegyes, értve ezalatt azt, hogy egyes archív műsorok szerzői és szomszédos jogi jogosulti feltárásának (copyright-kutatás) eredményeként egy műsor tekintetében találhatunk munkaviszonyban közreműködő szerzőket, közös jogkezelő szervezet által jogosított és díjazott szerzőket, végül olyan nagyjogos szerzőket, akikről az MTVA-nak egyedileg kell engedélyt beszerezni. A helyzetet tovább bonyolíthatja az is, hogy egyes időszakok (leginkább a 70-es évek, kevésbé a 80-as évek) tévés szerződései nem vagy csak hiányosan és hézagosan lelhetők fel. Ez sok esetben oda vezet, hogy a leggondosabb szerződéskutatás és elemzés ismeretében is adásba kerülhetnek olyan művek, amelyeknél utóbb, egy-egy jogutód felszólamlásakor merül fel az engedélykérés hiánya, pontosabban annak elmaradása.

2011-ben bontakozott ki a szakmai vita arról, hogy a médiaszolgáltatónak vitatott esetekben mindig előzetes engedélyt kell-e kérnie a jogosultaktól, vagy pedig elegendő utólag megállapodni a jogosulttal, biztosítva számára a szerzői jogi jogérvényesítés eszköztárát. Az is vita tárgya volt, hogy a jogalkotó csak a további bemutatás megtiltásának lehetőségét és a már megtörtént felhasználás utáni megfelelő díjazást biztosította-e a jogosultaknak, kizárva az Szjt.-beli egyéb lehetőségeket, vagy pedig továbbra is adott a teljes szerzői jogi jogérvényesítési paletta a sérelmet szenvedett jogosult(ak) számára? Végül felmerült az a kérdés is, hogy ebben a konstrukcióban helye van-e vagy lehet-e az ún. árva művek engedélyezésére vonatkozó speciális eljárásrendnek?

Az akkori egyeztetések során sikerült megnyugtatóan tisztázni az alábbiakat:

- a) Az Mttv. 100. § (8) bekezdésének „jogosultvédő” szabályai nem tekinthetők sem többlétszabályoknak, sem olyan szubszidiárius szabályoknak, amelyek kizárják vagy felülírják az Szjt. jogérvényesítési eszköztárának (teljes körű) alkalmazását. Ezek sokkal inkább egyfajta „ráerősítő” szabályok, amelyek a jogosultak pozicionálását szolgálják az Archívumban található művek/teljesítmények hasznosításához szükséges esetleges előzetes engedélyezés elmaradása esetén.
- b) Ahhoz, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatásban történő bemutatást követően fellépő szerzői vagy szomszédos jogi jogosult a további felhasználást megtilthassa, bizonyítania vagy legalábbis valószínűsítania kell, hogy ő a jogtulajdonos (nem pedig az MTVA), de legalábbis szükséges az ő engedélye a mű nyilvánossághoz közvetítéséhez.
- c) Elvben alkalmazhatók lehetnek az Szjt. árva mű engedélyezésére vonatkozó szabályai, de csak akkor, ha az MTVA úgy látja, hogy a felhasználni kívánt mű tekintetében van ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző vagy előadóművész. Itt viszont nem erről van szó: a szerző személye és tartózkodási helye ismert, csak az nem dönthető el, hogy a mű a közszolgálati médiavagyongba tartozik-e.
- d) Ha a vita egyértelműen nem tisztázható a felek között, akár a jogosultság, akár a díjazás kérdésében végső soron a bíróság hoz döntést.⁵⁴⁹
- e) Az Mttv. 100. § (8) bekezdését tehát akkor kell alkalmazni, ha a közszolgálati médiavagyongba tartozó műről a bemutatást követően kiderül, hogy annak az Alap mellett más jogosultja is van. Az sem zárható ki, hogy utóbb az derül ki, hogy a felhasznált művet, műsorszámot egyáltalán nem lehetett volna használni a közszolgálati médiaszolgáltatásban, mert pl. csak négyszeri sugárzásra volt engedély, és ez a keret már kimerült. Ebben az esetben (ha tehát mégis megtörtént a felhasználás) az utóbb fellépő jogosultak az Szjt. XIII. Fejezete szerinti jogérvényesítési eszközökkel is élhetnek.⁵⁵⁰

Tekintettel arra, hogy az Mttv. hatálybalépése óta eltelt közel négy évben alig volt ilyen tárgyú jogvita a felek között és azok is többnyire megegyezéssel végződtek, a jogalkotó úgy döntött, hogy 2015-től már nem indokolt a szerzői jogi jogérvényesítési eszköztár néhány elemét tartalmazó (8) bekezdés hatályban tartása.

7.4.6. Megfelelő díjazás a szerzői jogosultaknak

„(9) A közszolgálati médiavagyongba tartozó művek esetleges – az Alapon kívüli – szerzői jogi jogosultjait is megfelelő díjazás illeti meg. Vita esetén a díj összegét a bíróság állapítja meg.”

Ennek a rendelkezésnek is a hátterében annak a helyzetnek a kezelése, rendezése húzódik meg, hogy egyes, a közszolgálati médiavagyongba tartozó műveknek lehetnek az Alapon kívüli jogosultjai is, akiknek a felhasználás ellenértékeként díjazás jár. Félreértésre adott okot ugyanakkor a „megfelelő díjazás” Mttv.-beli fogalomhasználata, mivel az Szjt. ezt a terminus technicust kizárólag azon díjakra alkalmazza, amelyek nem egyedi engedélyezés alapján, ha-

⁵⁴⁹ Jelen tanulmány-fejezet elkészítésének időpontjáig (2014. májusa) ilyen tárgyú per nincs folyamatban és ilyen eddig bírói ítélet sem született.

⁵⁵⁰ Mindez nem érinti a közös jogkezelő szervezetekkel kötött megállapodások alapján fennálló felhasználási jogokat és díjfizetési kötelezettségeket.

nem közös jogkezelés útján illeti meg a jogosultakat. Ebből következően felmerült egy olyan téves értelmezési aggály, miszerint az Mttv. jelen rendelkezése a szerzők kizárólagos egyedi engedélyezési jogát engedélyezés nélküli „megfelelő díjazásra” degradálja. Erről természetesen nincsen szó, az Mttv. 100. § (9) bekezdésében foglalt „megfelelő díjazás” csak a díj mértékének megállapítási módját jelentette, nem pedig az Szjt. fogalomrendszerében alkalmazott tipológiát.

Hasonlóképpen az eredeti (8) bekezdés második mondatával kapcsolatban leírtakhoz, a (9) bekezdés azt a látszatot keltette, mintha csupán ebben foglaltak, nem pedig a teljes körű jogérvényesítési arzenál állna a jogosultak rendelkezésére. Az Szjt.-re történő általános visszautalás a (6) bekezdésben viszont a (8) és (9) bekezdés nélkül is garanciát jelent az utólag fellépő jogosult számára, ezért 2015-től a jogalkotó a (9) bekezdést is hatálytalanította.

7.4.7. Egyéb díjigények érvényesíthetősége

„(10) Eltérő megállapodás vagy a (6) bekezdésben foglalt vagyonkezelési szerződés eltérő rendelkezése hiányában a közszolgálati médiaszolgáltatóknak a közszolgálati médiavagyon általuk kezelt elemeire vonatkozó felhasználási jogszerzésére, valamint a közszolgálati médiavagyon egyes elemeinek közszolgálati médiaszolgáltatók közötti ingyenes átadására a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 30. §-ának (3) bekezdésében foglaltakat nem kell alkalmazni.”

E rendelkezéssel összefüggésben a közös jogkezelő szervezetek annak a félelmüknek adtak hangot, hogy ennek a rendelkezésnek a célja az volt, hogy a jogosultakat olyan díjakból zárja ki, amelyeknek kötelezettje nem is az Alap vagy a közszolgálati médiaszolgáltató lenne.

Ezzel szemben a (10) bekezdés értelmében nem általánosságban, hanem csupán a közszolgálati médiavagyon közszolgálati médiaszolgáltatás körében történő felhasználása során és eltérő rendelkezés hiányában nem kell alkalmazni az Szjt. azon szabályát, amely szerint a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza.

E rendelkezés célja valójában az volt, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatás keretében szolgálati műként létrehozott műveket és egyéb teljesítményeket továbbra is engedély- és díjmentesen lehessen felhasználni a közszolgálati médiaszolgáltatás körében. Másként fogalmazva: ne keletkeztessen engedélyezési jogot és díjfizetési kötelezettséget az az új helyzet, hogy a tulajdonossá vált Alap engedélyezi ingyenesen a közszolgálati médiaszolgáltatók számára a nyilvánosságához közvetítést. Mindebből az is következik, hogy a (10) bekezdés nem zárja ki a jogosultak elidegeníthetetlen díjigényeit azon felhasználások után, amelyek nem ingyenes átadásra vonatkoznak.⁵⁵¹

A szerzők magáncélú másolási, egyidejű vezetékes továbbközvetítési, valamint a bérbe-, illetve a haszonkölcsönbe adási jogdíjakból való részesedése kapcsán tehát fel sem merülhet az Mttv. 100. §-ának (10) bekezdésének alkalmazása, még akkor sem, ha azok műveiket munkaviszonyból folyó kötelesség teljesítéseként alkották vagy alkotják meg.

⁵⁵¹ Ezek a díjigények: a szerzők magáncélú másolási, egyidejű vezetékes továbbközvetítési, valamint a bérbe- illetve a haszonkölcsönbe adási jogdíjakból való részesedése.

Tekintettel arra, hogy az Alap és a közszolgálati médiaszolgáltató(k) között nincs szó vagyongazdálkodási jog átadásáról (hanem felhasználási jog átengedéséről) a jogalkotó 2015. január 1-jétől pontosította a rendelkezést, amelynek a számozása a módosítások révén (10) bekezdésről (7) bekezdésre változott.

7.4.8. A Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA)

Az Archívum kapcsán külön kell szólni a Nemzeti Audiovizuális Archívumról (a továbbiakban: NAVA), amelyről az Mttv. 218. §-a kimondja, hogy

„...kezelésének, fenntartásának és működtetésének feladatát 2011. március 31. után a Hatóság látja el. Ezen időpontig gondoskodni kell a NAVA átadásáról a Hatóság részére, ideértve a működéshez kapott költségvetési támogatás időarányos részének átadását is.”

A Hatóság (NMHH) azonban ezt a feladatot az MTVA-ra delegálta a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény (NAVA-törvény) 2012. január 1-jétől hatályos módosítása révén. Eszerint a NAVA-t az NMHH az Alap keretei között működteti, a NAVA feletti törvényességi és szakmai felügyeletet pedig a Médiatanács gyakorolja. A NAVA-törvény azt is kimondja, hogy a NAVA kezelésének, fenntartásának, működtetésének és az Alap Archívumával való integrációjának részletes szabályait – a Médiatanács jóváhagyásával – az Alap vezérigazgatója határozza meg a NAVA működési szabályzatában. A NAVA-t érintő jogok gyakorlása, érvényesítése és kötelezettségek teljesítése során harmadik személy felé az Alap vagy a keretei között működő szervezet jár el a NAVA működési szabályzata szerint.⁵⁵²

A NAVA-val összefüggő tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét – a NAVA Alap részére történt átadását követően – az Alap gyakorolja az Alap tulajdonosi joggyakorlására vonatkozó jogszabályoknak megfelelően.⁵⁵³ Az Alap az Archívuma keretei között gondoskodik a NAVA tárolásáról, megőrzéséről és jogszerű felhasználásáról.⁵⁵⁴

A fentiekből is nyilvánvaló, hogy a törvényben elrendelt szervezeti integráció és egyazon szervezeti keretek közötti joggyakorlás ellenére, az Archívum és a NAVA két különböző entitás eltérő szerzői jogi beágyazottsággal, továbbá más-más feladat- és célrendszerrel. Erre is figyelemmel, a NAVA-val részletesebben jelen tanulmány 10. fejezete foglalkozik.

7.4.9. Összegzés és következtetések

Az Mttv. 100. §-ának szabályrendszere azt a célt szolgálta, hogy az MTVA aggálymentesen, további külön engedély- és díjfizetési kötelezettség nélkül váljék jogosulttá az eredeti jogszolgáltató közszolgálati Zrt.-k számára nyilvánosságához közvetítésre átengedni a közszolgálati médiavagyonon fennálló felhasználási jogokat.

A közszolgálati médiavagyon fogalmi körébe csak a zrt.-k által belső vagy külső gyártásban készített, valamint a korábban szerződés útján beszerzett filmalkotások és más audiovi-

⁵⁵² NAVA-törvény 4. § (1)–(3) bek.

⁵⁵³ Mttv. 136. § (17) bekezdése és az MTVA Gazdálkodási és Kezelési Szabályzata (GKSz).

⁵⁵⁴ NAVA-törvény 4/A. §.

zuális művek – többnyire korlátozott – felhasználási jogai tartoznak bele. A meg nem szerzett felhasználási jogok nem gyakorolhatók. Mindebből következően, létezik az Archívumnak egy olyan halmaza, ahol minden jog az MTVA-nál van (ezek szabadon továbbadhatók, értékesíthetők harmadik személynek), és létezik egy olyan halmaz, amely nem adható át harmadik személynek, vagy akár saját célra sem használható fel, csak új felhasználási engedély birtokában.

7.5. Az Archívum szerepe és működése a gyakorlatban néhány konkrét példa alapján

7.5.1. Az MTVA filmvagyona és annak gyűjtőköre

Állandóan visszatérő kérdés, hogy van-e az MTVA-nak filmvagyona, s ha igen, milyen 'gyűjtőkörre' (pl. a közszolgálati műsorszolgáltatók által előállított filmek) vonatkozik? Részét képezi-e a filmvagyonnak az MTVA megalakulása előtt gyártott filmek Sztj. 26.§ (8) bekezdése szerinti – nem lineáris – nyilvánossághoz közvetítésének joga (a továbbiakban: online vagy „on demand” felhasználás joga)? Ha igen, hogyan szálltak át az egyes közszolgálati műsorszolgáltatók által korábban megszerzett online felhasználási jogok az MTVA megalakulását követően az MTVA-ra?

Az MTVA-nak természetesen van „filmvagyona”, amely azonos a közszolgálati médiavagyonnal. E vagyontömeg gyűjtőkörét is a törvényi definíció határozza meg. Eszerint:

- a közszolgálati médiaszolgáltató zrt.-k által az Mttv. hatályba lépése előtt (adott esetben ezt követően) bármilyen jogcímen megszerzett művek, műsorok, illetve az ezeken fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok,
- az MTVA által az Mttv. hatályba lépését követően bármilyen jogcímen megszerzett művek, műsorok illetve az ezeken fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok.

A fentiekből az is következik hogy az Mttv. hatálybelépése előtt, illetve az MTVA megalakulása előtt gyártott művek, műsorok online felhasználásának joga abban az esetben szállt át az MTVA-ra, ha ezekkel a jogokkal már a közszolgálati médiaszolgáltató zrt.-k is rendelkeztek. A zrt.-k pedig – szomszédos jogi jogosultként – az általuk előállított (belső gyártású) műsorok teljes körű vagyoni jogaival rendelkeztek, beleértve az online felhasználás jogát is.

A közszolgálati médiavagyonban, avagy az MTVA Archívumának azon részében, amely nem tartozik a közszolgálati médiavagyonba, lehetnek olyan művek, műsorok, illetve felhasználási jogok, amelyekre nézve az MTVA nem rendelkezik online felhasználási joggal, mert ezeket a Zrt.-k korábban nem szerezték meg, vagy ismeretlen felhasználási módként nem szálltak át ezek a jogok az eredeti szerzőktől a zrt.-kre.

7.5.2. Az MTVA megalakulása után gyártott filmalkotások online felhasználásának jogai

Az MTVA létrejötté óta belső és külső gyártásban előállított filmalkotásokra vonatkozóan az MTVA minden esetben megszerzi az on-demand felhasználás jogát is külső gyártás esetén a

gyártóktól, belső gyártás esetén az alkotóktól. Amennyiben az alkotók munkavállalók voltak és munkaköri kötelezettségüknek eleget téve működtek közre a filmalkotás elkészítésében, akkor az Szjt. 30. §-a (filmalkotás esetén a velük kötött megfilmesítési szerződés) alapján a vagyoni jogok, így az on-demand felhasználás joga is átszáll a munkáltatóra, vagyis az MTVA-ra és engedélyük megadottnak tekinthető.

Előfordulhat olyan eset, amikor harmadik személy rendelkezik a közszolgálati műsorszolgáltatók által gyártott filmalkotások online felhasználási jogaival.

Az MTVA-nak többféle együttműködése is van online szolgáltatókkal, bizonyos tartalmaink, elsősorban a DVD-n is kiadott filmek elérhetőek online videotékákban is, hiszen a mai világban a videotékák a fizikai valóságban egyre ritkábbak, viszont annál népszerűbbek pl. a legnagyobb kábelszolgáltatók on-demand filmkölcsonzói.⁵⁵⁵

7.5.3. Az MTVA Archívumának (filmvagyonának) hasznosítása

Jelenleg online felhasználásban a letöltést az MTVA nem teszi lehetővé, csak megtekinthető formában elérhetőek az MTVA filmjei, amelyekre folyamatosan nagy igény van, az MTVA Archívumának filmjei a legnépszerűbb filmalkotások a nézők körében.

Az Mttv. az online felhasználás tekintetében is előír bizonyos százalékban magyar tartalmakat, ezért a legnagyobb szolgáltatók számára is kiemelten fontos, szükséges partnerré vált, az MTVA tartalmait nélkül nem tudná teljesíteni a meghatározott kvótát.⁵⁵⁶

Az MTVA tartalomkereskedelmi politikája nem támogatja a fikciós tartalmak ingyenes online elérését, így mérsékelt áron kínálja a legális tartalmakat, de fontosnak tartják a felhasználókban tudatosítani, hogy a szerzői alkotások után fizetni kell.⁵⁵⁷ Nem fikciós tartalmak esetén az MTVA korlátozott ideig térítésmentesen, saját weboldalán teszi (letöltést nem engedő módon) leírásra (megtekintés, meghallgatás) hozzáférhetővé egyes műsorszámait.

A színházi előadásokból készült televíziós felvételek jogosítása még bonyolultabb és jelenleg is sok vita forrása. Az MTVA Archívuma nagy számban őriz felejtethetlen színházi közvetítéseket, amik sajnos feledésbe fognak merülni, ha nem születik megoldás a felhasználhatóságukra és közös jogkezelés keretén belüli jogosításukra. A színházaknál nem csak az online, de a televíziós felhasználás is komoly probléma a jogi megoldás hiányában.

Végül itt kell újra megemlíteni a NAVA-t is, amely ugyan nem rendelkezik felhasználási jogokkal, de mivel be lett integrálva az MTVA Archívumába ezért a közszolgálati tartalmakra vonatkozóan elvileg lehetőség van rá, hogy a NAVA megjelenjen, mint az MTVA online videotára, és az MTVA-ra vonatkozó felhasználási jogok alapján és megfelelő jogosításokkal

555 Ezekről a felhasználásokról, amennyiben eredetileg csak televízióra készült az alkotás és a filmszerzők nem léptek ki a közös jogkezelésből, az MTVA negyedévente elszámol a FilmJus felé, és megfizeti a nagyjogot a DVD kiadással együtt az on-demand felhasználás után is.

556 Legnagyobb felhasználóink a UPC és a Telekom, akik a kábeltellevíziós hálózatban, online videotéka formájában teszik elérhetővé a népszerű archív filmeket, meséket.

557 Ezen felhasználások után, amennyiben szükséges – mivel korábban az online felhasználást még annak létezése hiányában nem lehetett megszerezni – a filmszerzők számára a nagyjogot az MTVA fizeti meg a FilmJus-on keresztül, negyedéves elszámolás alapján.

működjön.⁵⁵⁸ Jelenleg a NAVA a televíziós adások rögzítése (MTV, Duna, RTL, TV2), a magyar tartalmak a NAVA-törvény értelmében, kizárólag NAVA pontokon visszanezézhetőek, de ez leginkább úgy fogalmazható meg, hogy a NAVA a televíziós műsorszámok Széchényi könyvtára, ott is csak a helyben olvasható, nem kölcsönözhető könyvekhez hasonlítható.

7.5.4. Az Archívum kapcsolódása a MaNDA-hoz és az MNF-hez

A Filmtörvény rendelkezései értelmében a nemzeti filmvagyonra vonatkozó vagyonkezelői jogokat a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (a továbbiakban: MaNDA) gyakorolja, ugyanakkor ezen vagyonkörbe tartozó filmalkotások terjesztését külön jogszabályban meghatározták, illetve a MaNDA-val kötött megállapodás alapján a Magyar Nemzeti Filmalap (MNF) végzi.

Speciális szabályozást tartalmaz a Filmtörvény az MTVA-nak az Mttv. szerinti feladatellátásával összefüggésben. A MaNDA-ban őrzött filmalkotások felhasználását illetően ugyanis – a hivatkozott általános jogelvekből adódóan – az MTVA-nak a Médiatanács által jóváhagyott megállapodást kell kötnie a terjesztésre külön jogszabály szerint feljogosított MNF-fel a felhasználás átengedésének feltételeiről és az ahhoz kapcsolódó költségtérítésről. E körben

558 2012. január 1-jei hatállyal módosításra került a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény (a továbbiakban: NAVA-törvény), melynek az Átmeneti rendelkezései a következőket rendelték el:

„19. § (1) A NAVA-t, mint országos közgyűjteményt – ide nem értve a (2) bekezdés szerinti vagyont – a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. nemzeti vagyonként nyilvántartásba veszi, és a tulajdonosi jogok gyakorlását a NAVA-hoz, mint országos közgyűjteményhez tartozó vagyonelemek tételes nyilvántartásával e bekezdés hatálybalépését követő 60 napon belül átadja az Alapnak azzal, hogy az Alap az e bekezdés hatálybalépésétől jogosult a NAVA-hoz, mint országos közgyűjteményhez kapcsolódó tulajdonosi jogokat gyakorolni, illetve az Mttv.-ben és az e törvényben foglalt célok keretében és érdekében működtetni a NAVA-t. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. az átadással egyidejűleg, az törvényhelyre való hivatkozással kivezeti a NAVA-t, mint országos közgyűjteményt a nyilvántartásából.

(2) A NAVA működtetés céljára nyújtott állami támogatásból a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Nonprofit Kft.-nél keletkezett, a NAVA megfelelő színvonalon történő működtetését szolgáló, az (1) bekezdés hatálya alá nem tartozó vagyon, ideértve a NAVA működtetéséhez kapcsolódó vagyoni jogokat és követeléseket is, az e bekezdés hatálybalépésével teljes egészében és térítésmentesen állami tulajdonba kerül. E vagyon tekintetében a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét az e bekezdés hatálybalépésétől az Alap gyakorolja az Alap tulajdonosi joggyakorlására vonatkozó jogszabályok, így különösen az Mttv. 136. § (17) bekezdés szerint.

(3) Nem minősül a (2) bekezdés szerinti vagyonátadásnak az általános forgalmi adóról szóló törvény hatálya alá tartozó ellenérték fejében teljesített termékértékesítés.

(4) A (2) bekezdés alapján vagyonnak a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény szerinti bekerülési értéke meg egyezik a vagyonnak az átadás időpontjában a Társaság által vezetett könyv szerinti értékével.

(5) A (2) bekezdés szerint átadott vagyon kizárólag a NAVA e törvény és az NMHH elnökének rendelete szerinti feladatainak, illetve az Alap Mttv. 100. § szerinti Archívumával összefüggő feladatok teljesítéséhez használható fel.

(6) A (2) bekezdés szerint átadott vagyont, vagy annak egy részét, az ahhoz fűződő egyes jogosultságokat illetve kötelezettségeket az Alap vezérigazgatója az Alap keretei között működtető, a NAVA működtetését végző szervezet részére a (4) szerinti feltételekkel átadhatja. E törvény alkalmazásában az Alap keretei között működtető szervezetnek minősül az Alap kizárólagos tulajdonában álló gazdálkodó szervezet.

(7) A (2) bekezdés szerinti vagyonátadás adómentes.

20. § (1) Az Alap jogosult a NAVA működtetését az Alap keretei között működtető szervezet útján ellátni. Az Alap vagy az Alap keretei között a NAVA működtetését végző szervezet a NAVA fenntartásával, működtetésével közvetlenül összefüggő polgári jogi és munkajogi jogviszonyokban a Társaság jogutódjának minősül. A jogutód személyéről az Alap vezérigazgatója írásban értesíti az érintetteket.”

tehát elsődlegesen a vonatkozó MTVA–MNF közötti – Médiatanács által jóváhagyott – megállapodásban foglaltak szerint kell eljárnia a MaNDA-nak.

Ilyen megállapodás hiányában az MTVA-nak a MaNDA-val kétoldalú szerződésben kell megállapodnia az Mttv. szerinti feladatai ellátásához kapcsolódóan az adott filmalkotások televíziós sugárzásáról. A MaNDA oldaláról is elsődleges és kiemelt fontosságú kulturális szempont a nemzeti filmvagyonba tartozó filmalkotások terjesztésének biztosítása a jelenlegi átmeneti időszakban mindaddig, amíg a vonatkozó jogi szabályozás és ennek alapján a szükséges többoldalú megállapodások meg nem születnek.

7.5.5. Az MTVA Archívumában található művek ismétlésének szerzői jogi keretei

Az Archívumban található televíziós filmek és játékfilmek ismétlése során egyes szerzőktől (ezek döntően: rendező, író, forgatókönyvíró, zeneszerző, műfordító, dramaturg, operatőr, jelmez- és díszlettervező), illetve örökösiektől felhasználási szerződés megkötésével lehet megszerezni az ismételt sugárzási jogokat. (Ezek az ún. nagyjogos engedélyek függetlenek az ARTISJUS, illetve az EJI részére fizetett sugárzási átalánydíjtól.)

Az ismételt sugárzási engedélyt nem kell megszerezni azoktól az alkotóktól, akik a műsorsugárzó szervezettel (döntően az MTV-vel) munkaviszonyban vagy egyéb tartós foglalkoztatási viszonyban álltak, vagy amelyekre vonatkozó felhasználási szerződéssel a jogelőd e jogokat megszerezte.

Ugyancsak egyenként vizsgálándók a produceri rendszerben (a 90-es évek elejétől) kötött megállapodások keretében készült filmek. Mivel ezek a szerződések az irattárban rendelkezésre állnak, itt nem merül fel olyan helyzet, hogy tisztázatlan egy adott film jogi státusza (kell-e engedélyt kérni egyes szerzőktől, vagy sem).

Probléma továbbá az is, hogy a szerzőknek (jogutódoknak) jogszerűen járó szerzői jogdíjak összegeire vonatkozóan nincs egységes gyakorlat, melynek következtében korábban meglehetősen „elszálltak” ezek a tarifák⁵⁵⁹, amelynek alternatívája a filmszerzőket megillető egyes „nagyjogos” jogdíjak FilmJus önkéntes közös jogkezelés keretében történő megfizetésének lehetősége.

7.6. A Vagyonkezelési és Szolgáltatási szerződés

Igazság szerint nincs gyakorlati jelentősége, csupán dogmatikai szempontból vet fel érdekes kérdéseket az Mttv. 2015-ig hatályos rendelkezése, amely szerint a közszolgálati médiaszolgáltatók a vagyonkezelési megállapodás alapján a közszolgálati médiavagyon általuk kezelt elemeire vonatkozóan szereznek ingyenes felhasználási jogot. Valójában az MTVA a tulajdonosi jogok összességét gyakorolja a közszolgálati médiavagyon tekintetében, ami a létező „legerősebb” jog, a közszolgálati mediaszolgáltatók pedig ebben a körben semmilyen vagyonelemet nem kezelnek. Ténylegesen arról van szó, hogy az MTVA az általa gyártott, továbbá a gyártatott, beszerzett vagy egyéb módon a tulajdonába kerülő (és fo-

⁵⁵⁹ Korábban (kb. öt évvel ezelőtt) olyan eset is előfordul(t), hogy egyes szerzőknek vagy nevükben eljáró ügynökségeiknek százezreket fizetett ki az MTV Zrt. egy viszonylag rövid, néhány perces bejátszásért.

lyamatosan bővülő Archívum részévé váló) művekre, műsorokra ingyenes felhasználási jogot ad a közszolgálati Zrt.-knek. Az MTVA-nak tehát elegendő lett volna felhasználási szerződéssel rendezni ezt a sajátos jogviszonyt, hiszen a Zrt.-k nem kezelnek archívumi vagyont (elemeket) és a tényleges jogviszony sem vagyontkezelést, hanem felhasználási jog átengedését takarja.

A jogátengedés ingyenes, tehát semmiféle adóvonzata nincs és számlamozgást sem igényel. (Ettől teljesen külön kategória az Archívum kereskedelmi célú hasznosítása más médiaszolgáltatók, filmelőállítók vagy akár magánszemélyek felé. Erről bővebben – beleértve az Általános Szerződési Feltételeket és az árakat is – az MTVA honlapján lehet olvasni.⁵⁶⁰)

Az Mttv. 100. §-ának 2015. január 1-jétől hatályos módosítása fényében a közmédia döntéshozóinak indokolt lenne felülvizsgálni a Vagyontkezelési és Szolgáltatási Szerződést.

7.7. Az MTVA Archiválási Szabályzata

7.7.1. Az Archívum az Alap szervezeti rendszerében

Az Archiválási Szabályzat (a továbbiakban: ASZ vagy Szabályzat) elemzése kapcsán nem kerülhető meg az Alap SZMSZ-ének Archívumra vonatkozó részeinek vizsgálata, különösen annak tükrében, hogy a két szabályzat mennyire van összhangban egymással. Ez azért is lényeges, mert az SZMSZ 2011 óta több alkalommal módosításra került (érintve az Archívumot is), miközben ezt nem követte az ASZ módosítása.

Az Archívum az Alap szervezeti rendszerében korábban az Archívum és tartalomkereskedelmi igazgatóságon, 2015-től a Kereskedelmi és Vagyongazdálkodási Igazgatóságon (a továbbiakban: igazgatóság) belül helyezkedik el, élén az igazgatóval. Az Archívumokon kívül az Igazgatóság területéhez tartozik még a Filmbeszerzés, Tartalomértékesítés és az M3 iroda.

Az Archívumok szakmai felügyeletét és közvetlen irányítását az igazgatóhelyettes látja el, akinek kiemelt feladata és felelőssége az Archiválási Szabályzat szerinti kezelés, fenntartás és működtetés biztosítása. Az igazgatóhelyettes felelősségi körébe tartoznak továbbá mindazon koordinációs feladatok, amelyek a NAVA kezelésének az Alap archiválási tevékenységeivel hatékonyan együtt működtetve történő biztosításához szükségesek.

Az Igazgatóság elsődleges feladata az archívumok kezelése, fenntartása és működtetése, azaz különösen az archiválások ASZ szerinti biztosítása és az archivált állományok (a továbbiakban: dokumentumok) védelme, megőrzése, a nemzeti és egyetemes, kulturális és történeti értékeknek az utókor számára való megóvása, nyilvántartása, továbbá gondoskodás a dokumentumok feldolgozásáról és digitalizálásáról. Az Igazgatóság látja el az archív vagyont gyarapításával és hasznosításával kapcsolatos feladatokat, valamint – elsősorban a közszolgálati médiaszolgáltatók számára – biztosítja a dokumentumok hozzáférhetővé tételét.

Az Archívumok gyűjteményszerkezete különböző archívumrészekből áll, munkaszervezet az alábbi egységek képezik:

560 <http://www.mtva.hu/hu/mtvatartalomertekeses>

- Mozgóképek archívum,⁵⁶¹
- Hangarchívum,⁵⁶²
- Sajtó- és fotóarchívum,⁵⁶³
- Könyv-, cikk-, kotta- és tervtár,⁵⁶⁴
- Támogatási archívum,⁵⁶⁵
- Jogdíjügyintézés.⁵⁶⁶

A Médiatanács 892/2011. (VII. 6.) számú határozatával jóváhagyott Archiválási Szabályzat felosztása nem a fenti archívumrészeket nevesíti, hanem a következőket: Televíziós Archívum, Rádiós Archívum, Hírügynökségi Archívum, Támogatási Archívum. Ez felveti annak szükségességét, hogy az ASZ-t hozzáigazítsák a valós helyzetet tükröző SZMSZ-hez, egyidejűleg az Állami Számvevőszék vizsgálati jelentése által megkívánt kiegészítésekkel.⁵⁶⁷ (Szükséges megjegyezni, hogy az igazgatóságon belül folyamatban van a Szabályzat teljes revíziója.)⁵⁶⁸

7.7.2. Az Archiválási Szabályzat általános jogi (megfeleltetési) rendelkezései

A Szabályzat kiemeli, hogy az MTVA az Mttv. értelmében – a hazai jogszabályokkal és a nemzetközi ajánlásokkal összhangban – a tevékenysége során tulajdonába vagy birtokába került kulturális, tudományos értékeket és történelmi jelentőségű dokumentumokat, valamint a nemzeti, nemzetiségi, nyelvi, etnikai és más kisebbségek értékeit az Archívumban, illetve az adott archívumrészben megőrzi.

Az Archívum működése, tevékenysége során tekintettel van az Szjt. rendelkezéseire:

„Az MTVA a szerzők és szomszédos jogi jogosultak jogai védelmének szem előtt tartásával, a szerzői jogi törvény keretei között törekszik az Archívumban tárolt alkotások – különösen a kulturális, tudományos, történelmi értékkel bíró művek – minél szélesebb körű nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételére.”

561 Részlegei a következők: Központi archívum, Hír archívum, Sport archívum, Filmrestauráló, Film- és videóraktár.

562 Részlegei: Prózai archívum, Zenei archívum, Központi nyersanyag- és felvételtár, Analóg és digitális hangrestauráló.

563 Részlegei: Sajtóadatbank, Fotóarchívum.

564 Ez az archívumrész látja el a más szervezeti egység kizárólagos feladatkörébe nem tartozó, így különösen a bel- és külföldi, egyedi, napi és időszaki – beleértve a nem papíralapon kiadott (pl. CD, VHS, DVD formátumú) – kiadványokkal és műsorszámokhoz kapcsolódó dokumentumokkal (pl. szinopszisok, forgatókönyvek, dialóglisták, báb-, díszlet- és jelmeztervek) kapcsolatos archívumi feladatokat.

565 A Támogatási archívum a jogelőd Műsorszolgáltatási Alap működése során képzett, valamint a közösségi médiaszolgáltatások, a közszolgálati célú műsorszámok, az elsőként filmszínházban bemutatásra szánt filmalkotások és a kortárs zeneművek támogatási tevékenysége körében képződő archívumot kezelő szervezeti egység.

566 Feladatai:

- a) koordinálja a közös jogkezelőkkel kötendő megállapodások előkészítését,
- b) teljesíti az adatszolgáltatásokat a közös jogkezelők felé,
- c) kezeli az esetlegesen már megtörtént felhasználás után fellépő jogosulti díjigényeket,
- d) vezeti a nagyjogos szerzői jogi nyilvántartásokat.

567 A jelentés megállapítja, hogy az MTVA Archiválási Szabályzata nem rögzítette azt, hogy az MTVA kezelésében lévő Archívum elidegenítési tilalom alatt áll.

568 A Szabályzat módosítását az MTVA 2015 júliusában terjeszti a Médiatanács elé jóváhagyásra.

Az Archívumban őrzött dokumentumokon, pontosabban azok hordozóin rögzített talmon az MTVA szerzői vagyoni, illetve felhasználási joggal rendelkezik, amelyekre nézve – meghatározott feltételek mellett – biztosítja a közszolgálati médiaszolgáltatók számára az ingyenes hozzáférést és meghatározott terjedelmű felhasználást.

Az Archívum gyűjti, feldolgozza, nyilvántartja, kezeli, megőrzi, selejtezi, gyűjteményekbe rendezi, digitalizálja és rendelkezésre bocsátja azokat a dokumentumokat, amelyek saját előállítás, megrendelés, vétel, csere, ajándékozás vagy más módon történő bevételezés folytán a tulajdonába, használatába, illetve kezelésébe kerültek. Ennek a megszerzés szempontjából van jelentősége, ugyanis e feladatok ellátásához nem csak a nyilvánossághoz közvetítési jogokat kell megszereznie az MTVA-nak, hanem archiválási jogokat is. Amennyiben a jogtulajdonos ezekhez nem járul hozzá, az adott számú bemutatást követően a műpéldány sem maradhat az Archívumban, azt le kell selejtezni. Ellenkező esetben (és ez a tipikus), a felhasználási jogok kimerülését követően a műpéldány az Archívumban maradhat, de nem mint a közszolgálati médiavagyon része, hanem mint a közszolgálati médiavagyon körébe nem tartozó fizikai hordozó.

7.7.3. Az Archiválási Szabályzat szerzői jogi rendelkezései

Ezek a szabályzati előírások döntően az Mttv. 100. §-ára és annak értelmezését szolgáló kommentárrészre épülnek (ezekről bővebben a 7.4. pontban írtunk), legfeljebb azt árnyalják, bontják ki kicsit részletesebben. Ezek a rendelkezések a következők:

„Az MTVA megszerzése kizárólag azokra a vagyoni és felhasználási jogokra terjed ki, amelyek az Mttv. hatálybalépése időpontjában a közmédia javára még ténylegesen fennálltak. Az így átszállt jogok csak az eredeti terjedelemben illetik meg az MTVA-t, illetve a közszolgálati médiaszolgáltatókat, míg a lejárt jogbirtoklási idejű felhasználási jogok folyamatosan kikerülnek a közszolgálati médiavagyonból. 2011. január 1-jét követően főszabályként az MTVA szerzi meg a jogokat.”

Ez a rendelkezés hivatott nyomatékosítani, hogy a jogszabályi jogátszállás nem eredményezte, nem eredményezhette a lejárt jogú művek felhasználási jogainak újraeledését. Jogi értelemben és gyakorlatilag is annyi történt, hogy az archívumok szerzői vagyoni jogai (filmelőállítói státusz esetében személyhez fűződő jogok is!) és a hordozók tulajdonjoga tekintetében a négy közszolgálati médiaszolgáltató helyébe az MTVA lépett.

„A közszolgálati médiavagyonra vonatkozó fogalommeghatározásban nevesített médiaszolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb, kulturális értéket képviselő dokumentumok, fényképek kifejezést az általános szabályozáshoz képest csak szűken lehet értelmezni. Ebben az esetben nem audio/audióvizuális művekről, hanem az Archívumban található egyéb anyagokról van szó, és a kapcsolódást a közszolgálati médiaszolgáltatók korábbi tulajdonjoga vagy más joga alapozza meg.”

Az ASZ is tisztázza azt a kérdést, hogy a médiaszolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb archívumi „tárgyak” az Archívumban fellelhető egyéb dokumentumokat, anyagokat jelentik, nem pedig pl. a műsorokban, filmalkotásokban háttérként szereplő képzőművészeti alkotásokat vagy akár egy vásárolt film zenéjét (sound track-jét). Az ilyen alkotások az általuk „érintett”

audiovizuális művektől elválasztható, önálló művek maradnak a jogosultjaikat megillető nagyjogos engedélyezési jogokkal és kisjogos díjigényekkel együtt. Tehát nem fordulhat elő, hogy ezek a „járulékos” alkotások az „alpművel” együtt a közszolgálati médiavagyonba kerüljenek, és ezáltal kikerüljenek a szerzői jogi engedélyezés és díjfizetés hatálya alól.

„A közszolgálati médiavagyonra vonatkozó fogalom meghatározásban nevesített »kulturális értéket képviselő« kifejezés a definícióban kizárólag a közszolgálati médiavagyonba tartozó dokumentumokra és védetté nyilvánított fényképekre vonatkozik.”

Ez a rendelkezés is a közszolgálati médiavagyon körének pontosítását szolgálja, elejét véve az esetleges tág(abb) értelmezéseknek. A „kulturális értéket képviselő” kifejezés kizárólag a közszolgálati médiavagyonba tartozó dokumentumokra és fényképekre vonatkozik. Más viszony vagy kontextus nincs a két kifejezés között. Annak eldöntésére, hogy egy adott mű kulturális értéket képvisel-e, végső soron a bíróság jogosult, melynek során a bíróság minden bizonnyal bevonná az SZJSZT-t.⁵⁶⁹

„A vitatott jogállású művek közszolgálati médiaszolgáltatásban történő bemutatását követően felépő szerzői vagy szomszédos jogi jogosult a további felhasználást megtilthatja. Ehhez bizonyítania vagy legalábbis valószínűsítania kell az engedélyezési jogát a mű nyilvánosságához közvetítéséhez. Ha a vita egyértelműen nem tisztázható a felek között, akár a jogosultság, akár a díjazás kérdésében a bíróság hoz döntést.”

Ebben az esetben is egy kifejezetten „jogosultvédő” előírásról van szó, vagyis a Szabályzat lényegében csak megismétli a vonatkozó törvényi rendelkezést. Az ASZ aktuális módosításakor viszont ki kell térni arra, hogy a felhasználás engedélyezésének elmaradása esetén a jogosult a teljes jogérvényesítési eszköztárral élhet.

„Ha az Archívumban található valamely szerzői műről a rendelkezésre álló iratok alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatásban felhasználható-e, az Archívum vezetője kikéri a Jogi és Igazgatási Igazgatóság állásfoglalását a mű bemutatásának engedélyezése vagy egyéb felhasználása céljából. A vitatott jogállású művek felhasználásának és hasznosításának eljárásrendjét külön belső utasítás állapítja meg.”

A fenti rendelkezés az MTVA bevett gyakorlatát igazolja vissza. A vitatott jogállású művek felhasználására és hasznosítására vonatkozóan végül nem született külön vezérigazgatói utasítás, viszont a közzétették az intraneten az e tárgyban addig megjelent jogi állásfoglalásokat, amelyekkel sikerült kialakítani és megszilárdítani az eljárásrendet.

„Ha az Alap vagyonán kívül eső mű vagy más teljesítmény jogosultja közös jogkezelő szervezet, a díjmeghatározás alapja az Szjt. alapján jóváhagyott és kihirdetett jogdíjkezelmény, vagy a jogkezelő szervezettel kötött megállapodás.”

⁵⁶⁹ Az Mtv. hatálybalépése óta ilyen jogvita nem volt, így ezzel kapcsolatos bírói ítéletről vagy SZJSZT szakvéleményről sem tudunk.

A Szabályzat itt azt a nem ritkán előforduló esetet rendezi, amikor az Archívumban található, de a közszolgálati médiavagyon körén kívül eső műveknek vagy egyéb teljesítményeknek nem az MTVA, hanem valamely közös jogkezelő szervezet a jogosultja. Ilyenkor értelemszerűen az adott jogkezelő díjszabása vagy a vele kötött külön megállapodás képezi a jogdíjfizetés alapját. Ez utóbbira jó példa a FilmJus-szal kötött részletes és hosszútávú megállapodás (erről bővebben jelen tanulmány 5. fejezetében írtunk).

„A közszolgálati médiaszolgáltatás keretében, valamint az MTVA működése során szolgálati műként létrehozott művek és egyéb teljesítmények a közszolgálati médiavagyon részét képezik, így azokat az Archívum engedély- és díjmentesen használhatja fel a közszolgálati médiaszolgáltatás körében. Nem keletkeztet új engedélyezési jogot és díjfizetési kötelezettséget az a helyzet, hogy a kezelővé vált Alap engedélyezi ingyenesen a közszolgálati médiaszolgáltatók számára a nyilvánosságához közvetítést. Az Alap és a közszolgálati médiaszolgáltatók közötti ingyenes továbbengedélyezés nem zárja ki a jogosultak elidegeníthetetlen díjigényeit azon felhasználások után, amelyek nem ingyenes átadásra vonatkoznak.”

A Szabályzat fenti rendelkezése az Mttv. 100. §-ának (10) bekezdését [2015-től (7) bekezdését] és ennek kommentárját⁵⁷⁰ ismétli meg illetve nyomatékosítja. A tartalomértékesítés új rendszerében fontos volt annak hangsúlyozása, hogy a közszolgálati médiavagyon jogszabályi koncentrációja és a közszolgálati médiaszolgáltatók részére történő ingyenes átadása egyrészről nem keletkeztet új engedélyezési jogot és díjigényt a jogosultak felé, másrésztől nem is fosztja meg őket a nekik amúgy járó olyan díjazásoktól, amelyeknek kötelezettje nem az Alap vagy valamely közszolgálati médiaszolgáltató.

570 Lásd a 12. számú lábjegyzetben.

8. fejezet

Védjegyek, védjegyeztetés és más védelmi eszközök a médiaszolgáltatásban

Jóllehet jelen tanulmány elsődlegesen a médiaszabályozás és a szerzői jog kapcsolatának, kapcsolódási pontjainak elemzését tűzte ki célul, a vizsgálódás nem lenne teljes, ha figyelmen kívül hagynánk a szellemi tulajdonjogok másik ágához, az iparjogvédelemhez tartozó védjegyek, pontosabban a védjegyoltalom megszerzésére irányuló eljárás bemutatását a médiaszolgáltatás szemszögéből.

A védjegyjog és a médiaszabályozás közös nevezője a médiaszolgáltatás egyes produktumai (pl. műsorszám, logó, elnevezés, cím) speciális védelmének biztosítása, külön jogi protokoll, eljárásrend segítségével. A legkézenfekvőbb védelmi eszköz értelemszerűen a védjegyoltalom, de ennek kapcsán (és éppen a fogalmi keveredések tisztázása okán) érintenünk kell két másik létező védelmi, oltalmi eszközt is: a szerzői joghoz tartozó önkéntes műnyilvántartást és a domain nevek regisztrációját.

8.1. A védjegyjog és a szerzői jog elhatárolása

A szellemi tulajdonjogok két nagy területe a szerzői jog és az iparjogvédelem, mely utóbbi körébe tartoznak – egyéb tárgykörök, mint pl. a szabadalom mellett – a védjegyek, illetve az ezek jogait védő védjegyjog. Erről külön jogszabály, a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (Vt.) rendelkezik. A két jogterület hasonlóságainak és különbözőségeinek láttatása okán szükségesnek tartjuk röviden ismertetni a védjegyjog és a szerzői jog közös vonásait és eltéréseit.⁵⁷¹

A legfőbb hasonlóság a két jogterület között az, hogy mind a szerzői jog, mind a védjegyjog kizárólagos jogot biztosítanak a jogosult részére. Ez a kizárólagosság egyfajta jogi monopóliumot jelent, melynek fontos szegmense, hogy minden harmadik személy köteles e jogokat tiszteletben tartani a szerzővel, illetve a jogosulttal szemben. További közös vonás, hogy mindkét jogterületet egyaránt jellemzi a személyiségi jogok és a vagyoni jogok megléte. Fontos egyezés az is, hogy e jogok behatároltak időben, területileg és egyéb közérdekű korlátozások (pl. szabad felhasználás) által, amelyek ugyanakkor egymástól bizonyos eltéréseket is mutatnak. A leglényegesebb különbség az, hogy az iparjogvédelem (így a védjegyjogi oltalom) alapvető feltétele a központi nyilvántartásba vétel, a lajstromozás. Ezzel szemben a szerzői jogi védelem nem függ semmiféle oltalmaztatási eljárástól, hanem az a mű létrehozatalának (pontosabban nyilvánosságra hozatalának) pillanatától automatikusan megilleti a szerzőt. Az iparjogvédelem tárgyainál alapvető törvényi követelmény az újdonság, míg

571 TATTAY Levente – PINTZ György – POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Szent István Társulat, PPKE JÁK, 2011. 26–27.

a szerzői művek esetében a mű egyéni, eredeti jellege a fokmérője a védelemnek. A szerzői alkotásoknál továbbá sokkal nagyobb szerepet kapnak a szerző személyiségjegyei, tulajdonságai, mint az iparjogvédelmi alkotásoknál. Egy film, audiovizuális mű elválaszthatatlan annak írójától, rendezőjétől, míg egy szabadalom vagy védjegy kevésbé kötődik annak szerzőjéhez.

Az egyik legfontosabb különbség e jogtárgyak eltérő védelmi ideje: az iparjogvédelmi alkotások oltalmi ideje viszonylag rövid (5, 10, illetve 20 év, kivételesen 25 év), és azt a bejelentés napjától számítják. A szerzői művek védelmi ideje lényegesen hosszabb: a szerző életében és halálát követő 70 évig részesülnek oltalomban. Végül a különbségek között kell említeni a jogtárgyak körének behatároltságát. Míg az iparjogvédelmi tárgyaknak behatárolt számú fajtája létezik, amelyeket a vonatkozó törvények tételesen meghatároznak, addig a szerzői alkotások szinte megszámlálhatatlanok és behatárolhatatlanok, olyan szintű formagazdaságot mutatnak. Az Szt. is csak példálózó jelleggel határozza meg a legismertebb, legelterjedtebb műtípusokat, ami nem jelenti azt, hogy ezek mellett ne léteznének, ne létezhetnének egyéb műfajták is.

Végül fontos jelezni, hogy a két oltalmi forma nem zárja ki egymást, azaz egy adott védett tárgy egyszerre állhat szerzői jogi védelem és iparjogvédelmi oltalom alatt (párhuzamos védelem).⁵⁷² Ebből logikusan következik, hogy pl. egy szerzői jogi és szomszédos jogi védelem alatt álló televíziós műsorszám megkülönböztetésre alkalmas címe (akár szóvédjegyként, de inkább ábrás védjegyként) levédethető.

8.2. A védjegy fogalma, fajtái és funkciója

A védjegy áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetésére szolgáló olyan jelzés, amelynek használata kizárólagos jelleggel a védjegyoltalom jogosultját illeti meg. Alapvető, közvetlen funkciója, hogy adott áruknak vagy szolgáltatásoknak más, hasonló rendeltetésű áruktól vagy szolgáltatásoktól történő megkülönböztetésére szolgáljon. A védjegy „individualizál”, tehát optimális esetben nem csak az árura, hanem a „vállalatra”, azaz az áru előállítójára vagy forgalmazójára, illetőleg a szolgáltatás nyújtójára is utal.

A védjegyek csoportosítására több megközelítés lehetséges. A legelfogadottabb csoportosítás szerint a védjegyek az alábbiak szerint különíthetők el:⁵⁷³

Áruvédjegyek: olyan megjelölések, amelyek egy meghatározott vállalkozás által előállított termékek megkülönböztetésére szolgálnak.

Szolgáltatási védjegyek: olyan megjelölések, amelyek egy meghatározott vállalkozás által nyújtott szolgáltatások megkülönböztetésére szolgálnak.

Együttes védjegyek: olyan védjegyek, amelyek valamely társadalmi szervezet, köztestület vagy egyesülés tagjainak áruit vagy szolgáltatásait különböztetik meg a védjeggyel megjelölt áruk vagy szolgáltatások minősége, származása vagy egyéb tulajdonságai alapján.

Tanúsító védjegyek: olyan védjegyek, amelyek meghatározott minőségű vagy egyéb jellemzőjű árukat vagy szolgáltatásokat azzal különböztetnek meg más áruktól vagy szolgál-

⁵⁷² Ez alól csak a szoftver jelent kivételt, amit a szabadalmi törvény (Szt.) kizár a szabadalmaztatható találmányok köréből, és csak szerzői jogi védelmet biztosít számukra.

⁵⁷³ Forrás: *Szerezzünk védjegyet! Bevezetés a védjegyek világába kis- és középvállalkozók számára. Szellemi tulajdonról – vállalkozóknak.* Magyar Szabadalmi Hivatal, 2009.

tatásuktól, hogy e minőségüket vagy jellemzőjüket tanúsítják.

Közismert védjegyek: olyan védjegyek, amelyek a piacon közismertnek tekintendők, és ennek eredményeként az erősebb oltalom előnyével rendelkeznek.

Elmondható, hogy a médiaszolgáltatás területén leginkább az áruvédjegyek dominálnak (egy adott műsorszám címéhez kapcsolódóan), de a szolgáltatási védjegyek is szerepet kapnak (pl. az egyes csatornák vagy az MTVA Új Média szolgáltatásainak elnevezése⁵⁷⁴ során).

Külön csoportosítása lehet a védjegyeknek a szóvédjegyek, az ábrás védjegyek, az ábrával kombinált szóvédjegyek és az egyéb védjegyfajták szerinti megkülönböztetés.

A védjegy funkcióit a jogirodalom többféle módon határozza meg:

- megkülönböztető funkció,⁵⁷⁵
- információközvetítő funkció,
- versenyeszköz funkció,
- reklámeszköz funkció,
- minőségjelző (pl. tanúsító vagy eredetjelző) funkció.

8.3. A védjegyként oltalmazható jelzések; abszolút és relatív gátló okok

A Vt. szerint védjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól. Ilyenek lehetnek: a szavak, szóösszetételek, jelmondatok, betűk, számok, ábrák, képek, színkombinációk, sík vagy térbeli alakzatok, hang- vagy fényjelek, illetőleg ezek kombinációi.⁵⁷⁶

A védjegykénti felhasználásra elvileg alkalmas jelzésfajták széles köréből a Vt. bizonyos jelzéseket kizár az oltalomból. A kizárások jelentős része fogyasztóvédelmi célokat (is) szolgál. A kizárások között szokás azon az alapon is különbséget tenni, hogy az adott jelzés védjegykénti oltalma elvileg és általában kizárt, vagy csak azonos vagy hasonló áruk (szolgáltatások) tekintetében. Ezen az alapon beszélhetünk abszolút és relatív gátló okokról.

8.3.1. Abszolút jellegű gátló okok

Abszolút jellegű gátló okok a következők:

- nem kaphat védjegyoltalmat a megjelölés, ha hiányzik a megkülönböztető jellege [az ún. fajtanév, (vaj, bor, gépkocsi stb.)],
- ha a megjelölés jogszabályba vagy erkölcsi normákba ütközik,
- amely megtévesztésre alkalmas,
- amely másnak személyhez, fűződő jogát sérti (a név, a képmás stb.),
- ha valamely vallási vagy egyéb meggyőződést erőteljesen kifejező jelképből áll,

⁵⁷⁴ Lásd pl.: mediaklikk.hu.

⁵⁷⁵ Ez a jogosult áruinak/szolgáltatásainak mások áruitól/szolgáltatásaitól való megkülönböztetését jelenti mások (gazdálkodási tevékenységet folytató szervezetek, illetve magánszemélyek) azonos vagy hasonló jellegű áruitól vagy szolgáltatásaitól.

⁵⁷⁶ Tipikusan egy szóösszetétel és ábra kombinációjából áll a Kossuth rádió csatornájának új védjegye.
<http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?lang=HU>

- amelyek kizárólag valamely állam vagy hatóság, nemzetközi szervezet megnevezéséből, rövidítéséből, zászlójából, címeréből, jelvényéből vagy ezek utánzatából állnak.⁵⁷⁷

8.3.2. *Relatív gátló okok*⁵⁷⁸

Relatív gátló okok a következők:

- kizárt az olyan megjelölés oltalmazása, amely azonos más javára korábban oltalmazott, de megszűnt oltalmú védjeggyel, amennyiben az oltalom megszűnése lemondás vagy az oltalmi idő lejártá folytán következett be, és a megszűnés óta 2 év nem telt még el,
- amely azonos másnak védjegyként ugyan nem oltalmazott, de ténylegesen használt megjelölésével, ha ez a használat egyéb jogszabályt is sértene,
- ki van zárva a védjegyoltalomból a megjelölés, ha azt a képviselő, illetve az ügynök – a jogosult engedélye nélkül – saját nevében jelentette be lajstromozásra,
- kizárt a védjegyoltalomból – az oltalmak tartalmának és funkcióinak eltéréséből adódó esetleges ütközések elkerülése érdekében – a szabadalmazott növény- vagy állatfajta neve, továbbá az oltalom alatt álló földrajzi árujelző is.

8.4. A védjegy-jogviszony tartalma; a védjegyoltalom hatálya és keletkezése

A védjegyoltalom alapján keletkező védjegy-jogviszony – ahogy arra már a 8.1. pontban is utaltunk – abszolút szerkezetű. A védjegy árujelző funkciójából következik, hogy a kizárólagos jogosultság alapvetően vagyoni természetű. A védjegy-jogviszony jogosultját kizárólagos jelleggel illeti meg az, hogy a védjegyként oltalmazott megjelölést árukon, csomagoláson, üzleti levelezésben és reklámtevékenységben, azaz gazdasági tevékenysége során felhasználja, alkalmazza, illetőleg hogy másnak a használatra engedélyt (licenciát) adjon.⁵⁷⁹

A védjegyoltalom időtartama a bejelentéstől számított tíz év, amely tetszés szerint újabb 10-10 évre megújítással meghosszabbítható. A védjegyoltalom területi hatálya az adott ország területére terjed ki, de nemzetközi oltalom megszerzésére is lehetőség nyílt a Madridi Megállapodás alapján.⁵⁸⁰

A védjegyoltalom – a bejelentés időpontjára visszaható hatállyal – a lajstromozással keletkezik, a lajstromozásnak tehát a védjegyoltalom vonatkozásában konstitutív jogi hatása van. Az oltalmi igény azt illeti meg, aki a védjegy törvényi kritériumainak megfelelő megjelölést korábbi elsőbbséggel jelenti be.

A bejelentés alapján az SZTNH azt mind az alaki előírások, mind az anyagi jogi feltételek szempontjából megvizsgálja. A vizsgálat érdemi elővizsgálatot jelent az abszolút és a relatív gátló okok tekintetében, ideértve más korábbi elsőbbségű bejelentéseket is. A bejelentés mó-

577 Az érintett szervek hozzájárulásával azonban ezek a jelzések a védjegy elemeként szerepelhetnek.

578 Ezek nem általában érvényesülnek, csupán azonos vagy hasonló áruk tekintetében.

579 Ezek a vagyoni természetű jogok forgalomképesek, átruházhatók, megterhelhetők és átszállhatnak.

580 A Madridi Megállapodás (1891) lehetővé teszi a védjegyek nemzetközi lajstromozását (Genf, WIPO, Nemzetközi Iroda). A védjegyjogosult a nemzeti oltalom megszerzése után egy bejelentéssel, egyetlen illeték-befizetéssel, egy nyelven tehet bejelentést bármely államban, amely a megállapodást aláírta. Ez a megújítási eljárásra is vonatkozik. A nemzetközi lajstromozás számos előnnyel jár mind a védjegyjogosult, mind a nemzeti (területi) védjegy hivatalok számára. Jelenleg 57 állam tagja a Megállapodásnak, köztük Magyarország.

dosításának csak szűk körben van helye. A védjegy lajstromozását elrendelő határozat alapján az SZTNH védjegykiratot ad ki, és a védjegyet – a védjegylajstromba történő bejegyzésen kívül – hivatalos lapjában meghirdeti.⁵⁸¹

8.5. A védjegybitorlás és jogkövetkezményei

Hasonlóan a szerzői jogok megsértéséhez és az ahhoz kapcsolódó Sztj.-beli speciális jogkövetkezményekhez, a védjegytorlalom megsértéséhez is külön szankciórendszer és eljárásrend kapcsolódik, ez a védjegybitorlás. A védjegyjogosult bárkivel szemben felléphet, aki az engedélye nélkül gazdasági tevékenysége körében használja a védjeggyel azonos, vagy azzal összevethető megjelölést.

Bitorlás, ha valaki adott jelzés tekintetében azt állítja, hogy az nem védjegy, vagy nem a jogosultat illeti meg. Szoros értelemben vett védjegybitorlásról akkor beszélünk, ha valaki a védjegyet azonos vagy hasonló áruk (szolgáltatások) tekintetében gazdasági tevékenysége során anélkül használja, hogy erre a védjegyjogosulttól engedélyt kapott volna.

A védjegytorlomból eredő jogok megsértéséhez polgári jogi és büntetőjogi jogkövetkezmények fűződnek. A védjegyjogosult - egyebek között - követelheti a bitorlótól a védjegybitorlás abbahagyását, a bitorlással elért gazdagodás visszatérítését, valamint kártérítést is. A Büntető Törvénykönyv (Btk.) bünteti a védjegy jogosulatlan utánzásával vagy átvételével történő vagyoni hátrány okozását.⁵⁸²

8.6. A védjegylicencia szerződés

A szerzői jog világában a szerzők felhasználási szerződésben ad engedélyt művének felhasználására. A védjegyjogban ugyanezt védjegyhasználati szerződésnek (védjegylicencia szerződés) hívjuk, amely alapján a védjegytorlalom jogosultja engedélyt ad a védjegy használatára, a használó pedig köteles díjat fizetni.⁵⁸³ Semmis a használati szerződés, ha annak teljesítése a fogyasztók megtévesztését eredményezné. A szerződés alanyai: a licenciaadó és az engedélyes. A licenciaadó fő kötelezettsége, hogy biztosítsa az engedélyes számára a védjegy használatához fűződő jogosultságot. A licenciaadónak a védjegytorlalmat fenn kell tartania, alapvetően jogszavatossági kötelezettség terheli. A licenciaszerződés megszűnik az oltalmi idő leteltével, a szerződésben meghatározott idő elteltével vagy más körülmények bekövetkeztével.

A licenciaszerződések fajtaival és tartalmával ehelyütt nem foglalkozunk bővebben, mivel a médiaszolgáltatásban nem tekinthető tipikusnak a megszerzett védjegyek használatának átengedése más személynek. A médiaszolgáltatásban az a jellemző, hogy a lajstromozott védjegy jogosultja kizárólagosan használja a saját védjegyeit.

581 A Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának hivatalos lapja az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény 13. §-ának (1) bekezdése alapján 2006. január 1-jétől hivatalosan, elektronikus formában, díjmentes hozzáféréssel a hivatal honlapján jelenik meg PDF formátumban.

582 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 388. § (1) bek.

583 Vt. 23. § (1) bek.

8.7. A védjegykutatás a gyakorlatban; a védjegy-adatbázishoz való hozzáférés

Egy-egy műsor címének, vagy alcímeinek kiválasztása előtt érdemes tájékozódni, hogy az adott név (szó, szóösszetétel vagy színes ábrás védjegy) nincs-e más használatában. Ezt a célt szolgálja a védjegykutatás, melyet bárki könnyen elvégezhet.⁵⁸⁴

A védjegyek lajstromozását és nyilvántartását az SZTNH végzi. Az SZTNH honlapján nyilvántartást vezet a védjegy-bejelentési igényekről és a védjegyvoltalmakról, melyekre az alábbi kifejezéseket használja:

- oltalom fennáll – a keresett szó, szóösszetétel, színes ábrás kép, más használatában áll,
- oltalom nem áll fenn – a védjegy védelmi ideje lejárt,
- bejelentés folyamatban – a keresett szó, szóösszetétel, színes ábrás kép még nem került lajstromozásra, de más kezdeményezte annak bejegyzését,
- eljárás megszűnt – a védjegyvoltalom nem áll fenn,
- nincs adat – a nyilvántartó szerint még senki nem kezdeményezte a keresett szó, szóösszetétel, színes ábrás kép, nyilvántartásba vételét.

Az SZTNH honlapjának a linkje: www.sztnh.gov.hu. Az itt található lehetőségek közül ki kell választani és meg kell nyitni az „E-KUTATÁS”-t. Az így megnyitott panel (egyszerű keresés) kitöltése előtt célszerű kiválasztani a bal oldali listából (összetett keresés) a „védjegyvoltalom” lehetőségét. Ezzel megnyílik a kereső. A megnyitott kereső kitöltésekor csak a „Megjelölés” rubrikát kell kitölteni: ide kell beírni a keresett szót, majd a keresés gombot megnyomni. Ekkor a fent részletezett lehetőségek közül fog valamelyik megjelenni. Ha a keresés sikertelen, vagyis az a szöveg olvasható, hogy *„A keresési feltétel szerint adatok nem találhatók a nyilvános adatbázisban!”*, akkor célszerű megismételni a keresést úgy, hogy a keresett szó után egy csillagot teszünk.

A védjegyek lajstromozása és a domain nevek regisztrációja egymástól független eljárások. Tekintettel arra, hogy a két folyamatnak vannak olyan pontjai, ahol átfedések tapasztalhatóak, az alábbiakban röviden áttekintjük a domain nevek regisztrációjának legfontosabb szabályait és a két eljárás kapcsolódási pontjait.

8.8. A domain nevek regisztrációja

A domain nevek regisztrációját az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokról szóló 2001. évi CVIII. törvény (Eker.tv.) 15/A. §-ában foglalt önszabályozás lehetőségeinek alapján a Magyarországi Internet Szolgáltatók Tanácsa Tudományos Egyesülete (a továbbiakban: ISZT) végzi. Abból a célból, hogy a .hu alatti közdomainek delegálásának, regisztrálásnak és fenntartásnak egységes rendjét biztosítsa, a domain használóinak és másoknak jogait megóvja, az Egyesület megalkotta a Domainregisztrációs Szabályzatot, amely hozzáférhető a következő honlapon: <http://www.domain.hu/domain/szabalyzat/szabalyzat.html>

A domain neveket nem lehet megvásárolni, csak bérelni. Ez azt jelenti, hogy egy adott domain név fenntartásáért évente kell fizetni a domain regisztrátornak (évente kb. 3000 Ft/db). Lehetőség van nemzetközi (.com, .net, .org, .eu stb.) domain nevek bejegyzésére is.

2011. június 1-jétől változott a .hu domain bejegyzés rendszere: megszűnt a 14 napos várólista, így minden .hu domain a regisztráció elindítását követően azonnal használhatóvá válik.

⁵⁸⁴ <http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?lang=HU>

A közszolgálati médiaszolgáltatásban a közmédia internetes sajtótermékeinél (pl. *www.hirado.hu*, *www.telesport.hu*) és az egyes műsorokhoz kapcsolódó honlapoknál (pl. *www.azeste.hu*, *www.gasztrorangyal.hu*) van jelentősége e domain nevek bejegyzésének. Fontos hangsúlyozni, hogy a domain regisztrációtól függetlenül, illetve amellet, az internetes sajtótermékeket be kell jelenteni az NMHH-nál.⁵⁸⁵

8.9. Átfedések a védjegy és a domain név között

A védjegybitorlás megvalósulhat más védjegyével azonos, vagy összetéveszthető domain névnek a használata útján is, különösen akkor, ha azt az elektronikus kereskedelemhez kapcsolódó üzleti levelezésben, vagy internetes reklámozásban használják. Fontos tudni, hogy a domain név regisztrálása nem zárja ki a védjegybitorlást.

Elméletileg nincs akadálya annak, hogy a domain nevet, mint megjelölést védjegyként lajstromozzák. A bejegyzett domain név önmagában azonban nem jelent jogalapot arra, hogy minden további feltétel nélkül védjegyjogi oltalmat is nyerhessen. Ehhez védjegyként történő lajstromozásra irányuló kérelmet kell előterjeszteni és a megjelölésnek eleget kell tennie a lajstromozási feltételeknek.

A domain név igénylője önkéntes alapon előzetesen is tisztázhatja, hogy az általa választott név nem ütközik-e más védjegybe. Ennek érdekében igénybe lehet venni az SZTNH egyszerűsített védjegyszűrés vagy a védjegykutatás szolgáltatásait.

A domain nevek lajstromozott védjeggyel való ütközésének a domain név regisztrációs eljárás szempontjából irányadó rendező elveket az ISZT Tanácsadó Testülete által elfogadott elvi állásfoglalása⁵⁸⁶ állapítja meg. Az ISZT Tanácsadó Testületének állásfoglalása azonban nem jogszabály.

8.10. A „CIMBORA” szó, illetve műsor védjegyjogi, szerzői jogi és szomszédos jogi oltalma

Az alábbiakban egy konkrét példával, a „Cimbora” című televíziós műsor és szóvédjegy körül kialakult vita⁵⁸⁷ bemutatásával világítjuk meg a különböző védelmi formákat és lehetőségeket.

8.10.1. Az ügy előzményei

A Cimbora című televíziós műsor 1973 szeptemberében került először képernyőre és több évtizeden keresztül szórakoztatva oktatta a gyerekeket. A műsor címe a későbbiekben az

585 A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Hivatala (Hivatal) az Mtv. 41. § (4) bekezdés i) és a 184. § (1) bekezdés a), cd) pontjában meghatározott hatásköre alapján látja el a sajtótermékek nyilvántartását. A Hivatal hatásköre kiterjed a sajtótermékek nyilvántartásba vételére, a nyilvántartásba vétel visszavonására, a sajtótermékek nyilvántartásból való törlésre és a sajtótermékekkel kapcsolatos módosítások kezelésére.

586 <http://www.domain.hu/domain/szabalyzat/szabalyzat.html>

587 A vita hevességére és kiszélesedésére jellemző, hogy 2012-ben a sajtó is bő terjedelemben foglalkozott vele, lásd pl.: <http://www.origo.hu/teve/20120818-tortenelmi-felelossege-van-a-tevelnokoknak-erdi-szabomartaintertju.html>

MTV védjegyoltalmat szerzett.

A „Cimbora” szóvédjegy jogosultja az Mttv. hatálybalépésével egyidőben bekövetkezett jogutódlás folytán az MTVA lett, melyből kifolyólag az MTV Nonprofit Zrt.-nek 20011-től már nem állnak fenn e tekintetben vagyoni jogai.⁵⁸⁸ A „Cimbora” szóvédjegyként 2017-ig oltalom alatt áll, melynek tulajdonosa tehát az MTVA. A védett tevékenységi körök:

- reklám, kereskedelmi ügyek, adminisztráció,
- távközlés,
- nevelés, szakmai képzés, szórakoztatás, sport és kulturális tevékenységek.

A „CIMBORA – Alapítvány az egészséges és kulturált gyermekekért” alapítványt 1991. november 12. napján hozta létre a Magyar Televízió egy magánszeméllyel és két gazdálkodó szervezettel közösen. Az Alapítvány célja volt, hogy

„a Magyar Televízió CIMBORA Produkciós Irodája által készített műsorokhoz, valamint az általa kezdeményezett más kulturális tevékenységekhez történő vagyoni hozzájárulás és a pénzügyi források hosszútávú biztosításával szolgálja az egészséges és kulturált gyermekek érdekeit.”

Az MTV Zrt. akkori elnöke 2009. január 19. napján kelt hozzájáruló nyilatkozatában az MTV Nonprofit Zrt. mint a „CIMBORA” című gyermekműsor jogtulajdonosának képviselőjében eljárva hozzájárulását adta ahhoz, hogy a Cimbora Alapítvány az alapító okiratában megfogalmazott cél hatékonyabb megvalósítása érdekében a „CIMBORA” megnevezést felhasználja a tevékenysége során. Ennek megfelelően az Alapítvány elnöke 2012-ben ismét kezdeményezte, hogy az MTV Nonprofit Zrt. újítsa meg a korábban megadott hozzájárulást azzal, hogy az abban foglalt felhatalmazás terjedjen ki arra a lehetőségre is, hogy az alapítvány „Cimbora” néven olyan műsort készíthessen, amelyet szabadon bemutathat más médiaszolgáltató is.⁵⁸⁹

A kérés teljesítése – a fentebb említett jogutódlás folytán – az MTV Zrt.-nek nem állt módjában, tekintettel arra, hogy bárki kizárólag az MTVA – mint védjegyjogosult – eseti engedélye alapján jogosult a „Cimbora” név alatt tábort szervezni, vagy bármely kulturális, oktatási, nevelési tevékenység és képzés keretében a „Cimbora” elnevezést használni.

8.10.2. A „Cimbora” szó védjegyjogi oltalma

A „Cimbora” szóvédjegy olyan árujelzés, amely tipikusan a televíziós műsor „megszemélyesítésére” szolgál. Kiemeli a „terméket” a többi hasonló vagy azonos használati értékű műsor közül, megkülönbözteti a televíziós piac szemében, állandó, egyenletes minőségét képviseli.

A védjegyjogosult bárkivel szemben felléphet, aki az engedélye nélkül gazdasági tevékenysége körében használja a védjeggyel azonos, vagy azzal összetéveszthető megjelölést.

588 Az Mttv. 100. § alapján a „Cimbora” szóvédjegy, mint a „közszolgálati médiavagyon” eleme felett a tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét az MTVA gyakorolja.

589 A megkeresés indokát a Kormány 2011. december 21. napján elfogadott, az Új Nemzedékek Jövőjéért Ifjúságpolitikai Keretprogram képezte. A Program keretében a Cimbora Alapítvány 10 millió forint összegű támogatási szerződést írt alá a Wekerle Alappal (NEA), melynek felhasználási célja egy zánkai nemzetközi Cimbora-rendezvény (tábor) megszervezése, valamint balatoni Cimbora műsorok készítése és műsorrendbe állítása.

8.10.3. A „Cimbora” szerzői jogi védelme

A műsort, mint audiovizuális művet a szerzői jog is védi. A „Cimbora”, mint belső gyártásban készült mű esetén a munkáltató megszerezte/megszerzi a vagyoni jogokat (többszörözés, terjesztés, nyilvánosságához közvetítés, nyilvános előadás joga, átdolgozás). A védelmi idő 70 évig tart.

8.10.4. A „Cimbora” szomszédos jogi védelme

A „Cimbora” című műsor az MTV belső gyártásában készült és az Mtvv. révén közszolgálati médiavagyonba került. Az MTVA-t az Szt. rendelkezései alapján megilleti a rádió és televízió-szervezetek szomszédos jogi védelme, így a hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a műsorát más televízió-szervezet sugározza, vezetékek útján nyilvánosságához közvetítse (pl. kábel), rögzítse, többszörözze, illetőleg interaktív internetes módon a nyilvánosságához közvetítse, továbbá a közönség részére közvetítse olyan helyiségben, amely belépti díj ellenében hozzáférhető a közönség számára. Mindezen felhasználásokért díjazásra jogosult.

Mindezek mellett a műsor filmalkotásnak minősül, ezért a filmelőállítók szomszédos jogi védelme is megilleti az MTVA-t. A film előállítójának hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a filmet többszörözzék, terjesszék (ideértve a nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adást is), illetve az interaktív internetes módon felhasználják. Az említett felhasználásokért díjazás jár.

8.10.5. A „Cimbora” név alatti táboroztatás lehetősége

A fentiekben foglaltak alapján bárki (adott esetben a CIMBORA Alapítvány elnöke) kizárólag az MTVA eseti engedélye alapján jogosult a „Cimbora” név alatt táborot szervezni, vagy bármely kulturális, oktatási, nevelési tevékenység és képzés keretében a „Cimbora” elnevezést használni. Ez a gyakorlatban úgy tud működni, hogy az MTVA képviselőjére jogosult személy védjegy-használati engedélyben adja meg a hozzájárulást a „Cimbora” elnevezéssel bármilyen oktatási tevékenység (pl. tanfolyamok, továbbképzések) vagy kulturális–szabadidős tevékenység (pl. táboroztatás) folytatásához.

8.11. Az önkéntes műnyilvántartás

8.11.1. Előzmények

A 2006. április 15-étől hatályos Szt.-módosítás újraszabályozta a szerzőség védelmét. Az Szt. újonnan beiktatott 94/B. §-a többes vélelmet vezet be, ami azt jelenti, hogy a soron következő vélelem akkor lép be, ha az előző vélelem valamilyen oknál fogva nem alkalmazható. Ennek megfelelően az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni,

- akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették,
- aki a művet sajátjaként az SZTNH-nál önkéntes műnyilvántartásba vetette, és ezt közokirattal igazolja,⁵⁹⁰
- aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja,
- aki a művet először hozta nyilvánosságra.

A vélelmek bevezetéséről rendelkező fenti szabályozás természetesen nem köti semmilyen alakszerűséghez a szerzői jogi védelem keletkezését, hanem csak a szerző számára könnyíti meg – különösen jogvita esetén – szerzői mivoltának bizonyítását. A vélelmet megfelelően alkalmazni kell a szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultjaira (tehát a rádió- és televízió-szervezetekre is) a védelem alatt álló teljesítményeik tekintetében.⁵⁹¹

Az Szjt. módosítás felhatalmazására került kiadásra a 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által vezetett önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól.

Magyarországon korábban az ARTISJUS és a FilmJus végzett önkéntes műnyilvántartást. E tevékenységről mindaddig sem az egyesületek alapszabálya, sem pedig külön szabályzata nem rendelkezett, a gyakorlat alakította ki az általuk végzett önkéntes műnyilvántartás rendszerét. Az érintett közös jogkezelőknek is az Szjt. 94/B. §-ához kellett igazítaniuk a gyakorlatukat, amit az ARTISJUS egy tájékoztató megjelentetésével⁵⁹², míg a FilmJus külön műnyilvántartási szabályzat közzétételével⁵⁹³ teljesített.

Az önkéntes műnyilvántartás célja és rendeltetése az, hogy teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja azt a tényt, hogy az adott mű a nyilvántartásba vétel időpontjában a műjegyzékbe vétel szerinti tartalommal létezett és elősegíti a szerzőség, valamint a mű azonosíthatóságának bizonyítását. A műjegyzék és a műnyilvántartás adatairól kiállított Igazolás szerzőségi vélelmet az Szjt. 94/B. §-a alapján nem keletkeztet. Ez a legfontosabb különbség a védjegyoltalom és a szerzői műnyilvántartás között: a védjegyoltalmat a védjegylajstromba vétel hozza létre, míg a szerzői jogi védelem a mű megalkotásának pillanatától kezdve, tehát minden egyéb védelmi eszköz igénybe vétele nélkül megilleti a szerzőt. Az önkéntes műnyilvántartás csupán egy nem kötelező „rásegítő” eszköz, amely egy későbbi jogvita esetén segít eldönteni az elsőbbség kérdését.⁵⁹⁴

A műtípusok eltérő sajátosságaira és sebezhetőségére tekintettel, az önkéntes műnyilvántartás is eltérő szerepet játszik az egyes műfajok, műtípusok körében. Különösen hasznos lehet az irodalmi művek egyes fajtáinál (szakirodalmi művek) és a vizuális művek (leginkább az alkalmazott grafika) területén. Audiovizuális alkotások esetében értelemszerűen kisebb a

590 Az SZTNH által az önkéntes műnyilvántartás alapján kiadott igazolást a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) 83. §-a értelmében hatósági bizonyítványnak kell tekinteni, amelynek tartalmát – az ellenkező bizonyításág – mindenki köteles elfogadni.

591 Az Szjt. 99. §-ának első mondata ugyanis úgy módosult, hogy „[a] 94–98. §-ok rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a XI. és a XI/A. fejezet szabályainak megsértése esetén, illetve az e fejezetekben szabályozott jogokkal kapcsolatos műszaki intézkedések és jogkezelési adatok védelmére is.” Ezen túlmenően, az Szjt. 106. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy „[a]hol e törvény szerzőt említ, azon megfelelően érteni kell a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját is.”

592 http://www.artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegyzek/

593 http://www.filmjus.hu/1_alapszabaly/alapito_0.htm

594 Kiss Zoltán: A szerzőség véelmének újraszabályozása. *Infokommunikáció és Jog*, 2006/3. 81.

jelentősége a műnyilvántartásnak, hiszen egy komplett, kész és bemutatásra kerülő filmalkotás vagy televíziós műsor esetében nem tekinthető tipikusnak az elsőbbség vitatása, ugyanakkor a gyártást megelőző szinopszis, forgatókönyv, irodalmi mű önkéntes műnyilvántartásba vétele hasznos lehet. Különösen egy piacképesnek gondolt, jelentős befektetést igénylő szappanopera vagy más audiovizuális mű védelmét (pontosabban elsőbbségi védelmét) biztosíthatja be az önkéntes műnyilvántartás, ahogy erre vannak is példák a hazai gyakorlatban.

8.11.2. Az önkéntes műnyilvántartás részletszabályai⁵⁹⁵

A tanúsítvány tehát sem szerzői jogi, sem a szellemi alkotásra vonatkozó más jogi védelmet nem keletkeztet, csupán bizonyítási eszközként szolgál annak igazolására, hogy a kérelmező által a sajátjaként nyilvántartásba vett mű vagy teljesítmény a tanúsítvány kiállításának napján a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti tartalommal létezett. A nyilvántartásba vett alkotás akkor minősülhet szerzői műnek, ha a szerző(k) szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. A nyilvántartásba vett kapcsolódó jogi teljesítmény előadóművészi, hangfelvétel-előállítói, film-előállítói, adatbázis-előállítói teljesítmény, illetve a rádió- és televízió-szervezetek saját műsora lehet.

Az Sztj. hatálya alá tartozó művek és teljesítmények önkéntes műnyilvántartásba vételét a szerző, illetve a szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultja (tehát egy filmelőállító vagy médiaszervezet) kérheti az SZTNH-től. A szerző helyett és nevében képviselő is eljárhat. Az önkéntes műnyilvántartás az Sztj. hatálya alá tartozó valamennyi műtípusra, illetve kapcsolódó jogi teljesítményre kiterjed, ezek példálózó felsorolására a rendelet sem vállalkozik.

A mű önkéntes műnyilvántartásba vételére irányuló kérelmet az SZTNH által rendszerített formanyomtatványon, személyesen vagy képviselő útján lehet benyújtani az Hivatal ügyfélszolgálatánál. A formanyomtatvány rögzíti a szerző(k) nevét és címét, képviselőjének (meghatalmazottjának) nevét és címét (székhelyét), a nyilvántartásba venni kért mű címét, műfaját és rögzítésének módját. A kérelemhez mellékelni kell a mű eredeti vagy másolati példányát. A műpéldálynak olyan méretűnek kell lennie, hogy egy A/4-es szabványméretű borítékban elhelyezhető legyen. Ha a műpéldány ezt meghaladó méretű, műpéldányként a művet tartósan rögzítő és a mű azonosítására alkalmas, A/4-es méretet meg nem haladó hordozót (pl. fénykép, elektronikus adathordozó, mágnesszalag) kell mellékelni. Egy audiovizuális mű szinopszisa (storyline) vagy akár már egyes leforgatott jelenetei DVD-hordozón minden gond nélkül elhelyezhetők egy A4-es borítékban.

A rendelet a kérelemért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjat – figyelemmel az SZTNH közvetlen költségeire és a műnyilvántartást végző közös jogkezelők díjtételeire – 5000 forintban határozza meg. A díjat az SZTNH pénztárában készpénzben vagy bankkártyával POS-terminál útján adott fizetési rendelkezéssel kell az SZTNH számlájára megfizetni, a kérelem benyújtásával egyidejűleg. A díj a kérelem benyújtásakor esedékes; kedvezménynek és mentességnek nincs helye.

Az SZTNH ügyfélszolgálat – a rendeletben előírt követelmények teljesítése esetén – a kérelmet azonnal, a műtanúsítvány kiállításával és kiadásával teljesíti. Az okiratban az SZTNH azt igazolja, hogy a megnevezett szerző(k) a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti

595 http://www.sztnh.gov.hu/szolgalattasok/onkentess_munylvantartas.html

művet sajátjaként (sajátjukként) ismerte(ék) el. A tanúsítvány – többek között – fontos figyelemztetésként utal arra, hogy az sem szerzői jogi, sem a szellemi alkotásra vonatkozó más jogi védelmet nem keletkeztet, csupán bizonyítási eszközként szolgál annak igazolására, hogy a szerző által a sajátjaként nyilvántartásba vett alkotás a tanúsítvány kiállításának napján a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti tartalommal létezett.

A szerző az SZTNH által rendszeresített formanyomtatványon bármikor kérheti a tanúsítvány visszavonását. A tanúsítvány visszavonására irányuló kérelmet két példányban kell személyesen vagy képviselő útján benyújtani, amelyhez csatolni kell a tanúsítványt és az ahhoz hozzáfűzött, a műpéldányt tartalmazó lezárt borítékot. Az SZTNH a kérelmet – díjmentesen és az előírt feltételek megléte esetén – azonnal teljesíti, és a tanúsítványt visszavonja, valamint a visszavonó nyilatkozatot tartalmazó kérelem másodpéldányát a szerző részére átadja.

Az önkéntes műnyilvántartásba vételre irányuló eljárásra és a tanúsítvány visszavonására egyebekben a Ket.-et kell megfelelően alkalmazni. Ebből következően az eljárásra irányadóak a Ket.-nek a képviseletre, a hiánypótlásra, az eljárás megszüntetésére, valamint a jogorvoslatra vonatkozó rendelkezései. A tanúsítvány kiadásával összefüggő döntés bírósági felülvizsgálata a Fővárosi Törvényszéktől kérhető.

A szerző írásban megadott hozzájárulása esetén az SZTNH a formanyomtatványon megadott adatokat nyilvánosságra hozhatja, és az adatokból a köz tájékoztatásának céljaira adatbázist szerkeszthet. Az erre vonatkozó külön szerzői hozzájárulást (nyilatkozatot) a műnyilvántartás iránti kérelem tartalmazza.

8.12. Összegzés

Összefoglalóan elmondható, hogy a médiaszolgáltatás területén is jelentőséggel bírnak a szellemi tulajdonjogok szabályozási körébe tartozó speciális védelmi eszközök. A kapcsolódási pont a műsorszámok címének, logójának, illetve eredetiségének és elsőbbségének védelme külön jogi protokoll, eljárásrend segítségével. A legadekvátabb védelmi eszköz az iparjogvédelem körébe tartozó védjegytalalom, de meghatározott körben védelmet nyújthat a szerzői joghoz tartozó önkéntes műnyilvántartás, továbbá a domain nevek regisztrációja is.

9. fejezet

Árva művek felhasználása és engedélyeztetése a közszolgálati médiaszolgáltatásban

Az ún. árva művek⁵⁹⁶ jogi szabályozását e művek hozzáférhetővé tételének megkönnyítése és a tagállamok ezzel kapcsolatos fellépésének ösztönzése tette szükségessé az ezredforduló környékén.

Az árva művek előfordulása természetesen műfajonként eltérő, ahogy műtípusonként más-más sajátosságok, nehézségek merülnek fel velük kapcsolatban. Különböző becslések léteznek arra nézve, hogy a könyvtári állományokban található „digitalizálásra váró” művek mekkora hányada tekinthető „árvának”. Egyes vélekedések úgy tartják, hogy a könyvek körülbelül 20 százaléka tartozik ebbe a halmazba. A British Library szerint a könyvtár állományában található jogvédett művek 40 százalékaról mondható el, hogy a jogosultja vagy ismeretlen, vagy ismert ugyan, de a tartózkodási helyét nem lehet megállapítani.⁵⁹⁷ Az audiovizuális archívumok állományának ilyen szempontú megoszlásáról nem rendelkezünk információkkal.

A téma fontosságára utal, hogy Michel Barnier, az Európai Bizottság belső piacért és szolgáltatásokért felelős biztosa az európai digitális „közöspiac” (EU digital single market) megteremtésének szükségességét hangsúlyozva a szerzői jog által érintett négy célterületet emelt ki, ezek: a közös jogkezelés, az árva művek, az audiovizuális művek online terjesztése, és a jogalkalmazás kikényszerítése.⁵⁹⁸

Az árva művek és a médiaszolgáltatás – különösen az Szjt. 2013. évi módosítását követő szabályváltoztatásokra figyelemmel – legalább két ponton érintkezhet egymással, melynek okán külön fejezetben kell foglalkoznunk ezzel a viszonylag friss, jogrendszerünkbe 2009-től bevezetett jogintézménnyel.⁵⁹⁹ Ebben a fejezetben értelemszerűen főként a közszolgálati médiaszolgáltatás és az archiválás szemszögéből járjuk körbe e rendhagyó felhasználás különös szabályait.

9.1. Az árva művek felhasználásának nemzetközi és hazai jogforrási háttere

Az Szjt. 2009. február 1-jével hatályba lépett módosítása vezette be az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző alkotása (árva mű) felhasználásának hatósági engedélyezését, melynek közvetlen előzménye a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé

596 A kifejezés az angol „orphan works” elnevezésből került átvételre, ugyanakkor a jogirodalomban még előfordul a „gazdátlan művek” elnevezés is.

597 DANCs Szabolcs: A digitális felvilágosodás felé. Az ARROW program és az OSZK – digitalizálás, szerzői jog, innovatív megoldások. Könyvtári Figyelő, 2013. 3.

598 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-630_hu.htm

599 Beiktatta a 2008. évi CXII. törvényt. (Hatályos 2009. február 1-jétől.)

tételéről, valamint a digitális megőrzésről szóló, 2006. augusztus 24-i 2006/585/EK bizottsági ajánlás (a továbbiakban: Ajánlás) volt. Az Ajánlás 6. (a) és (c) alpontja a tagállamok számára javasolta, hogy hozzanak létre mechanizmusokat az árva művek felhasználásának megkönnyítésére, illetve támogassák a köztudottan árva művek és a közkincsbe tartozó művek listáinak elérhetőségét. Magyarország szinte az elsők között ültette át a szerzői jogi szabályozásába ezt a jogintézményt, megelőzve a 2012-ben elfogadott közösségi irányelv implementációját.

Az Sztj. 112. §-ában foglalt felhatalmazás alapján került kiadásra az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet, amely a jogosultat megillető megfelelő díjazás feltételeit, a felhasználással összefüggő eljárásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díj mértékét, beszédésének, visszatérítésének módját, továbbá az árva művek felhasználására vonatkozóan kiadott engedélyek nyilvántartásának részletes szabályait rendeletben állapította meg.⁶⁰⁰ Az SZTNH példátlan gyorsasággal megteremtette a végrehajtáshoz szükséges feltételeket: kidolgozta a kérelem benyújtásához szükséges formanyomtatványt és közzétette a – címlistából, telefonszámból és elektronikus linkgyűjteményből álló – nyilvános kutatási adatbázist, elősegítendő a Korm. rendeletben felsorolt keresés és tájékoztatáskérés kérelmező általi teljesítését.⁶⁰¹

2012. október 25-én került elfogadásra az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: Árva mű irányelv), melynek hazai átültetése az Sztj.-be beillesztett korábbi szabályok kiigazításával és új végrehajtási rendelet kiadásával történt meg.⁶⁰²

Az *Árva mű* irányelv legfontosabb eleme egy újfajta, a szabad felhasználásokkal rokon árvamű-felhasználási rendszer bevezetése, amelyben meghatározott intézményi kör⁶⁰³ – ezen belül a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezetek – a gondos jogosultkutatás elvégzését, és a kutatás eredményének a saját és az európai nyilvántartásban való rögzítését követően hatósági engedély megszerzése nélkül, a törvény erejénél fogva felhasználhatja az állománya részét képező árva műveket, míg a kedvezményezett körön kívüli felhasználók, illetve az irányelv hatályán kívüli felhasználási módok és műtípusok tekintetében továbbra is hatósági engedéllyel biztosítható a jogszerű felhasználás.

A „rendszerteremtő” változást a jogalkotó akként építette be az Sztj. módosításába, hogy az árva művek felhasználásának engedélyezésére vonatkozó 2009. február 1-jével hatályos törvényi szabályokat [57/A–57/D. §-ok] a felhasználási szerződésekre vonatkozó V. Fejezetből a szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátai címet viselő IV. Fejezetet követően, új IV/A. Fejezetbe tett át [41/B–41/E. §-ok]. Ezeket a szabályokat foglalják keretbe a mindkét árvamű-felhasználási rendszerre vonatkozó általános szabályok (41/A. §) és az árva mű kedvezményezett intézmény által történő felhasználására vonatkozó új rendelkezések [41/F–41/K. §-ok]. A jogharmonizációt az árva mű felhasználásának részletes szabályairól szóló 138/2014. (IV. 30.) Korm. rendelet (Árvaműr.) kiadása tette teljessé. Az Árvaműr. azon túlmenően, hogy újraszabályozta és hatályon kívül helyezte a korábbi, 100/2009. (V. 8.) Korm. rendeletet, műfajtrájként megállapította a jogosultakat megillető jogdíjmértékeket a kedvezménye-

600 A rendelet 2009. június 16-án lépett hatályba, ezen időponttól kezdődően érkeztek kérelmek az SZTNH-hoz.

601 A kutatási adatbázis tájékoztató jellegű, a benne szereplő internetes keresők és szervezetek megkeresése, a szerző felkutatása érdekében megtett intézkedéseként nem minden esetben elégítik ki az Sztj. rendelkezése szerinti adott helyzetben elvárható mértéket.

602 Beiktatta a 2013. évi CLIX. törvény. (Hatályos 2014. október 29-étől.)

603 Ez az Sztj. 38. § (5) bekezdésében meghatározott intézményi kör.

zett felhasználásokkal összefüggésben, abban az esetben, ha az árva műnek tekintett mű vagy teljesítmény jogosultja – a saját jogai tekintetében – megszünteti a mű vagy teljesítmény árva mű jogállását és a további felhasználást illetően maga gyakorolja a jogait.

Az „első típusú” árvamű-felhasználási rendszer – költségessége és nehézsége okán – nem gyakorolt számottevő hatást a médiaszolgáltatásra, illetve az audiovizuális szektor piacára, míg az *Árva mű irányelv* által életre hívott „második típusú” rendszer hatása egyelőre felmérhetetlen, azt majd az elkövetkező években lehet le- és felmérni.

9.2. Az Árva mű irányelv

A 2012. október 25-én elfogadott, az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelv közvetlen célja annak a lehetőségnek a megteremtése volt, hogy a múzeumi, könyvtári, audiovizuális archívumi gyűjteményekben szereplő olyan művek is digitalizálhatók és interneten hozzáférhetővé tehetőek legyenek, melyek szerzőitől erre engedélyt az intézmények azért nem tudnak szerezni, mert a szerzőik ismeretlenek vagy ismeretlen helyen tartózkodnak vagyis „elárvultak”. Az irányelv tehát magasabb szintre emelte a bizottsági Ajánlásban foglaltakat, ami egyfelől serkentőleg hatott a tagállami jogalkotásra⁶⁰⁴, másfelől pedig kiküszöbölte a már meglévő nemzeti megoldások azon hátrányát, hogy az online hozzáférés az adott ország területén lakó polgárookra korlátozódik.

Az Árva mű irányelv egy jól behatárolt intézményi kört jogosít fel bizonyos feltételekkel az árva művek felhasználására. E „kedvezményezett intézmények” a következők: a tagállamokban letelepedett, nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények, illetve múzeumok, valamint archívumok, mozgóképorrökség-védelmi vagy hangzórörkség-védelmi intézmények és közszolgálati médiaszolgáltatók. Fontos korlátozás, hogy ezen intézmények is csak a gyűjteményeikben szereplő művek tekintetében kapnak lehetőséget a felhasználásra. A felhasználás mikéntje is meghatározott: ez egyrészt a mű digitalizálását jelenti, másrészt pedig a digitalizált példány internet útján történő (tehát határon átnyúló) hozzáférhetővé tételét.

Az irányelv révén felhasználható árva művek köre a könyv, folyóirat, hírnap, magazin vagy egyéb írásmű formájában kiadott művekre, filmművészeti vagy audiovizuális művekre és hangfelvételekre terjed ki, valamint ide tartoznak a közszolgálati médiaszolgáltatók által 2002. december 31-ig – vagy aznap – előállított és azok archívumaiban található filmművészeti vagy audiovizuális művek és hangfelvételek is. Adott mű intézmény általi felhasználásának feltételeként az irányelv azt írja elő, hogy az intézmény, melynek gyűjteményében a mű szerepel egy ún. „gondos jogosultkutatást” folytasson le a mű első kiadása, illetve kiadás hiányában az első sugárzása szerinti tagállam területén. A jogosultkutatás célja, hogy adott mű vonatkozásában a kedvezményezett intézmény ténylegesen megállapítsa, hogy annak szerzője vagy a szerzője tartózkodási helye ismeretlen, ezért az árva műnek minősíthető.

A jogosultkutatást az intézménynek az irányelv mellékletében és ezen túl az adott tagállam (pl. Magyarország) által meghatározott valamennyi forrás (pl. kötelespéldány-állomány, könyvtári katalógusok, ISBN) felhasználásával kell elvégeznie. Csak abban az esetben tekintheti az intézmény az adott művet árvának, ha a források egyike alapján sem sikerül a szerző megtalálásához szükséges információ felkutatása.

604 Az Ajánlás hatására csak néhány tagállam fogadott el szabályozást az árva művek tárgyában.

A rendszer garanciális eleme, hogy az intézmények kötelesek adatbázist vezetni az általuk elvégzett jogosultkutatásokról és feladatuk az is, hogy ezek eredményeiről, valamint az árva művek általuk megvalósított felhasználásairól és elérhetőségeikről folyamatosan tájékoztassák annak a tagállamnak (esetünkben Magyarországnak) az erre kijelölt hatóságát (esetünkben az SZTNH-t), melynek területén működnek. E hatóságok kötelezettsége, hogy egy uniós szinten egységesen vezetett és valamennyi tagállam intézményeinek vonatkozó adatait rögzítő adatbázisba továbbítsák a kapott adatokat.⁶⁰⁵

Arra vonatkozóan is tartalmaz szabályozást az Árva mű irányelv, ha esetlegesen a nyilvántartásokban árvaként feltüntetett bármely mű szerzője később jelentkezne és a mű árva jogállását megszüntetné. E jogosultak a művek felhasználásáért méltányos díjazásban részesülnek, melynek mértékét a kedvezményezett intézmény általi felhasználások esetében a nemzeti szabályozások határozzák meg (esetünkben az Árvaműr. 1. melléklete).

Ide kapcsolódik, hogy 2011. november 20-án a könyvtárak, kiadók, irodalmi szerzők és közös jogkezelő társaságok nemzetközi szövetségei – az Európai Bizottság belső piacért és szolgáltatásokért felelős biztosának megerősítésével – egyetértési megállapodást írtak alá, amelyben lehetőséget adnak arra, hogy az európai könyvtárak és hasonló kulturális intézmények digitalizálják és elektronikusan elérhetővé tegyék a gyűjteményükben található, forgalmon kívüli könyveket és tudományos folyóiratokat. A megállapodásban szereplő alapelvek elősegítik és támogatják az önkéntes licenc-megállapodásokat a szerzői jogok teljes tiszteletben tartásával, elismerve azt, hogy a jogtulajdonosok rendelkeznek a kereskedelmi forgalmon kívüli művek digitalizálásának és hozzáférhetővé tételének első lehetőségével.⁶⁰⁶

9.3. A hatályos törvényi és rendeleti szabályozás

9.3.1. Az árva művek felhasználásának általános szabályai⁶⁰⁷

Ahhoz, hogy egy mű vagy teljesítmény árva műnek minősüljön az Szjt. 41/A. § (1) bekezdése a korábbi törvényi feltétel (a jogosult ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik) mellett az általában elvárható gondossággal és jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatást írja elő. A jogosultkutatásnak a jogosult személyének vagy hollétének megállapítása érdekében az Árvaműr-ben meghatározott információforrások igénybevételével kell történnie. Az információforrások ellenőrzése a felhasználás minimális előfeltétele azzal, hogy adott esetben a felhasználás jogszerű megvalósítása érdekében a felhasználó (kérelmező, kedvezményezett intézmény) részéről egyéb intézkedések megtétele sem mellőzhető.⁶⁰⁸

605 Az uniós nyilvántartásnak abból a szempontból van különös jelentősége, hogy az ebben árvaként feltüntetett műveket valamennyi tagállam kedvezményezett intézménye szabadon felhasználhatja ugyanúgy, mintha a saját maga által lefolytatott jogosultkutatás eredményeként ő jutott volna arra az eredményre, hogy az adott mű árva.

606 http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/20110920-mou_en.pdf

607 Szjt. 41/A. §-a

608 A gondos jogosultkutatás lényegét jelentő jóhiszeműség egyébként is megköveteli, hogy az előírt kutatási információforrások mellett a felhasználó további intézkedéseket tegyen meg.

A jogosultkutatást főszabály szerint az első kiadás, vagy annak hiányában, az első sugárzás szerinti országban kell elvégezni. A kutatásnak ki kell terjednie a más országban rendelkezésre álló egyes információforrásokra is, amennyiben a kutatás során arra utaló bizonyíték (körülmény, adat) merül fel, hogy a jogosultra vonatkozó lényeges információ más országokban is rendelkezésre áll. A műbe vagy hangfelvételbe foglalt művek és szomszédos jogi teljesítmények jogosultjainak gondos kutatását abban a tagállamban kell lefolytatni, ahol az azt tartalmazó műre, vagy hangfelvételre vonatkozó jogosultkutatást végzik, azzal, hogy ez esetben is alkalmazni kell a 41/A. § (6) bekezdés kiegészítő szabályát.⁶⁰⁹

A főszabálytól eltérően filmalkotás vagy más audiovizuális mű esetében az előállító székhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti országban kell a jogosultkutatást elvégezni. Amennyiben a filmalkotás vagy más audiovizuális mű létrehozatalában több előállító vett részt és székhelyük vagy szokásos tartózkodási helyük eltérő tagállamban található, a jogosultkutatást értelemszerűen mindegyik tagállamban le kell folytatni. Itt némi ellentmondás mutatkozik a főszabály és a „kiegítő” szabály között, ugyanis a főszabály szerinti első sugárzás döntően filmekre és audiovizuális művekre vonatkoztatható. A „kiegítő” szabály tehát csak akként értelmezhető, hogy olyan audiovizuális mű esetében kell és lehet a jogosultkutatást a mű előállítójának székhelyére vagy szokásos tartózkodási helyére lefolytatni, amelynek a sugárzására nem került sor vagy nem rendelkezünk erre vonatkozóan adatokkal.

Ha legalább egy jogosult személye és tartózkodási helye ismert, a művet vagy szomszédos jogi teljesítményt nem lehet árva műnek tekinteni. Mindez nem jelenti a felhasználás ellehetetlenülését, tekintettel arra, hogy az ismert és egyúttal ismert helyen tartózkodó jogosultak engedélye közvetlenül is megszerezhető. Ha tehát a jogosultak a felhasználást engedélyezték, a közös és gyűjteményes művek (teljesítmények) minden további nélkül felhasználhatók.

Az Sztj. időbeli korlátozás nélkül biztosítja a jogosult részére saját jogai tekintetében, hogy az alkotás árva mű jogállását megszüntesse.⁶¹⁰ A jogosult fellépése révén az árva műnek tekintett alkotásra vonatkozóan a szerzői jog további korlátozása nem tartható fenn, a jogosultnak a mű vagy teljesítmény felhasználására vonatkozó kizárólagos engedélyezési joga „feléled”.⁶¹¹

Az Sztj. – az Árva mű irányelv rendelkezésével megegyezően – kizárja az árva művek felhasználásának engedélyezésére vonatkozó szabályok alkalmazását abban az esetben, ha a felhasználás(ok) engedélyezése közös jogkezelés körébe tartozik, mivel a közös jogkezelés hatálya alá tartozó művek elárvulása a gyakorlatban nem következhet be.

609 „(6) Ha a jogosultkutatás során felmerül, hogy más országban is található lényeges információ a jogosultról, a kutatást az ebben az országban rendelkezésre álló ilyen információforrást is igénybe véve kell elvégezni.”

610 Sztj. 41/A. § (8) bek.

611 Nem tisztázott ugyanakkor, hogy milyen jognyilatkozat, vagy más jogi tény váltja ki a keletkeztető, illetve a megszüntető joghatást. A hatósági határozat (ami nem minden árva mű esetében fog keletkezni a jövőben) vagy az árva művek valamely nyilvántartásába való bejegyzés (ha ez utóbbi, akkor melyik nyilvántartáshoz fűződik ez a joghatás?). Ha ezek keletkeztet(het)ik az árva mű „jogállást”, akkor szükségszerűen ezekhez kell kapcsolódnia a jogállás megszüntetésének is: vagy a hatósági határozat megfelelő módosításának, visszavonásának, vagy a nyilvántartásból való törlésnek kell kiváltania a jogállás megszűnését, amit értelemszerűen megelőzhet a jogosulti nyilatkozat.

9.3.2. Az árva művek felhasználásának engedélyezése

Az „első típusú” árvamű-felhasználási rendszerben a felhasználás engedélyezésére vonatkozó – az Szjt. 57/A–57/D. §-ából a 41/B–41/E. §-ába áthelyezett – törvényi rendelkezések érdemben nem változtak az Árva mű irányelv átültetése során. Mivel a közszolgálati médiaszolgáltatást és médiaszolgáltatókat leginkább a kedvezményezett intézmény által végzett a „második típusú” felhasználás érint(het)i, ezért az „első típusú” rendszer szabályait csak villanásszerűen, a médiaszolgáltatás aspektusából mutatjuk be.

Az Szjt. a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalára (SZTNH), mint a szellemi tulajdon védelméért felelős kormányhivatalra ruházta az árva művek felhasználására vonatkozó engedély kiadását. A törvényi rendelkezés meghatározza – lényegében bekorlátozza – a felhasználási engedély időkeretét (legfeljebb öt év), területi hatályát (Magyar Köztársaság területe) és terjedelmét (nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására és a mű átdolgozására nem jogosít).

Az árva mű felhasználása értelemszerűen díjköteles, ugyanakkor ennek szabályozása jelentősen eltér a díjazásra vonatkozó általános szabályoktól.⁶¹² A szerzőt (egyéb jogosultat) megillető díj mértékét – a felhasználás módjához és mértékéhez igazodóan – ebben az esetben az engedélyt adó SZTNH állapítja meg, és a felhasználónak – nonprofit jellegű felhasználás esetén – a szerző részére akkor kell megfizetni, amikor személye vagy tartózkodási helye ismertté válik. Üzleti célú, tehát akár közvetve, akár közvetlenül jövedelemszerzésre vagy jövedelemfokozásra irányuló felhasználás esetében viszont a megállapított díjat az SZTNH-nál letétbe kell helyezni, és csak ennek megtörténte után kezdheti meg a mű hasznosítását a felhasználó.

A díjak mértékére vonatkozóan semmilyen előzetes számítások, kalkulációk nem készültek; ezeket az SZTNH gyakorlata alakította, alakítja ki az adott mű műfajának és a felhasználás módjának, mértékének alapulvételével.

A díj megfizetésére vonatkozó igény öt év alatt évül el, amelyet az engedély hatályának megszűnésétől vagy a visszavonásáról szóló határozat jogerőre emelkedésétől kell számítani. Hangsúlyozni kell, hogy ez a díj független az árva művek engedélyezésével összefüggő eljárás után az SZTNH számára fizetendő igazgatási szolgáltatási díjtól, amit az Árvaműr. állapít meg.⁶¹³ Az Árvaműr. határozza meg azokat az információforrásokat is, amelyeket a felhasználónak a jogosultak felkutatása során minimum igénybe kell venni. Audiovizuális művek (és hangfelvételek) esetében ezek a következők:

- a) kötelespéldányok nyilvántartásai;
- b) audiovizuális művet és hangfelvételt nyilvántartó kép-, hang- vagy audiovizuális archívumok és könyvtárak adatbázisai;
- c) az előállítók szövetségei;
- d) a szabványokat és azonosítókat alkalmazó adatbázisok – különösen az audiovizuális művek esetén az ISAN (International Standard Audiovisual Number), a zeneművek esetén az ISWC (International Standard Musical Work Code) és a hangfelvételek esetén az ISRC (International Standard Recording Code) azonosító számokról vezetett nyilvántartások;

612 Szjt. 16. § (4) bek.

613 Az eljárás díja 92 500 forint. Ettől eltérően, ha a kérelem olyan felhasználás engedélyezésére irányul, amely sem közvetve, sem közvetlenül nem szolgálja jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját, az eljárás díja 30000 forint.

- e) az érintett jogosulti csoportot képviselő közös jogkezelő szervezet adatbázisai;
- f) a közreműködőknek a műpéldányon feltüntetett névsora és az ott megjelenő egyéb információk és
- g) a jogosultak elkülönült részét képviselő egyéb érintett szervezetek adatbázisai.

Az Sztj. szabályozza azt a helyzetet is, ha a jogszerű felhasználás időtartama alatt a jogosult személye, illetve holléte ismertté válik. Ebben az esetben a szerző dönthet akár a felhasználás megtiltása mellett, és meghatározhatja a felhasználás méltányos díját is. Ez a tiltás némiképp hasonlít a mű nyilvánosságra hozatalára adott engedély visszavonásához⁶¹⁴ amikor a szerző köteles a felhasználónak a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárát megtéríteni. Ha a szerző nem tiltja meg a felhasználást, akkor a felhasználás jogszerűen tovább folytatható az engedélyben foglalt időhatárig, de legfeljebb a szerző ismertté válásától számított egy évig, azzal a további megszorítással, hogy a felhasználás ekkortól már nem lépheti túl a szerző ismertté válásának napján meglévő mértéket. Egy példával illusztrálva: egy audiovizuális mű DVD-n történő megjelentetése esetén a szerző ismertté válását követően már nem lehet újabb szériát rendelni a kiadótól, vagyis csak a meglévő árukészlet értékesítése lehetséges.

Ha a szerző kiléte, illetve tartózkodási helye az engedély hatályának megszűnése után válik ismertté, a szerzőnek még öt évig biztosít lehetőséget a törvény az SZTNH-nál letétbe helyezett díjának követelésére. Ha ezalatt az idő alatt a szerző nem jelentkezik a díjért, akkor a jövedelemszerzési célú felhasználások körében a felhasználó által letétbe helyezett díj annak a közös jogkezelő szervezetnek kerül átutalásra, amely az ismeretlen vagy az ismeretlen helyen tartózkodó szerző művének egyéb felhasználását jogosítja. A jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgáló felhasználások esetében a felhasználónak nem kell megfizetni a díjat. Ha ilyen közös jogkezelő szervezetből több van, akkor azok egyenlő arányban részesülnek a díjból, ha pedig egyáltalán nincs ilyen szervezet, akkor a díjat a Nemzeti Kulturális Alapnak (NKA) kell átutalni.⁶¹⁵

Az Sztj. kizárja e szabályok alkalmazását azon művek, illetve felhasználásaik esetében, amelyekkel kapcsolatban a felhasználó által megszerezni kívánt jogot közös jogkezelésben gyakorolják. A közös jogkezelés kiterjesztettségének általános elvéből ugyanis az következik, hogy az e körben érvényesített jogok tekintetében még akkor sem tudnak elárulni a művek, ha szerzőik ismeretlen helyen tartózkodnak. Ebben az esetben a közös jogkezelő szervezet a felosztási szabályzatában foglaltak szerint jár el az ismeretlen helyen tartózkodó szerző részére ki nem fizetett díjakkal. Másfelől viszont előfordulhat, hogy a közös jogkezelésben „kisjogos” engedélyezés körébe tartozó mű „nagyjogos” felhasználása tekintetében árvának minősüljön, mivel e tekintetben a közös jogkezelő szervezet nem adhat engedélyt. Tovább színesíti a képet az, hogy egyes közös jogkezelő szervezetek (FilmJus, HUNGART) „nagyjogokat” is önkéntes közös jogkezelésbe vontak, így – a közös jogkezelés kiterjesztettségének itt is érvényesülő elvéből következően – ezekkel az eredetileg a szerzők engedélyezési körébe tartozó műfelhasználásokkal kapcsolatban sem beszélhetünk elárulásról. E körben tehát szintén a közös jogkezelés érvényesül, kivéve ha a szerző korábban írásbeli nyilatkozatban tiltakozott művei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen.

614 Sztj. 11. §.

615 Az átutalt díjat az NKA az Sztj.-ben előírtak szerint kizárólag a kulturális javak hozzáférhetővé tételére fordíthatja, melynek gyakorlatát a későbbiekben kell majd kialakítani.

9.3.3. Az árva művek kedvezményezett intézmény általi felhasználása

Az Árva mű irányelv átültetésével beiktatott új szabályok célja, hogy a kedvezményezett intézményi körnek és a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezeteknek hatósági engedély nélkül lehetővé tegye a gyűjteményük (archívumuk) részét képező árva művek digitalizálását és a nyilvánosság számára történő online hozzáférhetővé tételét, feltéve hogy e felhasználások közérdekű feladataik ellátását, különösen a gyűjteményeik megőrzését, helyreállítását, vagy éppen művelődési és oktatási célú hozzáférhetőségét szolgálják. Az Szjt. biztosítja annak lehetőséget, hogy az európai kulturális örökség digitalizálásának ösztönzése érdekében a kedvezményezett intézmények az általuk, vagy érdekükben elvégzett jogosultkutatást követően az árva művek digitalizálásának megvalósítására közreműködő személyeket vegyenek igénybe.⁶¹⁶

Az Szjt. 41/F. §-ának (2) bekezdése tételesen felsorolja, hogy mely elárvult műtípusok esetében van lehetőség erre a felhasználásra. Ezek:

- a) irodalmi művek,
- b) filmalkotások és más audiovizuális művek,
- c) hangfelvételek, valamint
- d) a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezet által 2002. december 31-ig előállított és az archívumában található hangfelvételekre, filmalkotásokra és más audiovizuális művek,

amelyeket először az Európai Gazdasági Térség területén adtak ki vagy – kiadás hiányában – sugároztak.

A d) pont kapcsán hangsúlyozni kell, hogy az Mttv. 203. § 33. pontjában található közszolgálati médiavagyon fogalmába tartozó alkotások köre tágabb, mint a kedvezményezett intézmény által ebből esetlegesen felhasználható árva művek és teljesítményeké. A közszolgálati médiaarchívumba tartozó művek az MTVA 2011. január 1-jei létrehozatalát megelőzően a közszolgálati médiaszolgáltató Zrt.-k rész-, illetve kizárólagos tulajdonában álltak. Ahogy a törvénymódosításhoz fűzött miniszteri indokolás is rámutat, e művek felhasználása érdekében lefolytatott jogosultkutatáshoz az MTVA – mint a közszolgálati médiavagyon tulajdonosi jogait kizárólagosan gyakorló szervezet – megkeresése elengedhetetlen. Ennek magyarázata az, hogy a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- és televízió-szervezetek saját gyűjteménnyel vagy archívummal már nem rendelkeznek, így Magyarországon jelenleg nincs olyan közszolgálati médiaszolgáltató rádió- és televízió-szervezet, amely kedvezményezettje lehetne az irányelv szerinti felhasználásnak.⁶¹⁷

Árva művek a közszolgálati médiavagyon⁶¹⁸ körébe tartozó azon filmalkotások, audiovizuális művek, vagy hangfelvételek lehetnek, amelyek a közszolgálati médiaszolgáltatók megbízásából azok kizárólagos felhasználása céljából készültek. Nem tartoznak az irányelv átültetésével bevezetésre kerülő rendelkezések hatálya alá azonban a közszolgálati médiaarchívumban található olyan művek és hangfelvételek, amelyek nem a közszolgálati médiaszol-

616 Szjt. 41/F. § (1) bekezdése, az Árva mű irányelv 6. cikkének (4) bekezdésével egyezően.

617 Az MTVA nem mint közszolgálati médiaszolgáltató rádió- és televízió-szervezet, hanem mint országos gyűjtőköri közgyűjtemény válhat az Szjt. 41/F. § (1) bekezdése szerinti szabad felhasználások kedvezményezettjévé.

618 Mttv. 203. § 33. pontja.

gáltatók megbízásából készültek, hanem amelyek felhasználási jogát az Mttv. hatályba lépése előtt e médiaszolgáltatók, míg az Mttv. hatályba lépését követően az MTVA felhasználási szerződéssel szerezte meg.

Azokat az árva műveket, amelyeket nem adtak ki és sugárzásukra sem került sor, azonban a jogosult, vagy jogutódjának egyetértésével 2014. október 29. előtt kerültek be a kedvezményezett intézmény gyűjteményébe, illetve archívumába, a kedvezményezett intézmény csak akkor használhatja fel, ha alapos okkal feltehető, hogy a jogosult az alkotása digitalizálása és online hozzáférhetővé tétele ellen nem tiltakozna.

A kedvezményezett intézmény köteles nyilvántartást vezetni az általa elvégzett jogosultkutatásról és az SZTNH-nak elektronikus úton bejelenteni a jogosultkutatás eredményét, a felhasználással kapcsolatos adatokat, az árva mű jogállásában bekövetkezett változást⁶¹⁹ és a vele való kapcsolatfelvételt lehetővé tevő adatokat.⁶²⁰

A kedvezményezett felhasználások megkezdésének feltétele, hogy az adott árva mű szerepeljen a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM) által vezetett nyilvánosan hozzáférhető egységes online nyilvántartásban. Ennek a kedvezményezett intézmény részéről szükséges előfeltétele, hogy az általános szabályok szerint lefolytatott jogosultkutatásról nyilvántartást vezessen és az előírt adatokat bejelentse az SZTNH-nak,⁶²¹ amely azokat továbbítja az OHIM részére.⁶²²

Az árvamű-jogállás tagállamokban történő kölcsönös elismerésének törvényi feltételei:

- az árva mű adatainak szereplése az OHIM által vezetett nyilvánosan hozzáférhető egységes online nyilvántartásban, továbbá
- a felhasználó közfeladatot ellátó intézmény gyűjteményében az árva mű ugyancsak megtalálható.⁶²³

Az ugyanakkor nem tisztázott, hogy ez a szabály hogyan viszonyul ahhoz a rendelkezéshez, hogy a jogosult bármikor megszüntetheti az árva mű jogállását, illetve ahhoz, hogy az árvamű-rendeletek nem érintik a közös jogkezelést. Az Szt. ugyanis nem tartalmaz utalást arra, hogy a közös jogkezelési szabályok ehhez képest elsőbbséget élveznek, így követhetlenné válhat a művek státusza, ami a jogkezelés hatékony működtetését is veszélyeztetheti.⁶²⁴

Az árva mű ismertté váló jogosultjának a mű árva jogállásának megszüntetése érdekében történő fellépése esetén a kedvezményezett intézmény az érintett árva mű felhasználását a

619 Ld. 41/A. § (8) bek.

620 Szt. 41/G. §-a, az Árva mű irányelv 3. cikkének (5)–(6) bekezdéseivel egyezően.

621 Az adatbejelentés díjmentes, továbbá nem minősül közigazgatási eljárásnak, és az SZTNH-nak nincs mérlegelési jogköre a bejelentések továbbítása kapcsán.

622 A kedvezményezett intézmények legkorábban 2014. október 29-én élhetnek az új szabályozás szerinti felhasználás lehetőségével, ugyanis az OHIM által vezetett nyilvánosan hozzáférhető egységes online nyilvántartás előreláthatólag ezen időpontra készül el, ekként a nyilvántartásba vétel (rögzítés) hiányában a felhasználás sem kezdhető meg.

623 Szt. 41/H. §-a, az Árva mű irányelv 4. cikkével egyezően.

624 További problémát vethet fel az, hogy a jogosult bármikor megszüntetheti az árva mű jogállását. Ebben a kontextusban a külföldön „bejegyzett” árva mű-státusz a magyar jogosult szempontjából olyan kötöttséget jelent a jogai gyakorlása szempontjából, ami sértheti az EU-s jognak is részét képező nemzetközi kötelezettségeket. Aggályos ez a rendelkezés abból a szempontból is, hogy ha egy teljesítményt az adott országban az irányelv átültetése nélkül tekintenek árvának, akkor Magyarországon olyan művek árva minőségét is el kell ismerni, amelyek vonatkozásában egyáltalán nem biztos, hogy érvényesülnek az uniós követelmények.

jogosult engedélye alapján folytathatja, aki a műve vagy teljesítménye további felhasználása fejében megfelelő díjazást⁶²⁵ követelhet.⁶²⁶

A díjazás mértékét az Árvaműr. 1. melléklete – ettől eltérést megengedően⁶²⁷ – határozza meg műfajtankénti bontásban.⁶²⁸ A díjazás összege a felhasználás minden megkezdett éve után az első év után járó díjazás összegének felével emelkedik. Ha a kedvezményezett intézmény a hozzáférhetővé tétel,⁶²⁹ illetve a hozzáférhetővé tétel, digitalizálás, indexelés, katalógizálás, megőrzés vagy helyreállítás céljából történő többszörözés közül csak az egyiket valósította meg, akkor az ilyen módon felhasznált mű vagy teljesítmény jogosultját megillető díjazás felének megfelelő összeg illeti meg. Ha a felhasznált műnek vagy teljesítménynek több jogosultja van, a díjazás a jogosultakat együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg. E díjak nem érintik a jogosultaknak a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezelésében érvényesített díjait és díjigényeit.

A kedvezményezett intézmény a felhasználásokkal összefüggésben elért bevételeit kizárólag az Szjt. által megengedett felhasználások megvalósításával felmerülő költségei fedezésére fordíthatja.⁶³⁰

Végül meg kell említeni, hogy a jogalkotó elmulasztott átmeneti rendelkezéseket alkotni az olyan SZTHN által a korábbi szabályozás szerint kiadott engedélyek jogi sorsáról, amelyeknek jogosultjai egyébként a kedvezményezett intézmények körébe tartoznak és az Szjt. módosítás hatálybalépését követően a szabad felhasználásra is jogosultak.

9.4. Az árva műves szabályozás gyakorlata és perspektívája a médiaszolgáltatásban

Jelen tanulmány lezárásakor még messze nem tudható, nem látható az új szabályok bevezetésének hatása akár a szerzői jogi környezetre, akár a kedvezményezett intézmények archívumai „elfekvő” állományának digitalizálására és interneten történő hozzáférhetővé tételére. A

625 A „megfelelő díjazás” ugyanakkor az Szjt.-ben már korábban bevezetett fogalom, amelyet a 16. § (5) bekezdése akként határoz meg, hogy az a kizárólagos engedélyezési jog nélküli díjigény tartalma. Ezek a jogok mind kötelező közös jogkezelésben érvényesíthetők (hiszen egyedi gyakorlásuk az engedélyezési elem nélkül nem lehetséges), emiatt itt kiegészítő rendelkezések bevezetésére lett volna szükség.

626 Szjt. 41/I. §-a, az Árva mű irányelv 5. cikkével egyezően.

627 Ha a jogosult a felhasználás egyedi körülményeire tekintettel az Árvaműr.-ben meghatározott díj mértékét vitatja és a felek között nem jön létre megegyezés, akkor igényét a kedvezményezett intézménnyel szemben bírósági úton érvényesítheti.

628 Árvaműr. 1. melléklete:

„a) szép- és szakirodalmi művek esetében szerzői ívenként 3000 Ft;

b) verses művek esetében soronként 10 Ft;

c) gyűjteményes műnek minősülő irodalmi művek szerkesztője számára szerzői ívenként 600 Ft;

d) filmalkotások és más audiovizuális művek esetében műpercenként 100 Ft;

e) hangfelvételek esetében műpercenként 100 Ft;

f) a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezet által 2002. december 31-ig előállított és az archívumában található hangfelvételek, filmalkotások és más audiovizuális művek esetében műpercenként 100 Ft;

g) az Szjt. 41/F. § (4) alapján benne foglalt vagy más irodalmi mű szerves részét képező műként felhasznált vizuális művek esetén alkotásonként 200 Ft.”

629 Ez az Szjt. 26. §-ának (8) bekezdése szerinti hozzáférhetővé tételt jelenti.

630 Szjt. 41/J. §-a, az Árva mű irányelv 6. cikkének (2) bekezdésével egyezően.

jogalkotói cél egyértelműen az volt, hogy jogszerű módon elérhetővé váljon az audiovizuális kulturális örökség a lehető legszélesebb nyilvánosság számára. Nagy kérdés az is, hogy az intézmények, jelesül az MTVA illetékesei vállalni fogják-e az előzetes kutatásra szánt időt, a befektetett munkát és az esetleges anyagi kockázatot?

Az ún. „első típusú” áramű-felhasználási rendszer hazai gyakorlatának tapasztalatai mindazonáltal nem sok jóval kecsegtetnek. Az SZTNH publikus nyilvántartásából az alábbi releváns adatokat érdemes kiemelni:⁶³¹

évszám	engedélyek száma összesen	zeneművek	prózai művek (pl. kabaré)	irodalmi művek	audiovizuális művek
2010	15	8	8	1	1
2011	1			1	
2012	33			33	
2013	17			17	
2014	6			6	

A fentiekből is látható, hogy a hagyományos („első típusú”) áramű-felhasználási rendszerben főként zeneművekre és irodalmi művekre kértek és kaptak engedélyt nem jelentős számban. Ezt a képet tovább színezi, hogy a 2010-es, illetve a 2012–2013-as engedélyek lényegében egy-egy kérelmezőhöz kapcsolódnak.⁶³² Ezek az adatok nem kifejezetten az árva mű rezsim népszerűségét és sikerességét támasztják alá. Csak remélni lehet, hogy a jogszabályokban nevesített nemzetközi és hazai adatbázisokkal való kapcsolatok intézményesülését követően fellendül a kedvezményezett intézményeket helyzetbe hozó szabad felhasználás és ezen intézményeknél rutinná válik az előírt jogosultságkutatás (és ennek nyilvántartása), valamint az ilyen művek bejelentése.

631 http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/arva/ARVA-muvek-nyilvantartas_teljes.pdf

632 Neumann Kft., Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.

10. fejezet

A Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) helye a közszolgálati médiaszolgáltatásban; a NAVA speciális szerzői jogi szabályai

A Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) sajátos szerepet tölt be a közszolgálati média-rendszerben, amit az is jelez, hogy státuszát, szerepét, feladatait és működését elsődlegesen nem a médiaszabályozás (Smtv., Mttv.) keretei között, hanem külön jogszabályban találjuk meg. Ettől függetlenül a NAVA több szálon kötődik, kapcsolódik a közmédiához: audiovizuális kötelespéldányként gyűjti, archiválja a magyar és magyar vonatkozású műsorszámokat, működtetése az NMHH, illetve az MTVA keretei között történik, továbbá működtetése felett a Médiatanács gyakorol törvényességi és szakmai felügyeletet.

A NAVA alapvető jogforrása a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2014. évi CXXXVII. törvény (a továbbiakban: NAVA-törvény), emellett azonban figyelemmel kell lenni mind az Szjt.-re, mind az Mttv.-re, különös tekintettel arra, hogy a NAVA-törvény is több helyen tartalmaz konkrét utalást, rámutatást ezekre a jogszabályokra.

A NAVA vonatkozásában megkerülhetetlenek bizonyos nemzetközi normák, így az Európai Tanács Audiovizuális örökség védelméről szóló, 2001. szeptember 19-én elfogadott Egyezménye (Egyezmény) és az Európai Parlament és a Tanács az információs társadalomban érvényesülő szerzői és kapcsolódó jogok egyes kérdésekben történő összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelve (INFOSOC irányelv). Köztudomású, hogy az Szjt. 2003. évi, az INFOSOC irányelv átültetését célzó jogharmonizációs módosítása során a NAVA tevékenységéből és speciális szerzői jogi „igényeiből” fakadó törvénymódosítási szükségleteket is figyelembe vették.

Az INFOSOC irányelv e tárgykörbe tartozó célját a Preambulum (14) bekezdése fogalmazza meg, amikor kimondja: „Ennek az irányelvnek az is célja, hogy ösztönözze a tanulást és a kultúrát a művek és más teljesítmények védelme által; ezzel párhuzamosan rendelkezni kell az oktatás és nevelés terén a közérdeket szolgáló kivételekről és korlátozásokról.” E célok megvalósítása érdekében az INFOSOC irányelv egyes felhasználási módok tekintetében meghatározza a jogok alóli, a tagállamok által bevezethető kivételeket és korlátozásokat. Az irányelv által megengedett szabad felhasználási módok közül a művek (műsorok) belső intézményi célra való többszörözését, illetve korlátozott nyilvánossághoz való közvetítését kell kiemelni, mivel a NAVA tevékenysége szempontjából ezeknek van kiemelkedő jelentősége.⁶³³

A NAVA tehát alapfeladatai és felügyelete–működtetése révén a közmédiarendszerhez kapcsolódik, míg közgyűjteményi és speciális audiovizuális archívumi feladatai révén a szerzői jogi intézményrendszerhez kötődik. Mindezek okán indokolt e tanulmány külön fejezetében elemezni a NAVA-ra, tágabb értelemben a művek digitalizálására vonatkozó szerzői jogi szabályokat. Az elemzés fontos lehet abból a szempontból is, hogy a NAVA az esetleges

633 Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2014. évi CXXXVII. törvény miniszteri indokolása.

szervezeti, MTVA-beli integráció ellenére nem vált, nem válik részévé a közszolgálati médiavagyonnak, következésképpen esetleges felhasználására sem az Mttv. 100. §-ában foglalt szabályokat kell alkalmazni.

10.1. A NAVA fogalma⁶³⁴ és jogforrási háttere

A NAVA – teljes nevén Nemzeti Audiovizuális Archívum – a magyar nemzeti műsor-szolgáltatói kötelezpéldány-archívum, amely jellegénél fogva audiovizuális tartalmakat gyűjt. A NAVA olyan az elektronikus műsorok számára, mint az Országos Széchényi Könyvtár a nyomtatott kiadványok vagy a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) a magyar filmek számára. Gyűjtőkörébe a következő csatornák magyar gyártású, illetve magyar vonatkozású (hungaricum) műsorai tartoznak: M1, M2, Duna TV, Duna World, RTL Klub, TV2, Kossuth rádió, Petőfi rádió, Bartók rádió. A NAVA ezenkívül befogad egyéb audiovizuális tartalmú archívumokat feldolgozási vagy tárolási célból, ezzel is segítve az audiovizuális tartalmak mint a kulturális örökség részeinek megőrzését.

A NAVA 2006. január 1-jén kezdte meg munkáját; 2005 novembere és 2011 augusztusa között a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Nonprofit Kft. üzemeltette a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma alapításában. A 2010-től Neumann Nonprofit Kft.-re átkeresztelt cég sokszor gazdát cserélt; huzamosabb ideig felügyelte az informatikáért felelős miniszter, az Mttv. hatálybalépéséig pedig az MNV Zrt. portfólióját gazdagította a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium égisze alatt. A NAVA kezelésének, fenntartásának és működtetésének feladatát 2011. március 31. után az NMHH látja el az MTVA keretei között működő MTVA Digitalizációs Műhely Kft.-n keresztül.

A NAVA különlegessége, hogy gyűjteményéhez online hozzáférést biztosít a NAVA törvény szabta kereteken belül, archívumának adatbázisa szabadon kereshető, a benne található műsorok teljes terjedelmükben pedig az úgynevezett NAVA pontokon (amelyek a könyvtárakban, iskolákban, művelődési házakban stb. elérhető terminálokat jelent) tekinthetők meg. Az oktatási intézményekben található NAVA pontok az adott intézmény diákjai, tanárai, hallgatói és kutatói számára állnak rendelkezésre, a nyilvános könyvtárak, múzeumok NAVA pontjai pedig bárki számára szabad hozzáférést jelentenek az archívum gyűjteményeihez. A NAVA szolgáltatásainak igénybevétele ingyenes.

Az audiovizuális műsorszámok archiválására és nyilvánossághoz közvetítésére vonatkozó magyar jogi szabályozás két pilléren nyugszik: az egyik a NAVA törvény és annak végrehajtási rendeletei,⁶³⁵ a másik pillér a szerzői jogi szabályozás (amely mára e tárgykörben lényegében teljes körűnek tekinthető).⁶³⁶

634 <http://nava.hu/mi-a-nava/>

635 Ezek az audiovizuális kötelezpéldányok szolgáltatásának részletes szabályairól szóló 15/2005. (XI. 29.) IHM–NKÖM együttes rendelet és az audiovizuális műsorszámok felújításának, valamint szolgáltatásának műszaki, minőségi és egyéb követelményeit meghatározó 52/2007. (V. 17.) GKM–OKM együttes rendelet. Tekintettel arra, hogy ezek nem érintenek szerzői jogi kérdéseket, elemzésüktől eltekintünk.

636 Sztj. 35. § (4), (7) bek., 38. § (5) bek.; 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet.

10.2. A NAVA-törvény

A NAVA-törvény megszületését egyfelől a magyar és magyar vonatkozású rádiós és televíziós műsorszámok (az ún. audiovizuális kötelezpéldányok) gyűjtésének, nyilvántartásának, megőrzésének és a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételének igénye, másfelől az Audiovizuális örökség védelméről szóló európai egyezmény elfogadása⁶³⁷ motiválta. A NAVA törvény összefoglalja a NAVA – mint közgyűjtemény – alapvető feladatait. A NAVA feladatai között a gyűjtés és megőrzés mellett jelentős súllyal szerepel a nyilvánosságra hozatal is, amely ugyancsak egységes rendszert és szabályozást igényel. A műsorszámok országos nyilvántartása vezetésének feladata nemcsak a NAVA által őrzött műsorszámok, hanem – együttműködés alapján – a más archívumokban tárolt műsorszámok adataira is kiterjed.

A törvényi szabályozás hatálya az Mttv. szerinti magyar műsorszámokra⁶³⁸ és magyar vonatkozású műsorszámokra⁶³⁹ terjed ki. A fogalom tehát magában foglal minden olyan műsorszámot, amely hazánk történelme, kultúrája vagy a magyar társadalom bemutatása szempontjából a jövőben kortörténeti dokumentumként szolgálhat. A NAVA-törvény hatálya nem terjed ki azon alkotásokra, amelyek a mozgóképről szóló 2004. évi II. törvény alapján esnek archiválási kötelezettség alá, azaz a nemzeti filmvagyonra, amelyet a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) gyűjt és archivál.

A NAVA törvény meghatározza azokat az alapszolgáltatásokat, amelyeknek biztosítása a NAVA feladata és kötelessége, és amelyeket a széles nyilvánosság is igénybe vehet:⁶⁴⁰

- az általa nyilvántartásba vett műsorszámok azonosító adatairól történő folyamatos, mindenki számára hozzáférhető tájékoztatás;
- az általa archivált műsorszámoknak az Sztj. 38. §-ának (5) bekezdésében említett célból, a 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendeletben meghatározottak szerinti hozzáférhetővé tétele;
- a médiaszolgáltatók adataira is kiterjedő módon országos nyilvántartás vezetése az egyes műsorszámok azonosító adatairól;

637 Az Audiovizuális örökség védelméről szóló európai egyezmény aláírásáról szóló 2074/2003. (IV. 9.) Korm. határozat 1. pontja szerint a Kormány egyetért az Audiovizuális örökség védelméről szóló európai egyezmény aláírásával; a 4. pontja felhívja a nemzeti kulturális örökség miniszterét, hogy az egyezmény aláírását követően nyújtson be kormány-előterjesztést az egyezménynek az Országgyűlés által történő megerősítése érdekében.

638 Mttv. 2013. § 37. pontja szerint magyar mű:

„a) azon mű, amely eredetileg teljes egészében magyar nyelven készült,

b) azon mű, amely eredetileg több nyelven készült, de időtartamát tekintve eredeti magyar nyelvű része hosszabb, mint bármelyik másik nyelven készült része,

c) azon mű, amely eredetileg valamely, Magyarország által elismert nemzetiség nyelvén készült, ha tárgya az adott nemzetiség magyarországi életével, kultúrájával van összefüggésben,

d) az olyan zenei műsorszám, amely magyar nyelven kerül előadásra, vagy amely Magyarország által elismert valamely nemzetiség nyelvén kerül előadásra, ha az adott nemzetiség Magyarországhoz kapcsolódó kultúrájával van összefüggésben,

e) az olyan instrumentális zenei műsorszám, amely a magyar kultúra vagy Magyarország által elismert valamely nemzetiség Magyarországhoz kapcsolódó kultúrájának részét képezi.”

639 Magyar vonatkozásúak pl. azok a – nem magyar műsorszolgáltató által előállított – műsorszámok, amelyek alapjául a magyar művészet, irodalom, tudomány eredményei szolgálnak; magyar vonatkozású lehet a műsorszám akkor is, ha Magyarországon vagy Magyarországról készítették, de ilyen pl. egy magyar részvétellel zajló sportesemény közvetítése is.

640 NAVA-törvény 5–7. §.

- az audiovizuális kötelesspéldányok gyűjtése és archiválása;
- a rendelkezésére bocsátott, kötelesspéldány-szolgáltatási kötelezettség alá nem tartozó műsorszámok gyűjtése és egyedi döntés alapján archiválása;
- az általa archivált műsorszámok rendszeres és folyamatos felújítása.

A NAVA tehát országos nyilvántartást vezet mindazokról a műsorszámokról, amelyeket – akár a kötelesspéldány-szolgáltatás keretében, akár önkéntesen – a rendelkezésére bocsátottak, valamint a más archívumok által gyűjtött és őrzött műsorszámokról, ha azok azonosító adatait az archívum együttműködés keretében átadta.

A NAVA elsődleges feladata és kötelezettsége tehát az audiovizuális kötelesspéldányok gyűjtése, archiválási célú megőrzése és feldolgozása. A NAVA ezen felül befogadja és egyedi döntés alapján archiválja a kötelesspéldány-szolgáltatás alá nem tartozó, tehát önkéntesen rendelkezésre bocsátott audiovizuális dokumentumokat. Ennek célja, hogy gondoskodjon a kötelesspéldány szolgáltatás körén kívül eső, elsősorban a törvény hatályba lépése előtt készült, és különféle hordozókon található jelentős kulturális értéket képviselő műsorszámok tervszerű megőrzéséről.

A Sztj. 35. § (7) bekezdése szerint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők azok a – szabad felhasználásnak minősülő – efemer rögzítések (a rádió- vagy televízió-szervezetek által saját műsoraikról készített ideiglenes rögzítések), amelyeket külön törvény rendkívüli dokumentációs értékű rögzítésnek minősít. A NAVA-törvény kivétel nélkül ilyennek minősíti a NAVA által archiválási céllal rögzített műsorszámokat.

A NAVA feladatai közé tartozik az audiovizuális archiválás általános szabályainak, minőségi előírásainak kidolgozása, az audiovizuális archiválás technológiáinak kutatása, és – az érintettekkel történő megállapodás keretében – közhasznú és piaci szolgáltatások nyújtása, valamint a külföldi archívumokkal való együttműködés kezdeményezése. Az audiovizuális örökség hatékony védelme kizárólag az ebben érintett archívumok szoros együttműködésével valósulhat meg. Ennek célja, hogy a különféle audiovizuális archívumok összehangolt módon, egységes elvek alapján és rendszer szerint végezzék az audiovizuális kulturális örökség megőrzését. A NAVA nemcsak részese az együttműködést megalapozó megállapodásoknak, hanem az audiovizuális kulturális örökség megóvásáért elsősorban felelős központi archívumként aktív kezdeményező szerepet is vállal.

A NAVA-törvény különbséget tesz az audiovizuális dokumentumok kötelező és önkéntes rendelkezésre bocsátása között. Az előbbiek szolgáltatása az audiovizuális kötelesspéldányok útján történik. Az audiovizuális kötelesspéldányt a NAVA közvetlenül a műsorszórásból rögzíti. Ha ez technikai akadályok miatt vagy egyéb okból nem lehetséges, a műsorszámot a műsorszolgáltató a NAVA felszólítására legkésőbb 60 napon belül külön hordozón köteles rendelkezésre bocsátani. Audiovizuális kötelesspéldány-szolgáltatásra kötelezettek a közszolgálati médiaszolgáltatók és az országos földfelszíni terjesztésű televíziós médiaszolgáltatók (MTM-SBS Televízió Zrt. és a Magyar RTL Televízió Zrt.). E médiaszolgáltatók műsorfolyamának valamennyi, a törvény hatálya alá tartozó műsorszáma audiovizuális kötelesspéldánynak minősül.

Az audiovizuális dokumentum kötelesspéldányának szolgáltatása úgy is megvalósulhat, hogy a NAVA maga rögzíti a műsorszolgáltató által előállított jeleket. Ez megfelel annak az elvárásnak, hogy a kötelesspéldány szolgáltatás ne járjon többletkiadással a médiaszolgáltatók számára. A NAVA-törvény a kötelesspéldányok gyűjtésének ezt a módját teszi alapesetté.

Lehetővé kellett tenni azt is, hogy a közvetlen rögzítésben esetlegesen beálló technikai problémák esetén is biztosított legyen a NAVA rendeltetésszerű működése, ezért ez esetben a NAVA felszólítására a médiaszolgáltatónak külön hordozón kell az adott műsorszámot rendelkezésre bocsátania, mégpedig azon határidőn belül, amelyet az Szjt. számára a műsorszám időleges (efemer) rögzítésére enged. Vannak olyan, pótolhatatlan vagy kivételes, adott esetben felbecsülhetetlen értéket képviselő műsorszámok, amelyek ugyan nem tartoznak a kötelespéldány-szolgáltatási kötelezettség körébe, azonban megőrzésük alapvető érdek. Ez esetben a NAVA élhet azon jogával, hogy a műsorszámot tartalmazó hordozó birtokosát – legyen az az azt előállító műsorszolgáltató vagy egy másik audiovizuális archívum – felszólítsa, hogy a műsorszámot archiválási céllal bocsássa rendelkezésre.

A NAVA-törvényben részletezett együttműködés célja, hogy a médiaszolgáltatók és különféle audiovizuális archívumok összehangolt módon, egységes elvek alapján és rendszer szerint végezzék az audiovizuális kulturális örökség részét képező műsorszámok rendelkezésre bocsátását és megőrzését. Ennek az együttműködésnek részesei lehetnek egyrészt a műsorszámaikat kötelezően vagy önkéntesen a NAVA rendelkezésére bocsátó médiaszolgáltatók, illetve azok az archívumok, amelyek rádiós és televíziós műsorszámokat őriznek. Az együttműködés kezdeményezésében és összehangolásában a törvény kiemelt szerepet szán a NAVÁ-nak: lehetőséget biztosít arra, hogy egyedi szerződésekkel a NAVA olyan felhasználási jogokat is megszerezhesen az általa őrzött audiovizuális dokumentumokkal kapcsolatban, amelyek meghaladják az Szjt.-ben meghatározott szabad felhasználási esetköröket. Ennek révén a NAVA részt vesz az audiovizuális dokumentumok hasznosításában.

A NAVA-törvény felhatalmazást ad az NMHH elnökének, hogy rendeletben határozza meg a törvény hatálya alá tartozó műsorszámok közül az audiovizuális kötelespéldányok körét, valamint az audiovizuális kötelespéldányok szolgáltatásának részletes szabályait, továbbá a NAVA feladatellátásával és működtetésével kapcsolatos egyéb szabályokat. Ezek a rendeletek azonban még nem kerültek kiadásra, ugyanakkor várhatóan nem is érintenek szerzői jogi kérdéseket.

10.3. A NAVA szerzői jogi szabályrendszere

A NAVA szerzői jogi jogszabályi hátterét speciális audiovizuális archívumi státuszából és feladataiból kiindulva határozhatjuk meg. Mivel a NAVA feladatait a NAVA-törvény az MTVA Archívumának Mttv.-ben foglalt szabályaitól eltérően határozza meg, ezért a NAVA esetében nem a közszolgálati médiaszolgáltatókra vonatkozó médiajogi és szerzői jogi szabályok alkalmazandók. Ahogy a bevezetőben is említettük, az Mttv. „érintettsége” a NAVA felügyelete (NMHH Médiatanácsa) és működtetése (MTVA), valamint a gyűjtött, archivált és hozzáférhetővé tett médiatartalmak jellege miatt vetődik fel, más összefüggésben nem, hiszen a NAVA nem médiaszolgáltató, hanem egy közgyűjteménynek minősülő archívum. Igaz ugyan, hogy az MTVA közszolgálati médiaarchívuma is közgyűjtemény, viszont alapvetően más (rendeltetésénél fogva jóval szélesebb körű) vagyoni jogokkal és felhasználási lehetőségekkel rendelkezik, mint a NAVA.

A két archívumra vonatkozó jogi szabályozás összehasonlítását az is bonyolítja, hogy a NAVA gyűjteménye jogi értelemben összetettebb szerkezetű mint az MTVA Archívuma, és éppen a különbségek, eltérések miatt kell a NAVA szerzői jogi szabályrendszerét külön

fejezetben tárgyalni. Míg az MTVA Archívumának elsődleges feladata a közszolgálati médiaszolgáltatás, illetve a közszolgálati médiavagyon hasznosítása, addig a NAVA feladata a NAVA törvényben meghatározott műsorszámok kötelezpéldánykénti gyűjtése és a NAVA pontokon (döntően oktatási és muzeális intézmények) keresztül történő hozzáférhetővé tétele. Ezen alapfeladat-ellátás mellett a NAVA saját jogon megszerez, megőriz és az úgynevezett „Különgyűjteményekben” hozzáférhetővé tesz további audiovizuális tartalmakat is. Ezeknek a műveknek a hasznosítása, felhasználása az MTVA Archívumára vonatkozó, a 7. fejezetben részletezett médiajogi és szerzői jogi szabályok szerint történik, így ezekre itt külön nem térünk ki. Fontos kiemelni azt is, hogy a saját jogon megszerzett művek nem csak a NAVA pontokon, hanem a teljesen publikus honlapon (*www.nava.hu*) keresztül is elérhetők.⁶⁴¹

Ebben a fejezetben tehát kizárólag a NAVA alaptevékenységének szerzői jogi vetületeit vizsgáljuk, amely azonban több ponton mégis kapcsolódik az MTVA Archívumához és ennek szabályrendszeréhez. Ez az alaptevékenység nem más, mint a NAVA törvényben meghatározott magyar és magyar vonatkozású műsorszámok (audiovizuális tartalmak) kötelezpéldánykénti gyűjtése, feldolgozása és a NAVA pontokon keresztül történő hozzáférhetővé tétele. Az audiovizuális kötelezpéldányok gyűjtése – a törvény erejénél fogva – elsődlegesen a jelek műsorszórásból történő közvetlen rögzítésével történik, vagyis nem keletkezik polgári jogi jogviszony, nem jön létre felhasználási szerződés a NAVA és a kötelezett között. Mindebből az következik, hogy a NAVA alapesetben nem szerez semmilyen felhasználási jogot a rögzített műveken. A médiatartalmak hozzáférhetővé tétele nem magánjogi alapokon nyugszik, hanem közjogi alapokon: az INFOSOC irányelv által megengedett szabad felhasználási mód (a művek belső intézményi célra való többszörözése, illetve korlátozott nyilvánosságához való közvetítése) teremtette meg a jogi lehetőségét ennek a közcélú, közérdekű információkhoz való hozzájutást biztosító szolgáltatásnak. Mivel a NAVA pontok működését szerzői jogi értelemben három – meglehetősen szigorú korlátok közé szorított – szabad felhasználási esetkör szolgálja, elsőként ezekről kell szólni.

A műsorszámok NAVA általi rögzítésének „tűrésén” túl, az érintett médiaszolgáltatók másikk kötelezettsége az is, hogy a művek azonosító adatait a műsorszám nyilvánosságához közvetítését követő három napon belül a NAVA rendelkezésére bocsátja. Változatlan formában történő ismételt nyilvánosságához közvetítés esetén csak az azonosító adatokban bekövetkezett változásokat kell a kötelezpéldány archívummal közölni.⁶⁴² Ezekből az azonosító adatokból a NAVA adatbázist állít össze, amelynek a szerzői és egyéb jogaival már a NAVA, pontosabban a NAVA tulajdonosi jogait gyakorló szervezet rendelkezik. Röviden foglalkoznunk kell ennek az adatbázisnak a jogi státuszával és szerzői jogi szabályaival.

Végül, tisztázásra szorul a NAVA – mint archívum és mint közgyűjtemény – viszonya az MTVA Archívumához, tekintettel arra, hogy a NAVA-törvény sajátos „átjárást” teremt a két archívum között.⁶⁴³

641 A NAVA archívumaiból alkalmanként – kérésre vagy eseményhez kapcsolódóan – tematikus válogatásokat is készít, azonban ez a szolgáltatása sem része az alaptevékenységének, így ennek (szerzői) jogi összefüggéseit sem elemezzük jelen tanulmányban.

642 NAVA-törvény 10. § (3) bek.

643 NAVA-törvény 4/A. § (2)–(3) bek.

10.3.1. A NAVA szabadságának határkövei

A NAVA privilegizált működését elsődlegesen három szabad felhasználási esetkör teszi lehetővé: az intézményi célú másolatkészítés, a művek ideiglenes rögzítése, végül legfőképpen a művek szabad megjelenítése meghatározott intézményekben. Ezekkel részletesen a médiaszolgáltatást érintő szabad felhasználásokat bemutató 3. fejezetben foglalkoztunk, ezért ehelyütt kizárólag a NAVA sajátos archívumi tevékenysége szemszögéből vesszük górcső alá az intézmények mozgásterét tágító lehetőségeket.

A. Az intézményi célú szabad másolatkészítés

Az intézményi célú szabad másolatkészítés Szjt.-beli szabálya szerint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

- tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,
- a művek szabad megjelenítésének céljára készül [38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás],
- külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.

Elsőként itt azt kell kiemelni, hogy ez a felhasználási cselekmény még nem a nyilvánosság-hoz közvetítést célozza, hanem egy azt megelőző munkafázist: az archívumba bekerült művekről, műsorokról történő szabad többszörözést. E többszörözés ugyanakkor kizárólag az archiválási feladatellátást, vagy a művek speciális megjelenítését (nyilvánossághoz közvetítését) szolgálhatja a NAVA esetében. További törvényi lehetőség a szabad másolatkészítésre, ha ezt külön törvény megengedi. Álláspontunk szerint ilyen külön törvénynek minősülhet a NAVA-törvény, amely azonban nem ír elő az audiovizuális kötelezpéldányok gyűjtésén, archiválásán és az Szjt.-ben meghatározott módon a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételén kívül egyéb, szerzői jogilag releváns felhasználási cselekményt.

Az Szjt. vonatkozó keretszabályai az intézményi (archiválási) célú másolatkészítés tekintetében számos kérdést vetettek fel a NAVA üzemeltetői részéről. Ezeknek a kérdéseknek a tisztázása az SZJSZT-re várt. A Testület helyzetét az is nehezítette, hogy a szakvélemény készítésének időpontjában még nem került elfogadásra a NAVA-törvény, annak közigazgatási egyeztetés alatt lévő tervezete képezte a szakvélemény alapját.⁶⁴⁴ (A kérdések másik része a médiaszolgáltatók által átadott adatokból szerkesztett adatbázis előállítói jogaira vonatkozott; ezeket a 10.3.2. pontban ismertetjük.)

Jogalkalmazói oldalról teljesen érthető kérdésként merült fel a rendkívüli dokumentációs értékű műsorszám fogalmának meghatározása tekintettel az Szjt. 35. § (7) bekezdésében foglalt szűkítő előírásra, mely szerint az ideiglenes rögzítés során csak a rendkívüli dokumentációs értékkel bíró művek őrizhetők meg korlátlan ideig kép-, illetve hangarchívumban. A NAVA-törvénytervezet ezt eredetileg úgy próbálta rendezni, hogy tartalmazott egy külön definíciót az audiovizuális kulturális örökségre, ezek lettek volna rendkívüli dokumentációs értékűek, szemben a tágabb értelmű audiovizuális műsorszámokkal. Ha így marad a törvényszöveg, akkor létrejön egy olyan halmaz, amelyre nem lett volna alkalmazható az Szjt. 35.

644 SZJSZT-08/04. számú szakvélemény az audiovizuális kulturális örökség védelméről szóló törvény egyes kérdései tárgyában.

§ (7) bekezdése, ezáltal kiüresedett volna a NAVA-törvény tárgyi hatálya. A jogalkotó frapársan nem a rendkívüli dokumentációs érték reménytelennek tűnő definiálásával oldotta fel ezt a problémát, hanem úgy, hogy de jure valamennyi, a NAVA által archiválási céllal rögzített műsorszámot – mérlegelés és minősítés nélkül – rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítésnek minősített.⁶⁴⁵

További kérdés volt az, hogy az Szjt. 35. § (4) bekezdésében biztosított belső intézményi célra történő másolatkészítésbe (mint szabad felhasználási esetkörbe) belefér-e az, hogy az archivátor (dokumentátor) egy erre a célra rögzített műpéldányt otthon a lakásán (távmunka keretében) dolgozza fel?

A Testület válaszában rámutatott arra, hogy az Szjt. 35. § (4) bekezdésében foglalt szabad felhasználási eset szempontjából önmagában mindegy, hogy a másolatkészítés, illetve a másolt műpéldány (kópia) felhasználása az intézmény irodahelyiségein belül, vagy azon kívül történik. A szabad felhasználásként történő minősítéshez az szükséges, hogy az adott felhasználási cselekmény ne ütközzön az általános szabályokba, azaz ne legyen sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul ne károsítsa a szerzői jogosult jogos érdekeit, továbbá megfeleljen a 35. § (4) bekezdésében előírt speciális feltételeknek. A NAVA adat-rögzítése és -feldolgozása a Testület álláspontja szerint az Szjt. 35. § (4) bekezdés a) pontja szerinti tudományos kutatási esetkörbe tartozik. Amennyiben ugyanis a szakemberek által végzett feldolgozás alapvetően szükséges az archívumban elhelyezett audiovizuális anyagok tudományos értékeléséhez, megfelelő módon történő kutathatóságának lehetővé tételéhez, úgy a másolatkészítés a tudományos kutatás érdekében szükséges. Ebből a szempontból pedig önmagában mindegy, hogy az intézmény helyiségein belül vagy azon kívül valósulnak-e meg a feldolgozás egyes fázisai. Indokolt ugyanakkor a megfelelő biztonsági intézkedések megtétele a másolatkészítés, illetve a másolt kópiák felhasználása szempontjából. Ez biztosíthatja, hogy a felhasználás, azaz a másolatkészítés – a szerzői jogok védelme szempontjából fontos – általános szabályoknak mindenképpen megfeleljen. A szakvélemény arra is felhívta a figyelmet, hogy belső szabályzatban kellene rendelkezni egy szigorú nyilvántartási rendszer létrehozásáról is, amely követhetővé teszi a másolatkészítés fázisait. Mindezt a NAVA az első intézkedései között valósította meg.

Végül ebben a kérdéskörben merült fel annak tisztázása, hogy az Szjt. és a NAVA-törvény felülírja-e azt a szerződéses kikötést, ha a műsorszolgáltató és a filmelőállító között megkötött sugárzási szerződés kizárja az archiválási célú másolatkészítést?

A Testület egyértelművé tette, hogy amennyiben NAVA-törvény a televízió-műsorokról készült efemer rögzítések [Szjt. 35. § (7) bekezdés] őrzésére közgyűjteményként kijelöli az illetékes audiovizuális archívumokat, illetve magát a NAVÁ-t, és a műsorszámokról készült másolatok kötelespéldánykénti szolgáltatását előírja,⁶⁴⁶ úgy az e jogszabályi rendelkezéssel ellentétes, abba ütköző valamennyi szerződéses kikötés érvénytelen, semmis. A szakvélemény rámutatott arra is, hogy az Szjt. 35. § (7) bekezdésében foglalt szabály, mely megfelel az INFOSOC irányelv 5. Cikk (2) d) pontjában foglalt európai uniós normának, szabad fel-

645 A NAVA-törvényben eredetileg szerepelt egy Audiovizuális Örökség Tanácsadó Testület, mint az audiovizuális kulturális örökség megóvásával kapcsolatos feladatok ellátásában a NAVÁ-t segítő kezdeményező, javaslattevő, véleményező szerv. A Testület feladata lett volna a javaslattétel a kiemelkedő jelentőségűnek vagy pótolhatatlannak minősülő műsorszámok körére, de erre nem került sor. 2011-ig bezárólag a Testület tagjait a felelős miniszter nem bízta meg, végül 2012-től a törvényből törlésre került a rá vonatkozó fejezet.

646 A NAVA-törvény 10–11. §-aiban ez megtörtént.

használásként minősíti az efemer rögzítések közgyűjteményi célú archiválását, ennél fogva a médiaszolgáltatóknak külön szerzői jogosultti engedély beszerzésére amúgy sincs szükségük ahhoz, hogy az efemer rögzítéseiket a közgyűjteménynek átadják.

A megfelelőbb szabályozás érdekében a Testület javasolta beépíteni a NAVA-törvénybe annak egyértelműsítését, hogy a NAVA, illetve az egyes audiovizuális archívumok közgyűjteménynek minősülnek.⁶⁴⁷

B. A művek ideiglenes („efemer”) rögzítése

Az Szjt. uniós csatlakozásunktól bevezetett új szabad felhasználási eset a médiaszolgáltatóknak kedvez annak lehetővé tételével, hogy saját műsoruknak a sugárzásához jogszerűen felhasználható műről a saját eszközeivel ideiglenes másolatot készítsenek. E szabály ott és úgy kapcsolódik a NAVÁ-hoz, hogy a – külön törvényben meghatározott – rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítések közgyűjteménynek minősülő kép, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők. Mivel a NAVA-törvény 7. §-ának (4) bekezdése szerint a NAVA által archiválási céllal rögzített műsorszám az Szjt. 35. §-ának (7) bekezdése szempontjából rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítésnek minősül, így törvényileg elismert valamennyi, az audiovizuális kötelespéldány körébe tartozó mű(sor) időkorlát nélküli archiválásának lehetősége.

C. A művek szabad megjelenítése

A művek meghatározott intézményekben, szigorú feltételek mellett történő szabad megjelenítését ugyancsak az Szjt. EU-csatlakozástól hatályos módosítása vezette be, megágyazva ezzel a NAVA pontok szerzői jogilag szabályos működtetésének. E szabad felhasználás esetében a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módját és feltételeit a 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet határozza meg (Szjt.vhr.). Az Szjt.vhr. központi eleme annak kimondása, hogy e szabad felhasználással való visszaélés elkerülése érdekében a kedvezményezett intézmény köteles olyan műszaki intézkedés alkalmazására, amely megakadályozza a gyűjteménye hozzáférhetővé tett elemeinek

- módosítását (felülírását);
- engedély nélküli többszörözését (bármely hordozón való rögzítését, letöltését, nyomtatását vagy egyéb módon történő sokszorosítását);
- az igénybevevőként meghatározott személyek körén kívülre irányuló engedély nélküli közvetítését (ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is).

E szabad felhasználás alkalmazásának további feltétele, hogy a kedvezményezett intézmény szabályzatában az Szjt.vhr.-ben foglaltaknak megfelelően meghatározza az igénybevevők számára a számítógépes terminálokhoz való hozzáférés rendjét. Ez történhet oly módon is, hogy a hozzáférés feltételeként kikötik az igénybevevő nyilatkozatát arról, hogy a számítógépes terminálokat kizárólag a törvényben megfogalmazott tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljából veszi igénybe.

Az igénybevevő a kedvezményezett intézmény nyilvánosság számára nyitva álló helyiségében felállított terminálon keresztül hozzáférhet a kedvezményezett intézmény hozzáfér-

647 A NAVA-törvény 3. §-ában ez megtörtént.

hetővé tett gyűjteményével összekapcsolt más kedvezményezett intézmény hozzáférhetővé tett gyűjteményével is. Ennek során az igénybevevő nem módosíthatja (írhatja felül) és nem többszörözheti engedély nélkül (rögzítheti hordozón, töltheti le, nyomtathatja ki vagy sokszorosíthatja egyéb módon) a számára hozzáférhetővé tett gyűjtemény elemeit.

A dedikált hálózati hozzáférés biztosítása szempontjából fontos az a rendelkezés is, miszerint a kedvezményezett intézmény gyűjteménye e szabad felhasználás alapján történő hozzáférhetővé tétel céljából bármely más, kedvezményezett intézmény gyűjteményével szabadon összekapcsolható. A kedvezményezett intézmény gyűjteménye más, vele összekapcsolt kedvezményezett intézményben felállított terminálon keresztül az igénybevevő számára a nyilvánossághoz közvetíthető. A kedvezményezett intézmények gyűjteményei összekapcsolásának ugyanakkor olyan biztonságos műszaki megoldáson kell alapulnia, amely kizárja, hogy az egyes intézmények gyűjteményeinek igénybevevőin kívül más is hozzáférjen a gyűjteményekhez.⁶⁴⁸

Az Szt.vhr. alkalmazásában azt a műszaki megoldást kell biztonságosnak tekintetni, amely megfelel a külön jogszabályban meghatározott informatikai biztonsági tanúsítvány kiadásához szükséges feltételeknek.⁶⁴⁹

10.3.2. A NAVA adatbázisainak szerzői jogi megítélése

A médiaszolgáltatók által átadott azonosító adatokból összeállított NAVA adatbázis jogi értékelése előtt röviden ki kell térni a gyűjtemények fajtára és eltérő jogi szabályaira.

Léteznek olyan adatgyűjtemények, amelyek szerzői műveket vagy műrészleteket tartalmaznak. Ezek az esetek többségében maguk is műnek, pontosabban gyűjteményes műnek⁶⁵⁰ minősülnek és szerzői jogi védelem alatt állnak. Az egyéb adatokat, információkat tartalmazó adatbázisok lehetnek művek⁶⁵¹ (szerzői jogi védelem), de lehetnek műnek nem minősülő adathalmazok.

A védelem a gyűjteményes műnek minősülő adatbázist megilleti akkor is, ha annak részei, összetevői nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben. A gyakorlatban ugyanakkor nem olyan egyszerű annak meghatározása, hogy milyen szerkesztés tekinthető egyéninek, eredetinek. A gyűjteményes mű tartalmát illetően viszont már nem lehet vita, hiszen nem előfeltétele a szerkesztő szerzőségének megállapításánál, hogy a gyűjteményes műben foglalt részek, alkotóelemek önmagukban szerzői jogi védelem alatt álljanak.⁶⁵²

A gyűjteményes mű szerkesztőjének szerzői jogi minősége akkor állapítható meg, ha a gyűjteményes mű létrehozására irányuló tevékenysége (művek kiválasztása, elrendezése stb.)

648 Az Szt.vhr. kimondja azt is, hogy a gyűjtemények összekapcsolása a járulékos vagy közbenső időleges többszörözésen kívül nem valósíthatja meg a hozzáférhetővé tett művek és más, szerzői jogi védelem alatt álló teljesítmények többszörözését. Ez a rendelkezés már a szerzők és más jogosultak érdekeit lesz hivatott védelmezni.

649 A célarendelt hálózat műszaki rendszere tehát akkor minősült volna biztonságosnak, ha a tanúsító szervezet (bizottság) a miniszteri rendeletben foglalt eljárást követően tanúsítvánnyal látja el. Az Szt.vhr. elfogadásakor még úgy tűnt, hogy ez az IHM rendelet még 2004-ben vagy legkésőbb 2005-ben napvilágot lát. Az IHM a tanúsító szervezet kijelölésén keresztül jutott volna szerephez a biztonságosnak tekinthető műszaki megoldások meghatározásának eljárásában. Utóbb azonban megváltozott a koncepció, és az informatikai biztonsági tanúsítvány kiadásához szükséges feltételeket tartalmazó miniszteri rendelet kiadása lekerült a napirendről.

650 Sztj. 7. §.

651 Sztj. 60/A–62. §.

652 Ez azt jelenti, hogy pl. nyers szövegfordítások, jogszabályok stb. is képezhetik a szerzői jogvédelmet élvező gyűjteményes mű alapját.

egyéni, kreatív jellegű. A szerkesztő szerzői joga csak a gyűjteményes mű, mint egész tekintetében érvényesül, de nem érinti a gyűjteménybe felvett művek szerzőinek önálló jogait. Ez azt jelenti, hogy az adatbázisba foglalandó alkotások szerzőinek a szerkesztővel kötött szerződésekben át nem engedett jogaival a gyűjteménybe foglalt mű szerzője rendelkezik.⁶⁵³

Az *adatbázis*: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.⁶⁵⁴ A definíció nem tartalmaz megszorítást arra nézve, hogy az adatbázisnak milyen formában kell megjelennie, kifejeződnie, vagyis az adatbázis fogalmi elemeinek megfelelő bármely gyűjtemény adatbázisnak számít, a megjelenési formájától (pl. papíralapú, nyomdai úton előállított címlista, elektronikus úton hozzáférhető és lehívható – online – adatbázis) függetlenül. Az adatbázis állhat önálló művekből, tudományos és művészeti alkotásokból éppúgy, mint más elemekből (pl. irodalmi műnek nem számító szöveges részekből, hangokból, jelekből, számokból, tényekből, adatokból), illetve mindezek összetételéből.

Ha az adatbázis nem számít gyűjteményes műnek, viszont megfelel annak a kritériumnak, hogy tartalmi elemeinek a megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényel, akkor az adatbázis csupán annak előállítóját illető, külön jogi védelem alatt áll. A ráfordítás mennyiségileg vagy minőségileg, illetve mindkét szempontból is lehet jelentős⁶⁵⁵. A ráfordításon nemcsak pénzügyi befektetést kell érteni, hanem energia-, munka- és időráfordítást is. E külön védelem alapján az előállító hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy – akár mennyiségi, akár minőségi, akár mindkét értelemben véve – jelentős részét kimásolják vagy újrahasznosítsák. Az adatbázis-előállító hozzájárulása szükséges ahhoz is, hogy az adatbázis tartalmának jelentéktelen részét kimásolják vagy újrahasznosítsák, feltéve, hogy ez ismételt és rendszeresen történik, továbbá sérelmes az adatbázis rendes felhasználására vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekeit.

Az adatbázisra vonatkozó külön jogi védelem alanya az adatbázis előállítója, vagyis az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében és kockázatára kezdeményezte az adatbázis előállítását, gondoskodva az ehhez szükséges ráfordításokról. Az adatbázis-előállító jogai nem akadályozhatják az adatbázisba felvett mű szerzőjét vagy más ilyen szomszédos jogi teljesítmény jogosultját abban, hogy a mű, illetve teljesítmény felhasználását engedélyezze harmadik személy számára, feltéve, hogy e felhasználási cselekményeket illetően az adatbázis-előállító nem kapott kizárólagos felhasználási engedélyt a műnek (teljesítménynek) az adatbázisba való felvétele alkalmával. E szerzői (szomszédos jogi jogosulti) joggyakorlás további feltétele, hogy az említett harmadik személy ne az adatbázisból másolja ki a művet (teljesítményt), illetve ne az onnét kimásolt mű- vagy más példány alapján végezzen újrahasznosításnak számító felhasználási cselekményeket.

Az adatbázist jogszerűen felhasználó személy jogosult kimásolni és újrahasznosítani az adat-

653 A szerkesztő, vagyis az adatbázist összeállító személy adott esetben lehet a gyűjteménybe foglalt művek mindegyikének egyben a szerzője is, amennyiben a szerző szerkesztői minőségében is kreatív tevékenységet végzett.

654 Szjt. 60/A. § (1) bek.

655 Hogy mi számít mennyiségileg vagy minőségileg jelentős ráfordításnak, azt a törvény nem fejt ki, rábízva mindezt a bírói gyakorlatra.

bázis jelentéktelen részét. Ha az adatbázis valamely részének felhasználására szerzett jogot, akkor az említett hasznosítási cselekményeket is csak az adatbázis e részére kell alkalmazni. A szabad felhasználási lehetőségek meglehetősen korlátozottak, nem megengedett pl. e tartalmak NAVÁ-n belüli archiválási célú másolása és a NAVA pontokon keresztül történő megjelenítése, miközben az adatbázis alapjául szolgáló művek esetében adottak ezek a szabad felhasználások. A jogszerű felhasználót csupán az adatbázis „jelentéktelen részeire” illeti meg a másolás joga.

Az Szjt. szerint az adatbázisok az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított tizenöt évig, illetve az adatbázis elkészítését követő első év napjától számított tizenöt évig részesülnek védelemben, ha ezalatt nem hozták nyilvánosságra az adatbázist. Ez a védelmi idő újra kezdődik, ha az adatbázis tartalmát jelentősen megváltoztatják úgy, hogy annak eredményeként a megváltoztatott adatbázis önállóan is jelentős ráfordítással előállítottnak számít.

Az adatbázisokra vonatkozó meglehetősen „vegytisztá” szabályokat ugyancsak az SZJSZT-08/04. számú szakvélemény hozta közös nevezőre az audiovizuális kulturális örökség megőrzése kapcsán létrehozott adatgyűjteményekkel. Az alapkérdés az volt, hogy ki rendelkezik a NAVÁ-nak átadott adatokkal? Ha a médiaszolgáltató adatbázisként adja át ezeket az információkat, akkor vajon nála maradnak-e az adatbázis előállítói jogok? A NAVA megteheti-e azt, hogy kereskedelmi célból is hasznosítja ezeket az adatokat? Mi a jogi helyzet akkor, ha a NAVA továbbfejleszti, komolyabb adatbázisba szerkeszti ezeket az adatokat?

Az adatokkal való rendelkezés, illetve az adatokkal való esetleges visszaélések elkerülése szempontjából a Testület eljáró tanácsának először is azt kellett vizsgálni, hogy az audiovizuális köteleespéldányként szolgáltatott műsorszám tartalmaz-e a Ptk., az Adatvédelmi Törvény, a Versenytörvény, illetve a vonatkozó egyéb jogszabályok szerint magántitoknak, üzleti titoknak minősülő adatokat, információkat, illetve, hogy az ilyen információk televízió-műsor keretében történt sugárzása, közreadása jogszerű volt-e, azzal kapcsolatban a médiaszolgáltató rendelkezett-e az adatok közreadásának jogával. Ha nem, akkor az adott információval, adattal jogszerűen csak az a jogalany rendelkezhet, akire az vonatkozik.

A szakvélemény szerint, amennyiben az adatok az Szjt. vonatkozó rendelkezései értelmében adatbázisnak minősülő adatgyűjteményként kerülnek átadásra, melyekkel kapcsolatban a televízió-szervezetet, mint az adatbázis előállítóját megilletik az Szjt.-ben foglalt speciális jogok, akkor az adatbázis egészével és annak jelentős részével a szolgáltató rendelkezik, sőt ismételt és rendszeres adatkinyerés (kimásolás) esetén a szolgáltatót, mint adatbázis előállítót bizonyos feltételek esetén védelem illeti meg az adatbázis tartalmának jelentéktelen részén is [Szjt. 84. § (1)–(5) bekezdésekben foglalt szabályok].

A kérdés további vizsgálata szempontjából figyelemmel kellett lenni arra, hogy a NAVA által őrzött és tovább feldolgozni kívánt, adatbázisként szolgáltatott adattárolmányok tekintetében megvalósul-e az Szjt. 84/A. § (1) bekezdés a), illetve b) pontjai szerint minősülő *kimásolás*, illetve *újrahasznosítás*, továbbá, ha igen, akkor e releváns hasznosítási módok belesznek-e valamelyik, az Szjt. 84/B. és 84/C. §-okban foglalt szabad felhasználási esetkörbe. A kérdésben felvetett hasznosítási módok mindenképpen feltételezik az adatbázis tartalmának másolatkészítés útján történő többszörözését (*kimásolás*). Ezen túlmenően, ha az adatok kereskedelmi hasznosítása alatt esetlegesen online adattovábbításra is sor kerül, úgy megvalósul az Szjt. 84/A. § (1) bekezdés b) pontja szerinti *újrahasznosítás* is (nyilvánossághoz közvetítés). A *kimásolás* az Szjt. 84/C. § (2) bekezdés szerinti esetben, azaz, ha a kimásolás tudományos kutatás céljára történik, szabad felhasználásnak minősül. Ha tehát a NAVA-törvény szerint megvalósított archiválás keretében az adatfeldolgozás érdekében történik meg

az adatok kimásolása, úgy ez tudományos kutatási célnak minősül és az adatbázis előállítójának külön engedélye nélkül megengedett.

A Testület álláspontja szerint az adatoknak az eredetileg szolgáltatott adatbázisból közvetlenül történő (jelentős mértékű vagy jelentéktelen részt érintő de ismételt, rendszeres) kimásolása kereskedelmi célra az adatbázis-jogokkal rendelkező előállító külön írásbeli engedélye nélkül nem megengedett. Ugyancsak nem megengedett az eredetileg ugyan tudományos célra kimásolt, de ezt követően kereskedelmi célból (tehát az eredeti céltól eltérő célra) történő értékesítés sem. Az adatbázis előállítójának külön írásbeli kifejezett engedélye nélkül történő kereskedelmi célú újrahasznosítás szintén nem megengedett.

Az új adatbázisba szerkesztés nem képzelhető el az adatok (legalábbis digitális módon történő) másolása nélkül. Amennyiben ez az újaszerkesztés az eredetileg szolgáltatott adatbázis jelentős részének kimásolásával jár (az adatbázisban foglalt adatok egészének vagy jelentős részének újaszerkesztését jelenti), úgy az ilyen hasznosítás sem megengedett az előállító kifejezett írásbeli engedélye nélkül.

Az Szjt. hivatkozott rendelkezései szerint továbbá az ilyen kimásolások, illetve újrahasznosítások után az adatbázis előállítóját díjazás illeti meg. Az adatbázis-jogokkal kapcsolatos nehézségek elkerülése érdekében javasolta a Testület, hogy ne a szolgáltató által szerkesztett (analóg vagy elektronikus) adatbázis formájában kérjék be az audiovizuális kötelempeldányok kísérőadatait, hanem kizárólag a NAVA által külön erre a célra kifejlesztett adatbázis rendszert alkalmazzanak és ehhez kapcsolják közvetlenül az adatszolgáltatást, illetve közvetlenül ehhez a rendszerhez készítsenek esetenként megfelelő számítógépes interface-t. Ezzel a megoldással elérhető, hogy az adatszolgáltatás önmagában ne keletkeztesse külön, a televízió-szervezetek oldalán fennálló adatbázis-előállítói jogot. Ezzel a tényleges gyakorlatba is átültetett konstrukcióval alanyi jogon a NAVA került a beszerzett adatok tekintetében adatbázis-előállító jogosult pozícióba.

Végül ebben a kérdéskörben merült fel annak tisztázása, hogy az Szjt. 35. §-ának (4) bekezdése és 38. §-ának (5) bekezdése kizárólag művek és szomszédos jogi teljesítmények esetében teszi lehetővé a szabad felhasználást, továbbá hogy a kapcsolódó jogi védelemben részesülő adatbázisok esetében az Szjt. biztosít-e szabad felhasználást a kedvezményezett intézmények javára, avagy nem?

E kérdés kapcsán a Testület – hasonlóképpen az előbbi kérdésre adott válaszhoz – úgy foglalt állást, hogy az Szjt. 84/B. és 84/C. §-ai tartalmazzák az adatbázisokra vonatkozó szabad felhasználási esetek meghatározását. Ezek közül a Testület álláspontja szerint a NAVA projektekre a 84/C. § (2) bekezdés szerinti tudományos kutatás céljára történő kimásolás esetköre alkalmazható. Az adatbázisok szabad felhasználása esetén is figyelemmel kell lenni azonban az Szjt. 33. §-ában meghatározott általános szabályokra („háromlépcsős-teszt”).⁶⁵⁶

10.4. A NAVA viszonya az MTVA Archívumához

Végezetül, tisztázásra szorul a NAVA és az MTVA Archívuma közjogi, médiajogi és szerzői jogi státuszának hasonlósága és különbsége, amit a NAVA-törvény némely rendelkezése tesz különösen izgalmassá. Ezek az értelmezésre szoruló rendelkezések ugyanis első ránézésre ösz-

⁶⁵⁶ Bővebben lásd a 3. fejezet 3.3. pontjában.

szemosni látszanak a két intézményt, miközben alapvetően különböző jogok és kötelezettségek fűződnek hozzájuk.

A NAVA és az Archívum összefonódásának első számú szabálya szerint a NAVA-val összefüggő tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét – a NAVA Alap részére történt átadását követően – az Alap gyakorolja az Alap tulajdonosi joggyakorlására vonatkozó jogszabályoknak, így különösen az Mttv. 136. § (17) bekezdésében foglaltaknak megfelelően.⁶⁵⁷ Ez utóbbi rendelkezés mondta ki, hogy az MTVA vagyonkezelésébe adott, valamint gazdálkodása során egyéb jogcímen szerzett vagyon tulajdonosi jogainak és kötelezettségeinek gyakorlása, a vagyon hasznosítása, megterhelése a vagyonnal történő gazdálkodás nem tartozik az állami vagyonról szóló törvény hatálya alá, valamint azt, hogy az MTVA vagyonkezelésében és tulajdonában álló vagyonnal való gazdálkodás részletes szabályait a Médiatanács határozza meg. E rendelkezések 2015. január 1-jei hatállyal módosultak: a médiavagyonnal való gazdálkodás speciális szabályai bekerültek az Mttv.-be azzal, hogy az ún. rábízott (állami tulajdonban álló) vagyonra a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény szabályai az Mttv.-ben rögzített eltéréssel alkalmazandók.⁶⁵⁸ A 2014. december 31-ig hatályos rendelkezések teljes mértékben megfeleltethetők az Archívum részét képező közszolgálati médiavagyonnak, ugyanakkor nem mindenben adaptálhatók a NAVÁ-ra, amely eleve nem része a közszolgálati médiavagyonnak és az MTVA nem is szerez(hetett) tulajdonosi jogokat (esetünkben szerzői vagyoni jogokat) az audiovizuális kötelezpéldányok tekintetében. A NAVA a szerzői jogi szabad felhasználás speciális törvényi lehetőségei mentén gyűjti, archiválja és teszi korlátosan hozzáférhetővé az audiovizuális kötelezpéldányokat, mindenfajta hasznosítás nélkül. Ebből következően, a NAVA gyűjteményét képező műsorok esetében nem is értelmezhető a vagyonkezelés, vagyonhasznosítás fogalma, legfeljebb a NAVA – mint védett közgyűjtemény – fogalmára, valamint az általa összeállított, ezáltal előállítói jogokat élvező adatbázisra mondható ki az MTVA tulajdonjoga és tulajdonosi joggyakorlása.

A NAVA és az Archívum „egylégtérűségének” másik szabálya értelmében az MTVA az Mttv. 100. § (3) bekezdése szerinti archívuma keretei között gondoskodik a NAVA tárolásáról, megőrzéséről és jogszerű felhasználásáról.⁶⁵⁹ Az Mttv. nevesített rendelkezése értelmében az MTVA gondoskodik a közszolgálati médiavagyon, valamint a közszolgálati médiaszolgáltatók és az MTVA tulajdonába került, a közszolgálati médiavagyon körébe nem tartozó, az Szjt. hatálya alá tartozó műveket és más teljesítményeket tartalmazó fizikai hordozók (mindez együtt jelenti az Archívumot) tárolásáról, megőrzéséről és felhasználásáról. Jóllehet az Mttv. idézett szabálya a közszolgálati médiavagyonnál tágabb körben határozza meg az Archívum fogalmát és gyűjtőkörét, mégsem jelenthetjük ki aggálymentesen, hogy ebbe beleérthető a NAVA is, tekintettel a fentebb tisztázottakra, miszerint az MTVA nem szerzett és szerez tulajdonosi jogokat a NAVA gyűjteményében található műsorokra. A NAVA-törvény ezen szabályát tehát akként kell érteni és értelmezni, hogy – a törvényben előírt integráció megvalósulásáig – az MTVA az Archívumát gondozó szervezeti egysége látja el a NAVÁ-val kapcsolatos törvényi feladatokat. (Ez ellátható az MTVA által alapított gazdasági társaságon keresztül is, különösen úgy, hogy ez a gazdasági társaság az Archívumot is gondozó szervezeti egységhez tartozik.)

657 NAVA-törvény 4/A. § (1) bek.

658 Mttv. 137/A. §.

659 NAVA-törvény 4/A. § (2) bek.

Végül, a NAVA-törvény azt is kimondja, hogy a NAVA tekintetében alkalmazni kell az Mttv. 100. § (2), (5) és (7)–(10) bekezdését. Az Mttv. 100. §-ának (2) bekezdése a közszolgálati médiavagyonra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalomról szól, ami ugyancsak nehezen adaptálható a NAVA egészére, esetleg az általa előállított – külön jogi védelmet élvező – adatbázisra. Az (5) bekezdés azt mondja ki, hogy az MTVA az Archívumban található műveket az Szjt.-ben foglaltak, valamint a szerzői jogi és szomszédos jogi jogosultakkal kötött megállapodás szerint használhatja fel. Ez a szabály is csak abban az esetben feleltethető meg a NAVÁ-ra, amennyiben a NAVA olyan műfelhasználást végez, amelyre nem a szabad felhasználás esetköreit, hanem az Szjt. vagyoni jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Lényegében ugyanezek mondhatók el az Mttv. 100. §-áról is, amelyek az Archívumban található szerzői művek és más szellemi alkotások közszolgálati médiaszolgáltatásban történő bemutatásának, hasznosításának „szerzővédő” garanciális elemeit részletezik. Ezek a részlet-szabályok is csak abban a szűk szegmensben vonatkoztathatók a NAVÁ-ra, ha nem a NAVA pontokon keresztül történő (szabad) felhasználás valósul meg, hanem a NAVA gyűjteményébe tartozó művek (műsorok) olyan hasznosítása, amelyek esetében a közgyűjtemény szerzői vagyoni joggal vagy felhasználási joggal rendelkezik.

Irodalomjegyzék

DANCS SZABOLCS: A DIGITÁLIS FELVILÁGOSODÁS FELÉ” AZ ARROW PROGRAM ÉS AZ OSZK – DIGITALIZÁLÁS, SZERZŐI JOG, INNOVATÍV MEGOLDÁSOK *Könyvtári Figyelő*, 2013. szeptember 27. (2013. 3. szám)

FALUDI Gábor: Szerzői jog, iparvédelem és a Ptk. koncepciója II. rész. In *Polgári Jogi Kodifikáció*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., ISSN 15851168, V/2–3.
<http://ptk2012.hu/wp-content/uploads/2012/11/2003-3kodi.pdf>

GYENGE Anikó: A média konvergencia hatása a szerzői jogban: az ismeretlen felhasználási módra vonatkozó szerződési kikötések érvénytelenségének problémája 1. rész. *Infokommunikáció és Jog*, 2006. január. 17.

GYERTYÁNFY Péter: *A szerzői jogi törvény magyarázata*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2000.

GYERTYÁNFY PÉTER: A SZERZŐI JOG BÍRÓI GYAKORLATA 2006-TÓL: A SZERZŐK SZEMÉLYE, A TÖBBSZERZŐS MŰVEK. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 7/4. 2012.

GYERTYÁNFY Péter: Magyar válaszok az internet szerzői jogi kérdéseire. (http://mait.freeweb.hu/jog/tanulmányok_01.html)

GYERTYÁNFY Péter – BOYTHA György – FALUDI Gábor – GRAD-GYENGE Anikó – GYŐRI Erzsébet – KABAI Eszter – KRICSFALVI Anita – SZINGER András – TARR Péter – TOMORI Pál – TÓTH Péter Benjamin: *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

KISS Tibor: A munkaviszonyban alkotott szerzői művek a magyar jogrendszerben. In *Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai*. Miskolc, Bíbor, 2006.

KISS Zoltán: *A kultúra és a tömegkommunikáció jogi szabályai*. Budapest, L'Harmattan, 2006.

KISS Zoltán: A szerzőség vélelmének újraszabályozása. *Infokommunikáció és Jog*, 2006/3.

KOLTAY András – LAPSÁNSZKY András: *Médiajogi kommentárok*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

PETKÓ Mihály: A szerzői jogi szabályozás története, in: *Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai* (Miskolc: Bíbor, 2003)

POGÁCSÁS Anett: A televíziózásban az információs társadalom hatására felmerülő egyes szerzői jogi kérdések. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 1/2. 2006. április.

POLYÁK Gábor: A műsorterjesztők és a tartalomszolgáltatók kapcsolatának hírközlési jogi szabályozása. *Infokommunikáció és Jog*, 2008/3.

SARKADY Ildikó – GRAD-GYENGE Anikó: *A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai*. NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézet, 2012.

Szerezzünk védjegyet! *Bevezetés a védjegyek világába kis- és középvállalkozók számára. Szellemi tulajdonról – vállalkozóknak*. Magyar Szabadalmi Hivatal, 2009.

SZINGER András – TÓTH Péter Benjamin: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz - Az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal*. Budapest, Novissima, 2004.

TATTAY Levente – PINTZ György – POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Szent István Társulat, PPKE JÁK, 2011.

VASS Orsolya: *Sajtójog és médiajog. A kommunikációs jogok*. PTE ÁJK, 2009.

A sorozatban eddig megjelent kötetek

1. Apró István (szerk.): *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010/2011* (2012)
2. Dobos Ferenc: *Nemzeti identitás, asszimiláció és médiahasználat a határon túli magyarság körében 1999–2011* (2012)
3. Csink Lóránt – Mayer Annamária: *Variációk a szabályozásra. Önszabályozás, társszabályozás és szabályozó hatóság a médiajogban* (2012)
4. Sarkady Ildikó – Grad-Gyenge Anikó: *A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai* (2012)
5. Koltay András (szerk.): *A médiaszabályozás két éve (2011–2012)* (2013)
6. Paál Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1914–1989* (2013)
7. Horváth Attila: *A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején* (2013)
8. Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Összehasonlító médiajogi tanulmányok. A „közös európai minimum” azonosítása felé* (2014)
9. Dobos Ferenc – Megyeri Klára: *Nemzeti identitás, asszimiláció és médiahasználat a határon túli magyarság körében 2.* (2014)
10. Grad-Gyenge Anikó – Sarkady Ildikó: *Közös jogkezelés az audiovizuális médiában* (2014)
11. Apró István (szerk.): *Média és identitás* (2014)
12. Pruzsinszky Sándor: *Halhatatlan cenzúra* (2014)
13. Kóczyán Sándor: *Gyermekevédelem a médiajogban* (2014)
14. Apró István – Paál Vince: *A határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig* (2014)

Médiatudományi Intézet, Budapest
A kiadásért felel Nyakas Levente
Tördelő: Varga Ákos
Megjelent 14,5 (B/5) ív terjedelemben, 300 példányban.
Médiatudományi Könyvtár: ISSN 2063-5222
Médiatudományi Könyvtár 14.: ISBN 978-615-5302-11-4